

**ЛУЧШИЕ
ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ**

международном научно-образовательном
электронном журнале

OPEN ACCESS

**ЧАСТЬ-19
ТОМ-4
04/2024**

ЛУЧШИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

ЛУЧШИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

международный научный электронный журнал

ЧАСТЬ-19 ТОМ-4

Апрель - 2024 год

SPARK AVTOMOBILI DVIGATELINING KONSTRUKSIYASI TAHLILI

Xalimjonov Elmurod Xalilbek o'g'li

Andijon Mashinasozlik instituti

“Transport vositalari muhandisligi” stajor o'qituvchisi

Annotatsiya: Spark dvigatelinini ishlash prinsiplari, to'rt takli dvigatellar, ikki takli dvigatellar, rotor porshenli dvigatellar, gaz trubinali dvigatellar. Ichki yonuv dvigatelning asosiy tariflari va ko'rsatkichlari. Porshen ustuni tirsakli val o'qidan eng uzoqlashgan tsilindr ichidagi yuqorida turish holati (nuqta) ni yuqorigi chekka nuqta (Yu.CH.N) deb ataladi.

Kalit so'zlar: *orbital va stirilling, reaktiv, tirsakli val, korbyuratorli dvigatel.*

Spark vtomobil dvigatelinig tasnifi. Umumiy tushunchalar va asosiy parametrlari. Dvigatel yonuvchi ish aralashmaning yonishidan xosil bo'lgan kimyoviy issiqlik energiyani mexanik energiyaga aylantirib beradi va avtomobilni harakatlanishi uchun energiya sarflaydigan mashina. Ichki yonuv dvigateli tuzilishi bo'yicha: porshenli, elektr, gaz trubinali, reaktiv, rotor-porshenli, maxovik, bug', orbital va stirinling dvigatellar bo'ladi[1-2].

Avtotransport vositalariga asosan porshenli ichki yonuv dvigatellari o'rnatiladi. Avtomobillarga o'rnatiladigan porshenli ichki yonuv dvigatellari qo'yidagi turlarga bo'linadi: 19 - ishlatiladigan yonilg'i turiga qarab: yengil suyuq yonilg'i - benzinda ishlaydigan yoki siqilgan suyuq gaz bilan ishlaydigan karbyuratorli dvigatellar, og'ir suyuq yonilg'ida ishlaydigan dizel dvigatellari. - yonuvchi aralashma xosil qilish usuliga qarab, tsilindr tashqarisida aralashma xosil qiluvchi karbyuratorli dvigatellar va tsilindr ichida aralashma xosil qiluvchi dizel dvigatellari. - ishchi aralashmaning alanganlash bo'yicha elektr uchkuni bilan alanganladigan karbyuratorli dvigatellar bilan va siqish natijasida qizigan sof havoga purkalgan yonilg'i zarralari tegib o'z-o'zidan alanganladigan dizel dvigatellari[3-4]. Ish jarayonini xosil qilish usuliga qarab: to'rt takli va ikki takli dvigatellar. Konstruktiv tuzilishi bo'yicha: 1,2,3,4,5,6,8,12 porshenli va ularning joylashuv tartibiga qarab (tik qatorli, yotiq qatorli yoki V-simon), gaz taqsimlash mexanizmining joylashuvi bo'yicha - klapanlari yuqorida yoki pastda joylashgan va taqsimlash valining joylashuvi bo'yicha - taqsimlash vali blok ichida joylashgan yoki blok qopqog'ida joylashgan. Ichki yonuv dvigatelining umumiy tuzilishi, mexanizm va tizimlarning vazifalari. Porshenli ichki yonuv dvigatellari qo'yidagi mexanizm va tizimlardan tuzilgan:

krivoship–shatunli mexanizm, gaz taqsimlash mexanizmi, hamda sovutish, moylash, yonilg'i bilan ta'minlash, yondirish (karbyuratorli dvigatelda) va yurgizish tizimlari. Krivoship shatunli mexanizm tsilindr ichida ishchi yonuvchi aralashmaning yonishidan hosil bo'lgan gazning bosimini o'ziga qabul qilib, porshenning tsilindr ichida to'g'ri chiziqli ilgarilama va qaytma harakatini tirsakli valda aylanma harakatiga aylantirib beradi. Dvigatel tsilindr va ostki qismi taglik bilan yopilgan karterdan iborat[5].

Spark dvigatelini ishlash prinsiplari, to'rt takli dvigatellar, ikki takli dvigatellar, rotor porshenli dvigatellar, gaz trubinali dvigatellar. Ichki yonuv dvigatelning asosiy tariflari va ko'rsatkichlari. Porshen ustuni tirsakli val o'qidan eng uzoqlashgan tsilindr ichidagi yuqorida turish holati (nuqta) ni yuqorigi chekka nuqta (Yu.CH.N) deb ataladi.

Porshen ustining tirsakli val o'qiga eng yaqinlashgan tsilindr ichidagi pastda turish holati (nuqta)ni pastki chekka nuqta (P.CH.N) deb aytaladi. Porshen bir chekka nuqtadan ikkinchi chekka nuqttagacha harakatlenganda bosib o'tilgan masofani porshen (S) yo'li deb ataladi. Tirsakli valning tayanch bo'yni va shatun o'qlari orasidagi masofa (r) ni krivoship radiusi deb ataladi[6-9]. Porshen yo'li krivoship radiusining ikki barobariga $S=2R$ teng bo'ladi. Porshen yuqorigi chekka nuqtadan pastki chekka nuqttagacha harakatlenganda hosil bo'lgan hajm (V_{III}) tsilindrning ishchi hajmi deb ataladi. U qo'yidagi ifoda bilan aniqlanadi. $V_{III}=\pi D^2 S/4$, m 3 bu yerda: D - tsilindr diametri, m S - porshen yo'li, m Porshen yuqorigi chekka nuqtada turganda, uning yuqorisida xosil bo'lgan hajm (V_s) siqish yoki yonish bo'linmasining hajmi deb ataladi. Porshen pastki chekka nuqtada turganda uning ustida hosil bo'lgan tsilindr bo'shlig'i (V_a) ni tsilindrning to'la hajmi deb ataladi. TSilindrning ishchi hajmi va yonish bo'linmasining hajmi qo'shib, tsilindrning to'la (V_a) hajmini ifodalaydi. $V_a=V_c+V_{III}$ TSilindr to'la hajmining yonish bo'linmasining hajmiga nisbatini siqish darajasi deb ataladi. U qo'yidagi ifoda bilan aniqlanadi. $\epsilon = \frac{V_a}{V_c} = \frac{V_c + V_{III}}{V_c} = 1 + \frac{V_{III}}{V_c}$ Siqish darajasini qiymati: Karbyuratorli dvigatellar 6,5-10 gacha; Dizel dvigatellarida 14-21 ga teng. Siqish darajasi porshen P.CH.N. dan Yu.CH.N. ga borganda tsilindr ichidagi ishchi aralashmasining hajmi siqish tufayli necha marta kamayishini ko'rsatadi[10-12]. Ko'p tsilindrli dvigatellarda tsilindrlarning ishchi hajmlarining yig'indisini dvigatelning litraji (V_l) deb ataladi: $V_l=V_{III} \cdot i$ 1000, l 22 bu yerda: i-tsilindrlar soni; 1000-m 3 ni litrga aylantiruvchi koeffitsient [13-14].

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kholmatov U. S. et al. Characteristics of optoelectronic discrete displacement converters with hollow and fiber light guides //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 471. – С. 06015.

2. Melikuziev A. et al. IMPROVING THE PERFORMANCE OF THE FUEL INJECTION SYSTEM //Development and innovations in science. – 2022. – Т. 1. – №. 14. – С. 10-14.

3. Xalilbek o'g'li, X. E. (2023). MOTOR MOYLARIDA BO 'LADIGAN O 'ZGARISHLAR VA ULARNING XIZMAT QILISH DAVRI. Mexatronika va robototexnika: muammolar va rivojlantirish istiqbollari, 1(1), 321-323.

4. Xalilbek o'g'li, X. E., Bobirxon o'g'li, U. B., & Xalimjonov, E. X. (2023). LOGISTIK KORXONALAR FAOLIYATINI O 'RGANISH VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH JARAYONLARI. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 8(4), 89-92.

5. KOSIMOVA M. K. et al. WELDING MATERIALS USED IN THE RECOVERY OF CORRODED DETAILS IN THE CONTACT WELDING METHOD //Eur. Chem. Bull. – 2023. – Т. 12. – №. 5. – С. 1657-1662.

6. Xalilbek o'g'li X. E., G'anijon o'g'li V. J., Xalimjonov E. X. CHORRAHALARDA TRANSPORT VOSITALARINING TIRBANDLIGINI O 'RGANISH VA TAHLIL QILISH //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 8. – №. 4. – С. 99-104.

7. Xalilbek o'g'li X. E. et al. SHAHAR MARKAZLARIDAGI CHORRAHALARDA YO 'L TRANSPORT HODISALARINI VUJUDGA KELISHIDA SVETOFORLARNING O 'RNI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 8. – №. 4. – С. 93-98.

8. Karimovna M. D. et al. AGLOMERATSIYALAR SHAKLLANISHI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 10. – №. 1. – С. 173-178.9. Xalilbek o'g'li, X. E. (2023). ICHKI YONUUV DVIGATEL DETALLARINI QURUM BOSISHINI TEKSHIRISH. World scientific research journal, 18(1), 110-115.

9. Karimova, M., & Abdulakimov, M. (2023). XALQARO TASHISHNI TASHKIL ETISHDA XAYDOVCHILAR ISH REJIMINI AVTOMOBIL KALITI ORQALI LOYIHALASH BILAN XAVFSIZ XARAKATNI KAFOLATLASH. Journal of Universal Science Research, 1(6), 91-96

10. Kosimova M., Muqimova D., Akramaliyev O. BASING THE PARAMETERS OF CONTACT WELDING COATING OF FORMED POWDERY

COMPOSITE TAPE TO THE SURFACE OF A FLAT PART //Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – №. 5 Part 4. – С. 190-195.

11. Икромов Нурулло Авазбекович, Гиясидинов Абдуманоб Шарохинович, & Рузиматов Бахром Рахмонжон Угли (2021). МЕРЫ ПО СНИЖЕНИЮ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ АВТОПАРКА. Universum: технические науки, (4-1 (85)), 44-47.

12. Икромов, Н. А. (2021). Исследования физико-механических свойств радиационно модифицированных эпоксидных композиций и покрытий на их основе. Universum: технические науки: электрон. научн. журн, 12, 93.

13. Anvarjonovich T. S. AVTOTRANSPORT KORXONALARIDA MAVJUD YORDAMCHI USTAXONALAR FAOLIYATINI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISH //World scientific research journal. – 2023. – Т. 18. – №. 1. – С. 136-141.

14. Sherali T. ZANJIRLI UZATMALAR //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2023. – Т. 2. – №. 14. – С. 117-131.

THE MAIN FAULTS OF TRANSMISSION UNITS

Patidinov Aslidin Khusnidin o'g'li

Andijan Mechanical Engineering Institute

Assistant of the "Transport Engineering" department

Abstract: As we know, nowadays the demand for vehicles is high, and at the same time, it is necessary to design quality service methods to eliminate malfunctions during operation. Car washing and drying lines are organized in car centers and large car service enterprises. In these lines, high-pressure water or brush washing equipment and medium-pressure hot air drying equipment are installed at the car washing station. We will try to explain this in the following article.

Keywords: car, transport, washing, plot, service, enterprises, dealer, technical service, post, workshop

Faults in the gearbox and distribution box. These malfunctions cause problems when switching gears, the gears can disconnect themselves or cause noises during operation. It becomes difficult to connect gears due to the loosening of bolts on the fork or head of the exchange coupling mechanism, jamming of fasteners, worn gears, bearings and bushings. Corrosions on the sides of the teeth of the synchronizer clutch and gears and on the working surfaces cause the transmissions to break off due to the incomplete connection of the gears, the loosening of the locking springs[1-3]. The noise in the transmission box is caused by corrosion and breakage of the working surfaces of the shaft bearings and gear teeth, as well as a decrease in the oil level.

Faults in main and cardan transmissions, differentials, half-shafts and joints with equal angular velocity. Malfunctions occur as a result of long-term use without timely maintenance or poor-quality ТКС[4-6]. Examples of main drive and differential failures include corroded or broken gear teeth, differential crosspieces and bearings, as well as loose main drive shafts. All of them are manifested by increased noise in the rear axle housing during movement. The presence of knocks and knocks when starting, turning or moving the car indicates malfunctions in cardan transmissions or joints with equal angular velocity. These malfunctions are caused by excessive wear of cross shafts and hinge cups, if the balance of the cardan shaft is disturbed, strong vibrations and noises are formed in

the transmission. The main faults in half-axes are caused by the eating of their slots[7-8].

Maintenance of clutch. During operation, the clutch is adjusted, but before that, the free path of the clutch shaft is checked. A ruler with two sliders is used for this. One end of the ruler rests on the floor of the cabin, and the pusher is fixed on the landing pad. The clutch lever is pressed until the resistance to movement increases sharply, and this situation is recorded with the help of a second pusher[9-10]. The distance between the two sliders of the ruler determines the free path of the wheel. Modern Nexia, Espero and similar cars often use a hydraulic drive for the clutch. Such a clutch is brought to the norm of full movement and free movement of the drive shaft. To determine the full travel path, the distance between the clutch lever and the lower part of the steering wheel (in the NEKSYA car) is determined, then the distance is determined again by fully pressing the lever. The difference between these two distances should be 130-136 mm. If this distance differs from the norm, then adjustments are made. The free movement of the kick should be between 8-15 mm[5].

In Spark, Nexia and Gentra passenger cars, the free travel of the clutch shaft is adjusted by changing the length of the working cylinder rod.

As a result of corrosion of pistons, pistons or cylinders, cracks occur in excess of the norm. Through them, air enters the guide of the clutch, and it is expelled through the air exhaust pipe of the working cylinder[11-12]. For this, the working cylinder is cleaned of dust and dirt. The fluid level is checked by opening the lid of the clutch fluid reservoir. It is 15-20 mm from the carved part. should not be below or below the "min" mark. The rubber cover of the exhaust valve (1) of the working cylinder is removed, a rubber hose is inserted in its place, and one end is lowered into a glass container filled with brake fluid in the volume of 1 □ 3...1 □ 2. The push rod is moved frequently until resistance is felt, that is, until the travel path of the push rod does not change, then, while pressing the push rod, the valve is turned 1 □ 2...3 □ 4 circles, and when the push rod is pressed to the end, the valve is locked and the reaction is slowly released[13-14]. This situation is continued until there are no more air bubbles in the glass container. During operation, the level of brake fluid in the tank is periodically checked and adjusted. Finally, the valve is hardened and removed from the hose.

TXK to the gearbox and distribution box. How the boxes work is checked during daily inspections and when the car is in motion. Particular attention is paid to the compactness of the compactors, easy and noiseless connection of

transmissions. There should be no extraneous knocks and noises during the operation of the tested units. It is necessary to fully connect the gears of the extensions, it is not allowed to separate by itself.

The heat of the transmission case should be such that it does not burn the hand when the car is stopped.

In addition to monitoring, hearing, and temperature checks at the ККК and 1-ТХК, the casing of the boxes is cleaned of dirt, the sealed areas are checked and removed, and the oil level is brought to the norm. In addition to the above-mentioned works in the 2-ТХК, the oils in the boxes are changed according to the map. This work is carried out at special workstations with hoists or viewing channels. The oil in the box is drained as soon as the engine stops, before the box has time to cool.

The oil level in the units is checked using a dipstick or through an inspection hole. If the oil level has decreased, clean oil is added and the soap channels are cleaned. Oil change is performed as follows: after draining the old oil in the box, 1□2 l of washing oil is poured instead. One wheel of the rear axle of the car is raised, the engine is started and the first gear is engaged. The transmission starts to work, at the same time the interior of the box is washed and cleaned of waste. After a few minutes, the washing oil is drained and clean oil is poured. During the oil change, the drain plug magnet is also cleaned[15].

The required position of the transfer case control levers is provided by adjusting the length of the levers. For this purpose, the towing fingers are released from the splints and separated from the fork. When the latches are fully engaged, the stocks are set to the fully engaged position. The levers are placed in the position where the gears are connected, and by turning the fork, the desired length of the pull is set. Then the ratchet is put in place, the finger is splinted and locked with a counter nut[16].

Gearbox repair. Current repair is carried out when the forward gear of the car works noisily, the gears do not mesh well (this is caused by the synchronizer ring becoming unusable), when the external, lateral surfaces of the synchronizer clutch teeth, bearings, shafts are eaten, and the gear teeth are broken. Depending on the condition of the eaten parts, they are replaced (with a pair of fasteners) and repaired. Replacing parts ensures that the gearbox will work for a long time without damage, and as a result, less labor will be spent on repairs. Special tools are used to remove (remove) the synchronizer pin and other details of the transmission gear.

LIST OF REFERENCES:

1. Asliddin P. et al. SILINDR-PORSHEN GURUHI ELEMENTLARINING TAVSIFI VA DVIKATELNING EFFEKTIV KO'RSATKICHLARI //Scientific Impulse. – 2023. – Т. 1. – №. 11. – С. 605-611.
2. Asliddin P. et al. PORSHEN HALQASINING ISHIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR //Scientific Impulse. – 2023. – Т. 1. – №. 11. – С. 611-620.
3. Xusniddin o'g'li P. A. PORSHEN HALQANING UZOQ ISHLASHINI BELGILOVCHI ASOSIY KATTALIKLAR //Научный Фокус. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 680-685.
4. Yuldashev A., Abdumuminova N., Xalimov J. ПОВЫШЕНИЕ КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ ЗНАНИЙ СТУДЕНТА ОБЪЕКТИВНО С НАУЧНЫМИ ИССЛЕДОВАНИЯМИ //Точная наука. – 2018. – №. 26. – С. 113-115.
5. Soliyev A., Raximbek X. TRANSPORT VOSITALARI KONSTRUKTIV XAVFSIZLIK TIZIMLARINI JORIY ETISHNING TASHKILIY VA HUQUQIY ASOSLARI TAXLILI //Научный Фокус. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 568-574.
6. Javlonbek Kholmiraev, Isroiljon Kuchkorov, Adhamjon Kakhkharov PROBLEMS OF CARRYING OUT AUTO TECHNICAL RESEARCH WITH THE PARTICIPATION OF TWO-WHEELED MECHANICAL VEHICLES // Central Asian Academic Journal of Scientific Research. 2022.
7. Asliddin P. et al. SILINDR-PORSHEN GURUHI ELEMENTLARINING TAVSIFI VA DVIKATELNING EFFEKTIV KO'RSATKICHLARI //Scientific Impulse. – 2023. – Т. 1. – №. 11. – С. 605-611.
8. Mamadzhanov B. et al. Dielectric separation //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 471. – С. 02017.
9. Karimovna M. D. et al. AGLOMERATSIYALAR SHAKLLANISHI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 10. – №. 1. – С. 173-178.
10. Икромов Нурулло Авазбекович, Гиясидинов Абдуманоб Шарохиidinovich, & Рузиматов Бахром Рахмонжон Угли (2021). МЕРЫ ПО СНИЖЕНИЮ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ АВТОПАРКА. Universum: технические науки, (4-1 (85)), 44-47.

11. Икромов, Н. А. (2021). Исследования физико-механических свойств радиационно модифицированных эпоксидных композиций и покрытий на их основе. *Universum: технические науки: электрон. научн. журн*, 12, 93.

12. Anvarjonovich T. S. AVTOTRANSPORT KORXONALARIDA MAVJUD YORDAMCHI USTAXONALAR FAOLIYATINI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISH // *World scientific research journal*. – 2023. – Т. 18. – №. 1. – С. 136-141.

13. Sherali T. ZANJIRLI UZATMALAR // *Новости образования: исследование в XXI веке*. – 2023. – Т. 2. – №. 14. – С. 117-131.

14. Kholmatov U. S. et al. Characteristics of optoelectronic discrete displacement converters with hollow and fiber light guides // *E3S Web of Conferences*. – EDP Sciences, 2024. – Т. 471. – С. 06015.

15. Melikuziev A. et al. IMPROVING THE PERFORMANCE OF THE FUEL INJECTION SYSTEM // *Development and innovations in science*. – 2022. – Т. 1. – №. 14. – С. 10-14.

16. Xalilbek o'g'li, X. E. (2023). MOTOR MOYLARIDA BO 'LADIGAN O 'ZGARISHLAR VA ULARNING XIZMAT QILISH DAVRI. *Mexatronika va robototexnika: muammolar va rivojlantirish istiqbollari*, 1(1), 321-323.

AXBOROT TEXNOLOGIYALARI DARSLARIDA DASTURLASH TILLARINI O'RGANISH

Abdullayeva Saodat Mengbayevna

Termiz muhandislik-texnologiya instituti assistenti

Anotatsiya. Dasturlash tillari, ularning yaratilish tarixi haqidagi ma'lumotlar barchamiz uchun qiziqarli. Maqolada axborot, dasturlash tillari, xususan Python dasturlash tili haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: axborot, dastur, dasturlash, sun'iy intellekt, kompyuter, foydalanuvchi, operator, operand, o'zgaruvchi, o'zgarmas.

Bugungi kunda kompyuter kirib bormagan soha yoki xonadonning o'zi bo'lmasa kerak. Jadallik bilan rivojlanayotgan axborot asri bizdan axborotlar ustida turli amallarni bajarishni talab etadi. Har birimiz axborot iste'molchisi hisoblanamiz. Axborot bizning xom-ashyomiz, ish qurolimiz esa kompyuter. Kompyuter bugungi ko'rinishni olishi uchun juda uzoq vaqt hamda ko'p mehnat kerak bo'ldi. Kompyuterda ishlash jarayonida amaliy dasturlar bilan bir qatorda dasturlash tillaridan ham foydalanamiz. Hozirgacha juda ko'plab dasturlash tillari yaratilgan bo'lsada, foydalanuvchilar uchun qulay bo'lgan dasturlash tillari juda kam sonli. Bunga misol tariqasida Java, C++, Delphi, Python va boshqa dasturlarni keltirish mumkin. Har bir dasturlash tili o'z imkoniyatlarini o'zidan oldingi dasturlash tilining kamchiliklarini bartaraf etgan holda mukammalroq yaratilgan.

So'nggi yillarda Python dasturi yordamida turli hisoblashlarni dasturlash amalga oshirilmoqda. Foydalanuvchilar tomonidan Python dasturida ishlash ommalasha boshladi. Python dasturlash tili 1991 yilda Gollandiyalik mutaxassis Gvido van Rossum tomonidan yaratilgan.

Boshqa dasturlash tillari kabi dastur o'z alifbosiga ega. Uning alifbosi kata va kichik lotin harflari, sonlar, maxsus belgilardan iborat. Dasturda ma'lumotlar bilan ishlash jarayonida ularni saqlash, ular ustida turli amallar bajarish uchun o'zgaruvchilar, o'zgarmaslar va operatorlardan foydalanamiz. O'zgaruvchining qiymati o'zgarishi mumkin. O'zgarmaslarga esa oldindan ma'lum bir qiymat beriladi va bu qiymat o'zgarmaydi. Dasturdagi amallar operatorlar va operandlardan iborat. Operator biror amalni bajaruvchi hamda biror simvol yoki so'zlar yordamida ifodalanadi. Operatorlar qiymatlar ustida biror amalni bajaradilar va ular operandlar deyiladi. Python dasturida asosan matematik funksiyalar kutubxonasi, vaqt va sana

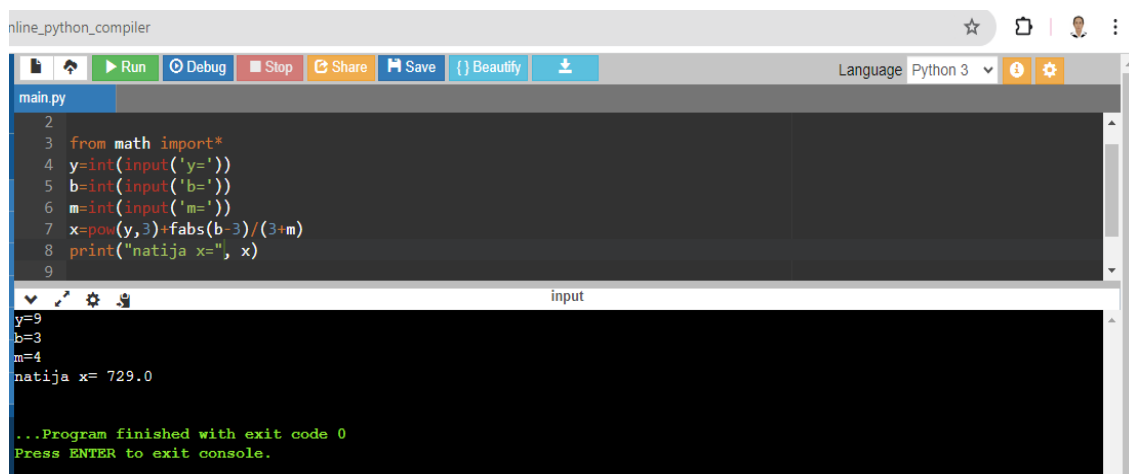

funksiyalar kutubxonasi va boshqalardan foydalaniladi. Python dasturida matematik funksiyalar kutubxonasi o‘z ichiga arifmetik, trigonometrik va logarifmik amallarni bajaruvchi funksiyalarni qamrab olgan. Python dasturida matematik funksiyalar kutubxonasidan foydalanishga doir misollarni ko‘rib chiqamiz.

1-masala. Funksiyaning qiymatini hisoblang. $x = y^3 + \frac{|b-3|}{3+m}$

Pythonida dastur quyidagicha:

Dastur kodi	Dastur natijasi
<pre>from math import* y=int(input('y=')) b=int(input('b=')) m=int(input('m=')) x=pow(y,3)+fabs(b-3)/(3+m) print("natija x=", x)</pre>	<pre>y=9 b=3 m=4 natija x=729.0</pre>

1-rasm. Python dasturida chiqarilgan natija

Bu yerda biz darajaga ko‘tarish (pow), absolyut qiymatni hisoblash kabi matematik funksiyalardan foydalandik.

Endi vaqt va sana bilan bog‘liq funksiyalardan foydalanamiz.

2.Dasturga yil va oy kiritilgandan so‘ng taqvimni chiqarish dasturini tuzing.

Dastur kodi	Dastur natijasi
<pre>import calendar y = int(input("Yilni kiriting: ")) m = int(input("Oyni kiriting: ")) print(calendar.month(y, m))</pre>	<pre>Yilni kiriting: 2001 Oyni kiriting: 7 July 2001 Mo Tu We Th Fr Sa Su</pre>

	1
	2 3 4 5 6 7 8
	9 10 11 12 13 14 15
	16 17 18 19 20 21 22
	23 24 25 26 27 28 29
	30 31

```

1
2
3 import calendar
4 y = int(input("Yilni kiriting: "))
5 m = int(input("Oyni kiriting: "))
6 print(calendar.month(y, m))
7
8
input
Yilni kiriting: 2001
Oyni kiriting: 7
July 2001
Mo Tu We Th Fr Sa Su
                1
2 3 4 5 6 7 8
9 10 11 12 13 14 15
16 17 18 19 20 21 22
23 24 25 26 27 28 29
30 31
    
```

2-rasm. Python dasturida berilgan yil va oy bo‘yicha chiqarilgan taqvim

3-masala. Pythonda berilgan qatordagi berilgan simvollar sonini topuvchi dastur tuzing.

Dastur kodi	Dastur natijasi
<pre> s = "Mehnatdan kelsa boylik, turmush bo'lar chiroylik." print("Berilgan qator:") print(s) print("Satrdagi 'r' simvollari soni:") print(s.count("r")) </pre>	<pre> Berilgan qator: Mehnatdan kelsa boylik, turmush bo'lar chiroylik. Satrdagi 'r' simvollari soni: 3 </pre>


```
main.py
2
3 s = "Mehnatdan kelsa boylik, turmush bo'lar chiroylik."
4 print("Berilgan qator:")
5 print(s)
6 print("Satrdagi 'r' simvollar soni:")
7 print(s.count("r"))
8
9
```

input

```
Berilgan qator:
Mehnatdan kelsa boylik, turmush bo'lar chiroylik.
Satrdagi 'r' simvollar soni:
3

...Program finished with exit code 0
Press ENTER to exit console.
```

3-rasm. Pythonda berilgan qatordagi berilgan simvollar sonini topuvchi dastur

Axborot texnologiyalarining jadallik bilan rivojlanayotganligi dasturlash tillaridan birortasini mukammal bilishni talab etadi. Shuning uchun foydalanuvchilarga qulay hamda sodda bo‘lgan Pythonda dastur tuzish uchun kerakli ba’zi mulohazalarimizni bayon qildik.

Xulosa shuki: Python – bu o‘rganishga oson, imkoniyatlari yuqori bo‘lgan zamonaviy dasturlash tili hisoblanadi. Bugungi kun dasturchilari oldida turgan vazifa yangi texnologiyalarni hayotimizga kirib kelishi bilan inson mehnatini yengillashtirishga qaratilgan. Kelajakda yaratiladigan yangi texnologiyalar yangidan yangi innovatsiyalarni yaratilishi aholiga qulaylik yaratilishi va zamon rivojlanishiga asos bo‘ladi. Buni endi baqt ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh.A. Mengliyev, O.A. Abdug‘aniev, S.Q. Shonazarov, D. Sh. To‘rayev “Python dasturlash tili”, Termiz-2021
2. M.A. Bobojonova, H.Sh. Rustamov. “Python dasturlash tilida masalalar va uning yechimlari”. O‘quv qo‘llanma. 2022
3. <https://metanit.com/python>
4. <https://pythonworld.ru/typy-dannyx-v-python/slovari-dict-funkcii-imetody-slovarej.html>
5. <https://ai.mohirdev.uz/>
6. <https://www.w3resource.com/>
7. <https://www.sololearn.com/>

TRANSPORT VOSITALARINING HARAKAT JADALLIGINI O'RGANISH VA TAHLIL QILISH

Meliqo'ziyev Abdulaziz Rasuljon o'g'li

Andijon Mashinasozlik Instituti

“Transport vositalari muhandisligi” kafedrasasi assistenti

Jamolov Alixon Avazxon o'g'li

Andijon Mashinasozlik Instituti

Transport va Logistika fakulteti “Yo'l harakatini

tashkil etish” yo'nalishi 2-kurs talabasi

Bekboyev Shahzod Beknazar o'g'li

Andijon Mashinasozlik Instituti

Transport va Logistika fakulteti “Yo'l harakatini

tashkil etish” yo'nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Harakat miqdorining yil davomida oylar bo'yicha o'zgarishi avtomobil yo'lining xalq xo'jaligidagi ahamiyatiga qarab turlicha bo'ladi, bu o'zgarish shahar ko'chalarida birmuncha tekis bo'lsa, shahar tashqarisidagi avtomobil yo'llarida kuz yoki yoz oylarida eng katta harakat miqdori kuzatiladi.

Kalit so'zlar: harakat, jadallik, transport, tirbandlik, yo'l

Transport vositalarining harakat jadalligi, yani ularning tezliklarining vaqt va joyga bog'liqligi, transport tizimlarini optimallashtirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada transport vositalarining harakat jadalligini o'rganish va tahlil qilishning asosiy usullari va bu borada amalga oshiriladigan tadqiqotlar haqida batafsil ma'lumot beramiz[1-3].

Harakat jadalligini o'rganishning asosiy maqsadi

Transport oqimlarini tahlil qilish: Turli vaqt va joylarda transport vositalarining harakat tezligini va yo'lining bandligini aniqlash.

Tirbandliklarni aniqlash va tahlil qilish: Yo'laklar kesishgan cho'ntaklarda va muhim transport yo'llarida tirbandliklarning sabablarini aniqlash[4-6].

Transport strategiyalarini ishlab chiqish: Transport oqimini optimallashtirish uchun zarur bo'lgan strategiyalar va qoidalar ishlab chiqish.

Tahlil metodlari va texnologiyalar

GPS tizimi orqali kuzatish:

Transport vositalariga oʻrnatilgan GPS qurilmalar yordamida ularning harakat yoʻnalishlari va tezliklarini aniq kuzatish[7-9].

GPS maʼlumotlari asosida harakatning grafik tasvirlarini yaratish va tahlil qilish.

Video kuzatuv tizimlari:

Yoʻllarga oʻrnatilgan video kameralar yordamida transport vositalarining harakatini kuzatish[10].

Videodan olingan maʼlumotlarni maxsus dasturlar yordamida tahlil qilish, masalan, tezlik va yoʻlakdan foydalanish darajasini oʻlchash.

Raqamli simulyatsiya:

Transport vositalarining harakatini raqamli simulyatsiya qilish orqali turli transport rejalarini sinovdan oʻtkazish[11].

Simulyatsiyalar yordamida turli yoʻl va transport boshqaruv chorolari taʼsirini baholash.

Maʼlumotlar hahlili:

Yigʻilgan maʼlumotlarni statistik va matematik usullar yordamida tahlil qilish.

Yoʻl-transport voqealarini oldini olish va yoʻlaklar samaradorligini oshirish uchun zarur boʻlgan tahlillar.

Amaliy qoʻllanilishi

Transport rejalarini optimallashtirish:

Transport vositalarining harakat jadalligini tahlil qilish orqali yoʻl-transport tizimini optimallashtirish.

Harakat tezligini oshirish va tirbandliklarni kamaytirish uchun yoʻllarni kengaytirish yoki yoʻnalishlarni oʻzgartirish kabi amaliy choralar koʻrish[12-13].

Qaror qabul qilishda maʼlumotlardan foydalanish:

Transport vazirligi va shahar boshqaruv organlari uchun yoʻlaklarni rejalashtirishda va transport siyosatini ishlab chiqishda asosiy maʼlumot manbai sifatida foydalanish[14-16].

Xulosa

Transport vositalarining harakat jadalligini tahlil qilish, shahar va mintaqaviy transport tizimlarini yanada samarali boshqarish imkonini beradi. Bu boradagi tadqiqotlar va texnologiyalar

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Muqimova D. K. et al. The impact of the disc roller's diameter on the combined machine's performance during the sequential processing of freshly planted soil //E3S Web of Conferences. – 2024. – Т. 471. – С. 04013.
2. Mamasoliyev B., Melikuziev A., Sotvoldiyev O. Research of Factors Affecting the Cylinder-Porshen Group Work Process //Texas Journal of Engineering and Technology. – 2022. – Т. 7. – С. 8-12.
3. Melikuziev A. et al. IMPROVING THE PERFORMANCE OF THE FUEL INJECTION SYSTEM //Development and innovations in science. – 2022. – Т. 1. – №. 14. – С. 10-14.
4. Ikromov N. et al. Analysis of mechanical properties of polymer bushing used in automobile industry //Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR). – 2021. – Т. 10. – №. 3. – С. 560-563.
5. Mahammadjonov N. et al. YO 'L FREZASI KONSTRUKSIYASINING TAHLILI //Science and innovation in the education system. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 45-49.
6. Kholmatov U. S. et al. Characteristics of optoelectronic discrete displacement converters with hollow and fiber light guides //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 471. – С. 06015.
7. Soliyev A., Shukurjon B. ZAMONAVIY TRANSPORT LOGISTIKA MARKAZ FAOLIYATINI AXBOROT TEXNOLOGIYALARI //Научный Фокус. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 575-580.
8. Karimovna M. D. et al. AGLOMERATSIYALAR SHAKLLANISHI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 10. – №. 1. – С. 173-178.9. Soliyev A., Rahimbek X. TRANSPORT VOSITALARI KONSTRUKTIV XAVFSIZLIK TIZIMLARINI JORIY ETISHNING TASHKILYIY VA HUQUQIY ASOSLARI TAXLILI //Научный Фокус. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 568-574.
10. Farxodbek o'g'li S. A., Dadajan o'g'li A. S. TRANSPORT LOGISTIKASI MARKAZINI YARATISH VA LOYIHALASH //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 10. – №. 1. – С. 115-120.
11. Karimovna M. D. et al. OLDINGI KO'PRIGI TORTUVCHI YENGIL AVTOMOBILLARDA UCHRAYDIGAN NOSOZLIK LARNI ANIQLASH VA ULARNI BARTARAF ETISH TEXNOLOGIYASI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 8. – №. 4. – С. 34-37.12. KOSIMOVA M. K. et al. WELDING MATERIALS USED IN THE RECOVERY OF CORRODED

DETAILS IN THE CONTACT WELDING METHOD //Eur. Chem. Bull. – 2023. – Т. 12. – №. 5. – С. 1657-1662.

12. Raqibbek o'g'li K. M. TUPROQQA EKISH OLDIDAN ISHLOV BERUVCHI ENERGIYA TEJAMKOR AGREGATNING TEXNOLOGIK ISHLASH SXEMASINI TANLASH //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2023. – Т. 2. – №. 19. – С. 465-467.

13. Икромов Нурулло Авазбекович, Гиясидинов Абдуманоб Шарохиidinovich, & Рузиматов Бахром Рахмонжон Угли (2021). МЕРЫ ПО СНИЖЕНИЮ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ АВТОПАРКА. Universum: технические науки, (4-1 (85)), 44-47.

14. Икромов, Н. А. (2021). Исследования физико-механических свойств радиационно модифицированных эпоксидных композиций и покрытий на их основе. Universum: технические науки: электрон. научн. журн, 12, 93.

15. Anvarjonovich T. S. AVTOTRANSPORT KORXONALARIDA MAVJUD YORDAMCHI USTAXONALAR FAOLIYATINI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISH //World scientific research journal. – 2023. – Т. 18. – №. 1. – С. 136-141.

16. Sherali T. ZANJIRLI UZATMALAR //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2023. – Т. 2. – №. 14. – С. 117-131.

AVTOMOBILLARNING ABRAZIV YEYILISHI ASOSLARI

Meliqo‘ziyev Abdulaziz Rasuljon o‘g‘li

Andijon Mashinasozlik Instituti

“Transport vositalari muhandisligi” kafedrasi assistenti

Teshaboyev Muxriddin Mo‘minjon o‘g‘li

Andijon Mashinasozlik Instituti

Transport va Logistika fakulteti “Transport vositalari muhandisligi” yo‘nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Abraziv yeyilish, materiallarning yuzasidan qattiq zarralar ta’sirida qirilib, yemirilish jarayonidir. Bu hodisa, muhandislik, qurilish va ishlab chiqarish sohalarida keng tarqalgan bo‘lib, uskunalar, asboblari va qurilmalar yuzalarining eskirishiga sabab bo‘ladi. Abraziv yeyilishning o‘rganilishi, materiallarning eskirishiga qarshi chora-tadbirlarni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: zarracha, yeyilish, qirindi, mexanik eskirish, dvigatel, chang.

Avtomobillarning abraziv yeyilishi, bu avtomobil qismlarining ishlash jarayonida turli qattiq zarralar ta’sirida yuzaga keladigan mexanik eskirish jarayonidir. Bu hodisa, asosan, dvigatel, transmissiya va boshqa harakatlanish tizimi komponentlarida ko‘proq kuzatiladi.

Harakatlanuvchi qismlar o‘rtasida sodir bo‘ladigan abraziv yeyilish, avtomobillarning ishlash muddatini sezilarli darajada qisqartirishi mumkin. Bu jarayon nafaqat avtomobilning umumiy ishonchliligi va xavfsizligiga ta’sir qiladi, balki ta’mirlash va almashtirish xarajatlarini ham oshiradi[1-3].

Abraziv yeyilishning asosiy sabablari

Chang va kir zarralari: Yo‘l sharoitlari va atrof-muhitning ifloslanishi tufayli avtomobil qismlari orasiga kirib boradigan chang va boshqa abraziv zarralar.

Materialning Sifati: Qismlarning material sifati va qattiqligi ham abraziv yeyilish darajasiga ta’sir qiladi. Past sifatli materiallar tezroq eskiradi[4-5].

Moylash: Noto‘g‘ri yoki yetarli bo‘lmagan moylash tizimi qismlar o‘rtasidagi ishqalanishni kamaytirmaydi, bu esa abraziv yeyilishni tezlashtiradi.

Abraziv Yeyilishning Oqibatlarini

Qismlarning tez eskirishi: Abraziv yeyilish natijasida qismlar tezroq eskiradi va bu, o‘z navbatida, avtomobilning ishlash muddatini qisqartiradi.

Yonilg'i samaradorligining pasayishi: Qismlar o'rtasidagi ortiqcha ishqalanish yonilg'i samaradorligini pasaytiradi[6-7].

Ta'mirlash xarajatlari: Eskirgan qismlarni muntazam almashtirish va ta'mirlash xarajatlari oshadi.

Himoya Choralari

To'g'ri moylash: Muntazam ravishda va to'g'ri moylash, qismlar o'rtasidagi ishqalanishni kamaytirib, abraziv yeyilish xavfini minimallashtiradi[8].

Yaxshi yo'l tanlash: Avtomobilni yaxshi saqlangan yo'llarda haydash, chang va boshqa zararli zarralarning ta'sirini kamaytiradi.

Sifatli ehtiyot eismalar: Yuqori sifatli ehtiyot qismlar va materiallardan foydalanish, qismlarning umrini uzaytiradi va eskirishni sekinlashtiradi[9-11].

Albatta, avtomobillarning abraziv yeyilishini yanada chuqurroq tushunish uchun quyidagi qo'shimchalarni ham ko'rib chiqish mumkin[11-13].

Abraziv yeyilishni aniqlash usullari

Vizual Tekshiruv: Muntazam vizual tekshiruvlar yordamida eskirgan yoki zararlangan qismlarni aniqlash mumkin. Bu, ayniqsa, qismlarda ko'rinadigan yeyilish belgilari bo'lganda muhimdir[14].

Diagnostik Asboblar: Zamonaviy diagnostik asboblar yordamida qismlarning holati va yeyilish darajasini aniqroq baholash mumkin. Bu usullar orasida ultratovushli tekshiruv va magnit rezonans tekshiruvlari kiradi.

Abraziv yeyilishni oldini olishdagi yangi texnologiyalar

Avtomatik moylash tizimlari: Bu tizimlar avtomobilning turli qismlariga doimiy va to'g'ri miqdorda moy yetkazib turadi, bu esa ishqalanishni kamaytiradi va abraziv yeyilish xavfini minimallashtiradi[15].

Material texnologiyalari: Yangi materiallar va qoplamalar, masalan, keramika va polimerlar kabi abraziv ta'sirlarga chidamliroq materiallar, qismlarning eskirish muddatini uzaytirishga yordam beradi[16].

Iqtisodiy va atrof-muhitga ta'siri

Iqtisodiy oqibatlar: Abraziv yeyilish natijasida avtomobillar tez-tez ta'mirlanishi kerak bo'ladi, bu esa avtomobil egalariga qo'shimcha moliyaviy yuk bo'ladi.

Atrof-muhitga Ta'siri: Eskirgan qismlarni tez-tez almashtirish zarurati ko'proq chiqindilar hosil qiladi va atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Qayta ishlanadigan va uzoq muddatli materiallardan foydalanish bu muammoni kamaytirishga yordam beradi[12].

Xulosa:

Avtomobillarning abraziv yeyilishi muammo bo'lib qolsa-da, uni oldini olish va minimallashtirish mumkin. Muntazam texnik xizmat, to'g'ri moylash va sifatli materiallardan foydalanish orqali avtomobilning umrini uzaytirish va uning ishonchliligini oshirish mumkin. Bu usullar, shuningdek, umumiy ta'mirlash xarajatlarini kamaytiradi va avtomobil egasiga moliyaviy yengillik ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Muqimova D. K. et al. The impact of the disc roller's diameter on the combined machine's performance during the sequential processing of freshly planted soil //E3S Web of Conferences. – 2024. – T. 471. – C. 04013.

2. Mamasoliyev B., Melikuziev A., Sotvoldiyev O. Research of Factors Affecting the Cylinder-Porshen Group Work Process //Texas Journal of Engineering and Technology. – 2022. – T. 7. – C. 8-12.

3. Melikuziev A. et al. IMPROVING THE PERFORMANCE OF THE FUEL INJECTION SYSTEM //Development and innovations in science. – 2022. – T. 1. – №. 14. – C. 10-14.

4. Ikromov N. et al. Analysis of mechanical properties of polymer bushing used in automobile industry //Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR). – 2021. – T. 10. – №. 3. – C. 560-563.

5. Mahammadjonov N. et al. YO 'L FREZASI KONSTRUKSIYASINING TAHLILI //Science and innovation in the education system. – 2022. – T. 1. – №. 5. – C. 45-49.

6. Kholmatov U. S. et al. Characteristics of optoelectronic discrete displacement converters with hollow and fiber light guides //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – T. 471. – C. 06015.

7. Soliyev A., Shukurjon B. ZAMONAVIY TRANSPORT LOGISTIKA MARKAZ FAOLIYATINI AXBOROT TEXNOLOGIYALARI //Научный Фокус. – 2023. – T. 1. – №. 2. – C. 575-580.

8. Karimovna M. D. et al. AGLOMERATSIYALAR SHAKLLANISHI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – T. 10. – №. 1. – C. 173-178.9. Soliyev A., Raximbek X. TRANSPORT VOSITALARI KONSTRUKTIV XAVFSIZLIK TIZIMLARINI JORIY ETISHNING TASHKILY VA HUQUQIY ASOSLARI TAXLILI //Научный Фокус. – 2023. – T. 1. – №. 2. – C. 568-574.

10. Farxodbek o'g'li S. A., Dadajan o'g'li A. S. TRANSPORT LOGISTIKASI MARKAZINI YARATISH VA LOYIHALASH //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 10. – №. 1. – С. 115-120.

11. Karimovna M. D. et al. OLDINGI KO'PRIGI TORTUVCHI YENGIL AVTOMOBILLARDA UCHRAYDIGAN NOSOZLIK LARNI ANIQLASH VA ULARNI BARTARAF ETISH TEXNOLOGIYASI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 8. – №. 4. – С. 34-37. 12. KOSIMOVA M. K. et al. WELDING MATERIALS USED IN THE RECOVERY OF CORRODED DETAILS IN THE CONTACT WELDING METHOD //Eur. Chem. Bull. – 2023. – Т. 12. – №. 5. – С. 1657-1662.

12. Raqibbek o'g'li K. M. TUPROQQA EKISH OLDIDAN ISHLOV BERUVCHI ENERGIYA TEJAMKOR AGREGATNING TEXNOLOGIK ISHLASH SXEMASINI TANLASH //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2023. – Т. 2. – №. 19. – С. 465-467.

13. Икромов Нурулло Авазбекович, Гиясидинов Абдуманоб Шарохинович, & Рузиматов Бахром Рахмонжон Угли (2021). МЕРЫ ПО СНИЖЕНИЮ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ АВТОПАРКА. Universum: технические науки, (4-1 (85)), 44-47.

14. Икромов, Н. А. (2021). Исследования физико-механических свойств радиационно модифицированных эпоксидных композиций и покрытий на их основе. Universum: технические науки: электрон. научн. журн, 12, 93.

15. Anvarjonovich T. S. AVTOTRANSPORT KORXONALARIDA MAVJUD YORDAMCHI USTAXONALAR FAOLIYATINI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISH //World scientific research journal. – 2023. – Т. 18. – №. 1. – С. 136-141.

16. Sherali T. ZANJIRLI UZATMALAR //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2023. – Т. 2. – №. 14. – С. 117-131.

ВЫБОР ДАТЧИКОВ ДЛЯ СИСТЕМЫ ДИСТАНЦИОННОГО КОНТРОЛЯ

М.Ш.Абдулакимов, С.Р.Анваров

Стажёр учителя «Инженерия транспортных средств»

Андижанского машиностроительного институт,

Узбекистан, Андижан,

E-mail : mirjalolabdulakimov938@gmail.com

Аннотация: Датчики являются чувствительными элементами. Они измеряют регулируемую величину объекта регулирования и вырабатывают на выходе сигнал, пропорциональный этой величине. Входной величиной датчика может быть любая физическая величина: механическое перемещение, температура, давление, расход, влажность, усилие и др. Датчики могут использоваться и для формирования задающего воздействия. Входным сигналом датчиков может быть любой физический, механический изменения состояния окружающей среды, давления, температура среды и др. Сравнение регулируемой величины и задающей величины осуществляется в элементе сравнения, в качестве которого используется измерительная схема, формирующая сигнал ошибки (отклонения). Полученный сигнал ошибки обычно недостаточен по мощности для создания регулирующего воздействия, поэтому его необходимо усилить. Для этого служат усилительные элементы.

Системы автоматизации дистанционного контроля и диагностики пожароопасного состояния объектов или технологических процессов могут быть построены с использованием сигналов различной физической природы: электрических, механических, пневматических, гидравлических. Наибольшее распространение получил электрический сигнал: его удобно передавать на расстояние, обрабатывать и запоминать, преобразовывать в другие виды сигналов. Ниже приведем понятия о статических и динамических характеристиках датчиков и других элементов систем автоматики, по которым осуществляется их выбор.

Статические характеристики датчиков и элементов систем автоматики. Наибольший интерес представляет зависимость выходной величины элемента автоматики от его входной величины. При соединении элементов в систему автоматики выходная величина одного элемента подается на вход последующего элемента. Входную величину обычно называют

входным сигналом (x), а выходную величину — выходным сигналом (y). Режим работы, при котором входной и выходной сигналы постоянны ($x = x_{уст}$; $y = y_{уст}$), называют статическим или установившимся режимом. Характеристики, определяемые в этом режиме, называются статическими.

В статическом режиме постоянным является действующее значение напряжения или тока, при этом мгновенное значение изменяется по синусоидальному закону. Статические характеристики датчиков могут быть линейными и нелинейными (рис. 1).

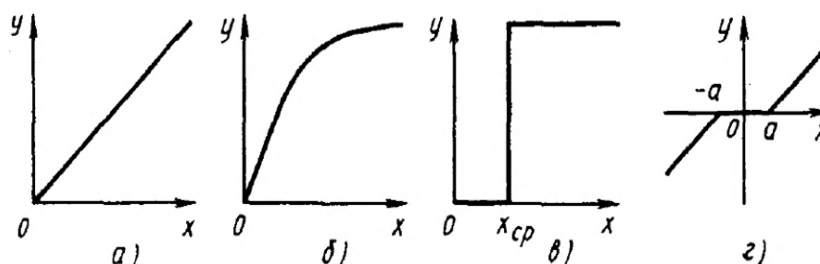

Рис. 1. Статические характеристики элементов автоматики

Если коэффициент преобразования не зависит от входного сигнала, то статическая характеристика имеет вид прямой линии (рис. 1, а), а элемент, имеющий такую характеристику, называют линейным. Коэффициент преобразования нелинейных элементов не постоянен, а статическая характеристика может иметь вид, показанный на рис. 1, б. Характеристика типа (рис. 1, в) имеет зону насыщения. Рис. 1, г соответствует для релейных элементов (При увеличении входного сигнала реле от нуля до сигнала срабатывания $x_{ср}$, выходной сигнал равен нулю).

Динамические характеристики датчиков и элементов автоматики. Переход системы из одного установившегося режима в другой с новыми значениями входного и выходного сигналов называют динамическим режимом или переходным процессом. В динамическом режиме отношение выходного сигнала к входному может быть не равно коэффициенту преобразования. Поведение элемента или системы автоматики в переходном процессе может быть описано с помощью переходных характеристик. Переходной характеристикой называют зависимость выходного сигнала от времени $y(t)$ при скачкообразном изменении входного сигнала. На рис. 2. показаны график изменения входного сигнала (а) и соответствующие ему графики (б, в, г) переходных характеристик наиболее распространенных элементов автоматики.

В момент времени t_0 входной сигнал скачком изменяется от нуля до x_0 (рис. 2,а). Если элемент автоматики является безынерционным, то в тот же момент времени t_0 выходной сигнал скачком изменяется от нуля до $y_0 = Kx_0$ (рис. 2,б). Как правило, электромеханические элементы обладают инерционностью, которая тем больше, чем больше масса подвижных частей или индуктивность обмотки. В этом случае изменение выходного сигнала запаздывает по сравнению с изменением входного (рис. 2,в). Переходная характеристика имеет вид экспоненты, т. е. кривой, стремящейся от нуля к значению $y_0 = Kx_0$ со скоростью, пропорциональной в каждый момент времени разности между y_0 и текущим значением выходного сигнала. Инерционность переходного процесса характеризуется значением постоянной времени T , выражаемой в секундах. На графике величину T можно определить, проведя касательную к кривой $y(t)$ при $t = t_0$ и продолжив ее до пересечения с горизонтальной линией $y_0 = Kx_0$. За время, равное T , выходной сигнал достигает 63 % своего нового установившегося значения.-

График колебательного затухающего переходного процесса показан на рис. 2,г. Как видно из этого графика, изменение выходного сигнала происходит относительно значения y_0 . Амплитуда этих колебаний постепенно уменьшается, затухает. Для количественной оценки этого процесса вводят понятие коэффициента затухания, который определяют по формуле $\psi = 1 - A_3/A_1$ где A_1 и A_3 — соседние амплитуды колебаний выходного сигнала в одну сторону (т. е. одного знака).

При незатухающем колебательном процессе $A_3 = A_1$ и коэффициент затухания $\psi = 0$. Система автоматики является при этом неустойчивой. Если же коэффициент затухания стремится к единице, то переходный процесс будет аperiodическим (рис. 2, в).

Усилитель позволяет сравнительно маломощным входным сигналом управлять передачей большой мощности от источника энергии к исполнительному механизму, к которому приложена соответствующая нагрузка, или к другому элементу устройства управления. По виду используемой энергии их разделяют на электрические, гидравлические и пневматические.

Основной параметр характеристики усилителя – коэффициент усиления по мощности

$$k_p = dP_{вых} / dP_{вх},$$

где $P_{вых}$, $P_{вх}$ - мощности выходного и входного сигналов усилителя.

В качестве управляющих устройств в электронных усилителях применяют полупроводниковые приборы. Электронные усилители имеют высокую чувствительность (большой коэффициент усиления) и обладают способностью усиливать сигналы весьма малой мощности. Коэффициент усиления многокаскадного устройства будет равен произведению коэффициентов усиления используемых усилителей:

$$k_p = k_{p1}k_{p2}k_{p3}\dots k_{pn}.$$

Усилители бывают постоянного и переменного тока. Первые усиливают как постоянную, так и переменную составляющую входного сигнала, а вторые – только переменную составляющую.

Литература:

- 1 Karimova, M., & Abdulakimov, M. (2023). XALQARO TASHISHNI TASHKIL ETISHDA XAYDOVCHILAR ISH REJIMINI AVTOMOBIL KALITI ORQALI LOYHALASH BILAN XAVFSIZ XARAKATNI KAFOLATLASH. Journal of Universal Science Research,
2. А.С. №997060. Устройство для контроля вращения рабочих органов хлопкоуборочной машины./Улжаев Э., Салихов З.М., Захидов Б.А.и др. БИ 1985. № 58.
- 3 Улжаев Э., Абдазимов А.Д., Убайдуллаев У. М. Интеллектуальная бортовая МПС контроля и управления технологическими параметрами МТА с трактором ТТЗ. Международная НТК «Техника будущего: перспективы развития сельскохозяйственной техники» РФ. – Краснодар, КубГАУ, 2013. С.189...191.
4. Абдазимов А.Д., Улжаев Э., Убайдуллаев У.М., Омонов Н.Н. Основы автоматизации контроля и управления технологическими параметрами хлопко-уборочных машин. – Ташкент, ТашГТУ, 2014, -164 с.
5. Улжаев Э., Убайдуллаев У.М., Абдазимов А.Д., Омонов Н.Н., Примкулов Б.Ш. Устройство для контроля скоростей вращения шпинделей хлопкоуборочной машины. Давлат патент идораси № IAP 2014 0239. 16.06.2014.
6. Убайдуллаев У.М. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора философии (PhD) по теме: «Система контроля и диагностирования технологических параметров хлопкоуборочных машин».Ташкент 1918 г.

11. Икромов Нурулло Авазбекович, Гиясидинов Абдуманоб Шарохиidinovich, & Рузиматов Бахром Рахмонжон Угли (2021). МЕРЫ ПО СНИЖЕНИЮ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ АВТОПАРКА. *Universum: технические науки*, (4-1 (85)), 44-47.

12. Икромов, Н. А. (2021). Исследования физико-механических свойств радиационно модифицированных эпоксидных композиций и покрытий на их основе. *Universum: технические науки: электрон. научн. журн*, 12, 93.

13. Anvarjonovich T. S. AVTOTRANSPORT KORXONALARIDA MAVJUD YORDAMCHI USTAXONALAR FAOLIYATINI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISH // *World scientific research journal*. – 2023. – Т. 18. – №. 1. – С. 136-141.

14. Sherali T. ZANJIRLI UZATMALAR // *Новости образования: исследование в XXI веке*. – 2023. – Т. 2. – №. 14. – С. 117-131.

ANALYSIS OF TRANSPORT PHENOMENA ANDIJAN DISTRICT WITH THE FOOT IN THE WAY

M.Abdulakimov¹, D.Mukimova²

*¹ Assistant of the Department of " On land transportation systems",
Andijan machine building institute Uzbekistan.*

*² associate professor of the Department of " On land transportation systems",
Andijan machine building institute Uzbekistan.*

Annotation Special problems of road sides and, above all, "the car-drive-way-on foot" through the system is determined. These in turn operate in the environment Today it is considered one of the important issues for the study of this system

Keywords: Road traffic accident, Car; drive, Roadblocks, science and technology.

Introduction. The way of the car, the security organization of the action in today's day has become one of the important problems in. Andijan region in 2022-traffic accident was to occur during the last period of the year 125, ultimately citizens of the 23 students died. [1]. 848 units in the region of andijan in the aftermath of a road traffic accident happened in the year 2021 163 people died, while citizens 685 recognize different levels of injuries received. Deputy head of department of regional road safety turg'unov known daniel noted, in the year of 2021 the number of traffic accidents and their consequences in affected increased compared to the year 2020. 2021-if one was to occur in the year 848 traffic accident, ultimately 163 people died, as well as various citizens, students get to recognize 685 severe injury to the hospital was laid. As a result, 26% of yth, died 22,5%, while the variety recognize 26,8 percent received injuries have increased. Events that occur over a large part of the center of the region, as well as at andizhan, Shakhrikhan district and Altinkul comes on.

“For example, in the city of Andijan 195 total units to occur if there was traffic accident in the past year, 16 people have been killed 179 people recognize different levels of injuries received. The region was checking the numbers of road accidents that occur on 21,1 percent total ihaqid (table 1). To do this, road safety, our experts are the way of the movement of the main indicators, y, died in the transport stream of the conditions of to how it affects the movement, traffic flow management,

manage your way through technical means the movement of the toe, 'the knowledge of citizens to be able to imiz it is necessary. [2-3-4-5-6-7].

Relevance of the topic.

1-tablel

The area of	The period	Pedestrian hit send and			The foot fault with		
		Road traffic accident	Dead	The trauma taking manuals	Road traffic accident	Dead	The trauma taking manuals
Tashkent city	2019	558	76	516	296	48	264
	2018	691	95	640	329	55	293
	%	-19,2	-20,0	-19,4	-10,0	-12,7	-9,9
Tashkent region,	2019	362	119	258	23	6	17
	2018	504	138	402	35	9	27
	%	-28,2	-13,8	-35,8	-34,3	-33,3	-37,0
Samarkand region,	2019	247	93	160	34	19	15
	2018	408	134	304	70	24	50
	%	-39,5	-30,6	-47,4	-51,4	-20,8	-70,0
Syrdarya region	2019	80	20	66	29	11	22
	2018	98	30	70	13	4	10
	%	-18,4	-33,3	-5,7	123,1	175,0	120,0
Dzhizak region	2019	144	28	122	34	9	27
	2018	144	36	112	25	8	17
	%	0,0	-22,2	8,9	36,0	12,5	58,8
Bukhara region	2019	94	15	87	22	6	18
	2018	119	18	113	28	7	24
	%	-21,0	-16,7	-23,0	-21,4	-14,3	-25,0
Navoi region	2019	73	22	53	6	4	2
	2018	83	20	64	12	2	10
	%	-12,0	10,0	-17,2	-50,0	100,0	-80,0
Fergana region	2019	348	71	281	140	31	110
	2018	412	90	331	119	24	95
	%	-15,5	-21,1	-15,1	17,6	29,2	15,8
Andijan region	2019	336	60	281	41	8	33
	2018	379	69	313	41	9	32
	%	-11,3	-13,0	-10,2	0,0	-11,1	3,1

District of andijan region carrying (2-table.) In the city of Andijan for flights of road accidents because of many reason too much observed. However unfortunately in the year 2021 year 2022 the number associated with the phenomenon of death has not changed. Ways to reduce it more precisely, the condition of death is not that one should gain measures we should develop. [8-9-10-11-12-13].

**ANDIJAN REGION HAVE BEEN RECORDED IN THE TERRITORY
OF THE WAY-TRANSPORT PHENOMENA INFORMATION ON
(2022-year 10 months)**

2-the table

The territory	Total				Associated with death (266 m. 2-3 k.)				Admit injury with associated (266 m. 1 k.)			
	2021	2022	+, -	%	2021	2022	+, -	%	2021	2022	+, -	%
Andijan city	152	139	-13	8,0	14	14	0	0,0	138	125	-13	-9,4
Andijan district	71	57	-14	-19,7	15	15	0	0,0	56	42	-14	-25,0
Altynkul	44	48	4	9,0	10	9	-1	-10,0	34	39	5	14,7
Ulugnor	16	11	-5	-31,2	1	3	2	200,0	15	8	-7	-46,7
Fisherman	47	42	-5	-10,6	16	12	-4	-25,0	31	30	-1	-3,2
Izboskan	45	42	-3	-6,7	9	11	2	22,2	36	31	-5	-13,9
Pakhtaabad	32	42	10	31,2	5	5	0	0,0	27	37	10	37,0
Asaka	55	64	9	16,4	10	10	0	0,0	45	54	9	20,0
Bukhara	15	20	5	33,3	7	6	-1	-14,3	8	14	6	75,0
Markhamat	25	31	6	24,0	5	6	1	20,0	20	25	5	25,0

Roadblocks on highways may refer to, pedestrian traffic regulation and Road transport prevention of phenomena and their degree of pain set to lower. Roadblock requirements GOST 26804-86 " Ograjdeniya dorojnie, metallicheskie barernogo TIPA. Technicheskie uslovia". Road at what times do roadblocks change depending

on their condition terms of use GOST 23457-86 " Technicheskie sredstva organizasii dorojnogo dvizeniya". [14-15-16-17].

Roadblocks can be divided into two groups, depending on the conditions of capture division. The first group has a "barrier" construction (height 0.75 no less than m) and wall-shaped ("parapet" - shaped no less than 0.6 m in height) roadblocks include. These obstacles in the group drive vehicles at the foot of the road, on bridges, trapping and from the opposite side at the junction points prevention of congestion of moving vehicles as well as various objects located in the road region (highlighter, bridge supports, trees, etc.) to avoid being hit installed Setkas on the second group fences, different bars (height 0.8-1.5 m) included. From them the act of walking regulation and exit of animals to the road part used for prevention purposes. Roadblocks reduce the likelihood of road traffic accident occurrence and in combination with lowering the levels of fog, the barrier allows itself to to vehicle failure as a result of a crash, it can even cause the death of a person. Hence as much as possible for roadblocks to ensure safety it is necessary to think about other ways. For example, the radius of curvature is magnification, lowering the height of the lift, side of the road base laying slopes, underground or above ground for pedestrians construction of sidewalks, various large objects from the road region exclusion. [18-19-20]. In accordance with the provisions of the concept, the development of the road network should correspond to the pace of the country's socioeconomic development and ensure transportation needs in accordance with the growth of cars. It is known that professional drivers commit a car accident 5-6 times less often.

Taking the 2022 statistics on the types of road traffic accidents, it is more likely to hit a pedestrian (45%) and collide with cars (31%).

Conclusion To solve the problem of increasing road safety on highways, an integrated approach, involving a large number of specialists in various fields of science and technology, requires more research work based on a necessary and systematic approach. At the same time, it is important to solve the problem in the following areas: improve the analysis of the causes of the accident in relation to local conditions; practical application of the technical audit of road safety; increase the qualifications, responsibility and discipline of drivers; it is necessary to carry out a revision of the regulatory requirements for the surface of the carriageway on the quality of the connection and their equality in the direction of their increase.

We will have prevented all kinds of accidents if the above is followed by drivers, pedestrians and children on foot. The work performed when organizing the movement must meet the following requirements:

- Gradually change the speed of movement of the winding along the sections of the road %;
- For the driver to move the clock at any time
- the direction of the previous sections of the road will be clear and clear;
- Fast and safe movement of vehicles;
- Maximum transfer of vehicles;
- To make it environmentally friendly;
- Convenient and safe movement of pedestrians / 2021;
- To make it economical.

References

- [1] Karimova, M., & Abdulakimov, M. (2023). XALQARO TASHISHNI TASHKIL ETISHDA XAYDOVCHILAR ISH REJIMINI AVTOMOBIL KALITI ORQALI LOYIHALASH BILAN XAVFSIZ XARAKATNI KAFOLATLASH. *Journal of Universal Science Research, A*
- [2] KOSIMOVA M. K. et al. WELDING MATERIALS USED IN THE RECOVERY OF CORRODED DETAILS IN THE CONTACT WELDING METHOD //Eur. Chem. Bull. – 2023. – Т. 12. – №. 5. – С. 1657-1662.
- [3] Karimovna M. D. et al. TRANSPORT TEXNIK HOLATINI ANIQLASH USULLARI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 8. – №. 4. – С. 42-45.
- [4] Karimovna M. D. et al. COMPUTER DIAGNOSTICS OF CARS //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 8. – №. 4. – С. 38-41.
- [5] Karimovna M. D. et al. OLDINGI KO'PRIGI TORTUVCHI YENGIL AVTOMOBILLARDA UCHRAYDIGAN NOSOZLIKLARNI ANIQLASH VA ULARNI BARTARAF ETISH TEXNOLOGIYASI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 8. – №. 4. – С. 34-37.
- [6] Karimovna M. D. et al. AGLOMERATSIYALAR SHAKLLANISHI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 10. – №. 1. – С. 173-178.
- [7] Karimovna M. D., Adixam o'g'li A. A. MOYLASH TIZIMIGA TEXNIK XIZMAT KO 'RSATISH //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 10. – №. 1. – С. 145-149.
- [8] Karimovna M. D., Husen o'g'li H. F. XALQARO ALOQALARNI RIVOJLANTIRISHDA YUKLARNI TASHISHNI TASHKIL ETISHNI ANAMIYATI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 10. – №. 1. – С. 155-159.
- [9] Olimova H. E., Muqimova D. K. Development and Justification of a Single Definition for Andijan City and Agglomeration //European Multidisciplinary Journal of Modern Science.

[10] Karimovna M. D. AVTOMOBILLARDA QO‘LLANILADIGAN ASHYOLANING EKOLOGIK MUHOFAZASI, EKOLOGIYAGA TA’SIRI //Mexatronika va robototexnika: muammolar va rivojlantirish istiqbollari. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 280-283.

[11] Kosimova M., Muqimova D., Akramaliyev O. BASING THE PARAMETERS OF CONTACT WELDING COATING OF FORMED POWDERY COMPOSITE TAPE TO THE SURFACE OF A FLAT PART //Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – №. 5 Part 4. – С. 190-195.

[12] Kholmatov U. S. et al. Characteristics of optoelectronic discrete displacement converters with hollow and fiber light guides //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 471. – С. 06015.

[13] S Muqimova, D. K., Zingirov, S. J., Axmatohunov, B. M., Zokirov, D. Z., Melikuziev, A. R., & Tursunboev, L. E. (2024, October). The impact of the disc roller's diameter on the combined machine's performance during the sequential processing of freshly planted soil. In E3S Web of Conferences (Vol. 471, p. 04013).

[14] Melikuziev A. et al. IMPROVING THE PERFORMANCE OF THE FUEL INJECTION SYSTEM //Development and innovations in science. – 2022. – Т. 1. – №. 14. – С. 10-14.

[15] Xalilbek o‘g‘li, X. E. (2023). MOTOR MOYLARIDA BO‘LADIGAN O‘ZGARISHLAR VA ULARNING XIZMAT QILISH DAVRI. Mexatronika va robototexnika: muammolar va rivojlantirish istiqbollari, 1(1), 321-323.

[16] Xalilbek o‘g‘li, X. E., Bobirxon o‘g‘li, U. B., & Xalimjonov, E. X. (2023). LOGISTIK KORXONALAR FAOLIYATINI O‘RGANISH VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH JARAYONLARI. Лучшие интеллектуальные исследования, 8(4), 89-92.

[17] Dostonbek, Z., & Bunyodbek, M. (2022). Examination of Vehicles Carrying Fast-Breaking Cargo. Eurasian Research Bulletin, 14, 25-29.

[18] Karimovna M. D. AVTOMOBILSOZLIKDA YONILG‘I MUAMMOLARINI O‘RGANISH //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 27-34.

[19] Mukimova D. DISTINCTIVE FEATURES OF SOIL TREATMENT BEFORE PLANTING //Science and innovation in the education system. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 40-44.

[20] Mamasoliyev, B., Yuldashev, X., & Yusupova, E. (2021). The role of transport logistics in management of product supply chains. INTERNATIONAL JOURNAL OF DISCOURSE ON INNOVATION, INTEGRATION AND EDUCATION, 2(2), 241-243.

КЎЗ ЖАРОҲАТЛАРИНИНГ ОҒИРЛИК ДАРАЖАСИНИ ЭКСПЕРТ БАҲОЛАШ МЕЗОНЛАРИ ТЎҒРИСИДА

*Нилуфар Ганиева, Иброхим Бахриев, Абдураимова Фарахноз
Тошкент тиббиёт академияси, Тошкент, Ўзбекистон*

Аннотация: Мақолада кўз жароҳатларининг суд-тиббий экспертизаси аспектларининг ҳар томонлама таҳлили акс эттирилган. Ҳозирги босқичда кўз шикастланишлари ҳолатларида суд-тиббий баҳолаш хусусиятларининг муаммолари кўрсатилган. Ушбу муаммоларни ҳал этиш ва текширишнинг қийинчиликлари, бир томондан, мазкур патологиянинг фанлараро табиати, иккинчи томондан, қонунчилик базасининг номукамаллиги билан боғлиқлиги асослаб берилган.

Калит сўзлар: кўз жароҳатлари, суд-тиббий экспертиза, жароҳатларнинг оғирлик даражаси.

Долзарблиги. Кўз жароҳатларининг оғирлик даражасини суд-тиббий баҳолаш экспертиза амалиётида Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига мувофиқ амалга оширилади. Соғлиққа зарар етказилишининг оғирлигини аниқлаш мезонлари Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлигининг 2012-йил 1-июндаги 153-сонли буйруғининг 2-иловасида келтирилган бўлиб, у “Тан жароҳатларининг оғирлик даражасини суд-тиббий аниқлаш қоидалари” деб номланади [4]. Кундалик суд-тиббиёт амалиётида асосан учта мезон қўлланилади: «жароҳат етказилган вақтда ҳаёт учун хавфлилиги», «соғлиқ бузилишининг давомийлиги» ва «умумий иш қобилиятининг турғун ёки доимий йўқотилиши» фоизларда ифодаланган. Соғлиқ бузилишининг давомийлиги, соғлиққа етказилган зиённинг оғирлик даражасини объектив равишда акс эттира олмайди, чунки у субъективдир. Меҳнат қобилиятини доимий йўқотганлик фоизи «жароҳатлар ва ташқи омиллар натижасида меҳнат қобилиятини йўқотишнинг фоизлар асосидаги жадвал»га мувофиқ белгиланади [1, 2].

Оғирлик даражасини баҳолашда, кўзнинг шикастланиш хусусиятидан қатъий назар, кўз жароҳати даражаси енгил, ўртача оғирликдаги ва оғир жароҳатларга бўлинади. Енгил жароҳатлар, қоидага кўра, кўриш функциясининг пасайиши ёки косметик нуқсонга олиб келмайди. Ўртача оғирликдаги жароҳатланишларда кўриш функцияларнинг қисман йўқолиши

ёки энгил косметик нуқсон шаклланиши билан яқунланадиган жароҳатни ўз ичига олади. Оғир жароҳатларда кўриш функциясининг кўпроқ бузилиши ёки доимий косметик нуқсонга олиб келадиган жароҳатларни ўз ичига олади.

Кўз жароҳатлари турлари бўйича - ишлаб чиқаришда, маиший, болаларда, спорт жароҳатлари, шунингдек, ҳарбий хизмат давридаги жароҳатларга ажратилади [5]. Ўрганиб чиқилган адабиётлар маълумотларига асосан ўтган асрда кўзнинг шикастланишининг асосий тури бўлган саноат ва қишлоқ хўжалиги жароҳатлари ҳозирги кунда маиший (шу жумладан криминал) жароҳатлар частотаси жиҳатидан кам сонли ҳисобланади [3, 8]. Ишлаб чиқаришда олинган кўзга санчиб кирувчи жароҳат иккинчи ўринда (25%), контузия эса учинчи (13,2%) ўринда туради. Фақатгина куйиш жароҳатлари ишлаб чиқаришда олинган жароҳатларга нисбатан етакчи мавқеини сақлаб қолади (47,9%). Адабиётлар маълумотларининг таҳлили замонавий офталмотравматологиянинг бошқа тенденцияларини ҳам кўрсатади – инсонларнинг тажовузкор ҳаракатлари натижасида олинган жароҳатларнинг аксарият қисми (55,6%) алкоғол мастлиги ҳолатида етказилганлиги (45,3%)ни ташкил этади [9, 10, 11].

Тадқиқот мақсади. Кўз жароҳатларининг суд-тиббий экспертизасини ўтказишда жароҳатларнинг оғирлик даражасини клиник ва инструментал баҳолаш мезонларини ўрганиш.

Материал ва тадқиқот усуллари. Тадқиқот предмети - тан жароҳатларининг оғирлигини аниқлашда орбитал шикастланишларни клиник баҳолаш мезонларини такомиллаштириш муаммоси.

Тадқиқотнинг услубий асосини клиник ва эксперт баҳолаш, тиббий-ҳуқуқий таҳлил, шунингдек жабрланганларни комплекс офталмологик текшириш усуллари изчил қўллаш ташкил этади. Иш клиник, инструментал ва статистик усуллардан фойдаланган ҳолда ретроспектив ва истиқболли тадқиқотни лойиҳалашда икки гуруҳда олиб борилди.

Натижалар ва уларнинг муҳокамаси. Кўзнинг жароҳатлари биринчи гуруҳ шахсларда, 50% ҳолларда, оғирлик даражасини аниқлаш бўйича «соғлиқни бузилишининг чўзилиш давомийлиги» мезонига асосланган, 24% ҳолларда эса умумий меҳнат қобилиятини доимий йўқотиш фоизини аниқлаш орқали белгиланган. Иккала мезон ҳам шакллантирилиб, аммо кўзнинг жароҳат олганлик оғирлик даражаси тўғрисидаги хулоса, доминант мезонга мувофиқ берилган. Кўз шикастланишлари бўлган, оғир тан жароҳати олган шахсларда - (учинчи тадқиқот гуруҳи), умумий меҳнат қобилиятини доимий

йўқотиш мезонига асосан белгиланган. Барча ҳолатларда умумий меҳнат қобилиятини доимий равишда йўқотиш ҳажми фақат «жароҳатлардан олдинги ва кейинги кўриш ўткирлигининг нисбати» билан аниқланган (текширилган шахсларнинг 94% шикастланишдан олдин кўриш ўткирлиги 1,0 га тенг) [6, 7, 12].

Кўз травмаларининг аккомодация фалажи, кўриш майдонининг ярмини йўқотиш (гемианопсия), кўриш майдонининг торайиши каби оқибатлари умумий меҳнат қобилиятини доимий равишда йўқотиш ҳажмини аниқлаш учун бирон-бир экспертиза текширувда ишлатилмаган. Жароҳатнинг оғирлик даражаси 76% ҳолларда «соғлиқ бузилишининг давомийлиги» мезонига кўра аниқланган ва фақатгина 24% ҳолларда эксперт хулосаси умумий меҳнат қобилиятининг доимий йўқотиш мезонига асосан берилган. Дастлабки ва қайта суд-тиббий экспертизаларда жабрланганларнинг тан жароҳати оғирлик даражасини белгилашда суд-тиббий экспертизага мос келмайдиган 2 та ҳолат кузатилган. Иш материалларини ўрганиш шуни кўрсатдики, жароҳатнинг суд-тиббий баҳолашдаги мос келмаслигининг асосий сабаби бўлиб, кўзнинг жароҳат тавсифи хусусиятига кўра нотўғри ташхис қўйилган бўлса, қайта текширув вақтида аломатлар оғирроқ даражали шикастга тўғри келганлиги аниқланган, бу инструментал текширув натижалари билан тасдиқланган.

Дастлабки суд-тиббий экспертизаси пайтида танага етказилган шикастланишнинг оғирлиги фақат шикастланишдан кейинги жараённинг неврологик аломатлари ва динамикасини объектив ҳисобга олмаган ҳолда, тиббий ёрдам сўраб мурожаат қилган ягона мурожаат асосида аниқланган ва фақат энг кўп учрайдиган касалликлар ва кўзнинг шикастланиши учун вақтинчалик ногиронликнинг тахминий муддати билан асосланган. Масалан, ёноқ-кўз косаси комплексининг силжиб синиши билан бу муддат 20-30 кун, силжимасдан синиши эса 15-20 кунни ташкил этади. Аммо шуни таъкидлаш керакки, ушбу атамалар фақат тавсифловчи хусусиятга эга ва текширувни ўтказадиган шифокорлар учун мўлжалланган, аммо суд экспертлари учун етарли эмас ҳисобланади.

Ўрганилган тиббий ҳужжатлар асосида ўтказилган суд тиббий экспертизалардаги тадқиқот натижалари шуни кўрсатдики, енгил даражали кўзнинг жароҳати умумий шикастланишлар сонининг 51та ҳолатида (77,3%) кузатилди. 9 та ҳолатида кўзнинг ўртача оғирликдаги шикастланиш (13,7%), 5 ҳолатда эса (9%) оғир даражали жароҳат етказилганлиги аниқланди. Олинган натижаларнинг қиёсий таҳлили ва муҳокамаси охириги беш йиллик (2016-

2021й) да РСТЭИАМ Тошкент филиали суд тиббий экспертиза кўригидан ўтган шахслар тахлили натижаларига кўра, кўриш органининг жароҳатланиши эркак шахслар орасида кўпроқ қайд этилган ва 16 ёшдан 30 ёшгача бўлганлар ҳолатларнинг 80%ни ташкил қилган. Булардан кўз жароҳатлари турларидан, кўз олмаси яралари (24,5%), кўз олмасининг контузияси (42,5%) ва кўз қовоқларининг яраланган жароҳатлари (33%) ташкил қилган. Аёлларда эса аксарият ҳолатларда кўз қовоқлари ёрилган яралари ва кўз олмасининг контузияси қайд этилган. Кўз жароҳатлари билан ўтказилган экспертизалар ёшига қараб тахлил қилинганда қуйидаги кўрчаткичлар қайд этилди. Эркакларда кўзнинг шикастланиши кўриш органининг жароҳатлари таркибида, энг фаол ва меҳнатга лаёқатли ёшда – 16 ёшдан 30 ёшгача, аёллар орасида кўриш органининг шикастланишлари эса 19-26 ёшда кузатилди, ўз-ўзидан маълумки бу ёшда аёллар энг фаол ва жароҳатларга мойил. 40-45 ёшдан ошган аёлларда кўзнинг жароҳатланиши камроқ қайд этилди. Аёлларда кўз жароҳатлари умумий тузилишда 19-30 ёш ва 30-40 ёшда суд тиббий экспертизадан ўтган аёлларда кўз қовоқларининг яраланган яралари устунлик қилди.

Хулосалар. 1. Кўз жароҳатлари ҳолатлари бўйича суд-тиббий экспертизаларда тиббий ҳужжатлар ва эксперт кўриги маълумотларидан ташқари, воқеа тафсилотлари ҳамда анамнестик маълумотлар синчиклаб ўрганилиши лозим. 2. Суд-тиббий экспертизаларнинг спецификасидан келиб чиққан ҳолда тан жароҳатларини суд-тиббий баҳолашда тиббий ҳужжатлардаги маълумотларнинг тўлақонли ва информатив бўлиши муҳимдир. 3. Кўз жароҳатлари натижасида соғлиққа етказилган зиён ҳолатлари, кўриш ўткирлигига жароҳат таъсири оқибатида зарар етказилганлигини ва оғирлик даражасини баҳолашда албаттга кўз шифокорининг маслаҳат-текшируви ва хулосаси ҳар доим зарур ҳисобланади.

АДАБИЁТЛАР

1. Разумовский М.И., Коровянский Ю.А., Якунин М.С., Шевага А.Г. Динамика первичной инвалидности вследствие офтальмопатологии в Санкт-Петербурге, Ленинградской области и некоторых регионах России за период 2002-2008 гг. // Офтальмологические ведомости. - 2010. - 3 (4). - 4-15.
2. Сомов Е.Г. Глазные болезни и травмы. - М., - 2002. - 236 с.
3. Травма глаза: Клинический атлас / Под ред. Р.А. Гундоровой, В.В. Кашникова, В.В. Нероева. - М.: Медицина, 2005. - 180 с.

4. Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлигининг 2012-йил 1-июньдаги 153-сонли буйруғи.
5. Федоров С.Н., Ярцева Н.С., Исманкулов А.О. Глазные болезни: Учебник для студентов мед. ВУЗов.- М., 2005.- 432с.
6. Шамшинова А.И., Волков В.В.Функциональные методы исследования в офтальмологии. М.: Медицина, 2004. - С. 119-146.
7. Шарипова Л.Р. Результаты интраокулярной коррекции афакии у больных с катарактой, осложненной глаукомой // Федоровские чтения - 2007: Научно-практ. конф. - М., 2007. - С. 84-85.
8. Ganieva N.Kh., Bakhriev I.I. & Eshmuratov B.A. (2023). Forensic medical assessment of the severity of injuries in orbital trauma. *Journal of Universal Science Research*, 1(4), 589-597.
9. Ganieva N.Kh. & Bakhriev I.I. Prevalence, types, mechanisms and nature of orbital injuries. *Journal of new century innovations*, 32(1), 144-147.
10. Namazova I.K. On the question of the frequency of mechanical eye trauma in senile patients in Azerbaijan // *Advances in Gerontology*. - 2015. - 5. - 310-314.
11. Onakpoya O.H., Adeoye A., Adeoti C.O., Ajite K. Epidemiology of ocular trauma among the elderly in a developing country // *Ophthalmic Epidemiology*. - 2010. - 17 (5). - 315-320.
12. Soylu M., Sizmas S., Cayli S. The injury (ocular trauma) in southern Turkey: epidemiology, ocular survival and visual outcome // *International Ophthalmology*. - 2010. - 30 (2). - 143-148.

ANALYSIS OF APPROXIMATE NUMERICAL SEQUENCES AND THEIR APPLICATIONS

Sayliyeva Gulrukh Rustam kizi

Bukhara State University,

teacher of the faculty of Physics and mathematics

Zikirova Munisa Husenovna

Bukhara State University,

student of the faculty of Physics and mathematics

Annotation. In this article, numerical sequences, their convergence and deniability, methods of checking numerical sequences for convergence, applications of converging numerical sequences are studied.

Keywords: converging numerical sequence, limit of numerical sequence, decreasing numerical sequence, limit of function, limit of functional sequence.

АНАЛИЗ ПРИБЛИЖЕННЫХ ЧИСЛЕННЫХ ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОСТЕЙ И ИХ ПРИЛОЖЕНИЯ

Сайлиева Гульрух Рустам кизи

Бухарский государственный университет,

преподаватель Физико-математического факультета

Зикирова Муниса Хусеновна

Студент Бухарского государственного университета,

Физико-математический факультет

Абстракт. В данной статье изучаются числовые последовательности, их сходимость и девиантность, методы проверки числовых последовательностей на сходимость, приложения сходящихся числовых последовательностей.

Ключевые слова: сходящаяся числовая последовательность, предел числовой последовательности, убывающая числовая последовательность, предел функции, предел функциональной последовательности.

YAQINLASHUVCHI SONLI KETMA-KETLIKLAR TAHLILI VA ULARNING TADBIQLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada sonli ketma-ketliklar, ularning yaqinlashuvchanligi va uzoqlashuvchanligi, sonli ketma-ketliklarni

yaqinlashuvchanlikka tekshirish usullari, yaqinlashuvchi sonli ketma-ketliklarning tadbiqlari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: yaqinlashuvchi sonli ketma-ketlik, sonli ketma-ketlikning limiti, uzoqlashuvchi sonli ketma-ketlik, funksiyaning limiti, funksional ketma-ketlik limiti.

In this article, numerical sequences, their convergence and divergence, and their applications, which are considered important concepts for almost all areas of mathematics, are studied. It is known that the numerical sequence is also a special case of reflection, in which we match the set of natural numbers to the set of real numbers [1-8].

Let's assume that each n number in the natural sequence of numbers $1, 2, \dots, n, \dots$ is assigned a real number x_n based on a certain law, then this numbered

$$x_1, x_2, \dots, x_n, \dots \quad (1)$$

a set of real numbers is called a sequence or sequence. x_n numbers are elements or terms of (1). The sum, difference, multiplication, and division of arbitrary sequences $\{x_n\}$ and $\{y_n\}$ are again considered numerical sequences and are expressed as follows:

$$\{x_n + y_n\}, \{x_n - y_n\}, \{x_n y_n\}, \{x_n / y_n\} \text{ when } y_n \neq 0 \text{ for } \forall n \in N.$$

For a given numerical sequence, its boundedness is one of the important properties [9-12]. Suppose that such a real number M (number of m) is found and

$x_n \leq M$ ($x_n \geq m$) then the sequence $\{x_n\}$ is said to be bounded from above (below). In this case, the number M is called the upper limit of the sequence x_n (the number m is the lower limit). Even if an arbitrary positive number B is taken, if there is an element x_n of the sequence $\{x_n\}$ that satisfies the inequality $|\{x_n\}| > B$, then the sequence $\{x_n\}$ is called an unbounded sequence. For example, if we look at sequences with number

$$\{x_n\} = (-n)^3, \{y_n\} = 2n, \{t_n\} = \frac{1}{n+1}$$

$\{x_n\}$ is bounded from above by -1 and not bounded from below; $\{y_n\}$ is bounded from below by 2 and not bounded from above; and $\{t_n\}$ is bounded by 1/2 from above and 0 from below.

Now we consider the convergence and divergence properties for numerical sequences. There are several equivalent definitions of the convergence of a numerical sequence [13-17]. In general, by the converging numerical sequence, we mean that all subsequent terms of the sequence, starting from one term, are located around a point. This point is considered the limit of a numerical sequence, and even if we look

at the arbitrary neighborhood of the limit point, the next infinite term of this sequence, starting from some term, will definitely be located in this neighborhood. To check if a given sequence $\{x_n\}$ converges to a number a by definition

For $\forall \varepsilon > 0$, we need to find a number $\exists n_0(\varepsilon) \in N$, for all $n > n_0(\varepsilon)$, the inequality $|x_n - a| < \varepsilon$ must be satisfied. If we can find a number dependent on ε satisfying this inequality, $\{x_n\}$ all the points after the n_0 -numbered term of the sequence are located around the point a . In this case, the given number a is called the limit of the sequence $\{x_n\}$ and is expressed as $\lim_{n \rightarrow \infty} x_n = a$.

Example 1. General phrase

$$x_n = \frac{2n^2 + 3n + 1}{2n^2 + 3n + 1}$$

prove by definition that the limit of the sequence $\{x_n\}$ is $a = \frac{1}{2}$.

Solving. To solve this problem, we need to show that even if we take

$\forall \varepsilon > 0$, for the sequence $\{x_n\}$ there are infinitely many terms satisfying the inequality $|x_n - a| < \varepsilon$. In this case, the main question to be found is to determine from which element of the sequence $\{x_n\}$ all subsequent elements are located around the point a [18-25]. To answer this question

$$|x_n - a| < \varepsilon \quad (2)$$

we solve the inequality and determine the number n_0 depending on ε

$$\left| \frac{2n^2 + 3n + 1}{4n^2 - 5n + 6} - \frac{1}{2} \right| = \frac{11n - 4}{2(4n^2 - 5n + 6)} \quad (3)$$

We evaluate expression (3) to form inequality (2).

$$\frac{11n - 4}{2(4n^2 - 5n + 6)} < \frac{11}{4n - 5} = \varepsilon$$

As a result, the relation $n < \frac{1}{4} \left(\frac{11}{\varepsilon} + 5 \right)$ will appear, since $n_0(\varepsilon)$ is a natural number representing the number, we can choose it as follows:

$$n_0(\varepsilon) = \left[\frac{1}{4} \left(\frac{11}{\varepsilon} + 5 \right) \right] + 1$$

Thus, we created a number depending on ε that satisfies relation (2). Let's check the result for a deeper understanding [26-35]. Let's take a positive small quantity as ε and determine the number $n_0(\varepsilon)$ according to it. Let $\varepsilon = \frac{1}{5}$, in this case $n_0 = 16$, and for $\forall n > 16$ terms of the given sequence $\{x_n\}$

$$\left| \frac{2n^2 + 3n + 1}{4n^2 - 5n + 6} - \frac{1}{2} \right| < \frac{1}{5}$$

the inequality holds. The application of converging sequences is important for many fields. In particular, the methods used in determining the limit of a function, checking the continuity of a function, convergence of functional sequences, convergence of functional series, solutions of a linear integral equation are among these.

REFERENCES

1. Sayliyeva, Gulrux Rustam Qizi. "Diskret matematika va matematik mantiq fanining «predikatlarning mantiq'i» bobi mavzularini tushuntirishda samarali yondashuv va undagi zamonaviy usul va metodlar." *Scientific progress* 2.1 (2021): 552-558.
2. Tosheva N. A., Ismoilova D. E. Ikki kanalli molekulyar-rezonans modelining rezolventasi // *Scientific progress*. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 580-586.
3. Abdullayeva M.A. Ba'zi masalalarni yechishda arifmetik va geometrik progressiyaning tadbirlari // *Центр научных публикаций (buxdu. uz)*, 45:45 (2024), 239-244.
4. Abdullayeva M.A. Point spectrum of the operator matrices with the fredholm integral operators // *Центр научных публикаций (buxdu. uz)*, 47:47 (2024), 153-161.
5. Jumayeva C. I. Q., Shukurova M. D. Q. Ikki noma'lumli birinchi tur Fredholm integral tenglamalar sistemasining yechimi haqida // *Science and Education*. – 2023. – Т. 4. – №. 6. – С. 12-18.
6. Jumayeva C. I. Q., Daliyev B. E. O. G. L. Ajralgan yadroli xususiy integrallik operatorning xos qiymatlari va rezolventasi // *Scientific progress*. – 2023. – Т. 4. – №. 5. – С. 219-222.
7. Sayliyeva GRQ Diskret matematika va matematik mantiq fanida bul funktsiyalarni Jergalkin ko'phadlariga yo'nalish mavzusini materiallarda "matematik domino" metodidan yuklash // *Scientific progress*. – 2021. – Т. 2. – Yo'q. 2. – 773-780-betlar.
8. Sayliyeva G. Ehtimollar nazariyasi va matematik statistika fanidan "Ta'riflar, teoremlar, isbotlar, formulalar, misollar" usulidan foydalanish // *Центр научных публикаций (buxdu. uz)*. – 2021. – Т. 8. – Yo'q. 8.
9. Тошева, Наргиза Ахмедовна. О ветвях существенного спектра одной 3×3 -операторной матрицы. *Наука, техника и образование* 2-2 (2021): 44-47.
10. Tosheva N. A., Ismoilova D. E. Ikki kanalli molekulyar-rezonans modelining sonli tasviri // *Scientific progress*. 2021. Т. 2. №. 1. С. 1421-1428.
11. Sayliyeva G. Diskret hardi operatori normasi uchun baholar // *Центр научных публикаций (buxdu. uz)*. – 2023. – Т. 38. – №. 38.

12. Абдуллаева М.А. Решение задач геометрии с использованием прогрессии и ее свойств// Центр научных публикаций (buxdu. uz), 47:47 (2024), с. 173

13. Абдуллаева М.А. Применение метода "Рыбий скелет" при решении задач арифметических прогрессии// Центр научных публикаций (buxdu. uz), 8:8 (2022), с. 1156-1166.

14. Мухитдинов Р.Т., Абдуллаева М.А. Крайние точки множества квадратичных операторов, определенных на S^1 // Scientific progress, 1:2 (2021), с. 470-477.

15. Jumayeva C. Local inner derivations on four-dimensional Lie algebras //Центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2024. – Т. 45. – №. 45.

16. Sayliyeva G. Talabalarning o'qitilayotgan fanlarga qiziqishini oshirishda foydalaniladigan samarali pedagogik metodlar //ILMIY NASHRIYOTLAR MARKAZI (buxdu. uz). – 2023. – Т. 44. – Yo'q. 44.

17. Tosheva N. A., Ismoilova D. E. The presence of specific values of the two-channel molecular-resonance model //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 1. – С. 111-120.

18. Sayliyeva G. 3×3 operator matritsasining ixcham bo'lmagan tebranishli asosiy spektri // Центр научных публикаций (buxdu. uz). 2023. Т. 39. №. 39.

19. Sayliyeva G. Birinchi tur - Fredgolm integralining muhim turlari va ularni yechish usullari // Центр научных публикаций (buxdu. uz). 2023. Т. 38. №. 38.

20. Rasulov T., Tosheva N. Main property of regularized Fredholm determinant corresponding to a family of 3×3 operator matrices //European science. – 2020. – Т. 2. – С. 51.

21. Sayliyeva G. Uch o'Ichamli qo'zg'alishga ega umumlashgan fridriks modelining xos qiymatlari haqida // Центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2023. – Т. 38. – №. 38.

22. Xaydar Raupovich Rasulov. Boundary value problem in a domain with deviation from the characteristics for one nonlinear equation with mixed type. AIP Conf. Proc. 2781, 020016 (2023).

23. Rasulov X.R. Qualitative analysis of strictly non-Volterra quadratic dynamical systems with continuous time // Communications in Mathematics, 30 (2022), no. 1, pp. 239-250.

24. Расулов Х.Р. Об одной квадратичной динамической системе с непрерывным временем // Тезисы международной научно-практической

конференции «Актуальные задачи математического моделирования и информационных технологий» Nukus, May 2-3, 2023, Стр.286-287.

25. Rasulov, X. (2022). Об одной динамической системе с непрерывным временем. Центр научных публикаций (buxdu.Uz), 22(22).

26. Rasulov, R. X. R. (2022). Ikkita buzilish chizig'iga ega giperbolik tipdagi tenglama uchun Koshi masalasi haqida. Центр научных публикаций (buxdu.Uz), 18(18).

27. Rasulov, X. (2022). Краевые задачи для квазилинейных уравнений смешанного типа с двумя линиями вырождения. Центр научных публикаций (buxdu.Uz), 8(8).

28. Rasulov, R. X. R. (2022). Buzilish chizig'iga ega kvazichizikli elliptik tenglama uchun Dirixle-Neyman masalasi. Центр научных публикаций (buxdu.Uz), 18(18).

29. Rasulov, R. X. R. (2022). Ikkita perpendikulyar buzilib chizig'iga ega bulgan aralash tipdagi tenglama uchun chegaraviy masala haqida. Центр научных публикаций (buxdu.Uz), 22(22).

30. Sayliyeva G. Diskret matematika va matematik mantiq" fanining amaliyot darslarida o'tilgan mavzuni mustahkamlashda "G'oyaviy Charxpalak", "Charxpalak" texnologiyasi va "assotsatsiyalar" metodlaridan foydalanish //Центр научных публикаций (buxdu.uz). – 2021. – Т. 7. – №. 7.

UZBEK AND ENGLISH WOMEN WRITERS OF THE 70S AND 80S OF THE 20TH CENTURY

Shodmonova Madinabonu

Chirchik State Pedagogical University

Tourism faculty Foreign language and literature

Phone: +998959660490

E-mail: shodmonovamadina957@gmail.com

Tulyaganova Nargiza Farxod qizi

English teacher, Chirchik State Pedagogical University

ABSTRACT: The article presents a broad analysis of the creativity of Uzbek and English poets of the twentieth century, in particular Zulfiyaxanim and Charlotte Bingham. In addition, information about their biography and written works will be given. At the end of the article, the content of the works of Uzbek and English women writers is also told.

Keywords: novels, dramas, comedies, literature, fiction, lyric, poetry, poems, autobiography, poet, ideas.

Intuduction

Literature has a special place among the arts. The inner person in literature feelings are expressed sometimes openly, sometimes secretly. Whether fiction or lyric whether it is in prose, it gives the reader the same impression. A centuries-old Uzbek and English 20th century literature has an incomparable place in its literature. In particular, in this period in literary treasury are novels, short stories, dramas, comedies and world literature samples began to take place. Among the arts, literature has a distinct place. In literature, a person's inner feelings are sometimes revealed honestly and other times in private. It leaves the same impression on the reader whether it be prose or poetry. We can see many women writers who created during the heyday of literature.

Literature review

Zulfiya Isroilova was born on March 1, 1915, into a family of laborers and craftsmen in Tashkent's Okchi district. Given the circumstances in his family, it is not surprising that his passion of poetry, language, and literature developed in his early years. His mother, Khadichabegim, has a big role in this. When he was seventeen years old, in 1932, his first collection of poems was released under the title

"Hayot Zarvaraqlari" They mostly dealt with youth, love, and the human heart. He began working for several major publishing firms, journals, and magazines in 1938. He also joined a number of republican and inter-republican groups.[1]

The poetess began her career at a young age and spent nearly her whole life working in publishing and journalism. He studied for his graduate degree at the Institute of Language and Literature from 1935 to 1938. From 1938 to 1948, he worked as the editor of the Children's Publishing House and as the head of the State Publishing House of Uzbekistan. From 1953 until 1953, he headed the department at the "Saodat" magazine, where he served as Chief Editor for approximately thirty years. Zulfiya (pseudonym; full name: Zulfiya Israilova) was a prominent personality, journalist, translator, and poet who lived in Tashkent from 1915.1.3 to 1996.1.8. Uzbekistan's People's Poet (1965). Labor Hero (1984). poet Hamid Olimjon's wife. peds for women. Following his graduation from the university (1931–1934), he enrolled in the Uzbek Committee of Sciences' graduate program in language and literature (1935). After that, he worked as an editor at the Publishing House of Youth and Adolescent Literature from 1938 to 1940, as the department head at the State Publishing House of Uzbekistan from 1941 to 1950, as the department head at the periodical "O'zbekiston xotin-qizlari" (also known as "Saodat") from 1950 to 1953, and as the editor-in-chief from 1954 to 1985. [1] He released three poetry books: "Temiroy" (1934), "She'rlar" (1939), and "Qizlar Qo'shig'i" (1939). The collections "Uni Farhod der edilar" (1943), "Hijron Kunlarida" (1944), and "Hulkar" (1947) are linked to the genius of Zulfi's poetry. Poems composed after the sudden death of H. Olimjon (1944), particularly those filled with spiritual themes and heartbreak, show that Zulfia's writing has drastically changed. He conveyed the anguish and suffering of those who suffered significant losses and suffered greatly after the Second World War by portraying his own tragedy.[1] Poetry by Zulfia Her spouse, Hamid Olimjon, perished in an automobile accident in 1944. The poetess's poems, which are featured in the collections "Hayot jilosi", "O'rik Gullaganda", "Orzular" "Sog'inish" and other collections, are sentimental, philosophical generalizations with a spirit of love for life. They are devoted to the memory of the poet Hamid Olimjon. is a part of the irrigated poetry series. The 1947 poetry "Bahor keldi sen seni so'roqlab" by Zulfiya is a potent, artistically developed poem that accurately captures human love.[2]

The 29th of June 1942 saw the birth of the Honorable Charlotte Mary Thérèse Bingham in Haywards Heath, Sussex. In addition to being a covert MI5 agent, her father, John Bingham, 7th Baron Clanmorris, published detective fiction. Madeleine

Bingham, originally named Madeleine Mary Ebel, was a biographer and dramatist. After attending a school in London, Bingham attended the Priory of Our Lady's Good Counsel in Haywards Heath from the age of seven to sixteen. Bingham went to live in Paris with some French aristocracy after she graduated from school in order to study the language. Her first composition, a thriller titled *Death's Ticket*, was composed when she was ten years old. Shortly before turning twenty, Bingham published her hilarious autobiography, *Coronet Among the Weeds*, and a literary agent found her out and about at the Ritz. He took the completed copy of her autobiography, and he was a friend of her parents. Heinemann published this in 1963, and it quickly became a best seller.

Charlotte Bingham made an appearance on the American TV game program *To Tell the Truth* on April 29, 1963, while she was in New York City, in order to promote *Coronet Among the Weeds*. Her debut book, *Lucinda*, came out in 1966. A TV screenplay was later created based on this book. Her second autobiography, *Coronet Among the Grass*, published in 1972, covered the first 10 years of her marriage to fellow writer Terence Brady. The couple went on to adapt *Coronet Among the Grass* and *Coronet Among the Weeds* into the TV sitcom *No, Honestly*. They are parents to two children. The screenplays for "Board Wages," "I Dies from Love," and "Out of the Everywhere," three of the first episodes of "Upstairs, Downstairs" were written by Bingham and her husband together. They then penned *Rose's Story*, an accompanying book. The *Take Three Girls* episodes starring Victoria (Liza Goddard) were also written by them. Brady and Bingham wrote episodes of *Play for Today*, *Three Comedies of Marriage*, *Yes, Honestly*, and *Robin's Nest* for television in the 1970s. They continued to write for occasional TV shows in the 1980s and 1990s, and they adapted Jilly Cooper's novel *Riders* for the 1993 film *Riders*. [3] English novelist who has written over 30 mainly historical romance novels and has also written for many television programmes including "Play for Today"; and "Robin's Nest". In her television work, she often worked with her husband, Terence Brady.

Result and Discussion

We know Zulfia's work through her poems. The analysis of Zulfia's poems shows that the spirit, tone, and content of his poems and direction, climax, goal, ideas and ideals of universal human thought and feelings determine. In this sense, it is the factor that ensures the warmth of Zulfia's work it is a world of passionate and active humanity and beautiful feelings. Zulfia the lyric is a poetry created from a combination of deep thinking and passionate emotions. Charlotte Bingham is the

author of many historical and romantic novels. In addition, she wrote works for many television programs. It can be seen that Charlotte's works were popular and very suitable for TV.

Conclusion

In conclusion, we can say that Zulfia's lyrics are deep thoughts and it is poetry formed from the connection of passionate emotions. Charlotte Bingham's work is a manifestation of thrillers and historical novels in English literature.

References

1. The source is <https://tafakkur.net/zulfiya.haqi>
2. Sputnik.uz
3. "Charlotte Bingham – Childhood" CharlotteBingham.com. Archived from the original on 8 March 2007.

NEUROLOGICAL CHANGES IN POST-COVID SYNDROME

Djumaeva Nasiba Sobirovna

Samarkand State Medical University, Samarkand, Republic of Uzbekistan;

e-mail: djumayeva.nasiba1986@gmail.com

INTRODUCTION. The causative agent of the new coronavirus infection SARS-CoV-2 is the pathogen responsible for the development of COVID-19, it is a multi-organ disease with a wide range of symptoms.[1,6,7] The completion of the acute phase of coronavirus infection varies in duration. This can be learned from dynamic monitoring of millions of patients who have been ill over the past 2 years. In a third of patients, the acute inflammatory period of the disease can pass without any consequences.[7,8] When the disease has severe clinical manifestations, most patients experience various clinical signs and residual complications. Often these residual complications are proportional to the severity of the disease; in some cases, the consequences of the disease and residual symptoms do not depend on the period of acute inflammation.[1,2,4] This is not the problem we want to focus on. In a certain proportion of patients, residual complications and secondary syndromes affect the quality of life for several months and require special attention and special correction. The symptoms of these adverse events are very diverse, and cover dysfunction of many organs and systems and require the formation of a polymorphism of secondary and delayed complications. The term "polymorph" can have any phenotypic basis (morphological, physiological, biochemical, behavioral including the trait can be used at the genetic level. [8,9] COVID-19 has caused unprecedented numbers of cases and deaths worldwide, and at the same time, there were many reports of subacute and long-term consequences for many organs and systems.

Early data on COVID-19 analyzed residual complications such as fatigue, shortness of breath, chest pain, cognitive impairment, arthralgia, and decreased quality of life.[1] These consequences can lead to the production of inflammatory cytokines and cell damage as a persistent immune system response.[9,10]

Multimorbid residual complications or signs arising after COVID-19 illness, observed with a predominance of one or another symptom and syndrome. Taking this into account, we decided to analyze the post-Covid syndrome that occurs after infection with the new coronavirus.

Purpose of the study: Analysis of neurological changes in post-Covid syndrome.

Materials and research methods: The material for the study was obtained from outpatient records of patients who were treated in a hospital registered at the central multidisciplinary clinic of the Samarkand City Medical Association. As research materials, blood, urine, feces were taken, as well as general laboratory tests of blood, urine, feces, blood biochemistry, a study of the blood coagulation system according to Sukharev, determination of D-dimer, procalcitonin, ferritin indicators, instrumental MSCT of the chest, ECG. The examination methods used included EEG and ultrasound. The results were retrospectively analyzed statistically.

Discussion of the study: in patients under observation, residual clinical manifestations after COVID-19 disease manifested themselves as follows:[7,8]

30.7% of patients fully recovered within 4 weeks of onset of COVID-19. 45.6% of patients had subacute or protracted form of COVID-19. In this group of patients, some COVID-19 symptoms persisted for 4-12 weeks. In 23.7% of patients, symptoms after the acute period of COVID-19 disease became chronic. These included symptoms and disorders persisting after the 12th week of the acute phase of the disease.

Cardiovascular system (14.5%) concomitant diseases in patients, chronic lung diseases (11.7%), kidney diseases (7.6%), diabetes mellitus (25.7%) and stage II obesity (15.6 %) and III degree (8.4%), HIV infection (5.8%), tuberculosis (4.7%), chronic liver diseases (6%) and others.

In publications in 2021, it is customary to call changes after the acute period of COVID-19 post-Covid syndrome (Post-COVID-19 syndrome, or Long Covid). Post-Covid syndrome (ICD-10) is included in the 10th edition of the International Classification of Diseases as “Condition after COVID-19” “Post COVID-19 condition” [8,10] In 2020, the British International Health Association proposed the following classification of post-Covid cases:

- acute COVID-19 (if symptoms persist for 4 weeks);
- prolonged course of COVID-19 (if symptoms persist for 4 to 12 weeks);
- post-Covid syndrome (symptoms of the disease lasting more than 12 weeks,
- unexplained by other diagnoses, change from time to time, appear and disappear with damage to many organs and systems)

1- table.

Damage to organs and systems and their clinical manifestations in the post-Covid period in patients under observation

Damaged organs and systems	Syndromic symptoms of diseases	%
The cardiovascular system	Heart attack, arrhythmias, hyper- and hypotensive syndrome, chronic heart failure, thrombosis of various locations.	23%
Respiratory system	Obstructive bronchitis, intercostal neuralgia, prolonged painful cough, prolonged persistence of wheezing.	13,5%
Digestive system	State of dysbacteriosis, intestinal dysfunction, persistent flatulence.	5,6%
Nervous system	Depressive conditions, headache, insomnia, memory loss, forgetfulness of professional skills, lifestyle changes, immobility, constant state of fear, vegetative-vascular dystonia, stroke, disorders of smell and taste, encephalopathy, encephalitis, polyradiculoneuritis, cerebrovascular complications.	21,7%
Kidneys and excretory system	If the patient has previously suffered from kidney disease, with COVID-19, dysfunction of the genitourinary system, chronic renal failure, impaired spermatogenesis in men.	7,6%
Endocrine system	Transient hyperglycemia due to dysfunction of the pancreas, damage to the adrenal glands, changes in the production of hormones TSH, T3, T4 due to dysfunction of the thyroid gland.	9,6%
Musculoskeletal system	Scattered pain in muscles, joints, arthritis of unknown etiology, myositis.	11,2%
The immune system	The immune system response in the post-COVID-19 era is neither adaptive nor well understood. A strong inflammatory process developed in the body, and other organs and systems were involved in the process. It was noted that after the acute period of COVID-19 disease, patients maintained high levels of C-reactive protein, ferritin and ESR levels for a certain period of time after the acute period of COVID-19 disease.	7,8%

The table shows numerous changes after the disease, during which the disappearance of the primary respiratory syndrome was observed with varying degrees of severity of damage to the pulmonary bronchi. All these cases can be combined with the term “polymorphism” (symptoms, syndromes, diseases). Patients

had residual symptoms for 1 year (Table 1). When we analyzed the rate of changes in systems, it became clear that changes in the cardiovascular system and nervous system predominated (Fig. 1).

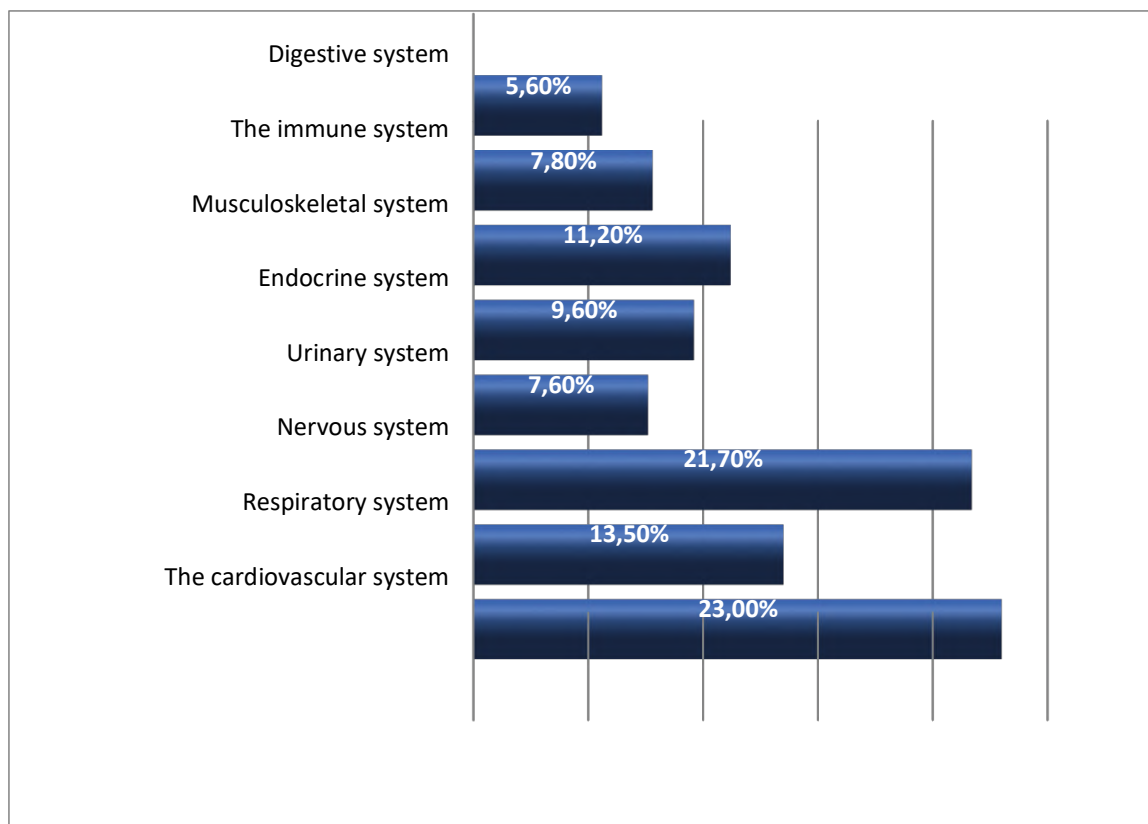

Figure 1. The rate of occurrence of changes in organs and systems during post-Covid syndrome

At the present stage of studying COVID-19, we can say that the polymorphism of markers lies in the ability of the virus to grow in many tissues, since the APF2 SARS-CoV-2 receptor is involved in the primary inflammatory process. In addition to systemic genetic, neurological, hormonal and other control of the disease, dysfunction may occur. Pathophysiological abnormalities in COVID-19 disease are multifactorial and include microvascular ischemia and injury, immobility, and metabolic changes in severe disease. In addition, during the COVID-19 pandemic, patients were included in the risk group for infection with bacterial, fungal and other pathogens after the acute period of the disease. Changes after acute illness have not been sufficiently studied in large clinical trials. The acute period of the disease leaves certain damage in the body, and in some cases occurs in a mild form and is not

excluded from the number of secondary syndromes. Most often, these residual syndromes occur in older people or in people with a complex of concomitant diseases, which, in turn, causes poor outcomes of the disease. [4,5]

However, the issue of studying these conditions in clinical practice is still discussed in the literature. We examined the course of SARS-CoV-2 against the background of concomitant diseases, mainly in the acute period. It should be remembered that the functioning of any body system is almost always controlled by an ensemble of genes, which normally exists in normal balance. In the acute period of the COVID-19 disease, a number of comorbid conditions are observed, which lead to a severe course of the disease, an unpleasant outcome of the disease and the development of post-Covid syndrome. These are diseases of the cardiovascular system, kidney failure, diabetes mellitus, lung diseases, obesity, endocrine diseases, liver diseases, intestinal dysfunction, etc.

Conclusion: Considering that neurological changes identified during post-Covid syndrome have a negative impact on the subsequent lifestyle of patients, it is necessary to conduct a number of studies to analyze the duration of post-Covid syndrome and correction methods for COVID -19.

REFERENCES

1. Sobirovna D. N., Zakirovna U. G., Abdusalolovna S. D. Post-covid syndrome in new coronavirus infection //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 6. – С. 1106-1112.
2. Култаева Н. Ж., Джумаева Н. И. Развитие организаторских способностей студентов высших учебных заведений //Молодой ученый. – 2014. – №. 9. – С. 491-493.
3. Джумаева Н., Абдухамитова М., Шодиева Д. Клинико-лабораторная характеристика паротитной вирусной инфекции у взрослых в современных условиях //Журнал вестник врача. – 2012. – Т. 1. – №. 04. – С. 54-57.
4. Джумаева Н. и др. Характеристика клинических проявлений гипоксически-ишемического поражения у новорожденных в остром периоде //Журнал проблемы биологии и медицины. – 2016. – №. 2 (87). – С. 49-52.
5. Шодиева, Д., Рустамова, Ш., Абдухамитова, М., & Джумаева, Н. (2012). Ротавирусные гастроэнтериты. Журнал вестник врача, 1(04), 142–144. https://inlibrary.uz/index.php/doctors_herald/article/view/10850
6. Ярмухамедова Н. А. и др. Клиническо-эпидемиологические аспекты нейробруцеллеза по данным областной инфекционной клинической больницы города Самарканда //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 18-2 (96). – С. 72-77.
7. ШОДИЕВА Д. А., ТАШПУЛАТОВ Ш. А. ОСЛОЖНЕНИЯ ПРИ ПИЩЕВОМ БОТУЛИЗМЕ (литературный обзор) //ЖУРНАЛ БИОМЕДИЦИНЫ И ПРАКТИКИ. – 2022. – Т. 7. – №. 5.

8. Шодиева Д. А., Ташпулатов Ш. А. Критерии тяжести основного процесса при ботулизме у детей //Children's Medicine of the North-West. – 2020. – Т. 8. – №. 1. – С. 403-403.
9. Ярмухамедова Н. А. и др. CLINICAL AND EPIDEMIOLOGICAL ASPECTS OF NEUROBRUCellosis ACCORDING TO THE INFORMATION OF SAMARKAND MUNICIPAL INFECTIOUS DISEASES HOSPITAL //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 14-2. – С. 61-66.
10. Рузиева М., Шукуров Ф., Шодиева Д. Самарқанд вилоятида оив инфекцияси эпидемиологик аспекти //Журнал вестник врача. – 2014. – Т. 1. – №. 01. – С. 11-13.
11. Курбонова Л. и др. Бруселлэз билан оғриган беморларда электрокардиограмминг ўзига хос хусусиятлари //Журнал вестник врача. – 2014. – Т. 1. – №. 01. – С. 6-7.
12. Юсупова Н., Шодиева Д. Ботулизмнинг замонавий аспекти //Журнал вестник врача. – 2014. – Т. 1. – №. 01. – С. 20-21.
13. Шодиева Д. А., Ташпулатов Ш. А., Джумаева Н. С. ВНЕШНЕЕ ДЫХАНИЕ ПРИ БОТУЛИЗМЕ У ДЕТЕЙ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ СТЕПЕНИ ТЯЖЕСТИ ОСНОВНОГО ПРОЦЕССА //Вопросы науки и образования. – 2021. – №. 6 (131). – С. 35-43.
14. Джумаева Н., Абдухамитова М., Шодиева Д. Клинико-лабораторная характеристика паротитной вирусной инфекции у взрослых в современных условиях //Журнал вестник врача. – 2012. – Т. 1. – №. 04. – С. 54-57.
15. Джумаева Н. С., Восеева Д. Х., Абдурахмонова З. Э. Современный взгляд на лечение лямблиоза //Достижения науки и образования. – 2020. – №. 16 (70). – С. 65-69.
16. Джумаева Н. С., Ярмухамедова Н. А., Узакова Г. З. Амалиётдан бир ҳолат Covid-19 касаллиги ҳамроҳ касалликлар билан кечиш хусусиятлари //Самарқанд: Журнал гепато-гастроэнтерологических исследований. – 2021.
17. Узакова Г. З., Ярмухамедова Н. А., Джумаева Н. С. Болаларда коронавирус инфекцияси кечилишининг ўзига хос хусусиятлари //Самарқанд: Журнал гепато-гастроэнтерологических исследований. – 2021.
18. Бахриева З.Д., Жумаева Н.С., Узакова Г.З. Проблемы биологии и медицины Самарқанд вилояти Юкумли касалликлар клиник шифохонаси материаллари асосида ҳомиладор аёлларда салмонеллэз касаллиги кечиш хусусиятларини таҳлил қилиш 2021. №1.1 (126). С.58-61.
19. Мирзажонова Д.Б., Бахриева З.Д., Абдухалилова Г.К., Имамова И.А. Тошкент тиббиет академияси ахборотномаси Сальмонеллэзов на современном этапе (обзор литературы). № 5 2021, 104-110.
20. Мирзажонова Д. Б., Бахриева З. Д. Журнал гепато - гастроэнтерологических исследований. Ежеквартальный научно-практический журнал №1 (Том 1) “Болаларда салмонеллез касаллиги тарқалган шакли клинко лаборатор кечиш хусусиятлари” 2021 год. С. 90-92.

UDK 616.381.49.9-053.3

BOLALARDA SALMONELLYOZ QO`ZG`ATUVCHILARINING ANTIBIOTIKLARGA CHIDAMLILIGI TAHLIL QILISH

*Mirzajonova Donoxon Baxadirovna¹,
Baxrieva Zebuniso Djalolidinovna²,
Shodieva Dilafruz Abdujalolovna²*

¹*Respublika ixtisoslashtirilgan epidemiologiya, mikrobiologiya, yuqumli
va parazitlar kasalliklari ilmiy –amaliy tibbiyot markazi.*

²*Samarqand Davlat tibbiyot universiteti , O`zbekiston Respublikasi,
Samarqand shahri; e-mail: baxrievazebo1@gmail.com*

✓ **Rezyume**

Antibiotiklarga nisbatan rezistentlikning doimiy o`lishi sharoitida zamonaviy antibiotiklarning afzalliklarini aniqlashga qaratilgan yuqori sifatli tadqiqotlarni tashkil etish va o`tkazish zaruriyati saqlanib qolmoqda. Bolalarda salmonellyoz qo`zg`atuvchilarining antibiotiklarga chidamliligini, klinik va epidemiologik xususiyatlarini o`rganish bu kasallik etiotrop davosini takomillashtirishga yordam beradi.

Kalit so`zlar: salmonella, rezistentlik, antibakterial terapiya.

O`tkir ichak infeksiyalari (O`II) bolalar orasida o`tkir respiratorli infeksiyalar va grippdan keyin turishi bilan yetakchi o`rinni egallashda davom etmoqda. Virus etiologiyali ichak infeksiyalarining keng tarqalishiga qaramasdan, bakterial infeksiyalardan salmonellyoz kasalligi bugungi kungacha mamlakatimizda o`z ahamiyatini yo`qotmagan. Salmonellez kasalligi tarqalish chastotasi (shigellezdan ko`ra ko`proq), kasallik og`irlik darajasi, kasallik salbiy oqibatlar kelib chiqish ehtimoli, shu jumladan bakteriyalarning uzoq muddat davomida ajralib turishi va sezilarli iqtisodiy zarar keltirishi bilan o`z ahamiyatini yo`qotmagan. Salmonellyoz kasalligining bolalar orasida keng tarqalganlik darajasi vaqtinchalik nogironlik, davolanish xarajatlari bilan bog`liq katta iqtisodiy yo`qotishlarga olib keladi.

Jahon sog`liqni saqlash tashkiloti tomonidan e`lon qilingan o`tkir ichak infeksiyalarini davolash sohasida tadqiqot va ishlanmalar ro`yxatida qo`zg`atuvchilardan salmonella va shigella yuqori darajadagi ustuvorlikni egallaydi [8,9,13].

Ko'pchilik tadqiqotchilarning fikricha, salmonellalarga qarshi kurashish va ularning oldini olish ma'lum omillar sababli qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin, bu eng avvalo, bakteriyaning biologik xususiyatlari, ozuqa mahsulotlarining saqlash texnologiyasi buzilishi bilan bog'liq. Salmonellyoz kasalligining tabiatda keng tarqalishiga salmonellalar ko'p sonli serovariantlarining mavjudligi, qo'zg'atuvchi patogen omillarining polideterminentligi, kasallikning polietilogik ekanligi, antibakterial dori vositalarining asossiz keng qo'llanilishi natijasida ko'pgina dori shakllariga chidamli bo'lgan shtammlarning sirkulyatsiyasi hisoblanadi. Salmonellyoz infeksiyasining profilaktikasi, tashxislash va davolashni qiyinlashtiruvchi muhim omillardan biri, salmonellalarning tashqi muhitga chidamliligi va o'zgaruvchanligi, uning noqulay sharoitga moslashish qobiliyatining kuchliligi hisoblanadi.

Tadqiqot maqsadi – Bolalarda salmonellyozning zamonaviy patogenlarning antibiotiklarga chidamliligini tahlil qilish.

Tadqiqot materiallari va usullari: tadqiqot materiali sifatida ilmiy nashrlardan foydalanildi. Ilmiy nashrlarning ma'lumotlari tahlil qilindi. Tadqiqot usullaridan quyidagilardan foydalanildi: statistik va tasviriy baholash.

Salmonellyoz kasalligining etiotrop terapiyasi antibakterial dori vositalari hisoblanadi. Salmonellez kasalligida antibiotiklarga nisbatan rezistentlikning o'sib borishi sog'liqni saqlashning dolzarb muammosidir. Antibiotiklarga rezistentlikning paydo bo'lishi va doimiy ravishda keng tarqalgan turli antibiotiklarga nisbatan aniqlanishi har doim ham asosli emasligi bilan bog'liq. Tadqiqotlar natijasida, salmonellalarning taxminan 5% besh yoki undan ortiq antibiotik turlariga chidamli ekanligi aniqlanildi. Kattalarda salmonellyoz kasalligini davolash bo'yicha klinik ko'rsatmalarga muvofiq quyidagilar qo'llaniladi: II va III-avlod sefalosporinlar, aminoglikozidlar, sulfanilamidlar va b. [2, 9, 15].

AQSh kasalliklarni nazorat qilish va oldini olish markazlari (CDC) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarga ko'ra, salmonellez kasalligida gentamitsin, amikatsin, ampitsillin va trimetoprim + sulfametoksazol kabi an'anaviy birinchi darajali dorilarga chidamlilik oshishi muqobil dorilarni qo'llash zaruriyatiga olib keldi. Salmonellez kasalligi chidamli shtammlari keltirib chiqaradigan bakterial infeksiyalar sezgir bakteriyalar keltirib chiqargan infeksiyalarga qaraganda uzoqroq davom etishi mumkin, bundan tashqari, davolash xarajatlarining oshishi kuzatiladi [7,9,10,14]. 1970 yillarda kasallanishning eng yuqori cho'qqisi Salmonella typhimurium tufayli sodir bo'ldi, u asosan bolalar shifoxonalarida keng tarqaldi va antibakterial dorilarga nisbatan polirezistentligi bilan ajralib turdi. Amaliyotda

bolalar shifoxonalarida va klinik bo'limlarida *Salmonella typhimurium* ning dorilarga rezistentligi, klinik kechishi, davo muolajalarining ushbu infeksiyaga ta'siri yaxshi o'rganilgan. O'tkazilgan tadqiqotlar natijasida, salmonellez qo'zg'atuvchilari orasida yuqori sezgirlik aminoglikozidlar (amikatsin) - 98%, sulfanilamidlar (biseptol) - 97,5% s efalosporinlar birinchi va ikkinchi avlodiga (sefazolin va seftriakson) 95,02% nisbatan aniqlanildi. Ayrim tadqiqotlarda, salmonella qo'zg'atuvchilari serovarlari orasida antibiotikorezistentlikni tahlil qilish chog'ida nitrofuranlarga nisbatan rezistentligi aniqlanildi. 1980 yillarning o'rtalaridan boshlab, yuqori virulentli salmonella enteritidis turi ko'p uchraydi. To hanuzga qadar salmonella enteritidis tomonidan chaqirilgan kasallik o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Salmonellez kasalligining bu turi ayni damda ko'p hududlarda keng tarqalgan. S. Enteritidis qo'zg'atuvchisi tomonidan chaqirilgan kasallik uning davosi haqida adabiyotlarda qilingan ishlar juda kamchilikni tashkil etadi. Salmonellez qo'zg'atuvchisining muhim mikrobiologik xususiyatlaridan biri antibiotiklarga sezgirligidir. Oxirgi yillarda qo'zg'atuvchining bu turi kichik yoshdagi bolalar orasida ham uchrashi qayd etilmoqda. Hozirgi kunda turli xududlarda salmonellez qo'zg'atuvchilarining, jumladan, S. Enteritidis ning dori vositalariga chidamliligi haqidagi ma'lumotlar ko'p sonli emas, bu borada qarama qarshi fikrlar mavjud. Antibiotik sezuvchanlik qo'zg'atuvchining ajralish soni va vaqti bilan bog'liq. Biroq bolalarda so'nggi yillarda *Salmonella Enteritidis* chaqirgan salmonellyozning klinik ko'rinishi va uning evolyusiyasi yetarlicha o'rganilmagan. Adabiyotlarda S. Enteritidis kasalligida keng ishlatiladigan antibiotiklarga nisbatan rezistentligi haqida ma'lumotlar mavjud [3,9], shuning uchun kasallikning og'ir shakllarini davolashda boshqa antibakterial vositalar va rezerv guruxdagi preparatlarni izlab topish dolzarbligicha qolmoqda. Shu sababli, bolalarda S. Enteritidis tomonidan chaqirilgan salmonellyoz kasalligi etiotrop davosida boshlang'ich va "zaxira" preparatlari uchun muqobil vositalarni izlash dolzarb muammo bo'lib qolmoqda. Bolalarda ushbu muqobil dorilar uchinchi avlod sefalosporinlari bo'lishi mumkin, chunki ular: mikroblarga qarshi faollikning keng spektriga ega, b-laktamazalarga qarshi bakteritsid ta'sir mexanizmiga ega; organizmdagi to'qimalarda va suyuqliklarda yaxshi to'planadi; yoshga bog'liq cheklovlari yo'q; to'qimalarga va tana suyuqliklariga, shu jumladan safroga kirib borishi bilan yuqori samaradorlikka ega; og'iz orqali va parenteral yuborish uchun dozalash shakllari mavjud. Davolashning qisqa kurslarida zararsizligi muhim xisoblanadi. [1,9,16]. Bundan tashqari, yuqorida aytib o'tganimizdek, S. Enteritidis uchinchi avlod sefalosporinlariga yuqori sezgirligicha qolmoqda. Biroq, adabiyotlarda bolalarda

salmonellyoz kasalligini davolashda ularning samaradorligi haqida bir nechta xorijiy ma'lumotlar berilgan, xolos. Sefalosporin qatori III va IV avlod antibiotiklarning salmonellyoz kasalligini davolashda samaradorligi haqida bugungi kunda juda kam ma'lumot berilgan [14,16].

Ayrim nashrlarda, III avlod sefalosporinlarni turli xil dozalash shakllarida qo'llash tajribasi ularning samaradorligini ko'rsatadi, bu sefalosporinlar kasallikning og'ir shakllarida va kasalxonaga yotqizishning keyingi bosqichlarida ko'proq buyurilganiga qaramay, samarasi «zahira» dori vositalaridan kam emas. Shu munosabat bilan, III avlod sefalosporinlarni qo'llash algoritmi, kasallikning turli og'irlik shakllarida qo'llanilishi, yoshga oid xususiyatlari, ushbu guruh antibiotiklarning kombinatsiyalashgan shakllarini qo'llash usullari yetarlicha yoritilmagan. Sefalosporinlarning uchinchi avlod vakillari orasida sefotaksim, seftriakson, seftazidim, sefaperazon keng qo'llanilmoqda.

Salmonellyoz kasalligini davolashda ftorxinolonlarning farmakokinetik o'ziga xosligi, yuqori singuvchanligi va salmonellalarning bu guruh dori vositalariga nisbatan yuqori sezuvchanligi sababli effektivligi to'g'risidagi ma'lumotlar mavjud [3,4,11,13].

Ammo bu preparatlarning yoshga nisbatan qo'llanilishidagi chegaralar bolalarda qo'llash xavfsizligi isbotlangan bo'lsa-da, hanuzgacha saqlanib turibdi. Ayrim manbalarda e'tirof etilishicha, bu guruhga kiruvchi dori vositalarining yoshga bog'liq qarshi ko'rsatmalarini hisobga olgan holda, boshqa guruh dori vositalariga nisbatan rezistentlik aniqlanilganda, zaruriyatga ko'ra shifokorlar konsiliumi qaroridan so'ng tavsiya etish mumkin. Salmonella qo'zg'atuvchilarining antibiotiklarga o'sib borayotgan rezistentligini e'tiborga olib, asoslanilmagan antibakterial terapiya qo'llashning oldini olish, dorilar samarasini oshirish maqsadida zahira antibiotiklarni qo'llash va dozalash algoritmini ishlab chiqish lozim.

Xulosa qilib aytganda, erta yoshdagi bolalarda salmonellez infeksiyasi klinik ko'rinishlar polimorfizmi, og'ir kechishi, yuqumli jarayonning cho'ziluvchan va residivlanuvchi xarakterga egaligi, bakteriya tashuvchanlikning uzoq muddat davom etishi, kasallikning aralash shakllarining ko'p qayd etilishi, antibakterial preparatlarga rezistentligi bilan xarakterlanadi. Shu nuqtai nazardan, antibiotiklarga nisbatan rezistentlikning doimiy o'sishi sharoitida zamonaviy antibiotiklarning afzalliklarini aniqlashga qaratilgan yuqori sifatli tadqiqotlarni tashkil etish va o'tkazish zarurati saqlanib qolmoqda. Yuqorida aytilganlarning barchasi S.

Enteritidis ning dori-darmonlarga chidamliligini, klinik va epidemiologik xususiyatlarini o'rganish va hozirgi zamon etiotrop davosini takomillashtirish zaruriyatini ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR:

1. Бахриева З.Д., Жумаева Н.С., Узакова Г.З. Проблемы биологии и медицины Самарқанд вилояти Юқумли касалликлар клиник шифохонаси материаллари асосида ҳомиладор аёлларда салмонеллез касаллиги кечиш хусусиятларини таҳлил қилиш 2021. №1.1 (126). С.58-61.
2. Вафокулова Н.Х. «Клинико эпидемиологические особенности норовирусной инфекции у детей грудного возраста» Журнал гепатогастроэнтерологических исследований. Ежеквартальный научно-практический журнал №1 (Том 2) 2021 год. С. 19-20.
3. Иванов А.С. Современные представления об антибиотикорезистентности и антибактериальной терапии сальмонеллезов // Клиническая микробиология и антимикробная химиотерапия. — 2009. — Т. 11, № 4. — С. 305–322.
4. Мирзажонова Д.Б., Бахриева З.Д., Абдухалилова Г.К., Имамова И.А. Тошкент тиббиет академияси ахборотномаси Сальмонеллезов на современном этапе (обзор литературы). № 5 2021, 104-110.
5. Мирзажонова Д. Б., Бахриева З. Д. Журнал гепатогастроэнтерологических исследований. Ежеквартальный научно-практический журнал №1 (Том 1) “Болаларда салмонеллез касаллиги тарқалган шакли клинико лаборатор кечиш хусусиятлари” 2021 год. С. 90-92.
6. Рустамова Ш.А., Вафокулова Н.Х. «Сравнительный анализ проблемы острой кишечной инфекции у детей раннего возраста по годам в Самаркандской области». Тошкент тиббиет академияси ахборотномаси. № 5 2021, С. 148-152.
7. Рустамова Ш.А., Вафокулова Н.Х. «Самарқанд вилоятида эрта ёшдаги болаларда ўткир ичак инфекциялари муаммоларини йиллар кесимида солиштирма таҳлил қилиш». Журнал гепатогастроэнтерологических исследований. Ежеквартальный научно-практический журнал №1 (Том 2) 2021 год. С. 101-104.
8. Рустамова Ш.А. «Республикамизда болаларда ўткир юқумли ичак касалликларининг иқлимий ўзгаришлар билан боғлиқлигини таҳлил қилиш (Самарқанд вилояти миқёсида)». Биология ва тиббиет муаммолари илмий амалий журнал. №3 (128) 2021 С.102-107.
9. Фазульязнова А.И., Ткачева С.В., Сагитова А.Ш., Рахманова О.А. Антибиотикорезистентность распространенных штаммов сальмонелл и шигелл. Практическая медицина. 2020. Том 18, № 4, С. 88-90)

10. Шодиева Д.А., Ташпулатов Ш.А., Джумаева Н.С. Внешнее дыхание при ботулизме у детей в зависимости от степени тяжести основного процесса Журнал «Вопросы науки и образования» №6 (131), 2021 с-35-43.
11. Шодиева Д.А., Ташпулатов Ш.А. “Болаларда ботулизм касаллигининг оғирлик даражасига боғлиқ ташки нафас тизими томонидан кузатиладиган ўзгаришлар” ПБИМ 2021. №5 (130) с-151-154
12. Anvarovna Y. N. et al. Clinical and Epidemiological Characteristics of Shigellosis in Adults at the Contemporary Stage //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES. – 2021. – Т. 2. – №. 3. – С. 311-318.
13. Egorova S., Kaftyreva L., Grimont P.A., Weill F.X. Prevalence and characterization of extended-spectrum cephalosporin-resistant nontyphoidal Salmonella iso- lates in adults in Saint Petersburg, Russia (2002-2005). Microb Drug Resist 2007;13(2):102-7.
14. Parry C.M., Ho V.A., Phuong L.T., et al. Randomized controlled comparison of ofloxacin, azithromycin and ofloxacin-azithromycin combination for treatment of multidrug-resistant and nalidixic acid-resistente typhoid fever. Antimicrob Agent Chemother 2007; 51:819-25.
15. Varma J.K., Molbak K., Barrett T.J., Angulo F.J., et al. Antimicrobial-resistant nontyphoidal Salmonella is asso- tiated with excess bloodstream infections and hospital- izations. J Infect Dis 2005;191:554-61.
16. Джумаева Н., Абдухамитова М., Шодиева Д. Клинико-лабораторная характеристика паротитной вирусной инфекции у взрослых в современных условиях //Журнал вестник врача. – 2012. – Т. 1. – №. 04. – С. 54-57.
17. Джумаева Н. С., Восеева Д. Х., Абдурахмонова З. Э. Современный взгляд на лечение лямблиоза //Достижения науки и образования. – 2020. – №. 16 (70). – С. 65-69.
18. Джумаева Н. С., Ярмухамедова Н. А., Узакова Г. З. Амалиётдан бир ҳолат Covid-19 касаллиги ҳамроҳ касалликлар билан кечиш хусусиятлари //Самарканд: Журнал гепато-гастроэнтерологических исследований. – 2021.
19. Узакова Г. З., Ярмухамедова Н. А., Джумаева Н. С. Болаларда коронавирус инфекцияси кечишининг узига хос хусусиятлари //Самарканд: Журнал гепато-гастроэнтерологических исследований. – 2021.

UDK 616.5-002-02:579.862.1

ANALYSIS OF EFFECTIVENESS OF ANTIBIOTICS IN RECURRENT TYPES OF ERYSIPELAS DISEASE IN SAMARKAND REGION

¹ *Uzakova Gavkhar Zakirovna*

¹ *Shodiyeva Dilafruz Abdujalolovna*

¹ *Samarkand State Medical University, Samarkand,
Republic of Uzbekistan*

e-mail: gavhar.zakirovna1988@gmail.com

INTRODUCTION. In recent years, in the clinical course of leprosy, severe forms with the predominance of intoxication syndrome have been observed, the number of complications has increased, and the younger generation of erysipelas has been observed. according to the analysis, the number of patients with bullous and hemorrhagic forms of erysipelas has been increasing in recent years. in recent years, cases of relapse of the disease have been frequent in patients (43,3%). antibacterial therapy is important in the etiopathogenetic approach to the treatment of erysipelas disease. the fact that the treatment regimens used in the treatment of erysipelas at the present time are insufficient both for the regression of the clinical symptoms in the acute period of the disease and for the prevention of its recurrence has prompted researchers to look for new methods of treatment, including the use of broad-spectrum antibiotics in combination with immunocorrectors in the treatment of the disease. nowadays, it is important to study the characteristics of the development of erysipelas, to improve the efficiency of treatment of patients, to improve diagnostic methods, to prevent the recurrence of the disease, and scientific and practical researches are important.

The problem of erysipelas is associated with a constant increase in the number of diseases among the population and does not have a decreasing trend [3,4,5,7]. Every year, about 100 million people in the world suffer from erysipelas. Erysipelas is a widespread infectious disease, which is treated in a polyclinic by doctors of various specialties (infectious diseases, therapists, surgeons, dermatologists, physiotherapists) [3,6]. Nowadays, it is observed that the localization of the pathological process is mainly in the legs, the recurrence of the disease (up to 60%), and the formation of chronic lymphovenous insufficiency with elephantiasis due to this disease leads to disability and a significant deterioration in the quality of life of patients. The disease is often noted at working

age [1,2,4,5,6]. Often, the disease occurs against the background of low immunity. Antibacterial therapy occupies the most important place in the complex treatment of patients with erysipelas. Penicillins play an important role in the etiotropic treatment of erysipelas disease. However, in recent years, the level of resistance to penicillin has continued to increase compared to *S. aureus*. Penicillin-resistant strains are sensitive to vancomycin, less sensitive to trimethoprim-sulfamethoxazole. Some progress has been made in the study of individual aspects of erysipelas, but some aspects of this pathology have not been sufficiently studied to date. Antibacterial drugs are not effective enough in the treatment of erysipelas disease, they do not prevent the recurrence of the disease, and in some cases, side effects of antibacterial drugs are observed. The therapeutic effectiveness of antibiotic therapy for erysipelas is limited in the early stages of the disease. In addition, in recurrent forms of erysipelas, the penetration of drugs into the site of inflammation becomes difficult due to the development of angiopathy and sclerotic processes in the skin. Depending on the severity of the disease and the frequency of recurrence, different types of antibiotics are used in the treatment of erysipelas: penicillins, fluoroquinolones, cephalosporins II, III and IV generations, macrolides. Thus, despite the existence of certain standards for the treatment of saramas, the treatment of this disease remains a problem. Therefore, we analyzed the effectiveness of antibiotics in recurrent types of erysipelas in Samarkand region.

The purpose of the study: to analyze the effectiveness of antibiotics in recurrent types of sarcoid in Samarkand region.

Materials and methods of research: The incidence of erysipelas was conducted between 2014 and 2019. The medical history of patients treated with the diagnosis of МКБ-А46.0 "erysipelas" at the Samarkand Regional Clinical Hospital of Infectious Diseases was analyzed retrospectively. The diagnosis was made on the basis of clinical, epidemiological and laboratory data.

During the study, 62 patients with erysipelas were analyzed. Out of the total number of examined patients, 66.4% are men, 33.6% are women. The age of the patients was mainly from 18 to 78 years. Distribution of patients by age: 18 - 25 (4.2%), 26 - 50 (5.6%), 51-60 (34.3%), 61-78 (22.5%). In women: 18-25 (7.9%), 26-50 (8.5%), 51-60 (8.5%), 61-78 (8.5%).

Research discussion: According to scientific publications, among patients with erysipelas, people who do physical work predominate, this situation was also reflected in our study. The disease was most often found in people engaged in

agriculture and outdoor active lifestyle (76.8%), less often (23.2%) among people engaged in mental work. In contrast to other studies, there was no seasonality of erysipelas in our study. Streptococcal infection can be a source of erysipelas infection in patients with tonsillitis, scarlet fever, and otitis. During our study, when analyzing the medical history of patients, it was found that in 23.4% of cases, they had contact with patients with tonsillitis, 19.8% with patients with scarlet fever, and 26.7% with patients with acute otitis detected, and in 1/3 cases the cause of the disease could not be determined. Microtrauma (35.6%), tonsillitis (35.7%) and purulent processes on the skin (28.7%) were the provoking factors in the primary diagnosis. Therefore, the erysipelas of patients with streptococcal infection plays a key role in the recurrence of the disease.

According to the order of the Ministry of Health of the Republic of Uzbekistan and the classification of V. L. Cherkasov (1986), patients were divided according to the local symptoms of the process: 22.8% of patients had the erythematous form of the disease, 47.6% erythematous-bullous, 29.6% were diagnosed with erythematous-hemorrhagic form. According to our data, bullous and hemorrhagic forms of the disease make up the majority of patients with erysipelas. Erythematous bullous and erythematous hemorrhagic forms of the disease were detected in elderly people with background pathologies such as diabetes mellitus, mycotic diseases, obesity, and varicose veins. In rare cases, patients with relapsing erysipelas received bicyclinotherapy, physiotherapy together with immunocorrective therapy within a year after the disease. It was found during the analysis that it helped to reduce the recurrence of the disease. In terms of disease severity, moderate and severe forms of the disease prevailed in patients (90.4%). Severe forms were mainly observed in patients with concomitant diseases. In patients under observation, the first observation of erysipelas was recorded in 56.7% of patients, and in 43.3% of patients, the disease was re-observed. A diagnosis of "recurrent erysipelas" can be made if there are at least three recurrences per year. From the anamnesis, 45.6% of patients are frequently sick with recurrent erysipelas, and in 54.4% of patients, recurrence of the disease was detected in rare cases. Exacerbation of chronic skin diseases, chronic tonsillitis, sinusitis, and increased stress were noted in patients with recurrent erysipelas.

According to the distribution of the local process, the local form of the disease was detected in 87.3% of the patients, and the migrated form of the disease was detected in 13.7% of the patients. According to the analysis, saramas - 27.6%,

legs - 47.6%, hands - 24.8%. Our data are consistent with those in the literature. In patients under investigation (100%), the disease started acutely, intoxication, fever, sleep disorders, regional lymphadenitis were observed (Table 1).

1-table

Main clinical and laboratory signs in erysipelas

№	Clinical signs	%
1.	Fever	92,8
2.	Fatigue	95,2
3.	Sleep disturbance	26,2
4.	Subfebrile body temperature 37-38 ⁰ C	11,4
5.	Increase in body temperature to 38.1 ⁰ – 39 ⁰ C	38,4
6.	Body temperature from 39.1 ⁰ C to 40 ⁰ C	39,4
7.	Headache	88,1
8.	Observation of pain, redness, fever, itching in the area of inflammation	100
9.	Regional lymphadenitis	95,2

95.2% of patients had intoxication, weakness, 92.8% had malaria, 88.1% had headache, 26.2% had sleep disorders. 95.2% of patients had intoxication, weakness, 92.8% had fever, 88.1% had headache, 26.2% had sleep disorders. Many patients complained of paresthesia, itching or local fever, mild pain in the damaged areas of the skin

An increase in temperature was observed in all patients. 11.4% of patients had a temperature of up to 38⁰C, 38.4% of patients had a temperature of up to 39⁰C, 39.4% of patients had a fever of 39.1⁰C to 40⁰C, 10.8% of patients had a temperature of 40⁰C and above.

According to many authors, 70-75% of patients with erysipelas have comorbidities. The frequency of their occurrence in patients with recurrent erysipelas is more than 90%, in patients with recurrent sarcomas - about 50%, and in patients with primary form of the disease, 30-32%.

In our research, 80.9% of the examined patients had the following comorbidities: anemia II-III level - 12.5% of patients, arterial hypertension - 13.4% of patients, chronic tonsillitis - 8.4%; chronic colitis - 3.9%; polyarthritis - 11.3%; obesity - 9.7%; varicose veins - 8.3%; ischemic heart disease - 18.4%; diabetes - 8.7%; foot mycosis 3.4%; liver cirrhosis - 7.8%; uterine fibroids - 4.2%.

In the general blood analysis, left shift of leukocytosis - 42.8%, acceleration of EChT - 42.8%, decrease of hemoglobin - 100% of patients were observed.

Bacteriological blood test gave a positive result in 25.6% of patients. Currently, due to the widespread use of antibiotic therapy in clinical practice, it is almost impossible to isolate streptococci from the skin inflammation in patients with scabies.

All patients underwent antibacterial, detoxification, desensitization and symptomatic therapy. Antibacterial therapy occupies the most important place in the complex treatment of patients with erysipelas. Penicillins are still used in the treatment of erysipelas. But even so, there are accompanying diseases, and in severe forms of the disease, antibiotics of the penicillin group did not give sufficient results. Parenteral therapy is prescribed in the severe course of the disease, in the development of complications (abscess, phlegmon, etc.). In the course of research, the following antibacterial agents have been widely used in recent years:

In the treatment of erysipelas, these antibiotics were used parenterally. Before the start of antibiotic therapy, the severity of the intoxication syndrome and the local manifestations of the disease in patients were compared (table No. 2).

Table 2.

The main symptoms of failure in the use of different antibiotic regimens

Used antibiotics	Clinical signs of erysipelas							
	Degree of intoxication		Skin hyperemia, sm		Bulls, sm		Swelling, sm	
	To begin with	After 7 days	To begin with	After 7 days	To begin with	After 7 days	To begin with	After 7 days
Amoxicillin/clavulanate, ampicillin or penicillin	3,1± 0,12	2,9± 0,1	8,9± 0,17	8,7 ±0, 16	7,6 ±0, 18	6,9 ±0, 19	2,9 ±0, 1	2,4 ±0, 09*
Macrolides	2,7± 0,1	2,5± 0,09	8,8± 0,19	7,3 ±0, 15*	7,9 ±0, 21	6,9 ±0, 2*	3,0 ±0, 08	2,5 ±0, 06*
Cefazolin and penicillins	2,9± 0,08	1,8± 0,09*	8,6± 0,2	7,3 ±0, 19*	7,4 ±0, 19	6,7 ±0, 27*	3,2 ±0, 1	2,6 ±0, 08*
Cefotaxime or ceftriaxone	3,0± 0,07	1,6± 0,07*	8,5± 0,14	6,1 ±0, 2*	7,9 ±0, 11	6,1 ±0, 21*	3,4 ±0, 2	2,3 ±0, 1*

Ceftriaxone sulbactam, cefaperazone sulbactam	3,1± 0,12	2,0± 0,1	8,9± 0,17	4,7 ±0, 16	7,6 ±0, 18	5,9 ±0, 19	2,9 ±0, 1	1,4 ±0, 09*
Cefepime or cefepime sulbactam	2,7± 0,1	1,9± 0,09	8,8± 0,19	4,3 ±0, 15*	7,9 ±0, 21	4,9 ±0, 2*	3,0 ±0, 08	1,2 ±0, 06*
fluoroquinolones	2,9± 0,08	1,8± 0,09*	8,6± 0,2	4,3 ±0, 19*	7,4 ±0, 19	4,7 ±0, 27*	3,2 ±0, 1	1,6 ±0, 08*

Note: The significance of the difference between the indicators before and after treatment: *-r<0.05

In patients receiving ceftriaxone sulbactam, cefaperazone sulbactam, cefepime or cefepime sulbactam, fluoroquinolone series antibiotics (ciprofloxacin, ofloxacin, levofloxacin), a significant decrease in the diameter of intoxication and hyperemia of skin bullae was noted. A significant decrease in these indicators was not observed in patients receiving penicillin

Comparative analyzes showed that during the course of the disease, when using ceftriaxone sulbactam, cefaperazone sulbactam and fluoroquinolone series of antibacterial drugs, rapid positive dynamics were observed and a decrease in the severity of the intoxication syndrome was determined. When penicillin, amoxicillin, macrolides were used, the effectiveness we expected was not observed. The severity of the intoxication syndrome decreased slightly, but the reduction of local symptoms of the disease was not noted. Penicillin was the least effective in our studies. During treatment with penicillin, the intoxication syndrome, hyperemia and the diameter of the bullae remained almost at the same level. During the research, it was noted that penicillin, recommended as a first-line drug, is less effective for the treatment of patients with sarcoid. ceftriaxone and cefaperazone showed the greatest effectiveness in the treatment of sulbactam erysipelas. These drugs reduce the clinical manifestations of the disease.

Summary: It is necessary to correctly choose systemic antibiotics in the treatment and prevention of erysipelas. At the same time, in order to prevent the recurrence of the disease, it is recommended to treat additional diseases and use immunocorrective therapy, bicillin therapy, and physiotherapy.

In recent years, in the course of research, in cases where the penicillin group was not effective enough in severe forms of the disease, ceftriaxone and cefaperazone sulbactam fluoroquinolone group antibiotics also gave good results.

Literature:

1. Ярмухамедова Н. А. и др. Функциональные изменения со стороны сердечно-сосудистой системы у больных с хроническими формами бруцеллеза //Достижения науки и образования. – 2020. – №. 4 (58). – С. 56-60.
2. Yarmukhamedova N. A. et al. Functional changes in the cardiovascular system in patients with chronic forms of brucellosis." //Achievements of science and education. – 2020. – №. 4. – С. 58.
3. Ярмухаммедова Н., Узакова Г., Раббимова Н. Особенности течения ветряной оспы у взрослых //Журнал проблемы биологии и медицины. – 2017. – №. 1 (93). – С. 155-157.
4. Sobirovna D. N., Zakirovna U. G., Abdujalolovna S. D. Post-covid syndrome in new coronavirus infection //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 6. – С. 1106-1112.
5. Ташпулатов Ш. А. и др. СЛУЧАЙ ИЗ ПРАКТИКИ. ПОЛИСИНДРОМНЫЕ ПРОЯВЛЕНИЯ ХРОНИЧЕСКОГО БРУЦЕЛЛЁЗА //Вопросы науки и образования. – 2020. – №. 37 (121). – С. 32-40.
6. Ярмухамедова М., Ачилова М., Узакова Г. Клиническая характеристика бруцеллеза в самаркандской области //Журнал проблемы биологии и медицины. – 2016. – №. 3 (89). – С. 120-123.
7. Ярмухамедова Н. А., Узакова Г. З. Оптимизация терапии постковидного синдрома при новой коронавирусной инфекции //Science and Education. – 2023. – Т. 4. – №. 3. – С. 159-167.
8. Узакова Г. З., Ярмухамедова Н. А., Джумаева Н. С. Болаларда коронавирус инфекцияси кечишининг узига хос хусусиятлари //Самарканд: Журнал гепато-гастроэнтерологических исследований. – 2021.
9. Джумаева Н. С., Ярмухамедова Н. А., Узакова Г. З. Амалиётдан бир ҳолат Covid-19 касаллиги ҳамроҳ касалликлар билан кечиш хусусиятлари //Самарканд: Журнал гепато-гастроэнтерологических исследований. – 2021.

ВНЕШНЕЕ ДЫХАНИЕ ПРИ БОТУЛИЗМЕ У ДЕТЕЙ

Шодиева Дилафруз Абдужалоловна

Самаркандский Медицинский университет, Узбекистан

Актуальность. Успех терапевтических мероприятий против ботулизма определяется ранней диагностикой и своевременным применением адекватных методов лечения, применяемых при лечении этого заболевания. Данная ситуация напрямую связана с правильной оценкой состояния госпитализированных больных [2,5,6,7,13]. По данным литературы, смертность при болезни ботулизма наблюдается от 8,7% до 23,6% из-за поздней диагностики болезни ботулизма и невозможности правильно оценить тяжесть заболевания, внезапной остановки дыхания перед проведением искусственной вентиляции легких (ИВЛ). Внезапная остановка дыхания является основной причиной 80% случаев смерти, наблюдаемых при ботулизме [1,2,6,9,11]. При ботулизме внезапная смерть до проведения реанимационных мероприятий часто обусловлена острой дыхательной недостаточностью.

Ключевые слова: ботулизм, дыхательная недостаточность, ИВЛ, спирограф, спорадический, реанимация, декомпенсация.

В последние годы повсеместно отмечается значительный рост заболеваемости ботулизмом, что связано с широким использованием консервированных пищевых продуктов домашнего приготовления [1,4,12,17]. Несмотря на низкий удельный вес пищевого ботулизма в числе острых кишечных инфекций, возможность одновременного заболевания большого количества людей, тяжелое течение болезни и высокая летальность, достигающая в ряде вспышек от 8 до 75% [7,8,11], что делают проблему весьма актуальной. Течение пищевого ботулизма, особенно тяжелых его форм, редко бывает «гладким». Прежде всего к осложнениям часто относят ОДН, хотя она является закономерным этапом развития ботулинической интоксикации [3,7].

Осложнения пищевого ботулизма не являются специфическими и не патогномоничны только для данного заболевания. Все они могут быть с некоторой долей упрощения разделены на две категории, границы между которыми достаточно условны [10,14,15]. К первой категории осложнений

нами были отнесены различные вторичные бактериальные осложнения, которые могут сопровождать не только тяжелые, но и легкие формы пищевого ботулизма: пневмонии, трахеобронхиты, бронхиты, пиелонефриты и пр. [14,15]. Вторую группу составляют ятрогенные осложнения. К ним относятся все случаи лекарственной аллергии как сывороточная болезнь, дисбактериозы, постинъекционные абсцессы и пр.

Одной из причин летальных исходов при пищевом ботулизме являются расстройства внешнего дыхания [3,6], связанные с нарушением функции клеток нижней группы ЧМН иннервирующих мышцы глотки, гортани, языка [7,10], и альфа-мот нейронов передних рогов спинного мозга на уровне шейных и верхне-грудных отделов, обеспечивающих иннервацию диафрагмы, межреберных мышц и мускулатуры живота [7,9]. Расстройства дыхания при пищевом ботулизме, таким образом, носят как бы комбинированный характер: с одной стороны, имеет место фарингальный паралич, а также аспирация пищи и рвотных масс из-за парезов констрикторов глотки, что приводит к нарушению проходимости дыхательных путей; с другой стороны, периферические параличи дыхательных мышц и мышц живота вызывают резкое уменьшение легочной вентиляции и нарушение механизма откашливания [11,14]. При отсутствии или неадекватности терапевтических мероприятия именно ОДН и пневмонии (как изолированно, так и в сочетании друг с другом) являлись и наиболее часто являются основными причинами неблагоприятных исходов при ботулизме [3,8,13].

В то же время следует отметить, что у больных с ОДН вне зависимости от из потребности в проведении ИВЛ смерть нередко наступает вследствие внезапной остановки сердца и падения артериального давления, связанных с повреждением нервных ганглиев и нервных волокон блуждающего и симпатического нервов, а также очаговыми и дистрофическими изменениями стенки сосудов [10,11,16].

Анализ причин летальных исходов при пищевом ботулизме, описанных в литературе [5,6,9,15] показывает необычайно высокую частоту возникновения вторичных бактериальных осложнений, среди которых ведущее место принадлежит вторичной пневмонии. Не выделяя особенностей течения данного осложнения в зависимости от степени тяжести основного процесса, авторы в то же время подчеркивают

значительную роль вторичной пневмонии в отягощении течение основного заболевания.

Немаловажную роль в развитии вторичной пневмонии при пищевом ботулизме играет и дисциркуляторные расстройства во всех отделах центральной нервной [3] в сочетании с угнетением парасимпатической нервной системы [11], что вызывает нейротрофические изменения со стороны легочной ткани. Последние сближает больных пищевым ботулизмом с больными, страдающими заболеваниями ЦНС неинфекционного генеза и особенно с травматическими поражениями головного мозга у которых вторичная пневмония также характеризуется быстротой возникновения, тяжелым течением и не может быть расценена как результат только паралитического синдрома [6,11].

Однако, несмотря на предрасполагающие факторы, вторичной пневмонии при пищевом ботулизме не всегда течет столь неблагоприятно. Можно предположить, что вторичной пневмонии тесно связана с дозой токсина, вызвавшего заболевание. Так, если глубина паралитического синдрома на фоне ИВЛ не играет сколько-нибудь заметной роли, то нарушения обмена биогенных аминов и прочих биологических активных веществ, расстройства микроциркуляции и угнетение нейротрофических воздействий на легочную ткань при повышении количества поступившего в организм токсина должны прогрессировать, в связи с чем их роль в развитии вторичной пневмонии становится более значительной. Следует добавить, что концентрация токсина в крови, многократно превышающая летальную дозу, способна приводить даже к остановке сердца и облегчать возникновение такого грозного осложнения, как вторичной пневмонии [4,15]. К сожалению, общедоступные методики обнаружения токсина в сыворотки крови больных дают лишь качественный, но не количественный ответ, однако косвенным доказательством связи вторичной пневмонии с большими дозами токсина служат короткий инкубационный период и быстрое возникновение ОДН у данной группы больных пищевым ботулизмом.

Успех терапевтических мероприятий при ботулизме определяется быстрой диагностикой и своевременным применением адекватных методов лечения, использующихся при терапии этого заболевания, что находится в прямой зависимости от правильной оценки состояния больных уже при поступлении их на стационарное лечение, так как именно степень тяжести

ботулизма определяет в конечном итоге характер патогенетического лечения и организационные мероприятия [2,5,6,7,17]. В настоящее время тяжесть состояния детей с ботулизмом оценивается только по клиническим признакам [3,4,6,8,19]. В связи с этим критерии тяжести во многом носят субъективный характер и, это нередко приводит к недооценке тяжести заболевания и позднему началу реанимационных мероприятий у детей с тяжелым течением ботулизма, тогда как переоценка степени тяжести заболевания и глубины дыхательных нарушений может привести к переводу больных детей на искусственное дыхание без данных на то оснований, что является нежелательным, а иногда и недопустимым. Отсутствие на сегодняшний день в практическом здравоохранении объективных критериев для определения тяжести ботулизма у детей приводит к высокому проценту ошибок к оценке состояния больных. Так, по литературным данным, несвоевременная постановка диагноза ботулизма и невозможность распознать тяжесть течения заболевания являются основными причинами того, что так называемая «внезапная» остановка дыхания до начала ИВЛ приводит к смерти от 8,7 до 23,6% больных ботулизмом, т. е. является причиной 80% всех летальных исходов при ботулизме [1,6,9,18,20]. Большинство летальных исходов при ботулизме на дореанимационном этапе обусловлено острой дыхательной недостаточностью (ОДН) [1,2,9,12,16].

Целью настоящей работы является изучение показателей внешнего дыхания у детей с различными по степени тяжести течения ботулизма.

Материал и методы исследования. Обследовано 31 больных детей с ботулизмом в возрасте от 6 до 14 лет, которым диагноз был установлен на основании клинико-эпидемиологических и лабораторных данных. Определялись показатели внешнего дыхания у больных с различным по степени тяжести течением ботулизма у детей в динамике основного процесса: частоты дыхания в 1 минуту (ЧД), минутного объема дыхания (МОД), дыхательного объема (ДО), жизненной емкости легких (ЖЕЛ). За нормальные показатели внешнего дыхания были приняты соответствующие показатели у лиц контрольной группы (практически 10 здоровых детей). Изучение показателей внешнего дыхания (МОД, ДО, ЖЕЛ) проводилось с помощью спирометра SCHILLER SPIROVIT SP-1 производство Швеции.

Результаты и их обсуждение. По тяжести основного процесса больные распределились следующим образом: больных тяжелыми формами было 7 (23%), средне-тяжелыми- 13 (42%) и легкими - 11 (35%).

Средний возраст их составил $10,70 \pm 0,52$ лет с колебаниями от 6 до 14 лет.

У наблюдаемых больных в анамнезе отсутствовали указания на наличие какой либо серьезной патологии со стороны органов дыхания или кровообращения, которая могла бы существенно повлиять на показатели внешнего дыхания. Среди наблюдавшихся больных имели место 27 (87 %) групповых заболеваний и 4 (13%) спорадических случаев. Все случаев болезни были вызванный продуктами питания домашнего консервирования. Из 31 обследованных детей с ботулизмом 11(35%) перенесли легкое течение заболевания. При поступлении стационар этой группы детей показатели внешнего дыхания в среднем составили: ЧД = $20,90 \pm 0,28$ в мин; ДО = $2,84 \pm 0,05$ см³/кг массы тела; МОД = $76,27 \pm 0,33$ л; ЖЕЛ= $35,27 \pm 0,67$ см³/кг массы тела.(с колебанием от 30 до 40 см³/кг), таблица№1.

Таблица №1 Сравнительная характеристика состояния внешнего дыхания у детей с различным по степени тяжести течением ботулизма в период максимальной выраженности основного процесса

Показа тели внешнего дыхания	Контрольная группа n=10	Легкое течение ботулизма n=11	Средне-тяжелое течение n=13	Тяжелое течение ботулизма n =7

ЧД в 1 мин	20,75±0,80 P>0,05	20,90±0,28 P>0,05	21,07±0,04 P<0,05	24,28±0,52 P<0,05
МОД, смЗ/кг	77,98±2,52	76,27±0,33 P<0,001	69,07±0,50 P<0,05	51,28±0,52 P<0,05
ДО, смЗ/кг	3,79±0,19	2,84±0,05 P<0,05	2,25±0,04 P<0,05	1,74±0,04 P<0,05
ЖЕЛ, смЗ/кг	42,23±0,86	35,27±0,67 P<0,05	19,61±0,63 P<0,05	11,57±0,57 P<0,05

Во всех случаях легкой формы ботулизма у детей имело благоприятное течение, дальнейшего прогрессирования основного процесса не наблюдалось. Среднее пребывания больного с легким течением ботулизма на больничной койке составило $9,36 \pm 0,81$ дней. При выписке из стационара показатели внешнего дыхания у этой группы больных составили: ЧД = $20,75 \pm 0,80$ в мин; ДО = $3,37 \pm 0,25$ см³/кг массы тела; МОД = $76,29 \pm 3,37$ л; ЖЕЛ = $41,74 \pm 1,69$ см³/кг массы тела. (с колебанием от 35 до 45 см³/кг). Анализ полученных результатов свидетельствовал, что у больных с легким течением пищевого ботулизма в разгар заболевания показатели внешнего дыхания почти не отличались от соответствующих показателей у лиц контрольной группы ($P \geq 0,05$), следовательно у детей легким течением ботулизма практически отсутствовали нарушения со стороны внешнего дыхания. При поступлении в стационар показатели внешнего дыхания у 13 (42%) детей со средне-тяжелым течением ботулизма в среднем были равны: ЧД = $21,07 \pm 0,04$ в мин; ДО = $2,25 \pm 0,04$ см³/кг массы тела; МОД = $69,07 \pm 0,50$ л; ЖЕЛ = $19,61 \pm 0,63$ см³/кг массы тела. (с колебанием от 15 до 25 см³/кг), таблица №1.

Анализ полученных результатов свидетельствовал, что у детей со средне-тяжелом течением ботулизма, в разгар основного процесса имелось незначительное учащение дыхания до $21,07 \pm 0,04$ в мин. Показатели МОД и ДО почти не отличались от соответствующих величин у лиц контрольной группы и детей с легким течением ботулизма ($P \geq 0,05$). В тоже время, несмотря на то, что у большинства детей этой группы отсутствовали жалобы на дыхательный дискомфорт, имели место уменьшение ЖЕЛ до $19,61 \pm 0,63$ см³/кг массы тела, которые позволяют диагностировать острую дыхательную недостаточность (ОДН) в компенсированной форме во всех случаях средне-тяжелого течения ботулизма у детей. Во всех случаях

средне-тяжелого течения ботулизма у детей имело благоприятный исход и дальнейшего прогрессирования ОДН у больных не отмечалось.

При выписки из стационара показатели внешнего дыхания у данной группы больных были равны: ЧД = $20,83 \pm 0,17$ в мин; ДО = $3,78 \pm 0,20$ см³/кг массы тела; МОД = $77,97 \pm 2,51$ л; ЖЕЛ = $42,24 \pm 0,86$ см³/кг массы тела (с колебанием от 32 до 43 см³/кг). Здесь следует отметить, что 8 из 13 детей (42%) при выписки было отмечено восстановление ЖЕЛ до должных для них величин.

Общее состояние 7 (23%) больных при поступлении было расценено как тяжелое и переведены в реанимационное отделение. Показатели внешнего дыхания в среднем составили: ЧД = $24,28 \pm 0,52$ в мин; ДО = $1,74 \pm 0,04$ см³/кг массы тела; МОД = $51,28 \pm 0,52$ л; ЖЕЛ = $11,57 \pm 0,57$ см³/кг массы тела (с колебанием от 10 до 15 см³/кг), таблица №1. Все больные этой группы жаловались на чувство неполноценности вдоха, ощущение кома за грудиной, выраженную общую слабость. У 4 больных (57%) детей из 7 ухудшения состояния в динамике не наблюдалось. Общее состояние 3 больных (43%), продолжало ухудшаться, беспокоило частое поперхивание слюной, сопровождавшееся чувством нехватки воздуха с момента поступления и в среднем через $22,13 \pm 4,72$ часа, удалось купировать ОДН при помощи комплекса терапевтических мероприятий (применение специфической антитоксической, дезинтоксикационной терапии, ингаляции увлажненного кислорода). Показатели внешнего дыхания у 3 детей на момент максимальной выраженности неврологической симптоматики были в среднем равны: ЧД = $25,33 \pm 0,38$ в мин, МОД = $52 \pm 0,66$ см³/кг массы тела, ДО = $41,6 \pm 0,01$ см³/кг, ЖЕЛ = $10,66 \pm 0,19$ см³/кг массы тела (с колебанием от 10 до 15 см³/кг) и были переведены в реанимационное отделение с подозрением на декомпенсацию ОДН. Здесь следует отметить, что на фоне интенсивной терапии дети не нуждались в переводе на ИВЛ. Клиническая картина тяжелых форм ботулизма у детей по сравнению со средне-тяжелыми формами, характеризовалась достоверно более частыми явлениями, как нарушение глотания (жидкой пищи) (4,7% и 79%, соответственно, $p < 0,05$), пареза и паралич мягкого неба (50% и 94%, соответственно $p < 0,05$), полного и частичного птоза (49,% и 95%, соответственно $p < 0,05$), и встречались симптомы, характерные только для тяжелой формы заболевания как острая дыхательная недостаточность

компенсаторного характера. У больных с тяжелой формой болезни клиническая картина была не только более выраженной, но и более продолжительной, чем у больных со среднетяжелой формой. Во всех случаях заболевания имело благоприятное течение. Для полного выздоровления больным оказалось достаточным в среднем $16,42 \pm 0,68$ дней пребывания в стационаре.

Выводы:

1. Острая дыхательная недостаточность при ботулизме у детей развивается закономерно и в компенсированной форме имеет место уже при средне-тяжелом течении заболевания.

2. Показатель ЖЕЛ является объективным критерием тяжести ботулизма у детей, с высокой степенью достоверности различающийся у больных у детей с легким, средне-тяжелым, тяжелым течением основного процесса. Так, при легком течении ботулизма у детей показатель ЖЕЛ равен или превышает 30-40 см³/кг массы тела, при средне-тяжелом течении он соответствует 15-25 см³/кг массы тела, при тяжелом течении - показатель ЖЕЛ снижается до 10-15 см³/кг и ниже.

3. Наиболее простым и доступным способом определения показателя ЖЕЛ является спирометрия, которая может быть использована как в амбулаторных так и стационарных условиях.

Список использованной литературы:

1. Алиев А.З., Сергеев В.П., Маманов А.М., Интенсивная терапия при тяжелых формах ботулизма, осложненных синдромом острой дыхательной недостаточности // Здоровоохранение Кыргызстана.- 2003.-С. 29-31.
2. Кассиль В. Л., Выжигина М. А., Лескин Г. С. Искусственная и вспомогательная вентиляция легких.- М.: Медицина, 2004.- 480 с.
3. Колесниченко А. П., Грицан А. И. Основы респираторной поддержки в анестезиологии, реанимации и интенсивной терапии.- Красноярск: КрасГМА, 2000.-216 с.
4. Кулен Р., Гуттман Й., Россент Р. Новые методы вспомогательной вентиляции легких.- М.: Медицина, 2004.- 144 с.
5. Лобзин Ю.В., Зубик Т.М. Ботулизм у военнослужащих: Диагностика и лечение // Военно-медицинский журнал. - 2003. - №3. - С. 65-67

6. Никифоров В.В. Ю.Н. Томилин, Т.Я. Чернобровка с соавт. Трудности ранней диагностики и лечения ботулизма.//Архивъ внутренней медицины.-2019.- №4. -с.254-259.
7. Никифоров В.В. Ботулизм. В кн.: Инфекционные болезни: национальное руководство под ред. Ющука Н.Д., Венгерова Ю.Я. 2-е изд., перераб. и доп. М. ГЭОТАР-Медиа.2018; 558-568.
8. Попелянский Я.Ю., Фокин М.А., Пак С. Г. /Поражение нервной системы при ботулизме. М., 2000. 192 с.
9. Салиева С.Т. Анализ эпидемического процесса: клинико-эпидемиологическая характеристика и профилактика пищевого ботулизма (обзор литературы)//Санитарный врач. 2018, № 7. С. 20-18.
10. Ташпулатов Ш.А., Юлдашев С.Ж., Бабаев Т.Б. Современные аспекты в патогенезе осложнений ботулизма. // Проблемы биологии и медицины. 2000. № 3(16).- С.32-35.
11. Ташпулатов Ш.А. Вторично-бактериальные осложнения при ботулизме// Вестник врача общей практике. 2002. № 2. 21-26.
12. ШОДИЕВА Д. А., ТАШПУЛАТОВ Ш. А. ОСЛОЖНЕНИЯ ПРИ ПИЩЕВОМ БОТУЛИЗМЕ (литературный обзор) //ЖУРНАЛ БИОМЕДИЦИНЫ И ПРАКТИКИ. – 2022. – Т. 7. – №. 5.
13. Шодиева Д. А., Ташпулатов Ш. А. Критерии тяжести основного процесса при ботулизме у детей //Children's Medicine of the North-West. – 2020. – Т. 8. – №. 1. – С. 403-403.
14. Шодиева Д. А., Ташпулатов Ш. А., Джумаева Н. С. ВНЕШНЕЕ ДЫХАНИЕ ПРИ БОТУЛИЗМЕ У ДЕТЕЙ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ СТЕПЕНИ ТЯЖЕСТИ ОСНОВНОГО ПРОЦЕССА //Вопросы науки и образования. – 2021. – №. 6 (131). – С. 35-43.
15. Ярмухамедова Н. А. и др. CLINICAL AND EPIDEMIOLOGICAL ASPECTS OF NEUROBRUCellosis ACCORDING TO THE INFORMATION OF SAMARKAND MUNICIPAL INFECTIOUS DISEASES HOSPITAL //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 14-2. – С. 61-66.
16. Sobirovna D. N., Zakirovna U. G., Abdujalolovna S. D. Post-covid syndrome in new coronavirus infection //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 6. – С. 1106-1112.
17. Рузиева М., Шукуров Ф., Шодиева Д. Самарқанд вилоятида оив инфекцияси эпидемиологик аспектлари //Журнал вестник врача. – 2014. – Т. 1. – №. 01. – С. 11-13.

18. Курбонова Л. и др. Бруселлэз билан оғриган беморларда электрокардиограмманинг ўзига хос хусусиятлари //Журнал вестник врача. – 2014. – Т. 1. – №. 01. – С. 6-7.

19. Юсупова Н., Шодиева Д. Ботулизмнинг замонавий аспектлари //Журнал вестник врача. – 2014. – Т. 1. – №. 01. – С. 20-21.

20. Джумаева Н., Абдухамитова М., Шодиева Д. Клинико-лабораторная характеристика паротитной вирусной инфекции у взрослых в современных условиях //Журнал вестник врача. – 2012. – Т. 1. – №. 04. – С. 54-57.

АНАЛИЗ ПОКАЗАНИЙ К ОПЕРАЦИИ КЕСАРЕВА СЕЧЕНИЯ И ВЛИЯНИЯ АНТИБАКТЕРИАЛЬНЫХ ЛЕКАРСТВ НА МИКРОФЛОРУ КИШЕЧНИКА У НОВОРОЖДЕННЫХ РОДИВШИХСЯ ПУТЕМ КЕСАРЕВО СЕЧЕНИЯ (В ПРИМЕРЕ САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ)

Рустамова Шахло Абдухакимовна

Ассистент кафедры инфекционных болезней Самаркандского государственного медицинского университета shahlo.rus1@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1578-6598>

Аннотация. Данная статья посвящена анализу последствий операции кесарева сечения, проведенных в Самаркандской области и влиянию применявшихся в последующий период антибактериальных препаратов на микробиоценоз кишечника новорожденных. В статье анализируются причины и последствия нарушения микрофлоры кишечника в результате действия антибактериальных препаратов, назначаемых матери и ребенку в раннем возрасте, рожденных путем кесарева сечения, методы восстановления микробиоценоза кишечника. Факторы, вызывающие нарушения микробиоценоза кишечника с первых дней рождения у детей, после операции кесарева сечения, повышают риск развития острых инфекционных кишечных инфекций в будущем. Проведение операции кесарева сечения приводит к нарушению микробиоценоза кишечника в младенчестве, когда антибактериальные препараты назначаются не только женщинам, но и новорожденным. Назначение антибактериальных препаратов в первые дни ребенка и нарушение микробиоценоза кишечника является причиной возникновения различных инфекционных заболеваний среди детей раннего возраста.

Ключевые слова: кесарево сечение, показания, антибиотики, кишечный микробиоценоз, физиологические роды, острые кишечные инфекции

Введение. Глобальное увеличение количества кесарева сечения, особенно в развитых странах, остается предметом дискуссий в медицинском сообществе. Обсуждаются не только причины роста частоты абдоминального родоразрешения, но и его последствия для здоровья матери и ребенка. Безусловно, кесарево сечение - это операция, спасающая жизнь при определенных осложнениях во время беременности и родов [1,3,5]. Согласно

статистике, в последующие годы наблюдается резкое увеличение числа людей, родившихся с помощью операции кесарева сечения, как в зарубежных странах, так и в Узбекистане. Анализ операций кесарева сечения за 2018-2020 годы в районах и городах в Самаркандской области показал, что этот показатель увеличился с 20% до 100%. Из литературных данных известно, что у детей, рожденных после операции кесарева сечения, формирование кишечной микрофлоры продолжается в течение длительного времени по сравнению с детьми, родившимися нормально. Возникновение первичной колонизации микробами организма ребенка, который стерилен до рождения, связано с попаданием микрофлоры кожи и влагалища матери естественными родовыми путями во время родов [11,13].

Дети, рожденные путем кесарева сечения, испытывают влияние различных физических, гормональных, бактериальных и медицинских воздействий в интранатальном и раннем постнатальном периоде. Они нередко подвергаются воздействию антибактериальных препаратов, как до рождения, так и после [3,4, 9, 10].

Следует отметить, что из-за операции кесарева сечение ребенок не получает грудное молоко с первых минут жизни, но потом их переводят на грудное вскармливание после антибактериальной терапии. Это состояние также влияет на микрофлору кишечника. Среди современных антибактериальных препаратов практически невозможно найти те, которые не влияют на микрофлору пищеварительного тракта [6,7,13].

Развитие диареи, вызванной побочными эффектами антибиотиков в раннем детском возрасте, связано с содержанием кишечной микрофлоры у детей [6,12]. Частота возникновения диареи, вызванной антибиотиками, по данным разных авторов, колеблется от 5 до 39%, доходя в некоторых наблюдениях до 62% [4, 7,12]. Нарушения микрофлоры кишечника в этот период часто вызываются такими препаратами, как клиндамицин, линкомицин, аминопенициллин, цефалоспорины, тетрациклин, эритромицин [2,3]. По данным некоторых авторов, при применении цефалоспоринов диарея, вызванная антибиотиками, наблюдается в 3-9% случаев, амоксициллина/клавуланата - 23%, других пенициллинов широкого спектра действия - 11%, эритромицина - 16%, при назначении других макролидов - в 8% случаев [4, 8, 9,12].

Таким образом, с первых дней у детей, рожденных после операции кесарева сечения, риск развития гнойно-воспалительных заболеваний в послеродовом периоде также будет выше, поскольку выше риск микробной колонизации [3, 9,

10]. Нормальный микробиоценоз кишечника или нормальная аутофлора состоит из сложной комбинации микроорганизмов, которые влияют на жизнедеятельность друг друга и находятся в постоянном контакте с организмом. Такое соотношение различных популяций микроорганизмов, которые поддерживают биохимический, метаболический и иммунологический баланс, необходимо для поддержания здоровья [6,12].

Важным аспектом операции кесарева сечения является ее плановая подготовка. Принимая это во внимание, мы поставили перед собой цель проанализировать показания, перенесших операцию кесарева сечения в Самаркандской области, а также, было изучено постоперационное влияние антибактериальных препаратов на микрофлору кишечника у новорожденных.

Цель исследования: проанализировать показания к операции кесарева сечения и антибактериальных препаратов, применяемых после операции у женщин и воздействие их на микрофлору кишечника у новорожденных в Самаркандской области.

Материалы и методы исследования: в качестве материала для исследования были взяты протоколы истории болезни 40 женщин, которым было выполнено кесарево сечение в Самаркандской области. Также в Самаркандском городском родильном комплексе №1 в течение 2021 года были получены протоколы истории болезни 40 младенцев, родившихся с помощью операции кесарева сечения. Материалами для исследования были кровь, моча, кал. В качестве методов исследования были проведены общий анализ крови, мочи, кала, бактериологические методы. Результаты проанализированы ретроспективно.

Обсуждение исследования: основано на результатах анализа показаний к хирургическому вмешательству у женщин, перенесших кесарево сечение и влияния антибактериальных препаратов, применяемых после операции на микрофлору кишечника новорожденных в Самаркандской области. Кроме того, был проведен сравнительный анализ микробиоценоза кишечника у детей, родившихся после операции кесарева сечения, в отношении физиологических родов (контрольной группы).

		2018 год	2019 год	2020 год	2021 год	
1.	Генитальные патологии матери	Аномалия матки	0,10%	0,20%	0,10%	0,10%
		Миома матки	2,90%	1,10%	1,22%	1,82%
		Симфизиолиз	0,10%	0,10%	0,10%	0,10%
		После операции удаления кист	3,70%	3,90%	3,12%	4,1%
2.	Экстрагенитал ьные патологии матери (соматические заболевания)	Астигматизм	0,01%	0,20%	0,10%	0,3%
		Артериальная гипертензия	1,30%	0,40%	0,50%	0,6%
		Грыжа позвоночника	0,40%	0,50%	0,58%	0,4%
		Сколиоз	0,30%	0,40%	0,58%	0,2%
		Перелом копчика	0,25%	0,38%	0,58%	0,78%
		Хронический вирусный гепатит В	2,10%	0,10%	0,13%	2,1%
		Эндопротезирование ног	0,20%	0,30%	0,47%	
		В 20 (ВИЧ инфекция)	0,35%	0,40%	0,70%	0,9%
		Эпилепсия	0,10%	0,12%	0,29%	0,1%
		Киста головного мозга	0,01%	0,20%	0,10%	0,1%
		Коксаартроз	0,10%	0,10%	0,17%	0,2%
		Варикозное расширение вен	3,30%	0,50%	1,17%	2,3%
Остеомиелит	-	0,10%	0,20%			

3.	Рубцы оставшиеся после предыдущих хирургических вмешательств	Макросомия	-	0,50%	0,94%	
		Рубец на матке после I беременности	15,60%	27,90%	30%	22,5%
		Кандида			0,10%	0,4%
		Врожденный вывих бедра	0,90%	0,10%	0,30%	0,9%
		Рубец на матке после II беременности	2,30%	3,90%	4,59%	4,3%
		Хронический вирусный гепатит	1,20%			1,1%
		Рубец на матке после III беременности	2,40%	4,25%	6,29%	6,5%
		Хронический вирусный гепатит	2,30%	0,90%		1,1%
4.	Перенесенные пластические операции	В+С	0,20%	0,30%	0,58%	0,4%
		Сахарный диабет	0,10%	0,10%	0,29%	0,5%
		Пластика вульвы	0,20%	0,90%	0,38%	0,65%
5.	Патология во время родов	Миопия				2,1%
		Разрыв промежности	1,20%	0,30%	0,58%	0,65%
		Риск отслойки плаценты	2,75%	1,63%	1,17%	1,98%
		Преэклампсия тяжелой степени	7,30%	3,10%	4,19%	3,98%
		Заболевания плаценты	0,60%	0,50%	0,58%	0,2%
		Обвитие пуповины вокруг шеи плода	2,20%	1,50%	0,20%	0,56%
		Период безводия более 24 часов и стимуляции родового процесса	7,70%	8,50%	6,35%	7,1%
		Отсутствие схваток	1,90%	0,70%	0,29%	0,10%
6.	Случаи, связанные с	Дистресс синдром	1,50%	1,90%	2,50%	
		Функционально узкий таз	1,80%	1,70%	0,58%	1,2%
		Деформация костей таза	0,50%	0,30%	0,2% та	0,10%

7.	анатомическим строением таза	Диспропорция матери с весом плода	7,80%	9,60%	6,80%	7,2%
	Патологии связанные с предлежанием плода	Ягодичное предлежание плода	8,50%	7,60%	4%	4,5%
		Поперечное предлежание плода	3,70%	2,10%	1,70%	1,5%
		Ножное предлежание плода	2,30%	1,50%	1,35%	1,56%
		Переношенная беременность	1,50%	1,60%	1,76%	1,10%
		Близнецы (тройняшки)	0,10%	0,90%	0,10%	0,20%
		Близнецы (двойняшки)	0,20%	0,30%	0,58%	0,30%
ЭКО (экстракорпоральное оплодотворение)	-	-	1,80%	2,6%		
8.	Патологии связанные с возрастом матери	Возраст матери	-	0,30%	0,58%	0,30%
		Первая беременность в поздний детородный период	-	-	1.1%	0,20%

Таблица № 1.

Показания к операции кесарева сечения в Самаркандском области у беременных женщин в разрезе годов

Основное наше внимание было обращено на проведение плановой и незапланированной операции кесарево сечения у исследуемых беременных женщин: в 61% случаев операция кесарева сечения проводилась в основном на плановой основе. Ведущей причиной плановой операции является повторная операция кесарево сечения у женщин (таблица № 1). Обычно у женщин, перенесших кесарево сечение при первых родах, следующие роды с помощью хирургической процедурой проводятся на плановой основе (рис.1). В этом случае учитываются все факторы у беременной женщины и анализируются показания. В 38,7% случаев операция кесарева сечения выполнялось

экстренно. При проведении экстренным путем учитывается не только состояние матери, но и здоровье ребенка.

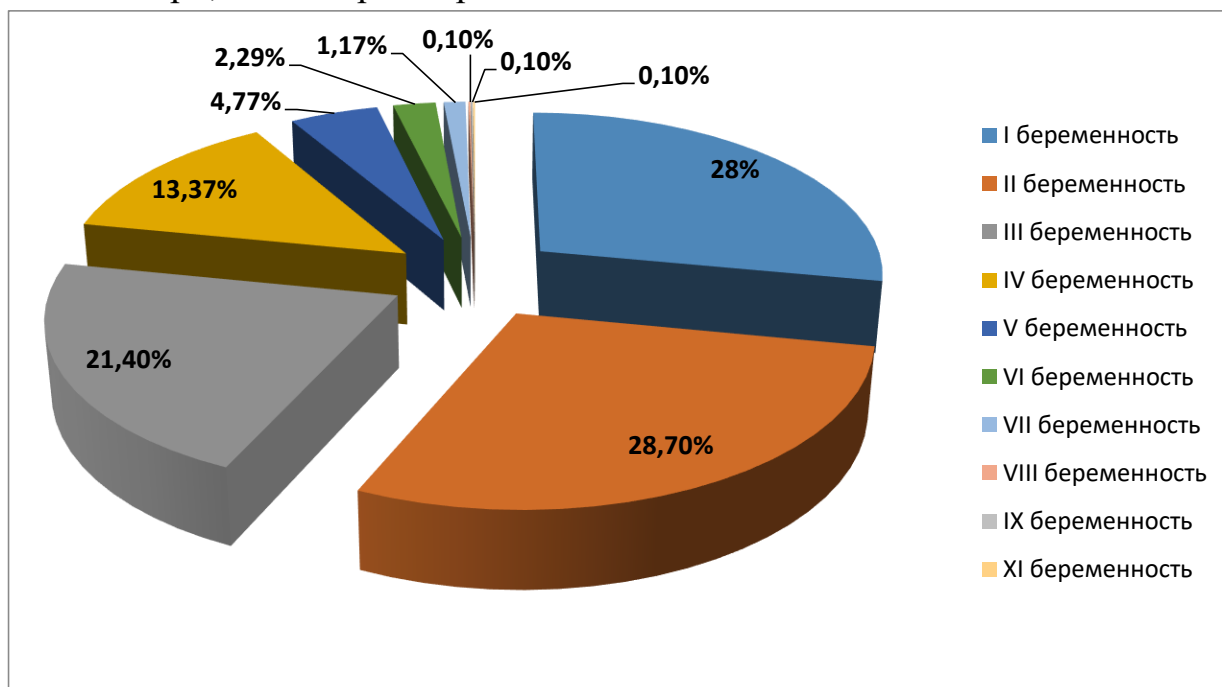

Рисунок № 1. Распределение операций кесарева сечения проведенных у беременных женщин по количеству беременностей в Самаркандском области

Когда мы проанализировали показания по хирургическому вмешательству среди беременных женщин, перенесших операцию, было установлено, что основными причинами были рубец на матке, не соответствие таза матери с весом плода, увеличение периода безводия больше 24 часов, стимуляция процесса родов.

Среди женщин, перенесших кесарево сечение, 4,3% принимали антибактериальные препараты в форме таблеток, 95,7% женщин получали антибактериальные препараты в виде инъекций. Из анамнеза выяснилось, что женщины, родившие ребенка с операцией кесарево сечение, получили антибиотики почти сразу после операции.

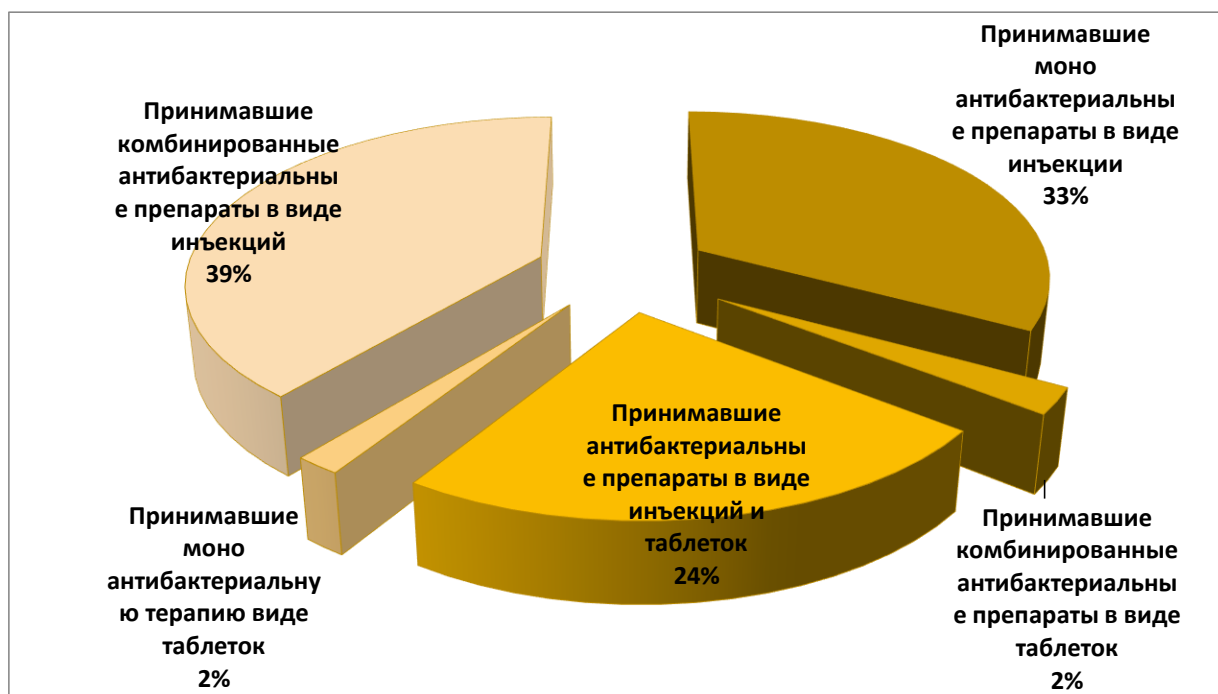

Рисунок № 2. Распределения комбинаций антибактериальных препаратов женщинам, перенесших операцию кесарево сечение

При анализе распределения методов и комбинаций назначения антибактериальных препаратов женщинам, перенесших операцию кесарево сечение, выявлено:

- Женщины, принимавшие моноантибактериальные препараты в таблетированной форме 1,8%;
- Женщины, принимавшие несколько антибактериальных препаратов в таблетированной форме 2,5%;
- Женщины, принимавшие антибактериальных препаратов в виде инъекций и таблеток 23,7%;
- Женщины, принимавшие антибактериальные препараты в виде инъекций 32,9%;
- Женщины, принимавшие несколько антибактериальных препаратов в виде инъекций, составили 39,1% (рис. 2).

Из анализа выяснилось, что 62,8% женщин, перенесших операции кесарево сечение, принимали несколько антибактериальных препаратов в комбинированной форме в последующем. Типы антибактериальных препаратов, применявшихся после операции кесарева сечения и частота их применения представлены в таблице № 2.

Таблица №2.

**Виды антибактериальных препаратов и частота их применения у
женщин после кесарева сечения**

		2018 год	2019 год	2020 год	2021 год	
1.	Группа цефалоспоринов	Цефазолин	18%	9,20%	2,30%	2,50%
		Цефтриаксон, цефотаксим, цефтазидим	12,20%	11,50%	4,60%	4,10%
		Цефтриаксон сульбактам, Цефоперазон сульбактам	6,20%	6,60%	10,70%	11,30%
		Цефепим, цефепим сульбактам	2,20%	3,80%	9,50%	11,70%
2.	Группа фторхинолонов	Ципрофлоксацин	4,40%	5,70%	4,80%	3,90%
		Офлоксацин	2,50%	3,80%	3,50%	4,80%
		Норфлоксацин	1,10%	2,30%	2,40%	3,80%
		Левифлоксацин	0,30%	2,40%	5,58%	6,50%
		Гатофлоксацин	-	-	0,58%	1,10%
		Моксифлоксацин	-	-	0,13%	1,20%
3.	Группа макролидов	Азитромицин	5,50%	5,90%	7,1%	4,50%
		Эритромицин	3,40%	2,30%	1,10%	1,58%
		Кларитромицин	2,20%	3,70%	2,59%	3,80%
		Рокситромицин	2,40%	3,25%	6,29%	6,70%
4.	Группа пенициллин а и комбинация пенициллинсодержащ их антибиотиков	Пенициллин	2,20%	2,30%	0,58%	-
		Ампициллин	3,20%	2,30%	0,58%	-
		Амоксициллин	1,58%	2,30%	0,58%	0,20%
		Амоксиклав	1,20%	2,30%	3,58%	1,67%
5.	Группа гликопептидов	Ванкомицин	-	-	1,58%	1,20%
6.	Группа аминогликозидов	Стрептомицин	-	-	0,58%	-
		Гентамицин	3,50%	3,30%	1,20%	1,10%
		Тобрамицин	-	-	0,45%	-
		Амикацин	7,50%	8,60%	6,80%	7,70%
7.	Группа нитроимидазолов	Метронидазол	9,50%	7,60%	2,5%	1,30%

8.	Группа сульфаниламидов и триметоприма	Бисептол (инъекция)	4,60%	3,58%	2,68%	1,56%
9.	Группа тетрациклинсодержащих антибиотиков	Доксициклин	-	-	1,46%	1,10%
		Юнидокс соллютаб	-	-	1,36%	1,58%
10.	Группа карбапенема	Имипенем и циластатин	-	-	1,37%	2,30%
		Меропенем	-	-	3,20%	4,30%
11.	Комбинированные антибактериальные препараты	Левифлоксацин и орнидазол	-	0,68%	1,10%	2,30%
		Ципрофлоксацин и орнидазол	0,78%	0,88%	0,98%	-
		Офлоксацин и орнидазол	0,30%	0,58%	1,68%	-
		Ципрофлоксацин и тинидазол	-	-	0,25%	-
12.	Группа нитрофуранов	5 -НОК	1,10%	2,30%	3,30%	1,50%
		Фурадонин	1,60%	1,80%	1,90%	2,30%
		Фурамаг	2,38%	1,10%	1,20%	2,50%
			100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Как видно из таблицы, в последние годы увеличилась частота применения цефалоспоринов последних поколений, карбапенема, группы фторхинолонов. Лечение антибактериальными препаратами у наблюдаемых женщин составляло в среднем 7-12 дней. В ходе исследования дети, рожденные с операцией кесарево сечение, также были взяты под наблюдение, и они были распределены на 2 группы:

Первая группа была основной (20 младенцев, родившихся после операции кесарева сечения) и им рекомендовали пробиотики, 20 младенцам из контрольной группы пробиотики не назначались. С целью определения причин нарушения нормального процесса формирования биоценоза у детей обеих групп также был изучен рацион питания родивших женщин, особенности развития лактации, особенности приема антибактериальных препаратов и группы лекарственных средств. Поскольку большинство детей в основной и контрольной группах сообщали о случаях гипогалактии после операции кесарева сечения, 76,5% детей были переведены на искусственное вскармливание в течение первой недели. Детей прикладывали к материнской груди значительно позже, к концу второго дня или в начале третьего дня. Для анализа влияния антибактериальных препаратов на микрофлору кишечника у

новорожденных с обеих групп был взят кал на бактериологический посев. В ходе исследования были выявлено следующее: у детей основной группы наблюдалось отсутствие образования стула после мекония. У детей в этой группе постоянно отмечались жидкие зеленые выделения с калом (67,8%). В контрольной группе отмечалось образование стула после мекония, но выделение пены не было обнаружено. При анализе суточного количества кала у детей основной группы стало известно: в течение суток частота стула до 5-6 раз определялось в 52,1% случаев, до 7-10 раз - в 31,5%, более 10 раз - в 16,4% случаев. Также у детей этой группы были отмечены случаи периодических кишечных колик (78,9%), аллергического диатеза (34,5%). При анализе частоты кала у детей контрольной группы были следующие: до 2-3 раза у 52,1%, 3-5 раз у 41,5%, более 5 раз у 6,4%. У детей обеих групп измеряли массу тела в течение 5-7 дней. Физиологическая потеря веса у детей в основной группе детей составило более 10%, при этом процесс выздоровления наблюдался относительно поздно. Это состояние может усугубляться действием антибактериальных препаратов. У детей контрольной группы индекс потери веса составлял 7-8%.

Из анализов выяснилось, что при бактериологическом посеве у детей из основной группы *Clostridium spp.*, *Candida albicans* было обнаружено относительно меньше. Антибактериальные препараты, применяемые после операции кесарева сечения, в той или иной степени вызывали развитие условно патогенной флоры, а также нарушение микрофлоры кишечника.

Выводы: Снижение показателей операций кесарева сечения, анализ показаний к нему помогут защитить здоровье матери и ребенка. Прием антибактериальных препаратов матерью с первых дней, приводит к предрасположенности к нарушениям микробиоценоза кишечника и острым инфекционным кишечным инфекциям у детей рожденных после операции кесарева сечения. Избирательное применение селективных антибактериальных препаратов в комплексной терапии пробиотиков в раннем младенчестве которые помогают предотвратить нарушения микробиоценоза кишечника, могут помочь предотвратить различные инфекционные заболевания, возникающие у детей раннего возраста.

REFERENCES / СНОСКИ/ИҚТИБОСЛАР:

1. Вафокулов С.Х., Рустамова Ш.А., Вафокулова Н.Х., «Самарқанд вилоятида кесарча кесиш йўли билан туғилган болаларда ўткир ичак инфекциялари муаммоларини таҳлил

- килиш». Журнал гепато-гастроэнтерологических исследований. Ежеквартальный научно-практический журнал №1 (Том 2) 2021 год. С. 16-18.
2. Вафокулов С. Ҳ., Рустамова Ш. А., Вафокулова Н. Ҳ. «Янги туғилган чақалоқларда туғруқ усулининг ичак микробиоценозига таъсири» // Биология ва тиббиет муаммолари. Халқаро илмий журнал. 2022, №4 (137) С.42-45.
 3. Нижегород А.А., Хасанов Р.Ш., Нуриддинова Р.А., Очилова Р.А., Логиновская В.В., Кольметьева Л.Р. «Антибиотик-ассоциированный дисбактериоз кишечника у детей» Детская гастроэнтерология, 2005, 2: С.3-6.
 4. Рустамова Ш.А., Вафокулова Н.Х. «Самарқанд вилоятида эрта ёшдаги болаларда ўткир ичак инфекциялари муаммоларини йиллар кесимида солиштирма таҳлил қилиш». Журнал гепато-гастроэнтерологических исследований. Ежеквартальный научно-практический журнал №1 (Том 2) 2021 год. С. 101-104.
 5. Вафокулова Н.Х. Клинико-эпидемиологические особенности норовирусной инфекции у детей грудного возраста // Биология ва тиббиет муаммолари илмий журнал. №3 (128) 2021 С.19-23.
 6. Вафокулов С. Х., Рустамова Ш. А., Вафокулова Н. Ҳ. «Кесарча кесиш йўли билан туғилган чақалоқларда антибактериал воситаларнинг ичак микрофлорасига таъсири». Инфекция, иммунитет и фармакология. Спецвыпуск №5. 2022, С. 58-67.
 7. Рустамова Ш. А., Вафокулова Н.Х., Саимова Х.А. «Влияние способа родоразрешения на кишечный микробиоценоз у новорожденных и методы профилактики» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛ РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «VESTNIK» of the South-Kazakhstan medicina academy REPUBLICAN SCIENTIFIC JOURNAL С.119-123.
 8. Rustamova Shakhlo Abduhakimovna, Zhuraev Shavkat Abdolvakhidovich, Isroilova Sohiba Buribaevna «Comparative analysis of the problems of acute intestinal infections in young children in the section of years of the Samarkand region // Web of Scientist: International Scientific Research Journal. ISSN: 2776-0979, Volume 3, Issue 6, Yune., 2022 PP: 1098-1105
 9. Рустамова Ш.А., Вафокулова Н.Х. Сравнительный анализ проблемы острой кишечной инфекции у детей раннего возраста по годам в Самаркандской области // Тошкент тиббиет академияси ахборотномаси. № 5 2021, С. 148-152.
 10. Rustamova SH.A., Vafakulova N.H. O'kir ichak infeksiyasi bilan kasalangan bolalar reabilitatsiyasi xususiyatlari // Инфекция, иммунитет и фармакология. – 2023.- 2. –С. 188-193.
 11. Рустамова Ш. А., Вафокулова Н. Ҳ. «Самарқанд вилоятида ҳомиладор аёлларда кесарча кесиш амалиёти сабаблари ва янги туғилган чақалоқларда ичак микрофлорасига таъсири» //Biomeditsina va amaliyot jurnali 7 jild, 3 son. 29-36. Toshkent 2022-у.
 12. Черников В.В., Сурков А.Н. Антибиотик-ассоциированная диарея у детей: принципы профилактики и лечения. *Вопросы современной педиатрии*. 2012;11(2):48-55. <https://doi.org/10.15690/vsp.v11i2.210>
 13. Bergogne-Berezin E. Treatment and prevention of antibiotic associated diarrhea. *Int. J. Antimicrob. Agents*. 2000; 16 (4): 521-526.

АНАЛИЗ ПОКАЗАНИЙ К ОПЕРАЦИИ КЕСАРЕВА СЕЧЕНИЯ И ВЛИЯНИЯ АНТИБАКТЕРИАЛЬНЫХ ЛЕКАРСТВ НА МИКРОФЛОРУ КИШЕЧНИКА У НОВОРОЖДЕННЫХ РОДИВШИХСЯ ПУТЕМ КЕСАРЕВО СЕЧЕНИЯ (В ПРИМЕРЕ САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ)

Рустамова Шахло Абдухакимовна

Ассистент кафедры инфекционных болезней Самаркандского государственного медицинского университета shahlo.rus1@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1578-6598>

Аннотация. Данная статья посвящена анализу последствий операции кесарева сечения, проведенных в Самаркандской области и влиянию применявшихся в последующий период антибактериальных препаратов на микробиоценоз кишечника новорожденных. В статье анализируются причины и последствия нарушения микрофлоры кишечника в результате действия антибактериальных препаратов, назначаемых матери и ребенку в раннем возрасте, рожденных путем кесарева сечения, методы восстановления микробиоценоза кишечника. Факторы, вызывающие нарушения микробиоценоза кишечника с первых дней рождения у детей, после операции кесарева сечения, повышают риск развития острых инфекционных кишечных инфекций в будущем. Проведение операции кесарева сечения приводит к нарушению микробиоценоза кишечника в младенчестве, когда антибактериальные препараты назначаются не только женщинам, но и новорожденным. Назначение антибактериальных препаратов в первые дни ребенка и нарушение микробиоценоза кишечника является причиной возникновения различных инфекционных заболеваний среди детей раннего возраста.

Ключевые слова: кесарево сечение, показания, антибиотики, кишечный микробиоценоз, физиологические роды, острые кишечные инфекции

Введение. Глобальное увеличение количества кесарева сечения, особенно в развитых странах, остается предметом дискуссий в медицинском сообществе. Обсуждаются не только причины роста частоты абдоминального родоразрешения, но и его последствия для здоровья матери и ребенка. Безусловно, кесарево сечение - это операция, спасающая жизнь при определенных осложнениях во время беременности и родов [1,3,5]. Согласно

статистике, в последующие годы наблюдается резкое увеличение числа людей, родившихся с помощью операции кесарева сечения, как в зарубежных странах, так и в Узбекистане. Анализ операций кесарева сечения за 2018-2020 годы в районах и городах в Самаркандской области показал, что этот показатель увеличился с 20% до 100%. Из литературных данных известно, что у детей, рожденных после операции кесарева сечения, формирование кишечной микрофлоры продолжается в течение длительного времени по сравнению с детьми, родившимися нормально. Возникновение первичной колонизации микробами организма ребенка, который стерилен до рождения, связано с попаданием микрофлоры кожи и влагалища матери естественными родовыми путями во время родов [11,13].

Дети, рожденные путем кесарево сечения, испытывают влияние различных физических, гормональных, бактериальных и медицинских воздействий в интранатальном и раннем постнатальном периоде. Они нередко подвергаются воздействию антибактериальных препаратов, как до рождения, так и после [3,4, 9, 10].

Следует отметить, что из-за операции кесарево сечение ребенок не получает грудное молоко с первых минут жизни, но потом их переводят на грудное вскармливание после антибактериальной терапии. Это состояние также влияет на микрофлору кишечника. Среди современных антибактериальных препаратов практически невозможно найти те, которые не влияют на микрофлору пищеварительного тракта [6,7,13].

Развитие диареи, вызванной побочными эффектами антибиотиков в раннем детском возрасте, связано с содержанием кишечной микрофлоры у детей [6,12]. Частота возникновения диареи, вызванной антибиотиками, по данным разных авторов, колеблется от 5 до 39%, доходя в некоторых наблюдениях до 62% [4, 7,12]. Нарушения микрофлоры кишечника в этот период часто вызываются такими препаратами, как клиндамицин, линкомицин, аминопенициллин, цефалоспорины, тетрациклин, эритромицин [2,3]. По данным некоторых авторов, при применении цефалоспоринов диарея, вызванная антибиотиками, наблюдается в 3-9% случаев, амоксициллина/клавуланата - 23%, других пенициллинов широкого спектра действия - 11%, эритромицина - 16%, при назначении других макролидов - в 8% случаев [4, 8, 9,12].

Таким образом, с первых дней у детей, рожденных после операции кесарева сечения, риск развития гнойно-воспалительных заболеваний в послеродовом периоде также будет выше, поскольку выше риск микробной колонизации [3, 9,

10]. Нормальный микробиоценоз кишечника или нормальная аутофлора состоит из сложной комбинации микроорганизмов, которые влияют на жизнедеятельность друг друга и находятся в постоянном контакте с организмом. Такое соотношение различных популяций микроорганизмов, которые поддерживают биохимический, метаболический и иммунологический баланс, необходимо для поддержания здоровья [6,12].

Важным аспектом операции кесарева сечения является ее плановая подготовка. Принимая это во внимание, мы поставили перед собой цель проанализировать показания, перенесших операцию кесарева сечения в Самаркандской области, а также, было изучено постоперационное влияние антибактериальных препаратов на микрофлору кишечника у новорожденных.

Цель исследования: проанализировать показания к операции кесарева сечения и антибактериальных препаратов, применяемых после операции у женщин и воздействие их на микрофлору кишечника у новорожденных в Самаркандской области.

Материалы и методы исследования: в качестве материала для исследования были взяты протоколы истории болезни 40 женщин, которым было выполнено кесарево сечение в Самаркандской области. Также в Самаркандском городском родильном комплексе №1 в течение 2021 года были получены протоколы истории болезни 40 младенцев, родившихся с помощью операции кесарева сечения. Материалами для исследования были кровь, моча, кал. В качестве методов исследования были проведены общий анализ крови, мочи, кала, бактериологические методы. Результаты проанализированы ретроспективно.

Обсуждение исследования: основано на результатах анализа показаний к хирургическому вмешательству у женщин, перенесших кесарево сечение и влияния антибактериальных препаратов, применяемых после операции на микрофлору кишечника новорожденных в Самаркандской области. Кроме того, был проведен сравнительный анализ микробиоценоза кишечника у детей, родившихся после операции кесарева сечения, в отношении физиологических родов (контрольной группы).

		2018 год	2019 год	2020 год	2021 год	
1.	Генитальные патологии матери	Аномалия матки	0,10%	0,20%	0,10%	0,10%
		Миома матки	2,90%	1,10%	1,22%	1,82%
		Симфизиолиз	0,10%	0,10%	0,10%	0,10%
		После операции удаления кист	3,70%	3,90%	3,12%	4,1%
2.	Экстрагенитал ьные патологии матери (соматические заболевания)	Астигматизм	0,01%	0,20%	0,10%	0,3%
		Артериальная гипертензия	1,30%	0,40%	0,50%	0,6%
		Грыжа позвоночника	0,40%	0,50%	0,58%	0,4%
		Сколиоз	0,30%	0,40%	0,58%	0,2%
		Перелом копчика	0,25%	0,38%	0,58%	0,78%
		Хронический вирусный гепатит В	2,10%	0,10%	0,13%	2,1%
		Эндопротезирование ног	0,20%	0,30%	0,47%	
		В 20 (ВИЧ инфекция)	0,35%	0,40%	0,70%	0,9%
		Эпилепсия	0,10%	0,12%	0,29%	0,1%
		Киста головного мозга	0,01%	0,20%	0,10%	0,1%
		Коксаартроз	0,10%	0,10%	0,17%	0,2%
		Варикозное расширение вен	3,30%	0,50%	1,17%	2,3%
Остеомиелит	-	0,10%	0,20%			

3.	Рубцы оставшиеся после предыдущих хирургических вмешательств	Макросомия	-	0,50%	0,94%	
		Рубец на матке после I беременности	15,60%	27,90%	30%	22,5%
		Кандидоз			0,10%	0,4%
		Врожденный вывих бедра	0,90%	0,10%	0,30%	0,9%
		Рубец на матке после II беременности	2,30%	3,90%	4,59%	4,3%
		Хронический вирусный гепатит	1,20%			1,1%
		Рубец на матке после III беременности	2,40%	4,25%	6,29%	6,5%
		Хронический вирусный гепатит	2,30%	0,90%		1,1%
4.	Перенесенные пластические операции	В+С	0,20%	0,30%	0,58%	0,4%
		Сахарный диабет	0,10%	0,10%	0,29%	0,5%
		Пластика вульвы	0,20%	0,90%	0,38%	0,65%
5.	Патология во время родов	Миопия				2,1%
		Разрыв промежности	1,20%	0,30%	0,58%	0,65%
		Риск отслойки плаценты	2,75%	1,63%	1,17%	1,98%
		Преэклампсия тяжелой степени	7,30%	3,10%	4,19%	3,98%
		Заболевания плаценты	0,60%	0,50%	0,58%	0,2%
		Обвитие пуповины вокруг шеи плода	2,20%	1,50%	0,20%	0,56%
		Период безводия более 24 часов и стимуляции родового процесса	7,70%	8,50%	6,35%	7,1%
		Отсутствие схваток	1,90%	0,70%	0,29%	0,10%
6.	Случаи, связанные с	Дистресс синдром	1,50%	1,90%	2,50%	
		Функционально узкий таз	1,80%	1,70%	0,58%	1,2%
		Деформация костей таза	0,50%	0,30%	0,2% та	0,10%

7.	анатомическим строением таза	Диспропорция матери с весом плода	7,80%	9,60%	6,80%	7,2%
	Патологии связанные с предлежанием плода	Ягодичное предлежание плода	8,50%	7,60%	4%	4,5%
		Поперечное предлежание плода	3,70%	2,10%	1,70%	1,5%
		Ножное предлежание плода	2,30%	1,50%	1,35%	1,56%
		Переношенная беременность	1,50%	1,60%	1,76%	1,10%
		Близнецы (тройняшки)	0,10%	0,90%	0,10%	0,20%
		Близнецы (двойняшки)	0,20%	0,30%	0,58%	0,30%
ЭКО (экстракорпоральное оплодотворение)	-	-	1,80%	2,6%		
8.	Патологии связанные с возрастом матери	Возраст матери	-	0,30%	0,58%	0,30%
		Первая беременность в поздний детородный период	-	-	1.1%	0,20%

Таблица № 1.

Показания к операции кесарева сечения в Самаркандском области у беременных женщин в разрезе годов

Основное наше внимание было обращено на проведение плановой и незапланированной операции кесарево сечения у исследуемых беременных женщин: в 61% случаев операция кесарева сечения проводилась в основном на плановой основе. Ведущей причиной плановой операции является повторная операция кесарево сечения у женщин (таблица № 1). Обычно у женщин, перенесших кесарево сечение при первых родах, следующие роды с помощью хирургической процедурой проводятся на плановой основе (рис.1). В этом случае учитываются все факторы у беременной женщины и анализируются показания. В 38,7% случаев операция кесарева сечения выполнялось

экстренно. При проведении экстренным путем учитывается не только состояние матери, но и здоровье ребенка.

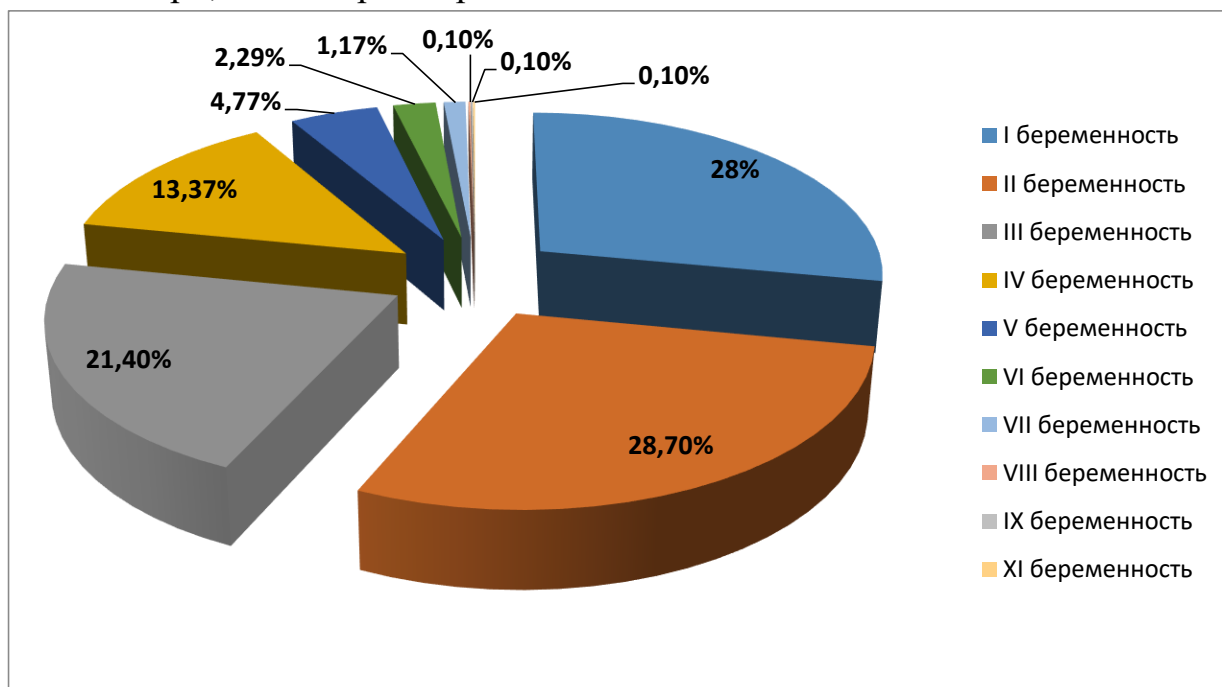

Рисунок № 1. Распределение операций кесарева сечения проведенных у беременных женщин по количеству беременности в Самаркандском области

Когда мы проанализировали показания по хирургическому вмешательству среди беременных женщин, перенесших операцию, было установлено, что основными причинами были рубец на матке, не соответствие таза матери с весом плода, увеличение периода безводия больше 24 часов, стимуляция процесса родов.

Среди женщин, перенесших кесарево сечение, 4,3% принимали антибактериальные препараты в форме таблеток, 95,7% женщин получали антибактериальные препараты в виде инъекций. Из анамнеза выяснилось, что женщины, родившие ребенка с операцией кесарево сечение, получили антибиотики почти сразу после операции.

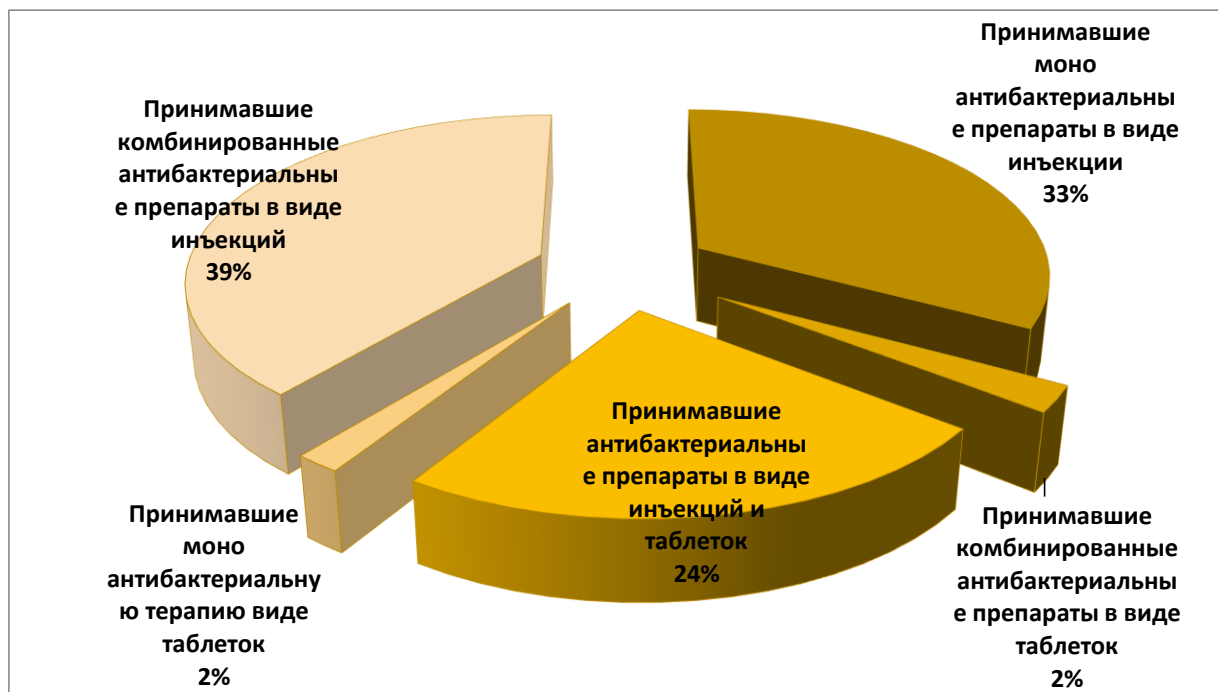

Рисунок № 2. Распределения комбинаций антибактериальных препаратов женщинам, перенесших операцию кесарево сечение

При анализе распределения методов и комбинаций назначения антибактериальных препаратов женщинам, перенесших операцию кесарево сечение, выявлено:

- Женщины, принимавшие моноантибактериальные препараты в таблетированной форме 1,8%;
- Женщины, принимавшие несколько антибактериальных препаратов в таблетированной форме 2,5%;
- Женщины, принимавшие антибактериальных препаратов в виде инъекций и таблеток 23,7%;
- Женщины, принимавшие антибактериальные препараты в виде инъекций 32,9%;
- Женщины, принимавшие несколько антибактериальных препаратов в виде инъекций, составили 39,1% (рис. 2).

Из анализа выяснилось, что 62,8% женщин, перенесших операции кесарево сечение, принимали несколько антибактериальных препаратов в комбинированной форме в последующем. Типы антибактериальных препаратов, применявшихся после операции кесарева сечения и частота их применения представлены в таблице № 2.

Таблица №2.

**Виды антибактериальных препаратов и частота их применения у
женщин после кесарева сечения**

		2018 год	2019 год	2020 год	2021 год	
1.	Группа цефалоспоринов	Цефазолин	18%	9,20%	2,30%	2,50%
		Цефтриаксон, цефотаксим, цефтазидим	12,20%	11,50%	4,60%	4,10%
		Цефтриаксон сульбактам, Цефоперазон сульбактам	6,20%	6,60%	10,70%	11,30%
		Цефепим, цефепим сульбактам	2,20%	3,80%	9,50%	11,70%
2.	Группа фторхинолонов	Ципрофлоксацин	4,40%	5,70%	4,80%	3,90%
		Офлоксацин	2,50%	3,80%	3,50%	4,80%
		Норфлоксацин	1,10%	2,30%	2,40%	3,80%
		Левифлоксацин	0,30%	2,40%	5,58%	6,50%
		Гатофлоксацин	-	-	0,58%	1,10%
		Моксифлоксацин	-	-	0,13%	1,20%
3.	Группа макролидов	Азитромицин	5,50%	5,90%	7,1%	4,50%
		Эритромицин	3,40%	2,30%	1,10%	1,58%
		Кларитромицин	2,20%	3,70%	2,59%	3,80%
		Рокситромицин	2,40%	3,25%	6,29%	6,70%
4.	Группа пенициллин а и комбинация пенициллинсодержащ их антибиотиков	Пенициллин	2,20%	2,30%	0,58%	-
		Ампициллин	3,20%	2,30%	0,58%	-
		Амоксациллин	1,58%	2,30%	0,58%	0,20%
		Амоксиклав	1,20%	2,30%	3,58%	1,67%
5.	Группа гликопептидов	Ванкомицин	-	-	1,58%	1,20%
6.	Группа аминогликозидов	Стрептомицин	-	-	0,58%	-
		Гентамицин	3,50%	3,30%	1,20%	1,10%
		Тобрамицин	-	-	0,45%	-
		Амикацин	7,50%	8,60%	6,80%	7,70%
7.	Группа нитроимидазолов	Метронидазол	9,50%	7,60%	2,5%	1,30%

8.	Группа сульфаниламидов и триметоприма	Бисептол (инъекция)	4,60%	3,58%	2,68%	1,56%
9.	Группа тетрациклинсодержащих антибиотиков	Доксициклин	-	-	1,46%	1,10%
		Юнидокс соллютаб	-	-	1,36%	1,58%
10.	Группа карбапенема	Имипенем и циластатин	-	-	1,37%	2,30%
		Меропенем	-	-	3,20%	4,30%
11.	Комбинированные антибактериальные препараты	Левифлоксацин и орнидазол	-	0,68%	1,10%	2,30%
		Ципрофлоксацин и орнидазол	0,78%	0,88%	0,98%	-
		Офлоксацин и орнидазол	0,30%	0,58%	1,68%	-
		Ципрофлоксацин и тинидазол	-	-	0,25%	-
12.	Группа нитрофуранов	5 -НОК	1,10%	2,30%	3,30%	1,50%
		Фурадонин	1,60%	1,80%	1,90%	2,30%
		Фурамаг	2,38%	1,10%	1,20%	2,50%
			100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Как видно из таблицы, в последние годы увеличилась частота применения цефалоспоринов последних поколений, карбапенема, группы фторхинолонов. Лечение антибактериальными препаратами у наблюдаемых женщин составляло в среднем 7-12 дней. В ходе исследования дети, рожденные с операцией кесарево сечение, также были взяты под наблюдение, и они были распределены на 2 группы:

Первая группа была основной (20 младенцев, родившихся после операции кесарева сечения) и им рекомендовали пробиотики, 20 младенцам из контрольной группы пробиотики не назначались. С целью определения причин нарушения нормального процесса формирования биоценоза у детей обеих групп также был изучен рацион питания родивших женщин, особенности развития лактации, особенности приема антибактериальных препаратов и группы лекарственных средств. Поскольку большинство детей в основной и контрольной группах сообщали о случаях гипогалактии после операции кесарева сечения, 76,5% детей были переведены на искусственное вскармливание в течение первой недели. Детей прикладывали к материнской груди значительно позже, к концу второго дня или в начале третьего дня. Для анализа влияния антибактериальных препаратов на микрофлору кишечника у

новорожденных с обеих групп был взят кал на бактериологический посев. В ходе исследования были выявлено следующее: у детей основной группы наблюдалось отсутствие образования стула после мекония. У детей в этой группе постоянно отмечались жидкие зеленые выделения с калом (67,8%). В контрольной группе отмечалось образование стула после мекония, но выделение пены не было обнаружено. При анализе суточного количества кала у детей основной группы стало известно: в течение суток частота стула до 5-6 раз определялось в 52,1% случаев, до 7-10 раз - в 31,5%, более 10 раз - в 16,4% случаев. Также у детей этой группы были отмечены случаи периодических кишечных колик (78,9%), аллергического диатеза (34,5%). При анализе частоты кала у детей контрольной группы были следующие: до 2-3 раза у 52,1%, 3-5 раз у 41,5%, более 5 раз у 6,4%. У детей обеих групп измеряли массу тела в течение 5-7 дней. Физиологическая потеря веса у детей в основной группе детей составило более 10%, при этом процесс выздоровления наблюдался относительно поздно. Это состояние может усугубляться действием антибактериальных препаратов. У детей контрольной группы индекс потери веса составлял 7-8%.

Из анализов выяснилось, что при бактериологическом посеве у детей из основной группы *Clostridium spp.*, *Candida albicans* было обнаружено относительно меньше. Антибактериальные препараты, применяемые после операции кесарева сечения, в той или иной степени вызывали развитие условно патогенной флоры, а также нарушение микрофлоры кишечника.

Выводы: Снижение показателей операций кесарева сечения, анализ показаний к нему помогут защитить здоровье матери и ребенка. Прием антибактериальных препаратов матерью с первых дней, приводит к предрасположенности к нарушениям микробиоценоза кишечника и острым инфекционным кишечным инфекциям у детей рожденных после операции кесарева сечения. Избирательное применение селективных антибактериальных препаратов в комплексной терапии пробиотиков в раннем младенчестве которые помогают предотвратить нарушения микробиоценоза кишечника, могут помочь предотвратить различные инфекционные заболевания, возникающие у детей раннего возраста.

REFERENCES / СНОСКИ/ИҚТИБОСЛАР:

1. Вафокулов С.Х., Рустамова Ш.А., Вафокулова Н.Х., «Самарқанд вилоятида кесарча кесиш йўли билан туғилган болаларда ўткир ичак инфекциялари муаммоларини таҳлил

- килиш». Журнал гепато-гастроэнтерологических исследований. Ежеквартальный научно-практический журнал №1 (Том 2) 2021 год. С. 16-18.
2. Вафокулов С. Ҳ., Рустамова Ш. А., Вафокулова Н. Ҳ. «Янги туғилган чақалоқларда туғруқ усулининг ичак микробиоценозига таъсири» // Биология ва тиббиет муаммолари. Халқаро илмий журнал. 2022, №4 (137) С.42-45.
 3. Нижегород А.А., Хасанов Р.Ш., Нуриддинова Р.А., Очилова Р.А., Логиновская В.В., Кольметьева Л.Р. «Антибиотик-ассоциированный дисбактериоз кишечника у детей» Детская гастроэнтерология, 2005, 2: С.3-6.
 4. Рустамова Ш.А., Вафокулова Н.Х. «Самарқанд вилоятида эрта ёшдаги болаларда ўткир ичак инфекциялари муаммоларини йиллар кесимида солиштирма таҳлил қилиш». Журнал гепато-гастроэнтерологических исследований. Ежеквартальный научно-практический журнал №1 (Том 2) 2021 год. С. 101-104.
 5. Вафокулова Н.Х. Клинико-эпидемиологические особенности норовирусной инфекции у детей грудного возраста // Биология ва тиббиет муаммолари илмий журнал. №3 (128) 2021 С.19-23.
 6. Вафокулов С. Х., Рустамова Ш. А., Вафокулова Н. Ҳ. «Кесарча кесиш йўли билан туғилган чақалоқларда антибактериал воситаларнинг ичак микрофлорасига таъсири». Инфекция, иммунитет и фармакология. Спецвыпуск №5. 2022, С. 58-67.
 7. Рустамова Ш. А., Вафокулова Н.Х., Саимова Х.А. «Влияние способа родоразрешения на кишечный микробиоценоз у новорожденных и методы профилактики» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛ РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «VESTNIK» of the South-Kazakhstan medicina academy REPUBLICAN SCIENTIFIC JOURNAL С.119-123.
 8. Rustamova Shakhlo Abduhakimovna, Zhuraev Shavkat Abdolvakhidovich, Isroilova Sohiba Buribaevna «Comparative analysis of the problems of acute intestinal infections in young children in the section of years of the Samarkand region // Web of Scientist: International Scientific Research Journal. ISSN: 2776-0979, Volume 3, Issue 6, Yune., 2022 PP: 1098-1105
 9. Рустамова Ш.А., Вафокулова Н.Х. Сравнительный анализ проблемы острой кишечной инфекции у детей раннего возраста по годам в Самаркандской области // Тошкент тиббиет академияси ахборотномаси. № 5 2021, С. 148-152.
 10. Rustamova SH.A., Vafakulova N.H. O'kir ichak infeksiyasi bilan kasalangan bolalar reabilitatsiyasi xususiyatlari // Инфекция, иммунитет и фармакология. – 2023.- 2. –С. 188-193.
 11. Рустамова Ш. А., Вафокулова Н. Ҳ. «Самарқанд вилоятида ҳомиладор аёлларда кесарча кесиш амалиёти сабаблари ва янги туғилган чақалоқларда ичак микрофлорасига таъсири» //Biomeditsina va amaliyot jurnali 7 jild, 3 son. 29-36. Toshkent 2022-у.
 12. Черников В.В., Сурков А.Н. Антибиотик-ассоциированная диарея у детей: принципы профилактики и лечения. *Вопросы современной педиатрии*. 2012;11(2):48-55. <https://doi.org/10.15690/vsp.v11i2.210>
 13. Bergogne-Berezin E. Treatment and prevention of antibiotic associated diarrhea. *Int. J. Antimicrob. Agents*. 2000; 16 (4): 521-526.

UMUMTA`LIM MAKTABLARIDA TASVIRIY SAN`AT FANINI O`QITISH METODLARI

Maxmudova Zulfiya Alimjanovna

ADPI assistent o`qituvchisi

Usmonova Shoxsanam Shavkatovna

ADPI katta o`qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san`atning umumta`lim maktablarida o`qitilishi haqida fikr-mulohazalar bildirilgan. Shuningdek, tasviriy san`at uchun kerak bo`ladigan o`quv qurollari haqida ma`lumot berilgan.

Kalit so`zlar: miniatura, qalam, rang, qog`oz, pensil, material, musavvir

Аннотация: В данной статье приводятся отзывы о преподавании изобразительного искусства в общеобразовательных школах. Также дается информация об образовательных инструментах, необходимых для изобразительного искусства.

Ключевые слова: миниатюра, ручка, цвет, бумага, карандаш, материал, художник.

Abstract: This article provides feedback on the teaching of visual arts in secondary schools. Also, information is given about the educational tools needed for visual arts.

Key words: miniature, pen, color, paper, pencil, material, artist

Tasviriy san`atni hamma umumta`lim maktablarida o`qitilishining foydali ekanligi haqida buyuk chex pedagogi Ya.A.Komenskiyning uning "Buyuk didaktika" asarida fikr yuritiladi. Umumiy ta`lim tizimida rasm ishlashni takomillashtirishda fransuz olimi J.J.Russoning fikrlari diqqatga sazovordir. U o`zining "Emil ili vospitanie" nomli kitobida borliqni bilishda naturaga qarab rasm ishlashning ahamiyati katta ekanligini isbotlab bergan. Uning fikricha rasm chizishni ko`proq tabiat qo`ynida amalga oshirish samaralidir. Chunki, bolalar tabiat qo`ynida narsalarning haqiqiy rangi, perspektiv qisqarishlarini ko`rgazmali ravishda o`z ko`zlari bilan ko`radilar, uning qonunlarini ongli ravishda tushunib etadilar. Yevropa pedagoglari orasida rasm chizishni umumiy ta`lim maktablarida alohida o`quv predmeti sifatida o`qitilishi va uni takomillashtirishda I.V.Gyote (Germaniya), I.G.Pestalotsi, I.SHmid va P.Shmidt (Shvetsariya), A.Dyupyui va F. Dyupyuilar (Fransiya) katta hissa qo`shdilar. Rasm ishlashda natural metoddan ko`ra geometrik

metodning afzalliklarini I.G.Pestalotsii, P.Shmidt va I.SHmid kabi pedagoglar yoqlab chiqdilar. Natijada maktablarda bolalarga rasm chizishni o'rgatishda ikkita qarama-qarshi natural va geometrik metodga asoslangan ikki oqim paydo bo'ldi. Naturaga asoslangan rasm chizishni ustunliklarini YA.A.Komenskiy, J.J.Russo, I.V.Gyotelar yoqlagan bo'lsalar, geometrik metodni ko'proq I.G.Pestalotsii, F. Dyupyui, P.Shmid va I.Shmidlar asoslashga harakat qilganlar. Teatrshunos va madaniyatshunos olim R.Rahmonov insonni ulug'lovchi, uning ma'naviyatini yuksaltiruvchi madaniyat va san'at, uning tarixi haqida shunday yozadi: «Temuriylar davrida O'rta Osiyoda maydonga kelgan buyuk sivilizatsiya, buyuk tarixiy shaxslarni faylasuf va donishmandlarni, shoir va san'atkorlarni, me'mor va sohibi hunarlarni yetishtirdikim, ular o'z navbatida jahon taraqqiyotini boyitishga hissa qo'shganlar». Bu davrda tasviriy san'at, miniatura va monumental rassomlikda ham ko'tarilish yuz bergan. Samarqandning Bog'i shamoldagi Sohibqiron qurdirgan saroy rasmlarini chizgan Pirsaid Ahmad tengi yo'q musavvir bo'lgan. Shuningdek, Mirzo Ulug'bek zamonida ham ilm-fan, adabiyot, xattotlik, musavvirlik, musiqa va raqs san'ati taraqqiy etgan. Ajdodlarimizning doimo ana shunday go'zallikka intilib yashaganlari buning yorqin ifodasidir. Maktablarda an'anaviy turlari (davlatga qarashli bo'lgan) yildan yilga kamayib borayotgan hozirgi kunda ularning o'rniga yangi ko'rinishdagi maktabgacha ta'lim muassasalari tashkil etilmoqdaki, ularda olib borilayotgan faoliyat turlari an'anaviy muassasalarnikidan farq qilmaydi. Ya'ni ularning nomi o'zgarsa ham, ularga qo'yiladigan talab bolalarni maktab ta'limiga jismonan, ruhan, aqlan tayyorlash ishlari avvalgidek qolmoqda. Rivojlangan xorij mamlakatlaridagi (Angliya) ta'lim mazmunini oladigan bo'lsak, bolalar maktab yoshi o'rtacha 5-6 yosh bo'lib, bolalar sinf xonalarida o'ynaydilar, shug'ullanadilar, ovqatlanadilar. Xonalarda rasm chizish, yelimlash va o'yinchoqlar yasash uchun turli ashyolar hisoblash, o'lchash uchun asbob-uskunalar va didaktik vositalar mavjud bo'ladi. Hamma mashg'ulotlarni bitta o'qituvchi olib boradi. Bolalarning ko'p vaqti ochiq havoda o'tadi. Bundan shunday xulosa qilish mumkinki, maktabgacha ta'lim muassasalarining nomi va shakli qanday bo'lishidan qat'iy nazar, 5-7 yoshdagi bolalarga ta'lim muassasalarini boshqarish bo'yicha davlatning vakolatli organlari tomonidan tasdiqlangan Davlat talablari yildan yilga fan-texnika jamiyat rivojlanishiga qarab takomillashishi va zamon talablaridan kelib chiqqan holda hamda kadrlarga bo'lgan ehtiyoj asosida o'zgarishi mumkin. Lekin maktabgacha katta yoshdagi bolalarning asosiy faoliyati o'yin bo'lib qoladi. O'yin zamirida olib boriladigan faoliyatlar orqali esa bolalar ta'limning keyingi bosqichiga tayyorlanib boradilar. Maktabda o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatib borish bilan bir

qatorda ular ko'rgan kechirganlarini tasvirlash orqali qalam va ruchkadan foydalanish texnikasini, yozuv elementlarini egallab borishlari lozim. Bolaning maktablarda ta'lim-tarbiya turli maskanlarda, oilada, bog'chada, noan'anaviy ta'lim muassasalarida beriladi. Bolalarni maktabgacha ta'lim muassasalarida maktab ta'limiga tayyorlash ulushi Respublika bo'yicha 20% ni tashkil etadi. Bu ko'rsatkich albatta yuqori emas, lekin aynan maktabgacha ta'lim muassasalarida maktabga tayyorlangan bolalarning maktab sharoitiga moslashuvi har jihatdan yengilroq kechadi. Chunki ular maxsus dastur yordamida mutaxassislar orqali o'qishga tayyorgarlik bosqichini o'tab chiqadilar.

Tasviriy san'atda o'quvchilar uchun kerakli asosiy o'quv qurollari quyidagilar bo'ladi:

1. Qalam va rasm qog'ozlari: Qalam va rasm qog'ozlari tasviriy san'atda eng asosiy qurollardan biridir. Ular bilan rassomlar o'zlarining fikrlarini, tushunchalarini va hissiyatlarini ifodalaydilar.

2. Rangli materiallar: Rangli materiallar, masalan, suv ranglari, qog'oz ranglari, bo'yalar va pastellarga ega bo'lgan materiallar tasviriy san'atda ranglarni ifodalash uchun kerakli bo'ladi.

3. Model qog'ozlari: Model qog'ozlari rassomlar uchun shakllar yaratishda yordam beradi. Ular rassomlar uchun kerakli nisbiy proporsiyalarni saqlaydilar.

4. Pensillar va pensil: Rassomlar uchun kerakli turdagi pensillar va pensillar, tasvirlar va tushunchalarni ifodalashda yordam beradi.

5. Rassom stendlari: Rassom stendlari, rassomlarga tasvirlarini yopish, ko'rsatish va qo'llab-quvvatlash uchun kerak bo'ladi.

6. Model qo'llanma: Model qo'llanma yoki manekenyonlar, rassomlar uchun modellik qiladigan insonning yoki ob'ektning ko'rinishini yaratishda foydalaniladi.

Bu faqat ba'zi asosiy o'quv qurollari misollaridir, tasviriy san'atda foydalaniladigan boshqa o'quv qurollari ham mavjud bo'ladi, masalan, xalqaro standartlarga ega bo'lgan bo'yalar, terish materiallari va boshqalar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rasulova M.SH. Bolalarni maktabga tayyorlash darajasini va tayyorgarligini aniqlash mezonlari. -T., O'zPFITI, 1994.

2. Pedagogika. A.K.Minavvarov tahr. ostida. T., O'qituvchi, 1996.

3. Методика обучения изобразительной деятельности Н конструированию. Учебное пособие для учащихся пед. уч-щ. под ред. Т.С.Комаровой. 3-е изд. дораб. М., Просвещение 1991.

4. 2004. Hasanov R. Maktabda tasviriy san'atni o'qitish metodikasi. T., Fan,
5. Egamov H. Boshlang'ic sinflarda badiiy qurish-yasash. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma. T., 1995.
6. Alimjanovna, M. Z. (2022, October). PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM AND SOCIAL LIFE IN THE KINGDOM OF BABURIDS. In Archive of Conferences (pp. 173-187).
7. Alimjanovna, Z. M. (2022). NOSTALGIA IN THE PERSON OF BABUR. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 4, 67-73.
8. Maxmudova, Z. (2022). MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG 'RIKENGLIK O 'ZBEK XALQINING YUKSAK QADRIYATIDIR. Journal of Integrated Education and Research, 1(1), 150-154.
9. Shavkatovna, U. S. (2022). ZAMONAVIY TA'LIM MUXITIDA TALABALARDA ILMIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISH TIZIMININI TAKOMILLASHTIRISH. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 2(2), 136-139.
10. Usmanova, S. (2022). TALABALARDA ILMIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHDA AKSIOLOGIK PEDAGOGIKADAN SAMARALI FOYDALANISH. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 1(7), 121-123.
11. Usmanova, S. (2022). Talabalarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda pedagogik aksiologiyani ahamiyati. Евразийский журнал академических исследований, 2(10), 51-55.
12. Shavkatovna, U. S. (2022). ZAMONAVIY TA'LIMDA ILMIY PEDAGOGIK MUHITNING TALABALAR DUNYOQARASHIGA TA'SIRI: MUAMMO VA YECHIMLAR.

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARDA TASVIRIY FAOLIYAT VA IJODKORLIK QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISH VOSITALARI

Maxmudova Zulfiya Alimjanovna

ADPI assistent o`qituvchisi

Usmonova Shoxsanam Shavkatovna

ADPI katta o`qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda zamonaviy tasviriy san'at orqali ularning qobiliyatlarini shakllantirish kabilar haqida ma'lumotlar berilgan. Badiiy faoliyat mashg'ulotlarining barcha turlari bolalarda go'zallikni bilish uchun, borliqqa emotsional-estetik munosabatni rivojlantiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlik qobiliyatini shakllantirish vositalari haqida fikr-mulohazalar bildirilgan

Kalit so'zlar: ijodkorlik, rasm, estetik munosabat, applikasiya, tasviriy faoliyat, badiiy did

Аннотация: В данной статье представлена информация о формировании способностей детей дошкольного возраста посредством современного изобразительного искусства. Все виды художественной деятельности развивают у детей эмоционально-эстетическое отношение к существованию, к познанию красоты. Высказаны мнения о средствах формирования творческих способностей у детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: творчество, живопись, эстетическое отношение, применение, изобразительная деятельность, художественный вкус.

Abstract: This article provides information on the formation of abilities of preschool children through modern visual arts. All types of artistic activities develop children's emotional-aesthetic attitude to existence in order to know beauty. Opinions were expressed about the means of forming creativity in preschool children

Key words: creativity, painting, aesthetic attitude, application, pictorial activity, artistic taste

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda "2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2707-sonli qarori ijrosini ta'minlashda bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlarini tatbiq etish, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har

tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish, ta`lim tashkilotlarining moddiy texnika bazasini, Maktabgacha ta`lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha 2017-2021 yillarga mo'ljallangan dasturida belgilangan vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari rejasi ishlab chiqildi. Maktabgacha ta`limning vazifasi bolalarni xalqning boy milliy, madaniy-tarixiy merosi va ma`naviy axloqiy jihatdan tarbiyalash: bolalarda milliy vatanparvarlik hislarini shakllantirish, maktabgacha yoshdagi bolalarda bilim olish ehtiyojini, o'qishga intilish moyilliklarini shakllantirib, ularni muntazam ravishda ta`lim jarayoniga tayyorlash, bolalarning tafakkurini rivojlantirish, o'zining fikrini mustaqil va erkin ifodalash malakalarini shakllantirish, bolalarning jismoniy va ruhiy sog'ligini ta`minlashdan iborat. Asosiy maqsadlardan yana biri zamonaviy tasviriy san`at orqali bolalardagi qobiliyat hamda imkoniyatlarni aniqlab, ularni to'g'ri shakllantirish va yuzaga chiqarishdir.

Tasviriy san`atning o'ziga xos murakkabliklarini tushunib, uning nozik qirralarini maktabgacha yoshdagi bolalarga ulashish mahoratiga ega bo'la oladigan tarbiyachilarni yetishtirib chiqarish vazifasi turibdi. Maktabgacha ta`lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat vositasida bolalarning estetik qobiliyatlarini shakllantirishda tarbiyachining o'rni beqiyos. U chuqur bilim va yuqori malakaga ega bo'lishi, buning uchun muntazam ravishda o'z ustida ishlashi, o'zining ilmiy nazariy saviyasini tinimsiz ko'tarishi, ilg'or tajribalarga tayanishi kerak. Davlat umumilliy dasturi ta`lim tizimini tubdan isloh qilish, uni ham shaklan, ham mazmunan zamon talablariga moslashtirish, ta`lim sifat-samaradorligini uzluksiz takomillashtirib borishga yo'naltirildi. Tasviriy faoliyati bo'yicha maktabgacha ta`lim tashkiloti dasturi va maktabda tasviriy san`at dasturi bolalarda tevarak atrofga nisbatan, san`at bolalarda estetik munosabatni tarbiyalash ijodiy qobiliyat va tasvirlashlarini rivojlantirishni ko'zda tutadi. Maktabgacha ta`lim tashkilotchi mashg'ulotlarida, maktabda muvaffaqiyatli o'qib ketishlari uchun zarur bo'lgan vazifalar hal etiladi. Rasm, applikatsiya, loy ishlari jarayonida bolalar da fikr yuritishning analiz, sintez, takrorlash, konkretlashtirish kabilar shakllanadi. Shuningdek bu jarayonlarda bolalar jamoada ishlashga, o'z harakatini o'rtoqlarining harakatiga bo'ysundirishga o'rganadilar. Bolalar maktabgacha ta`lim tashkilotida tasviriy faoliyati mashg'ulotlari bolalarda, o'quv faoliyatida zarur bo'lgan malaka ko'nikmalarni shakllantiradi. Maktabgacha ta`lim tashkilotlarining tasviriy faoliyat birlamchi yo'nalishi maktabgacha yoshdagi bolalarni badiiy-estetik tarbiyalash hisoblanadi. Bu yo'nalishning samarasi estetik yo'nalishning barcha vositalarini (teatr, musiqa, badiiy adabiyot, rasm chizish, applikatsiya va boshq.) kompleks

tarzda qo'llanilgandagina aniq bo'ladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'tiladigan "Tasviriy faoliyat" mashg'ulotlari bolalarga beriladigan estetik tarbiya masalalarini yechishda katta ahamiyatga ega. Chunki tasviriy faoliyat o'z xususiyatiga ko'ra badiiy faoliyat hisoblanadi. Badiiy faoliyat mashg'ulotlarining barcha turlari bolalarda go'zallikni bilish uchun, borliqqa emotsional-estetik munosabatni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlarni ochib beradi.

"Tasviriy faoliyat" mashg'ulotlari jarayonida:

1. Badiiy didni tarbiyalash;
2. Amaliy badiiy faoliyat va malakalarni rivojlantirish;
3. Fantaziya, ijodiy fikrlash va tasavvur qilish, idrok qilishni rivojlantirish;
4. Qo'lning aniq harakatlari va barmoqlarning mayda motorikasini rivojlantirish;
5. Kasbiy badiiy-ijodiy faoliyat kurtaklarini namoyon bo'lishi uchun imkon yaratish kabi ta'limiy va tarbiyaviy masalalar hal etib boriladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun ishlab chiqilgan takomillashtirilgan "Bolajon" tayanch dasturining tuzilishi va mazmunining tahlilidan ayonki, kichik guruhlardan boshlab eng ko'p vaqt tasviriy faoliyatga ajratilgan.

Agar tasviriy faoliyatning turlari

- rasm (2soat),
- applikatsiya (0,5 soat),
- qurish-yasash (0,5 soat)
- loy ishini (1 soat) qo'shib hisoblasak, jami 4 soatni tashkil etadi.

Haftalik yuklama 12 soatni tashkil etilishini e'tiborga oladigan bo'lsak, tasviriy faoliyat barcha faoliyatlarining uchdan bir qismini tashkil etadi. Demak, tasviriy faoliyat integrativ mazmun kasb etuvchi eng katta bo'lim hisoblanadi va faoliyatning boshqa turlari bilan mantiqiy va didaktik bog'liqlikda amalga oshiriladi. Bu omil tasviriy faoliyat mashg'ulotlari mazmuni va metodikasini faoliyatning boshqa turlariga hamohang tarzda takomillashtirib borish lozimligini anglatadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat mashg'ulotlarda bolalar asosan amaliy ish bajaradilar, san'at asarlarini bilan rasmga qarab hikoya qilish; maktabda esa tasviriy san'atning turlari rang tasvir, grafik, haykaltaroshlik va dekorativ san'at asarlari bilan yanada chuqurroq tanishadilar. Maktabgacha ta'lim tashkilotida tasviriy faoliyat mashg'ulotlari xilma-xildir: rasm chizish, loy, applikatsiya, qurish-yasash mashg'ulotlari hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida keltirilgan mashg'ulotlarning hammasiga katta ahamiyat beriladi. Boshlang'ich sinflarda ta'lim-tarbiya masalalarining muvaffaqiyatli hal etilishi, maktabgacha ta'lim

tashkilotlarida olib boriladigan tasvirlash faoliyati mashg`ulotlari bilan uzviy ravishda olib boriladi.

Bolalar guruhdagi olib boriladigan tasviriy faoliyat mashg`ulotlarida, qalam hamda mo`yqalamdan erkin foydalanishga o`z xarakterini va qo`l kuchini idora etishga o`rganadilar. Bu esa, malakani egallash, bolalarda qo`lini engil, erkin bir tekisdagi harakat qilish xususiyatlarini rivojlantiradi. Bolalar turli shakl, kattalik, proporsiyadagi predmetlarni chizish jarayonida predmetning ish xususiyatiga qarab yo`nalishni saqlash zarurligiga, predmetning kattaligiga mos ravishda harakatlanishga o`rganadilar. Maktabgacha ta`lim tashkilotlarida olib boriladigan tasviriy faoliyat mashg`ulotlarida materialdan tartibli foydalanishga, ularni toza saqlashga, faqat zarur materiallardan hamda ularni ishlatish yo`llarini rejalashtirishga o`rganadilar. Bu mashg`ulotlar bolalarda diqqatni va ko`rish xotirasini rivojlantiradi. Maktabgacha ta`lim tashkilotlari tayyorlov guruhida naturaga qarab rasm chizish yoki tasvirlashga nisbatan talablar oshadi va bu talablar maktab talabiga yaqinlashadi. Naturaga qarab tasvirlashda ishning ketma-ketligini ko`rsatib, bolalar tayyorlov va katta guruhida o`rganishning boshlang`ich bosqichidagina amalga oshiriladi. Bolalar naturani analiz qilishga butun umumiy shaklni xomaki qog`ozga tushirib olishga, rasmni naturaga solishtirishga, xato va kamchiliklarini to`g`rilashga, naturaga o`xshatishga urinadilar. Tasviriy faoliyat mashg`ulotlarida geometrik shakllarni topa olishga yoki ko`ra olishga, ularni terminlar bilan atashga, kengligi kattaligi, uzunligi, balandligini, qismlarning bir-biriga nisbatan fazoviy joylashishini bilan tanishishni bolalarni maktabni 1-sinfda elementar matematik tushunchalarini puxta egallashlariga yordam beradi.

Qurish-yasash mashg`ulotlarida materiallardan qurish yasash bolalarda ko`z bilan chamalashni shakllantiradi va bolalarni maktabdagi texnik darslarni egallashga yoki o`zlashtirishga yordam beradi. Shunday qilib, tasviriy faoliyat mashg`ulotlarida bolalardagi badiiy did va ijodiy qobiliyatlar o`sadi va bu orqali maktabda o`qishga tayyorlanib boriladi. Chunki bolalar predmetlar bilan uzviy bog`lanadilar, ularning o`ziga xos sifatlari, shakli, rangi, katta-kichikligi bilan tanishadilar, ularni farqini, o`xshashligini aniqlaydilar, bu esa, bolalarni sensor tarbiyalashga, ko`rgazmali, obrazli fikr yuritishga imkon beradi. Tasviriy faoliyat bolalarni axloqiy tarbiyalaydi. Bolalar ishlarida o`z hayotida, jamiyatda bo`layotgan voqea-hodisalarni aks ettiradilar, ulardan mamnun bo`ladilar, hayajonlanadilar. Tasviriy faoliyat jarayonida bolalarda irodaning sifatlari-boshlagan ishini oxiriga etkazish, oldiga maqsad qo`yib, o`shani bajarishga tomon intilish, qiyinchiliklarni engish, o`rtoqlariga yordamlashish kabi xususiyatlar tarbiyalanadi. Jamoa ishini yaratish

jarayonida bolalarga bir-biriga yordam, kelishib ishlash kabi sifatlari; ishni baholash jarayonida, ularda o'rtoqlarining ishga nisbatan real munosabatda bo'lish, to'g'ri baholash, o'z ishidan va o'rtoqlarining ishidan xursand bo'lish kabi axloqiy sifatlar shakllanadi.

Tasviriy faoliyat-bu bolalarni o'z oldiga qo'ygan maqsadlarini bajarishda tinmay mehnat qilishga undovchi faoliyatdir. Tasviriy faoliyat bolalarga estetik tarbiya berishning asosiy vositasi hisoblanadi. Har bir predmetning katta-kichikligini, rangini, shaklini, fazoda joylashishini ajratish bu estetik sezgining bo'laklari hisoblanadi. Bolalarda estetik sezgining rivojlanishi - rangi, ritmi, proporsiyani chuqurroq sezish bilan bog'liqdir. Bola rangni, shaklni, uning xilma-xilligini sezsa, shunchalik ranglar aralashmasining xilma-xilligidan zavq oladi, bahramand bo'ladi. Bolalarda estetik sezgining rivojlanishi, ularda predmetga va uning ba'zi sifatlariga nisbatan estetik baho berishni rivojlantiradi. Ularda tasviriy san'at asarlarini tushunishga, ularga nisbatan his-tuyg'uni, munosabatni tarbiyalaydi. Tasviriy faoliyat bolalarning badiiy ijodiy o'sishida muhim o'rin egallaydi. Bolaning badiiy ijodiy o'sishi-bu obrazli fikr yuritish, estetik idrok etishni va obraz yaratishda zarur bo'lgan malaka, ko'nikmalarni egallash hisoblanadi. Masalan: tabiatga yoki istirohat bog'iga sayr, kuz faslida ekskursiya uyushtirish. Tarbiyachi bolalarni predmet yoki tevarak atrofni kuzatishda kelib chiquvchi estetik his-tuyg'u orqali, tevarak-atrofga, kishilar mehnatiga to'g'ri baho berish, Vatanga nisbatan muhabbat kabi sifatlarni tarbiyalash mumkin. Bolalarni o'z ishini yana ham chiroyli va yaxshi bajarish, boshqalarga yoqadigan, ular ko'rganda quvonadigan qilib yaratish - bu badiiy, axloqiy tarbiyalashning asosiy vazifasi hisoblanadi.

Maktabga bolalarni tayyorlashda tasviriy faoliyat katta ahamiyat kasb etadi. Rasm, loy, qurish materiallari bo'yicha bilim, malakalarini egallash maktabda tasviriy faoliyat darslari va mehnat darslarini muvaffaqiyatli egallashlariga asos bo'ladi. Ularni o'quv faoliyatiga tayyorlaydi: pedagogni tinglashga, uning ko'rsatmalarini bajarishga o'rgatadi. Oldiga qo'yilgan vazifani hal etishda, uning asosiy va muhim hal etish yo'llarini izlab topish bu o'quv faoliyatning asosiy sababchilaridan biridir. Tasviriy faoliyat jarayonida o'z ishini nazorat qilib borish, maktabda vazifalarni bajarishda ham rol o'ynaydi. Shuningdek, bola tasviriy faoliyat jarayonida psixologik jihatdan ham tayyorlanib boradi.

Maktabgacha ta'lim muassasasida katta guruhdagi kuzatishlar bo'yicha rasm chizishga katta e'tibor beriladi, chunki bu narsa bolalarni naturaga qarab rasm chizishga tayyorlashda dastlabki bosqich hisoblanadi. Bu narsa bolalarda ko'rish xotirasini rivojlantiradi, ba'zida predmet bolalarda natura sifatida to'g'ri tasvirga

yordam beradi. Bolalar guruhdagi olib boriladigan tasviriy faoliyati mashg'ulotlarida, qalamdan, mo'yqalamdan erkin foydalanishga o'z xarakterini va qo'l kuchini idora etishga o'rganadilar.

Bu malakani egallash, bolalarda qo'lini yengil, erkin, bir tekisdagi harakat qilish xususiyatlari rivojlanadi. Bolalar turli shakldagi, kattalikdagi, turli proporsiyadagi predmetlarni chizish jarayonida predmetning ish xususiyatiga qarab yo'nalishni saqlash zarurligiga, harakatini, predmetning uzunligiga mos ravishda harakatlanishga o'rganadilar. Maktabgacha ta'lim muassasasida olib boriladigan tasviriy faoliyati materialdan toza va tartibli foydalanishga o'rganadilar, ularni toza saqlashga, faqat zarur materiallardan foydalanishga, ularni ishlatish yo'llarini rejalashtirishga o'rganadilar, katta ahamiyat beriladi. Bu mashg'ulot bolalarda diqqatni, ko'rish xotirasini rivojlantiradi. Bolalar bog'chasining tayyorlov guruhida naturaga qarab rasm chizish yoki tasvirga nisbatan talablar oshadi va bu talablar maktab talabiga yaqinlashadi. Bolalar naturani tahlil qilishga butun umumiy shaklni qog'ozga xomaki tushirib olishga, rasmni naturaga solishtirishga, xato va kamchiliklarini to'g'rilashga, naturaga o'xshatishga urinadilar. Naturaga qarab tasvirda ishning kctma-ketligini ko'rsatish, maktabgacha ta'lim muassasaning tayyorlov va katta guruhida o'rganishning boshlang'ich bosqichidagina amalga oshiriladi. Ko'rsatishdan doimo foydalanish, bolalarni rasmni mexanik ravishda ishlashga odatlantirib qo'yadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ражабова И. Х., Эшова Д. Ш. Методы и средство внедрения инновационной педагогической технологии в систему ДО. *Academy*, № 3 (54) 2020.
2. Eshova S. D., Rajabova K. I. Organization of didactic games for preschoolers.
3. Makhmudovna N. M. et al. Language is a Means of Cognition and Communication for Teaching in Education // *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*. –2020. – Т. 24. – №. 1. – С. 247-256.
4. Ishmuxamedov R.J., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. T.: "Nihol" nashriyoti, 2013, 2016.
5. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari. Toshkent 2018 yil (Maktabgacha ta'lim vazirligi)
6. Mamirova Z.U., Niyozova G.B. "Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni tasviriy faoliyat mashg'ulotlarida ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish" *Science and Education" Scientific Journal* January 2021 / Volume 2 Issue 1

7. Alimjanovna, M. Z. (2022, October). PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM AND SOCIAL LIFE IN THE KINGDOM OF BABURIDS. In Archive of Conferences (pp. 173-187).

8. Alimjanovna, Z. M. (2022). NOSTALGIA IN THE PERSON OF BABUR. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 4, 67-73.

9. Maxmudova, Z. (2022). MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG 'RIKENGLIK O 'ZBEK XALQINING YUKSAK QADRIYATIDIR. Journal of Integrated Education and Research, 1(1), 150-154.

10. Shavkatovna, U. S. (2022). ZAMONAVIY TA'LIM MUXITIDA TALABALARDA ILMIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISH TIZIMININI TAKOMILLASHTIRISH. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 2(2), 136-139.

11. Usmanova, S. (2022). TALABALARDA ILMIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHDA AKSIOLOGIK PEDAGOGIKADAN SAMARALI FOYDALANISH. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 1(7), 121-123.

12. Usmanova, S. (2022). Talabalarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda pedagogik aksiologiyani ahamiyati. Евразийский журнал академических исследований, 2(10), 51-55.

13. Shavkatovna, U. S. (2022). ZAMONAVIY TA'LIMDA ILMIY PEDAGOGIK MUHITNING TALABALAR DUNYOQARASHIGA TA'SIRI: MUAMMO VA YECHIMLAR.

SHARQ RENESSANSI RIVOJLANISH TARIXI. UCHINCHI RENNESANS VA UNING MILLIY G'UYAGA AYLANISH ZARURATI

Maxmudova Zulfiya Alimjanovna

ADPI Asistent o`qituvchisi

Jabborova Sayyora Muhammadqobilovna

ADPI Asistent o`qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Sharq renessansi rivojlanish tarixi. Uchinchi renessans va uning milliy g'oyaga aylanish zarurati haqida Prezidentimiz va ilm ahli tomonidan keltirilgan fikrlar. Sharq uyg'onish davrining o'zifa hos jihatlari, shuningdek, uchunchi renessans poydevorini qurishda amalga oshirilishi zarur bo'lgan vazifalarga qisqacha to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Sharq renessansi, strategik, milliy g'oya, ijtimoiy faollik, temuriylar renessansi, taraqqiyot, musulmon renessansi, "Avesto".

Аннотация: В данной статье рассматривается история развития Восточного Возрождения. Мнения, представленные нашим Президентом и учеными о третьем Ренессансе и его необходимости стать национальной идеей. Кратко затронуты конкретные аспекты периода Восточного Возрождения, а также задачи, которые необходимо реализовать в построении фундамента третьего Возрождения.

Ключевые слова: восточный ренессанс, стратегическая, национальная идея, общественная деятельность, тимуридский ренессанс, развитие, мусульманский ренессанс, «Авеста».

Abstract: In this article, the history of the development of the Eastern Renaissance. Opinions presented by our President and scientists about the third renaissance and its need to become a national idea. The specific aspects of the Eastern Renaissance period, as well as the tasks that need to be implemented in building the foundation of the third renaissance, are briefly touched upon.

Key words: Eastern renaissance, strategic, national idea, social activity, Timurid renaissance, development, Muslim renaissance, "Avesta".

KIRISH

"Biz Uchinchi Renessans masalasini strategik vazifa sifatida oldimizga qo'yib, uni milliy g'oya darajasiga ko'tarmoqdamiz".

Shavkat Mirziyoev

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev rahnamoligida O‘zbekistonda yangi Uyg‘onish davri, ya’ni Uchinchi Renessans poydevorini yaratish asosiy maqsad etib belgilandi. Shuning uchun, avvalo, Renessansning tarixiy ildizlari va asoslarini, Uchinchi Renessansning mazmun-mohiyatini har birimiz chuqur anglab olishimiz zarur.

So‘nggi davrda Markaziy Osiyo va qo‘shni hududlarda olib borilgan tarixiy, arxeologik va etnografik tadqiqotlar mazkur mintaqada qadimgi Sharq sivilizatsiyasining shakllanishi va rivojlanishida o‘ziga xos o‘rin tutganligini ko‘rsatuvchi ko‘plab ashyoviy dalillarni yuzaga chiqardi. Ularga asoslanib, “Markaziy Osiyo sivilizatsiyasi”, “O‘rta Osiyo sivilizatsiyasi”, “Turon yoki Turkiston sivilizatsiyasi” kabi tarixiy tushunchalardan ilmiy tadqiqotlarda keng foydalanilmoqda.

“**Renessans**” so‘zi – fransuzcha “Renaissance”, italyancha – “Rinascimento” – qayta yuzaga kelmoq, yangidan tug‘ilmoq, qayta tirilish, uyg‘onish – degan ma’nalarni anglatadi.¹

Tarix faniga “Musulmon Renessansi” tushunchasi taniqli Avstriya sharqshunosi Adam Mets (1876-1946) tomonidan XX asr boshlarida, yanada aniqrog‘i, 1909 yilda kiritilgan. Olim “Sharq” atamasini tarixiy mazmunda ishlatib, bunda O‘rta yer dengizidan to Yevropa qit‘asigacha (subkontinentgacha) bo‘lgan yurtlarni va bu hududlarda IX-XII asrlarda madaniyat yuksaklarga ko‘tarilganligini ko‘zda tutgan. Mazkur o‘lkalar qadimiy sivilizatsiya beshigidir.

Sobiq sovet davrida tarix va o‘quv adabiyotlarida faqat G‘arb Uyg‘onish davri haqida gap borardi. Sharqdagi Uyg‘onish jarayoni haqida esa lom-lim deyilmasdi. Chunki tarix fanida Yevroposentrizm g‘oyasi hukmron, G‘arb ilg‘or, Sharq qoloq aqidasi ustuvor edi. Vaholanki, o‘sha davrda Avstriyalik olim A.Mets, rus olimi N.Konrad Sharq Renessansi haqida xolisona fikrlarini bildirishgan. O‘zbek olimlaridan I.Mo‘minov, M.Xayrullaev, F.Sulaymonova, B.Qosimov, T.Shirinov ham Sharq Uyg‘onish davri haqidagi teran fikrlarni salmoqli asarlarida bayon etgan.

Temuriylar Renessansi – Musulmon Renessansi Sharq tamadduni tojidagi javohirlardan biri sanalib, uni o‘rganishga bag‘ishlangan ba’zi tadqiqotlar yaratildi.

Shu ma’noda, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev 2017 yil 19 sentabrda BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqida tarixda birinchi marotaba: “Markaziy Osiyo Uyg‘onish davrining ko‘plab yorqin namoyandalarining islom va jahon sivilizatsiyasiga qo‘shgan bebaho hissasini alohida qayd

¹ “Uyg‘onish davri” O‘zME. U-harfi birinchi jild. 2000

etmoqchiman”, deb ta’kidlagani bejiz emas. Markaziy Osiyo mintaqasi, xususan, bugungi O‘zbekiston hududi tarixda ilm-fan, madaniyat va san’atning qadimiy beshigi sifatida mavjud bo‘lib kelgan. Bu haqda islomga qadar mavjud manbalarda ham ma’lumotlar keltirilgan. Jumladan, “Avesto”da ham ma’naviy muhit, ilm-fan va ta’lim-tarbiya xususida o‘z davri uchun ilg‘or g‘oyalar ilgari surilgan.

Birinchi Sharq Uyg‘onish davri — IX-XII asrlarda mintaqamizda yuz bergan “Musulmon Rennessansi” hisoblanadi.

Sharq Uyg‘onish davrida buyuk allomalar, qomusiy bilim sohiblari, mashhur mutafakkirlar yetishib chiqqan. Aniq fanlar sohasida Muhammad Xorazmiy, Abu Bakr Roziy, Abu Rayhon Beruniy, Ahmad Farg‘oniy, Umar Hayyom, Mirzo Ulug‘bek, falsafa sohasida Abu Nasr Forobiy, Ibn Rushd, Muhammad G‘azzoliy, Aziziddin Nasafiy, tibbiyot sohasida Abu Ali ibn Sino, tilshunoslikda Mahmud Zamaxshariy, she’riyatda Abu Abdullo Rudakiy, Abulqosim Firdavsiy, Hofiz Sheroziy, Nizomiy Ganjaviy, Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy, rassomchilikda Kamoliddin Behzod barakali ijod qilganlar. Ularning jahonshumul ilmiy-ijodiy kashfiyotlari umumbashariyat taraqqiyoti rivojiga mislsiz hissa qo‘shdi.

Ikkinchi Sharq Uyg‘onish davri — XIV-XVI asrlardagi ikkinchi “Temuriylar Rennessansi”dir. Bunda Amir Temur bunyod etgan ulug‘ saltanatning o‘rni va ahamiyati beqiyosdir.

Hozirgi davrda jahonga “hali-hanuz o‘z ta’sirini o‘tkazayotgan O‘rta Osiyo sivilizatsiyasi asoschisi”, qolaversa, tarixda ham o‘chmas iz qoldirgan buyuk davlat arbobi, muzaffar sarkarda, mohir diplomat, jonkuyar ilm-fan homiysi, buyuk bobokalonimiz Amir Temur asos solgan saltanat o‘ziga xos salmoqli o‘ringa egadir. “XV asr taqdirini belgilab bergan buyuk siymo” — Sohibqiron va uning vorislari Turkiston, Xuroson, Fors, Ozarbayjon va Arab dunyosida bir yarim asrga yaqin hukm surib, markazlashgan salohiyatli turkiy davlat tashkil etgandi.

“Turkistonning suyangan tog‘laridan biri” — Amir Temur asos solgan tamaddun XIV–XVI asrlar Turon tarixining “oltin davri” – Uyg‘onish davrining alohida bosqichi “Musulmon – Rennessansi”² (A.Mets), “Sharq Uyg‘onishi” (N.I.Konrad), hozirda “Temuriylar Rennessansi” nomlari bilan jahonda e’tirof etildi va tarixga abadiy muhrlandi.

Mashhur fransuz olimi Lyusen Keren ta’kidlaganidek, “Yevropalik ijodkorlar Amir Temurni Sharq Rennessansining bunyodkori sifatida qadrlaydilar”.³

² Адам Мец. Мусульманский Ренессанс. Изд-во “Наука”. 1996

³ Lyusen Keren “Amir Temur saltanati”. 1999

Ko‘plab tarixchi olimlarning fikricha, Sharq, xususan, Markaziy Osiyo mintaqasi IX-XII va XIV-XVI asrlarda bamisoli po‘rtanadek otilib chiqqan ikki qudratli ilmiy-madaniy yuksalishning manbai hisoblanib, jahonning boshqa mintaqalaridagi Renessans jarayonlariga ijobiy ta‘sir ko‘rsatgan. Sharq Uyg‘onish davri — Sharq Renessansi sifatida dunyo ilmiy jamoatchiligi tomonidan haqli ravishda tan olingan.

Mashhur fransuz temurshunosi L.Keren ta‘kidlaganidek: “Amir Temur insoniyat rivojiga ajoyib miniatyuralar, tengi yo‘q sirlangan sopol idishlar, she‘riyat va ilhomga to‘la falsafiy asarlar yaratilishiga imkon yaratgan o‘zining ulug‘vor davri bilan ulkan hissa qo‘shgan. Sohibqiron bobomiz “Temuriylar Uyg‘onish davri” deb atalmish sermahsul madaniy merosga asos solgan”.

Mamlakatimizda Uchinchi Renessansni XX asrda ma‘rifatparvar jadidlar amalga oshirishlari mumkin edi. Nega deganda, bu fidoyi va jonkuyar zotlar butun umrini milliy uyg‘onish g‘oyasiga bag‘ishlab, o‘lkani jaholat va qoloqlikdan olib chiqish, millatimizni g‘aflat botqog‘idan qutqarish uchun bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etganlar. Shu yo‘lda ular o‘zlarining aziz jonlarini ham qurbon qilganlar.

Bu davrda Abdulla Avloniy, Mahmudxo‘ja Behbudiy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Ubaydulla Xo‘jaev, Abdurauf Fitrat, Ibrat domla, Abdulhamid Cho‘lpon, Abdulla Qodiriy, Ashurali Zohiriy, Hoji Muin va boshqa yana yuzlab ulug‘ insonlar milliy uyg‘onish va millatparvarlik harakatining oldingi saflarida turgan. Ular yangi usul maktablari bilan bir qatorda, odamlarning dunyoqarashi va turmush tarzini o‘zgartirishga qaratilgan gazeta-jurnallar, nashriyot va kutubxonalar, teatrlar tashkil etganlar.

Prezidentimiz joriy yil 29 dekabr kuni Xalqaro kongress markazida ta‘lim sifatini oshirish va yangi avlod darsliklarini joriy etishga bag‘ishlangan ko‘rgazma-taqdimot bilan tanishdi. Tadbir davomida prezident ilg‘or pedagoglar bilan uchrashib, ularning takliflarini tingladi. Farzanlarimiz ilm olishi uchun barcha imkoniyatlarni yaratish borasida fikrlarini ifodalalar ekan “Murojaatnomada aytilganidek, har bir maktab bitiruvchisi ikkita tilni bilishi va bitta kasb o‘rganishi kerak”⁴ –dedi. XX asrning buyuk namoyondalaridan bo‘lgan Turkiston o‘lkasining marifatparvar vakillari haqida ham prezidentimiz doimiy ravishda o‘z nutqlarida eslab o‘tadilar. O‘qituvchilar bilan o‘tkazilgan uchrashuvlarning birida jaded bobolarimiz haqida quyidagi fikrlarni aytga edilar.

⁴Yangi avlod darsliklarini joriy etishga bag‘ishlangan ko‘rgazma-taqdimotida 2022-yil 29-dekabr

“Jadidlarimiz o‘z oldiga qo‘ygan ezgu maqsadlarni amalga oshirishga mavjud vaziyat, ijtimoiy tuzum yo‘l bermagan. Ular o‘sha davr turli kimsalarining tuhmat-malomatlariga duchor bo‘ldilar. Dastlab Rus podshohligi, keyinchalik sho‘rolar hukumati ularni ayovsiz quvg‘in va qatag‘on qilgan. Oqibatda milliy uyg‘onish va taraqqiyot harakati Vatanimiz uchun yorqin xotira sifatida qoldi.”

Yurtimiz ozodligi va xalqimiz baxt-saodati yo‘lida jonini fido qilgan jadidlarning ilmiy-ma‘rifiy, adabiy-badiiy merosi hozirgi davrda ham katta ahamiyatga egadir.

XX asr 90-yillari boshlarida O‘zbekiston milliy mustaqillikka erishgach, Renessansning uchinchi yangi bosqichi uchun qulay sharoit vujudga keldi. 2014 yil 14-15 may kunlari Samarqand shahrida bo‘lib o‘tgan xalqaro ilmiy anjumanda yurtimiz uchinchi Uyg‘onish davri bo‘sag‘asida turganligi alohida ta‘kidlangandi. Binobarin, qariyb 30 yil davomida, ayniqsa, asrlarga tatigulik keyingi uch-to‘rt yillik qisqa davrda beqiyos va keng qamrovli bunyodkorlik ishlari amalga oshirilmoqda.

Bugungi kunda biz uchinchi Uyg‘onish davri ostonasida turibmiz. Agar O‘zbekiston Prezidentining keyingi to‘rt yilda ma‘rifat, ta‘lim va ilm-fanni rivojlantirish yo‘lida imzolagan qonun, farmon va qarorlari, tasdiqlagan Davlat dasturlari, ilgari surgan yangidan-yangi tashabbuslarining mag‘zini to‘la chaqib ko‘rsak, navbatdagi Ma‘rifat Renessansining markazi O‘zbekiston ekaniga hech kimda shubha qolmaydi. Prezidentimiz 2020 yil 31 avgustda O‘zbekiston Respublikasi Mustaqilligining yigirma to‘qqiz yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimda ta‘kidlaganidek,

“Bugun jahon miqyosida yurtimiz haqida so‘z ketganda, “Yangi O‘zbekiston” iborasi tilga olinmoqda. Bu keyingi yillarda taraqqiyotning mutlaqo yangi bosqichiga qadam qo‘yganimiz, erishayotgan zalvarli yutuqlarimizning e‘tirofidir. Xalqimizning ulug‘vor qudrati jo‘sh urgan hozirgi zamonda O‘zbekistonda yangi bir uyg‘onish — Uchinchi Renessans davriga poydevor yaratilmoqda, desak, ayni haqiqat bo‘ladi”.⁵

Chindan ham, biz ana shunday bebaho merosga ko‘pincha faqat tarixiy yodgorlikka qaraganday munosabatda bo‘lib kelmoqdamiz. Bunday tengsiz boylikni amaliy hayotimizga tatbiq etishda beparvolik va e‘tiborsizlikka yo‘l qo‘ymoqdamiz. Vaholanki, bunday noyob meros jahondagi sanoqli xalqlarga nasib etgan.

Masalan, birgina O‘zbekiston Fanlar akademiyasining Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti fondlarida saqlanayotgan 100 mingdan ortiq nodir

⁵ 2020 yil 31 avgustdagi Mustaqillikning yigirma to‘qqiz yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdan

qo'lyozmalarga jahon ahli havas qiladi. Allomalarimizning noyob ilmiy-ma'naviy merosi biz uchun doimiy harakatdagi hayotiy dasturga aylanishi kerak. Bu o'lmas meros hamisha barchamizga doimo kuch-quvvat va ilhom bag'ishlaydi.

Albatta, Uchinchi Renessans poydevorini yaratish jarayoni besh-o'n yil davom etmay, ancha katta va mashaqqatli davrni talab qiladi. Buning uchun, avvalo, minglab iste'dodli kadrlar, iqtidorli zamonaviy yoshlar, fidoyi insonlar nihoyatda zarur.

Prezidentimiz boshchiligda yurtimizda ulug' niyatlar bilan poydevori qo'yilayotgan yangi Uyg'onish davrining yorqin sahifalarga boy buyuk tarixi yaratilmoqda.

Eng asosiysi, farzandlarimizning iste'dod va qobiliyati, ezgu intilishlarini to'liq ro'yobga chiqarish, ijtimoiy faolligini oshirish, hayotda munosib o'rin egallashlari uchun barcha imkoniyatlarni yaratib berish bundan buyon ham O'zbekistonda davlat va jamiyatning bosh maqsadi bo'lib qoladi.

Zero, davlatimiz rahbari ta'kidlaganidek, "Xalqimizning ulug'vor qudrati jo'sh urgan hozirgi zamonda O'zbekistonda yangi bir uyg'onish — Uchinchi Renessans davriga poydevor yaratilmoqda, desak, ayni haqiqat bo'ladi. Chunki bugungi O'zbekiston — kechagi O'zbekiston emas. Bugungi xalqimiz ham kechagi xalq emas".⁶

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. "Uyg'onish davri" O'zME. U-harfi birinchi jild. 2000
2. Адам Мец. Мусульманский Ренессанс. Изд-во "Наука". 1996
3. Lyusen Keren "Amir Temur saltanati". 1999
4. Yangi avlod darsliklarini joriy etishga bag'ishlangan ko'rgazma-taqdimotida 2022-yil 29-dekabr
5. 2020 yil 31 avgustdagi Mustaqillikning yigirma to'qqiz yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdan
6. Hurriyat gazetasi
7. Ziyo.uz
8. Alimjanovna, M. Z. (2022, October). PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM AND SOCIAL LIFE IN THE KINGDOM OF BABURIDS. In Archive of Conferences (pp. 173-187).
9. Alimjanovna, Z. M. (2022). NOSTALGIA IN THE PERSON OF BABUR. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 4, 67-73.

⁶ 2020 yil 31 avgustdagi Mustaqillikning yigirma to'qqiz yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdan

10. Maxmudova, Z. (2022). MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG 'RIKENGLIK O 'ZBEK XALQINING YUKSAK QADRIYATIDIR. Journal of Integrated Education and Research, 1(1), 150-154.
11. Shavkatovna, U. S. (2022). ZAMONAVIY TA'LIM MUXITIDA TALABALARDA ILMIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISH TIZIMININI TAKOMILLASHTIRISH. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 2(2), 136-139.
12. Usmanova, S. (2022). TALABALARDA ILMIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHDA AKSIOLOGIK PEDAGOGIKADAN SAMARALI FOYDALANISH. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 1(7), 121-123.
13. Usmanova, S. (2022). Talabalarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda pedagogik aksiologiyani ahamiyati. Евразийский журнал академических исследований, 2(10), 51-55.
14. Shavkatovna, U. S. (2022). ZAMONAVIY TA'LIMDA ILMIY PEDAGOGIK MUHITNING TALABALAR DUNYOQARASHIGA TA'SIRI: MUAMMO VA YECHIMLAR.

SHOIRA ZULFIYA IJODIDA INSON MEZONI VA UNING TARBIYAVIY KAMOLOTI MASALALARI

Maxmudova Zulfiya Alimjanovna

ADPI Asistent o`qituvchisi

Jabborova Sayyora Muhammadqobilovna

ADPI Asistent o`qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada shoira Zulfiya ijodida inson mezoni o`lchovlari va uning tarbiyaviy kamoloti masalalari to`g`risida va Zulfiya ijodi qisqacha yoritib o`tilgan .

Kalit so`zlar: shoira Zulfiya, ijod, komolot, tarbiya, mezon , Toshkent, ma`rifatparvar, O`zbekiston .

Annotation: in this article, the dimensions of the human criterion and the issues of its educational perfection in the work of the poetess Zulfiya are briefly covered.

Key words: poetess Zulfiya, creativity, perfection, upbringing, standard, Tashkent, enlightener, Uzbekistan.

Аннотация: в данной статье кратко освещаются измерения человеческого критерия и вопросы его воспитательного совершенствования в творчестве поэтессы Зульфийи.

Ключевые слова: поэтесса Зульфийа, творчество, совершенство, воспитание, эталон, Ташкент, просветительница, Узбекистан.

Ma`rifatparvar shoira jamiyatning oqila ayoli bo`lgan Zulfiya (Zulfiya Isroilova) Toshkentda tavallud topadi. U shoira, tarjimon, jurnalist va taniqli jamoat arbobidir. Ma`rifatparvar shoira 1965 yilda O`zbekiston xalq shoirasi. 1984 yilda Mehnat Qahramoni unvonlari bilan mukofotlangan.

1931 yilda Zulfiyaning birinchi ijod mahsuli “Ishchi” gazetasida e`lon qilingan. Ilk she`rlar to`plami 1932 yil “Hayot varaqalari” nomi bilan nashr etilgan. U inson fojiasi bo`lmish Ikkinchi Jahon urushi yillarida talafot va yo`qotishlardan azob chekkan halqning dardlari, alamlari va ruhiyatini falsafiy satrlarda ifodalaydi.

U Amrita Pritam, Mustay Karim, E.Ognesvet, S.Kaputikyan, M.Dilboziy M.Voqif, L.Ukrainka, Ye.Bagryana, N.A.Nekrasov, M.Yu.Lermontov,A.S.Pushkin va bir qator aniqli ijodkor olimlarning asarlarini o`zbek tiliga tarjima qilgan.

Zulfiya o`zbek xalqini zamon bilan, turli millatlar, ellatlarbilan taqdiri bir, yelkadosh xalq ekanligini kuylab,insoniyatni bir-biriga yaqin bo`lishiga ulkanxissa

qo'shgan, ularni qalam va shijoati ila ezgu ishlar sariundagan yurtimizningma'rifatparvar ayollaridan biridir. Zulfiyaning ijtimoiy-falsafiy qarashlarining mezoni inson va uning tuyg'ularini madh etishdir. Uning ijod tafakkurida hayotning zavqi ham, g'oliblikning g'ururi kelajakning sururi ham, inson baxti-kamoli ham, oshiqning bir-biriga ahdi ham, xalqning dushmanddan, yomondan nafrati ham, insoniyatga kulfatlar keltirgan qirg'in urushning xijron azobi ham, ayolning ulug'vor toqati, chin sadoqati ham, achchiq-shirin armoni ham, do'stlik darmoni ham, yoyinki, jamiyki insoniy tuyg'u va qarashlar ifodalanadi. Zulfiyaning yurak haroratini, ruhiyatini belgilagan omil uning noyob insoniy tuyg'ularni kuylovchi ma'rifatparvarligidir. U butun vujudini, joni tabiat noyob ijod bo'lmish insonga va uning ma'naviy-ma'rifiy kamolotiga bag'ishladi. Insonlarning quvonchiga quvonch, baxtiga baxt ulashish, dardiga darmon, yarasiga davo bo'lishga harakat qildi, ularni musaffo tong sari, uyg'onish va porloq kelajakka erishishlari uchun oshiqdi.

U insoniyat kamoliga zid bo'lgan "har narsaga o'zini fido" qilib, bebaho ne'mat-tinchlik, haqiqat va adolat, go'zallik, ezgulikni, ona farzandini qanchalik asrab-avaylasa, shunday asraydi. Insonlar qalbiga yaxshilik urug'ini qadab, qalb harorati ila uni ko'kartirish niyatida bo'ladi, agar "qalb o'ti kor qilmasa, sochlarini uchqun qilib yoqishga" ahd qiladi. Ma'rifatparvar uchun hamma "yuragiga birdek", hamma "ko'zi-qosh kabi" do'st, "elkadosh va taqdirdosh" deb bilishi, "yurtimning xaritasi-mening qalbim kabi" degan falsafiy g'oya surishi shundan.

Zulfiyaning ijod falsafasi sog'lom fikr va qaynoq xis-tuyg'ulardan xosil bo'lgan, o'ychan - usti mukammal, zamiri ma'noli, mavzusi manzarali. Unda zamon va makonning chegarasi, ko'lami keng va butun, tavsiflar esa inson kechagi, buguni va ertangi taqdiri bilan uyg'unlikda ifoda etiladi. Shoiraning ijodidagi "yuragimga yaqin insonlar" va "kelajak" motivlarining ustuvorligi ham shundan. Shoiraning ijodidagi xushfe'llik, baxtiyorlik bilan fojaviy yo'nalishlarning bir safda bo'lishining sababi ham uning voqelikni, zamoni, insonni keng, yaxlit, murakkabligi bilan tahlil etish yo'lidan borishiga bog'liq. Tarixning ham shukuhli xulosalariga, ham achchiq sabog'iga suyanishi yotadi: "Kechmishim yolg'iz bir alifbo — saboqday" deydi shoira "Kelajak..."¹ she'rida.

Sergey Yesenin "O'zim haqimda" nomli tarjimai xolida tug'ilgan joyi, yili, yoshligi va o'qigan maktablarini bayon qilgach: "qolgan avtobiografik ma'lumotlarga kelganda, ular mening she'rlarimda", deb nuqta qo'yib qo'ya qoladi.

¹ Зулфия. Хаёллар, Туйғулар... Т., "Ғофур Ғулом". 1981 йил. 169 бет.

Mana shunday fikrni Zulfiya ham yozgan. “Nazarimda, - deydi Zulfiya, - shoirlar o‘z tarjimai hollarini yozmasliklari joiz. Negaki, shoirlar haqida she‘rlari tavsif beradi, ular haqida hamma narsani aytib bermasa ham, ijodlarida hayotlarining ko‘pchilik tomonlarini sharh etib berishga qodir she‘rlar bo‘ladi”.

“Urush yillari kamolot davri bo‘ldi,- deydi Zulfiyaning o‘zi, aqlli gaplarni o‘ylab topishga, yasama dard yoki zavq-shavqni kuylashga o‘rin qolmadi, turmushning o‘zi qat‘iyat bilan haqiqiy so‘z talab qildi; beixtiyor ravishdami yoki birovning tajribasiga murojaat qilish natijasidami, asl so‘zlar o‘z-o‘zidan qyyilib kelaverganidan keyin ularni o‘rni-o‘rniga joylashtirish, bir-biri bilan bog‘lash yo‘lini topar ekansan... 1947 yilda chiqqan “Xulkar” kitobim yangi ishning yakuni bo‘ldi. She‘rlarim voqeaband bo‘lib qoldi, desammikan. Lekin bayonchilik ma‘nosida emas. Men bu she‘rlarga o‘z ruxiy tariximning bir parchasini joylashtira boshladim (ta‘kid bizniki — S. M.), bu parchaning o‘z tuguni, kulminatsiyasi va yechimi bor edi. Endi yozmoq uchun, Lev Tolstoy aytgandek, dastlab gapning uchini uchiga ulab olishim kerak edi. She‘rni boshlab qo‘yib, oxirini topmagunimcha uni davom ettira olmas edim. Endilikda qayoqqaqarab ketayotganligimni bilganimdan yo‘lning eng qisqasini izlab topa olardim. Natijada she‘rlarim muxtasar va tugal bo‘la boshladi”.

Zulfiyaning keyingi she‘rlarida, ayniqsa: “Men tongni kuylayman”², “Yuragimga yaqin kishilar”, “O‘ylar”, “Visol”, “Yillar, yillar”³, “Aziz tuyg‘ular”, “Tong bilan shom aro”⁴ kabi turkum she‘rlarida ham zamonamiz va zamondoshlarimiz qalbi butun murakkabligi bilan, ammo hayotbaxsh, optimistik ruhning kuchli mavji bilan tasvirlanmoqda. Shoira ijodining boshidan to hozirgacha hamma narsada uning ikki tomonini, ya‘ni baxtda uning zidi bo‘lmish baxtsizlikni, quvonch bilan birga g‘amni idrok etadi. Shu ikkilik uning lirikasining fojiviy asosibosh kolliziyasini belgilaydi. Shoiraning she‘rlaridagi “Qo‘shiqclarim bilmay g‘am, riyo oshkor kuldim, oshkor chekdim g‘am”⁵, “ishq, baxt, hijron dog‘i juft yashar odam borki” (“Ko‘zingda yosh deysan”), “Men ko‘zda yosh bilan kulib qayg‘uda ham qo‘ymam ko‘zlarim” (“Umid kutaman”), “Yoniq edi sevinch, ishq ham, dard-hijron sanda, toq misrali bo‘lganmi hech bayt”⁶, “Sezmaganing na g‘am, na quvonch. Ikkisining bag‘riga tashlab, sabotimga topmaysan ishonch!” (“Tabiatga isyon”), “U ishqdan devona, hijrondan yona-yona bag‘ri kuyib, otashi toshib, ko‘zlarin hayotga

²Zulfiya. “Men tongni kuylayman”. T., “Qizil Ўзбекистон” va “Правда Востока”. 1950 йил.

³ Zulfiya. Ёиллар, йиллар... Шеърлар.(Зулфия ўзининг мўтабар Ота ва Онасининг ёрқин хотирасига бағишлаган). Т., Адабиёт ва санъат нашриёти, 1975 йил.

⁴Zulfiya. Tong bilan shom aro. T., “Шарк” 2006 йил.

⁵Zulfiya. “Ўқувчимга” Т., 1959 йил. 32 бет.

⁶Zulfiya. “Кўёш узиб бер” Т., 1972 йил. 62 бет.

kattaroq ochib naq jarohatli jayron qaytadan turdi” (“Dolg‘ali bir hayot...”) kabi misralardan ham shu ikkilik (bir butunlikda idrok etish) uning ijodiy prinsiplaridan biriga aylanganligi ravshan ko‘rinib turibdi.

Zulfiyaning bir butunlikka, to‘lalikka intilishi uning turkum she‘rlar yozishga moyilligida ham ko‘rinadi. Shuni aytish kerakki, Zulfiya g‘oyat o‘ziga talabchan ijodkor. Har bir she‘rini maromiga yetkazibgina, kungli to‘lgandagina matbuotga beradi. Shoiraning she‘r bitmagan kuni yo‘q, biroq bularning eng sarasini xalqda havola qiladi. She‘rni matbuotga berishga shoshilmasligining sababi shuki, u har bir mavzu, har bir ijtimoiy-siyosiy yoki axloqiy fikr, tuyg‘u, dardni chuqur va mukammal poetik tahlil etish yo‘lidan boradi. She‘riy turkum shundan kelib chiqadi. Bir dona marvariddan marjoy xosil bo‘lmaydi. Shuningdek she‘rlar marvarididan tizilgan turkumgina shoiraning g‘oyaviy niyatini to‘laroq ifodalashi mumkin. Shoira shu she‘riy turkum orqali hayotni, voqelikni, odamlar qalbini kenglikda, murakkabligi bilan tahlil etishga erishadi. Uning turkumga kiritgan she‘rlarining har biri mustaqil yashash darajasiga ko‘tariladi, ayni chog‘da bir-biri bilan mazmuni, yo‘nalishi, pafosi bilan uzviy boglanadi. Shoiraning o‘nlab she‘riy turkumlari bor bo‘lib, bularning har birida shoira ruhiy olamining yangi qirrasini, zamon va zamondoshlar qalbiga yangi tomondan kirib borishi namoyon bo‘ladi. Agar “Xijron kunlarida” turkumida urushning shafqatsiz alangasida o‘tga tushgan qildek azoblangan qalbning g‘olib chiqishi ifodalansa, “Yuragimga yaqin kishilar” turkumida shu insondagi matonat, hayotbaxshlik, sadoqat ildizini odamlar mehfidan, ona-Vatan mehridan qidiradi. Shoiraning “Mushoira” turkumida progressiv insoniyatning taqdiri, tashvishi, intilishlari, orzu-ideallarining mushtarakligiga ypg‘u beradi. Shoiraning “O‘ylar”, “Yillar, yillar” turkumlari hayot va inson, kecha, bugun, erta, umr mazmuni, muhabbat va sadoqat, yashash va kurash ma‘nosiz to‘g‘risidagi o‘y, mushohada, falsafiy bahsdan iborat. “Kamalak” turkumida insoniyat o‘zi kashf etgan kelajakni, orzuni — kommunizmni kuylaydi. Aslida she‘riyat doim yuksak umid va orzular, kelajakka intiqlik va intilish bilan yashovchi insonga o‘xshab ketadi. Zotan ezgu niyatlar sari yetaklamagan, kelajakni yaqinlashtirish uchun kurashmagan she‘riyat shunchaki bir ermakdan boshqa narsa emas. Zulfiya ijodida hayotga tashnalik, kurashchanlik ruxi, optimistik ruhokimligning boisi uning shu kelajakka oshiqishidir. Shoira lirik qahramonining ruhan tetik, mardona bo‘lishi va yo‘lidagi har xil mushkullarni yengib o‘tishiga olib kelgan kuch shu “ertaga chorlovchi” orzudir. Shu kelajak shoiraning “bir umr ko‘zida turadi”. Uni “baridan tutgan” shoira xalqni ana shu “chorlovchi baxt, orzu” tomon ilhomlantiradi. Zulfiyaning kelajakka oshiqib ketayotgan xalqqalbiga hamohang,

hamsalmoq qo'shiqlar bitish"ga va ular — "insonlar qalbiga yangi qahramonlik mo'jiza taftini" baxsh etishga intilishi shundan. Shoira kelajakni "chorlab chaqiruvchi ajib kamalakka" o'xshatar ekan, uningqattiq mehnat va mardona kurash "ulkan matonat" evaziga qo'lga kirishini ta'kidlaydi. Baxtni "tinchi yo'qhayotda" ko'radi. Zulfiya avvalgi "Yurak hamma vaqt yo'lda" turkumida yo'l obraziga diqqatni tortib, inson umrining mazmunli bo'lishi va katta orzular sari g'ovlarni mardona yengib borishi kerak, degan g'oyani targ'ib etgan edi. "Kamalak" turkumida yo'l obrazi kelajak obrazi bilan tutashib ketadi. Unda "yo'l-qo'shiq" degan fikr bor. Kommunizm uchun kurash yo'lida "qo'shiqda aylangan go'zallik kezadi", "yolqin; jo'shqin tuyg'ular" qaynaydi. Kelajakka olib boruvchi shu yo'lda "munis do'stlar", ularning "nurli og'ushi" va "kimningdir bir o'chmas diydori" ko'mak beradi va shoira bu kuchlarni "biz jon deb avaylagan qo'r" deb ataydi. "Kelajak"dagi lirik qahamon "Eng uchqur ilhomlar qanoti — xayolda uchsam" deydi, chunki u kelajakni shu qadar aniq tasavvur qiladiki va unga yetishishga ishonadiki, xatto Farxod ko'zgusi ham ip esholmaydi. Zulfiya urush yili yozgan "Uni Farxod der edilar" poemasi da ko'zgu obrazini ishlatgandi.

Shu o'rinda yana bir haqiqatni aytib o'tish kerak: Zulfiya hayotdagi hamma narsa — she'riyat uchun material, ilxom beruvchi hamma narsa to'g'risida qalam tebratdi, ammo bularni ayol qalbi bilan tinglab, ayol ko'zi bilan ko'rib, idrok etib, ayol so'z — bo'yog'i bilan tasvirladi, uning ohangida — ovozida kuyladi. Shoiraning qaysi she'riga nazar tashlamang, undagi obrazlar ham ayollar dunyosidan topilgan. Uning tashbehleri ayollar bisotidan tug'ilgan, ularning tuyg'u, kechinmasi, psixologiyasi, taqdiri, orzu-istagini ifodalashga xizmat etuvchi palak-obrazlardir.

Xullas, to'g'ri, bizni o'rab turgan borliq shoirlar uchun ham shoirlar uchun ham yagona olamdir, ammo bu murakkab va sirli olamni hamda insonning tubsiz qalbining darichasini ular o'z kalitlari bilan ochadilar. Asarning g'oyaviylik darajasini o'lchash mezoni hamma uchun bitta, albatta. Biroq voqelikni ko'rish va ijodiy tadqiq etishda ularda qonuniyatlar ila tug'ilgan mushtaraklik bilan birga o'ziga xoslik ham bor. Shoirlar qalbi g'oyat nozik, dilgir, sezgir, bezovta, musiqiy, tahlikali, bardoshli. Ularda insoniyatga o'z farzandiday boqish, ona-Yerni va undagi barcha go'zalliklarni ko'z qorachiridek asrash, olamni tinch-oso'yishta saqlab turish uchun kuyining, kelajakni go'dakdek yo'rgaklab olishga va o'zini fido qilib uni himoya qilib qolishga tayyorlik tuyg'usi juda jushqin ifodalanadi. She'rlarning tarki tozaligi, samimiyligi, iffatliligi va xatto ixchamliligida ayol fazilati shundaygina ayon bo'lib turadi. Ular nima haqida fikr yuritmasinlar, unga o'zining, ya'ni ayollar qalbidagi yo'lak bilan kirib boradilar. Ayollar qalamidan tushgan har bir so'z, obraz,

bo‘yoqda ular qalbining muhri shunday yarqirab ko‘rinib turadi. Zulfiya eng avvalo, o‘zbek ayoli taqdirida yuz bergan buyuk burilishni — uy bekaligidan qutulib jamiyatimizning hur, teng va fidokor yaratuvchisiga aylanishini — “Vatanning erkasi bo‘lib yashayotgan”ini mehr bilan tasvirladi. So‘ngra shoira butun diqqatini ayol buyukligini kuylashga” qaratdi-Shoira yuzlab she’rida ayol, onaning buyukligini ta’riflaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://tafakkur.net/zulfiya.haqida>
2. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Zulfiya>
3. <https://zenodo.org/records/7685329>
4. Alimjanovna, M. Z. (2022, October). PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM AND SOCIAL LIFE IN THE KINGDOM OF BABURIDS. In Archive of Conferences (pp. 173-187).
5. Alimjanovna, Z. M. (2022). NOSTALGIA IN THE PERSON OF BABUR. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 4, 67-73.
6. Maxmudova, Z. (2022). MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG‘RIKENGLIK O‘ZBEK XALQINING YUKSAK QADRIYATIDIR. Journal of Integrated Education and Research, 1(1), 150-154.
7. Shavkatovna, U. S. (2022). ZAMONAVIY TA’LIM MUXITIDA TALABALARDA ILMIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISH TIZIMININI TAKOMILLASHTIRISH. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 2(2), 136-139.
8. Usmanova, S. (2022). TALABALARDA ILMIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHDA AKSIOLOGIK PEDAGOGIKADAN SAMARALI FOYDALANISH. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 1(7), 121-123.
9. Usmanova, S. (2022). Talabalarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda pedagogik aksiologiyani ahamiyati. Евразийский журнал академических исследований, 2(10), 51-55.
10. Shavkatovna, U. S. (2022). ZAMONAVIY TA’LIMDA ILMIY PEDAGOGIK MUHITNING TALABALAR DUNYOQARASHIGA TA’SIRI: MUAMMO VA YECHIMLAR.

THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Karimova Dilafruz Javlonbek Qizi

*Chirchik State Pedagogical University Faculty of Tourism
Department of Foreign Language and Literature(English)*

Bachelor degree student

Jumaeva Nasiba Komil qizi

*Chirchik State Pedagogical University Faculty of Tourism
Department of Foreign Language and Literature(English)*

English teacher

Abstract: This article discusses the impact of Social Media on the current landscape of English teaching and learning. Initially emerging from the realm of Social Networking, Social Media has long been part of informal education through avenues like teleconferencing and distance learning. Over time, it has evolved into a more advanced platform known as e-learning. The utilization of newer Social Media platforms such as Facebook and YouTube has sparked debates and diverse opinions, as evidenced by various studies. Consequently, there is a need to reassess the roles of teachers and learners, along with their emotional and attitudinal responses to the use of Social Media in education, given its inevitable integration into our daily routines.

Key words: *Immersion, Self-Direction, Social Media, Pronunciation, WhatsApp, Instagram, YouTube, Facebook.*

INTRODUCTION

It's fascinating how social media platforms have evolved beyond personal use into powerful tools for education. Integrating technology like social networking sites into language classes can indeed provide more engaging learning experiences. The ability to exchange information, engage in interactive environments, and interact with both peers and teachers can significantly enhance the learning process. Plus, with the prevalence of access to these digital platforms, educators have a wide array of tools at their disposal to create dynamic and effective learning environments. It's exciting to see how these technologies continue to shape and enrich educational practices. Social media platforms have transformed communication and information sharing in both personal and professional spheres. According to Hagler (2013), these digital tools serve various purposes such as communication, discussion, private

messaging, and sales. They enable users to create, share, and exchange information with specific groups of individuals. As social media usage permeates all aspects of life, including education, there has been significant research into their pedagogical and social benefits. Particularly in language education, online social media tools like Facebook, Twitter, Instagram, and YouTube are increasingly seen as valuable resources for teaching and learning English (Abe & Jordan, 2013; Chartrand, 2012; Seaman & Tinti-Kane, 2013). Scholars highlight that leveraging social media effectively can enrich the learning experience by fostering information exchange, facilitating interactive environments, and promoting student-teacher and peer interaction.

LITERATURE REVIEW

The landscape of self-directed language learning has been reshaped by digital technology, offering numerous online tools and platforms with immense learning potential. The Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), established in 2001, places significant emphasis on the ability to independently communicate in a language (McDermott, 2013). The widespread adoption of information technologies, particularly social media, has become ubiquitous in both everyday life and academic circles. Social media platforms encompass various formats, including blogs, social networks like Facebook and Instagram, microblogs such as Twitter, wikis like Wikipedia, video podcasts, and photo-sharing apps like Snapchat, enabling diverse forms of interaction.

Applications like YouTube, Facebook, Twitter, and WhatsApp have profoundly impacted social interaction and information exchange within student and teacher communities. Educational technology motivates learners by fostering independent learning, engagement, collaboration, and accommodating various learning styles. Recent studies emphasize the inherently social and interactive nature of language acquisition, suggesting that leveraging social media enhances learning experiences. The dynamic nature of social media makes language learning less daunting and encourages increased effort from learners.

Utilizing electronic devices and social media enables collaborative learning and resource sharing among peers (Gikas & Grant, 2013). While there are both benefits and drawbacks to incorporating social media and mobile devices in education, the advantages primarily lie in the accessibility of course materials, videos, and lesson plans. Students perceive social media and mobile devices as the most accessible and cost-effective means of staying updated on current topics. Studies conducted in Western countries indicate that utilizing online social media for collaborative

learning significantly impacts students' academic achievements and satisfaction (Dhanya, 2016; Namaziandost & Nasri, 2019). These studies suggest that social media offers diverse opportunities for improving language skills and fosters ongoing, relevant dialogue, ultimately enhancing language production and reducing anxiety among learners.

DISCUSSION AND RESULT: Social media, with its interactive nature, provides learners with the opportunity to engage freely with others in a setting that closely resembles natural communication. When learners are immersed in an environment where the foreign language they are studying is used for instruction, they can competitively acquire new languages. This immersion can take various forms, such as partial immersion, where learners are exposed to both their native language and the foreign language they are learning. In this approach, students learn new concepts in their native language while also developing competencies in the foreign language. Technology, particularly social media platforms like Facebook and WhatsApp, can facilitate such immersion. Learners can join language-specific WhatsApp groups and Facebook pages, enabling them to use both their native and target languages for learning.

The use of these technologies enhances language teaching and learning by providing greater flexibility and accessibility. Learners can access content anytime and from anywhere, allowing for continuous immersion into the language learning process. Online learning also enables independent study, supplementing the content provided in traditional classroom settings. Learners can choose to either advance ahead of class materials, improving their understanding and retention, or review content taught in class to reinforce learning.

Overall, social media platforms enable learners to immerse themselves in environments conducive to learning foreign languages, regardless of physical location. This approach makes language teaching and learning more cost-effective, as immersion allows for more efficient language acquisition. Immersion, in language teaching, involves using the target language as the primary mode of instruction to enhance learners' proficiency. Through social media platforms, instructors can expose learners to situations where they can use the language in daily interactions, fostering comfort and proficiency. Additionally, learners can utilize built-in social media tools like translation features to improve their understanding of the new language. Immersion becomes more effective when students interact not only with fellow learners but also with instructors, creating a supportive environment for language acquisition.

CONCLUSION:

Social media serves as a potent resource for language learning and practice. Through these platforms, learners can connect with native speakers, honing their language skills through interaction. Additionally, they can access a wealth of resources tailored to enhance their language acquisition journey. In summary, social media's significance in education cannot be overstated—it elevates student engagement, encourages collaboration, and bridges classrooms with real-world contexts. Ultimately, it enriches learning experiences and cultivates global communities of learners.

REFERENCES

1. <https://scholarworks.uark.edu/>
2. <https://www.learninglanguages.eu/social-media-support-in-learning-foreign-language-challenges-strategies-for-the-21st-century/>
3. Chun, D., Kern, R., & Smith, B. Technology in Language Use, Language Teaching, and Language Learning. *The Modern Language Journal*, 100(S1), 64-80, 2016 [Accessed Nov 13, 2019]. <https://doi.org/10.1111/modl.12302>
4. Bozalek, V., Ng'ambi, D., and Gachago, D. Transforming Teaching with Emerging Technologies: Implications for Higher Education Institutions. *South African Journal of Higher Education*, 27(2), 419-436, 2013 [Accessed Nov 13, 2019]
5. Lai, C., Shum, M., & Tian, Y. Enhancing Learners' Self-Directed Use of Technology for Language Learning: The Effectiveness of an Online Training Platform. *Computer Assisted Language Learning*, 29(1), 40-60, 2016 [Accessed Nov 13, 2019]. <https://doi.org/10.1080/09588221.2014.889714>
6. S. Hussin, M. Y. Abdullah, N. Ismail, and S. K. Yoke, "The Effects of CMC Applications on ESL Writing Anxiety among Postgraduate Students," *English Lang. Teach.*, vol. 8, no. 9, p. 167, 2015. <https://doi.org/10.5539/elt.v8n9p167>
7. Turoпова F.M. Characteristics and definitions of language. / www.journal.namdu.uz/ NamDU ilmiy axborotnomasi 2023 yil, 4 son./ pages 288-293
8. Turoпова F.M. Words and word combinations to form the lexical system and cultural aspects of the English language. / International conference on developments in education, sciences and humanities. www.econferencezone.org. Pages 377-379

G. ORWELL'S NOVEL "1984"

Karimova Dilafruz Javlonbek Qizi

Chichik State Pedagogical University Faculty of Tourism

Department of foreign Language and Literature(English)

Bachelor degree student

Jumaeva Nasiba Komil qizi

Supervisor: Chirchik State Pedagogical University Faculty of Tourism

Department of Foreign Language and Literature(English)

English teacher

Abstract: George Orwell, an English writer known for his novels 'Animal Farm' (1945) and 'Nineteen Eighty-Four' (1984), was a novelist, essayist, and critic renowned for his firm convictions. He delved into significant political movements of his era, such as imperialism, fascism, and communism.

Key words: Totalitarianism, Nazism, Stalinism, Imperialism, Fascism, Communism

Introduction Born to a British civil servant in India, George Orwell spent his early years in the country before his mother relocated him and his sister to England when he was about a year old. Settling in Henley-on-Thames, Orwell's father remained in India and had little involvement in his son's upbringing. Despite his father's return to England in 1912 upon retirement, Orwell never developed a strong connection with him, perceiving him as uninteresting and conservative.

Orwell's childhood was marked by frequent illness, including bouts of bronchitis and the flu. Despite these health challenges, he displayed an early aptitude for writing, reportedly penning his first poem around the age of four. He described himself as a lonely child who found solace in crafting stories and conversing with imaginary characters. Orwell's literary talents were recognized early on, with one of his poems published in the local newspaper when he was just 11 years old.

Literature review: George Orwell, formerly known as Eric Blair, resigned from the government in 1928 due to his own financial struggles and his growing disillusionment with Britain's imperial policies. He then immersed himself among the impoverished and marginalized populations of Europe, as well as unemployed miners in northern England, chronicling these experiences in "Down and Out in Paris and London" (1933). It marked his first published work under the pseudonym George Orwell, derived from the River Orwell in East Anglia.

Orwell's debut novel, "Burmese Days" (1934), depicted an emotionally isolated individual grappling with a repressive societal atmosphere, a theme he revisited in subsequent works like "A Clergyman's Daughter" (1935) and "Keep the Aspistras Flying" (1936). In "The Road to Wigan Pier" (1937), Orwell returned to highlighting

the struggles of the destitute and unemployed, infusing his writing with a palpable sense of indignation.

While "The Road to Wigan Pier" was being published, Orwell journeyed to Spain as a journalist to cover the Civil War and later joined the Republican militia. He sustained serious injuries in battle, resulting in permanent damage to his throat. Orwell also participated in the fight against communist suppression in Barcelona before fleeing Spain in fear for his life in 1937. His experiences during this time were detailed in "Homage to Catalonia" (1938), regarded as one of his finest works.

Upon returning to England, Orwell penned "Coming Up for Air" (1939), exploring themes of nostalgia for a past England and apprehension about the impending threat of war and fascism. Despite being deemed unfit for military service due to his health, Orwell contributed to the war effort by serving as the head of the Indian service at the British Broadcasting Corporation (BBC). Subsequently, he became the literary editor of Tribune, a socialist newspaper, and continued to write extensively as a journalist and critic, offering insightful commentary on English society and politics.

Discussion and results: Orwell's final work, "Nineteen Eighty-Four" (1984), unfolds in a dystopian future where the world is ruled by three totalitarian police states engaged in perpetual warfare. Set in the imagined realm of Oceania, the novel follows the protagonist Winston Smith, an Englishman employed in a minor party role within the oppressive regime. The government, led by the enigmatic figure Big Brother, manipulates truth and history to maintain its control over the populace.

Driven by a yearning for truth and decency, Winston secretly rebels against the regime, engaging in a forbidden romance with Julia, a like-minded individual. However, their dissent is detected by the omnipresent surveillance of the Thought Police, leading to their arrest and subsequent imprisonment. The government's objective is not merely to physically break Winston but to eradicate his independence and humanity, compelling him to love Big Brother, whom he previously despised.

Orwell's novel depicts a society dominated by government surveillance, propaganda, and thought control. The Party employs Newspeak, a language designed to restrict free thought and reinforce its doctrines through slogans like "War is peace" and "Freedom is slavery." Winston's journey serves as a cautionary tale, warning against the dangers of unaccountable governments and the erosion of individual freedoms.

Written as a response to the totalitarian regimes of Nazism and Stalinism, "Nineteen Eighty-Four" serves as a stark reminder of the perils of authoritarian rule. Winston embodies the values of civilized society, making his eventual defeat and capitulation to the oppressive regime all the more poignant. Orwell's work stands as a powerful critique of totalitarianism and a testament to the enduring struggle for freedom and human dignity.

Orwell aimed for his book to act as a cautionary tale about totalitarianism. The central message emphasizes that under the oppressive gaze of an all-encompassing government, even intimate relationships cannot thrive. In a society where surveillance is constant, individuals are deprived of the freedom to genuinely experience love.

Conclusion: The primary theme of George Orwell's "1984" is to caution readers about the perils of totalitarianism. The book serves as a stark portrayal of the immense control and authority wielded by a totalitarian regime, illustrating its profound impact on society and its inhabitants. Orwell penned the novel with the intention of imparting a lesson about the dire consequences that ensue when a government exercises unchecked power.

The enduring significance of "1984" lies in its unsettling depiction of a world stripped of freedom, individuality, and truth. It serves as a warning against complacency and emphasizes the necessity of safeguarding personal liberties and resisting the encroachment of totalitarianism. Orwell's work remains a poignant and influential piece of literature, resonating with successive generations and urging them to remain vigilant against threats to democracy and freedom.

REFERENCES:

1. <https://www.britannica.com/topic/censorship/Medieval-Christendom#ref358914>
2. <https://www.britannica.com/biography/George-Orwell/Animal-Farm-and-Nineteen-Eighty-four#ref120670>
3. <https://www.britannica.com/art/novel/The-best-seller#ref504035>
4. <https://medium.com/@terencechen1505/why-1984-by-george-orwell-is-so-great>
5. <https://news.ycombinator.com/item>
6. <https://study.com/learn/lesson/1984-george-orwell-summary-analysis-themes.html>
7. <https://englishpluspodcast.com/unraveling-the-depths-of-george-orwells-1984-an-in-depth-analysis-author-insights-and-modern-day-relevance/>
8. Turopova F.M. Characteristics and definitions of language. / www.journal.namdu.uz/ NamDU ilmiy axborotnomasi 2023 yil, 4 son./ pages 288-293
9. Turopova F.M. Words and word combinations to form the lexical system and cultural aspects of the English language. / International conference on developments in education, sciences and humanities. www.econferencezone.org. Pages 377-379

OPTIMISM OF W.SHEKSPERE`S TRAGEDIES

Karimova Dilafruz Javlonbek Qizi

*Chirchik State Pedagogical University, Faculty of Tourism,
Department of Foreign Language and Literature(English),*

Bachelor degree student

Jumaeva Nasiba Komil qizi

Supervisor: Chirchik State Pedagogical University Faculty of Tourism

Department of Foreign Language and Literature(English)

English teacher

ABSTRACT

In the past, Europe, America, Africa, and Australia had their own distinct religions before adopting Asian religions. However, these native religions either disappeared or lost influence due to the dominance of Asian belief systems. Understanding this historical context is crucial when considering the interactions between Western artists and the East, as well as the impact of Oriental science and literature. The West approached the East with particular needs and expectations until it strengthened its philosophical, theoretical, and scientific foundations. When examining comparative literature, the distinction between East and West becomes less significant. Consequently, the role of the East is noteworthy in Shakespeare's work, as it exhibits numerous Oriental parallels.

Key words: *world literature, world dramaturgy, Shakespeare humanism, Shakespeare's characters, translations of Shakespeare tragedies, the school of Shakespeare.*

INTRODUCTION: William Shakespeare is a celebrated icon in global literature and drama. His enduring legacy has captivated nations for centuries, with his works translated into countless languages and performed on stages around the world. As the playwright Ben Jonson once predicted, Shakespeare's influence remains pertinent and significant across time. Throughout history, there has been a traditional divide between the East and the West based on faith, culture, and beliefs. The East is associated with spirituality, while the West is linked to rationality and knowledge. Many of the prevalent belief systems worldwide originated in the East, such as Buddhism, Brahmanism, and Confucianism, influencing populations globally. Uzbekistan is no exception to Shakespeare's widespread popularity, with

his works deeply ingrained in the hearts of readers and audiences. The translation of Shakespeare's renowned tragedy, "Hamlet," into Uzbek by the eminent poet Cholpon in 1934 marked a significant milestone in Uzbek theatrical culture. Shakespeare's impact extends beyond borders, with his countrymen and numerous scholars worldwide contributing to the ongoing study of his works. Russian scholars, including A.A. Smirnov, A.A. Anikst, M.M. Morozov, F.M. Samarin, and Yu. Levin, have played a crucial role in analyzing Shakespeare's works not only in Russia but also in the former Soviet republics. International experts like W. Clemens, G. Grenville-Barker, C. Erl, M. Shakespeare, and Joseph have also made noteworthy contributions to the field of Shakespeare studies. The exploration of Shakespeare's works continues to thrive across diverse languages and disciplines, showcasing the enduring relevance and universality of his literary genius.

LITERATURE REVIEW: Prominent Uzbek writers such as Gafur Gulyam, Chulpon (Abdulhamid Suleymanov), Maqsud Sheikhzoda, and Uyghur have significantly contributed to the dissemination of Shakespeare's works in Uzbekistan. Subsequently, translations of Shakespeare's works were undertaken by Asqad Mukhtar, Turob Tule, Jamal Kamal, Sadullah Ahmad, and Yusuf Shomansur. Uzbek scholars, including G. Salomov, D. Gulamova, F. Sulaymanova, M. Kholbekov, K. Tojiev, and K. Karamotova, have conducted research on these translations into Uzbek. In Shakespeare's works, he delves not only into the subjective tragedies of individuals but also into the broader tragedy of the state and the world. His tragedies depict the universal struggles of humanity, transcending individual characters and time periods. Characters like Hamlet, Othello, Lear, Macbeth, Brutus, Coriolanus, Antony, and Timon represent various epochs and societies, embodying the collective tragedy of their respective eras.

The elements of tragedy have roots in ancient myths, where the conflict between Good and Evil often led to tragic outcomes. The ancient Greeks elevated tragedy to a literary genre, exploring its complexities and fearsome aspects in the works of Aeschylus, Sophocles, and Euripides. Greek tragedies often incorporated religious influences, attributing tragic mistakes to the will of the gods, as seen in "King Oedipus." However, Greek tragedies also emphasized the recognition of fate and the defiance of passivity, as exemplified in "Prometheus Bound." Conversely, Roman tragedies, particularly those of Seneca during the decline of the Roman Empire, lacked the grandeur of humanity and primarily focused on the downfall of prominent individuals, exhibiting a superficial treatment of tragedy.

European tragedy, including Italian and English traditions predating Marlowe, drew inspiration from Roman models. During the Middle Ages, the concept of tragedy waned as spiritual suffering and acceptance of affliction became entrenched beliefs. However, Shakespeare revitalized the genre, exploring the depths of human experience and presenting timeless themes that continue to resonate across cultures and generations.

DISCUSSION AND RESULTS: The dual portraits of Shakespeare depict two facets of his character. On one hand, he exhibited a profound intellectual curiosity regarding human motives and actions, coupled with his linguistic prowess, which facilitated the creation of his masterpieces and enduring characters. However, reflecting his middle-class upbringing, Shakespeare was also driven by bourgeois instincts, prioritizing the acquisition of property and social standing in Stratford over the preservation of his plays for future generations. The publication of the First Folio by his partners was pivotal in shaping Shakespeare's enduring legacy, allowing his works to be widely performed, studied, and translated, solidifying his status as one of the greatest poets and dramatists in English literature and beyond.

In addition to his talent for crafting memorable characters, two other qualities contribute to Shakespeare's success. Firstly, his profound love for playing with language, from playful puns to sublime poetry, adds depth and richness to his works, although it may pose challenges for inexperienced readers, yet often clarity emerges in well-executed performances. Secondly, his openness and lack of rigid ideological or moral constraints enable him to depict a wide spectrum of human behavior, from the virtuous to the morally ambiguous. This breadth of vision and language contributes to the universal appeal of his works.

While Shakespeare's lack of commitment to didacticism has been criticized, his dedication to portraying the human experience underscores his adherence to Renaissance Humanism, a synthesis of Christianity and classicism that reflects the pinnacle of Western intellectual thought, manifesting prominently in his writings. This inclusive perspective, evident in both his works and his personality, challenges the romanticized notion of the artist, as Shakespeare was lauded by his peers for his honesty, openness, and timeless relevance. As Ben Jonson aptly remarked, Shakespeare transcended his age to become a figure for all time.

CONCLUSION: Reflecting on the literary landscape of Britain, it becomes evident that William Shakespeare stands unrivaled in his ability to seamlessly integrate history with supernatural elements. His plays are a product of the cultural and ideological amalgamation of various European influences, coupled with the rich

heritage inherited from Greek and Roman dramas. The presence of ghosts, fairies, and themes of fatalism woven throughout his works propels the narrative towards climactic moments, consistently captivating audiences and readers alike. Despite centuries of debate among literary critics regarding the legitimacy of these supernatural elements, Shakespeare's plays continue to draw large audiences to theaters even today. These supernatural elements inject vitality and intrigue into his works, without which they might risk becoming mundane. In an age where readers still seek motivation and stimulation, the enduring appeal of these ancient superstitions underscores Shakespeare's unparalleled ability to engage and enthrall audiences across generations.

REFERENCES:

1. Balashov N.I. A word in defense of Shakespeare's authorship. - М .: International Agency, 1998. - p. 132 - 133.
2. Salomov G., Nazarov B. Shakespeare's face // Shakespeare V. Othello: Disasters. Translation by Jamal Kamal from English. - Tashkent: Literature and Art Publishing House, 1991, p
3. Brown, John Russell. Shakespeare: The Tragedies. New York: Palgrave, 2001.
4. Danson, Lawrence. Shakespeare's Dramatic Genres. New York: Oxford University Press, 2000.
5. De Grazia, Margreta, and Stanley Wells, eds. The Cambridge Companion to Shakespeare. New York: Cambridge University Press, 2001.
6. <https://literariness.org/2019/05/19/analysis-of-william-shakespeares-plays/>
7. Zhang Shouying. (1999). A History of 20th Century Western Literature Criticism. Beijing: Beijing University Press
8. <https://www.academypublication.com/issues2/jltr/vol10/02/22.pdf>

DAROMAD VA FOYDA

Urinboyeva Yulduz Pirmazarovna - i.f.f.dok., dotsent
Nafasov Elbek Faxriddin o'g'li
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya: ushbu amaliy ishda daromad va foyda haqida tushuncha berilib, shu mavzu yuzasidan test savollari tuzilgan.

Kalit so'zlar: Daromad, foyda, oylik maosh, zarar, daromad turlari, foydaning hisoblanishi, foyda turlari.

Daromad tushunchasi: Daromad, bir tadbirkorlik faoliyati yoki shaxsga kelib chiqqan pul summasi. Daromadning elementlari: Daromad, umumiy sotilgan maxsulotlar soni va ularning sotish narxlari orqali aniqlanadi. Daromadning o'lchovlari: Daromad, faoliyat kategoriyasiga qarab o'lchaydigan bo'lsa-da, asosan pulda o'lchaydi.

Daromad, insonning puldarlik darajasini ifodalovchi bir konseptdir. Bu, shaxsga pul olish imkoniyatlarini, mavjud resurslarni va harakatlarini anglatadi. Daromad faqat to'g'ri investitsiyalar, ish faoliyatidan olingan pul o'tkazmalar, investitsiya daromadlari va boshqa moliyalashuvlardan kelib chiqar. Daromadning muhim qismlari dasturlash, tijorat, va investitsiyalar hisoblanadi.

Foyda tushunchasi: Foyda, bir tadbirkorlik faoliyati yoki shaxsga kelib chiqqan umumiy daromad va xarajatlar orasidagi farqdir.

Foyda elementlari: Foyda, sotilgan maxsulotlar soni va ularning sotish narxlari bilan hisoblanadi. Foydali foydada daromadning kuchli bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Foydaning ko'payishi va pasayishi: Foyda, daromad va sotilgan maxsulotlar narxi o'zgarishi bilan ko'payadi yoki pasayadi.

Foyda, bir harakatning o'tkazilgan natijalaridan olingan yoki kutib olingan maqbul oqibatlardir. Bu, investitsiyalar, faoliyatlar yoki amallar natijasida olingan daromadlarni hisoblashda muhimdir. Foyda, puldan boshqa moliyalashuvlarga, jismoniy va so'nggi natijalarga, zamonaviy faoliyatga solishtiriladi. Misol uchun, savdo foydasi savdo muomalasi o'tkazilgandan keyin qolgan summadir.

Oylik maosh, bir kishi yoki bir korxon tomonidan bir ish faoliyatining natijasida olingan oydagi to'lovni ifodalaydi. Bu, bir kishi yoki korxonaga o'zining amal qilishiga mukofot sifatida taqdim etiladi. Oylik maosh, amaliyotga o'tkazilgan ishning qadrini, faoliyatning turi va cheklanmalariga bog'liq ravishda o'zgaradi. Oylik maosh, ish bilan bog'liq ravishda to'lovlar, bonuslar va boshqa moliyalashuvlarni o'z ichiga oladi. Oylik maosh tushunchasi: Oylik maosh, bir ishchi yoki xodimning bir oylik ish bilan qanchalik mablag' olishi kerakligini ifodalaydi. Oylik maoshni hisoblash: Oylik maosh, ish haqining miqdori va shakli asosida

hisoblanadi. Oylik maoshni oshirish uchun ish haqining ko'nikmalari va daromadning ko'payishi kritikdir.

Oylik maosh odatda kundalik, haftalik, oylik yoki yillik hisoblanadi, ish joyining siyosatiga va davlat qonunlariga qarab. Maosh, har bir ish faoliyatining natijasida olingan pul summasi bo'lib, uning miqdori, to'lovlarni qanday hisoblash va ish haqida qonunlar tomonidan belgilanadi. Maosh, odatda ish haqida shartnoma yoki muzokara jarayonida belgilanadi va to'lovlar, bonuslar, va qo'shimcha moliyalashuvlar ko'rsatilgan shartlarga bog'liq ravishda o'lchanlanganadi.

Zarar tushunchasi: Zarar, bir tadbirkorlik faoliyati yoki shaxsga kelib chiqqan umumiy daromad va foyda orasidagi farqdir. Zarar hisoblash: Zarar, foyda va sotilgan maxsulotlar narxi o'zgarishi bilan ko'payadi. Agar daromad foydadan past bo'lsa, zarar sodir bo'ladi.

Zarar, bir kishi yoki korxonaga keltirilgan xavfni yoki yo'qotilgan mavjudliklarni ifodalaydi. Bu, maqsadga muvofiq emas, kerak emas yoki umumiy xavfli amalni ko'rsatish bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Zarar, pul moliyaviy yo'qotish, fizikaviy zarar, yoki boshqa zarar ko'rinishida bo'lishi mumkin. Misol uchun, bir korxonaga yo'l yo'qotish, ta'sirchan murakkab arizalarni o'tkazish yoki pulni yo'qotish zarar deb hisoblanadi.

Mavzuga oid testlar

1. Daromad nima?

- a) Pulni ishlab chiqarish va sotish
- b) Kelajakdagi pul miqdori
- c) Daromadni o'lchash usullari
- d) Pul olishni tartibga solish

2. Foyda qanday aniqlanadi?

- a) Pul miqdori va narxlar
- b) Qimmatbaho tovar va xizmatlar
- c) Daromad va sarmoya
- d) Daromad va xarajatlar

3. Daromadni aniqlashda qanday formulalar ishlatiladi?

- a) D/Y formulasi
- b) Qarz miqdori
- c) Pul miqdori
- d) Kuchli kapitalizatsiya formulasi

4. Foyda turlari qanday?

- a) Foydali va foydalanishsiz foyda
- b) Kuchli va kuchli bo'lmagan foyda
- c) Kattalik va kuchlik bo'yicha foyda

d) Xizmatlar va maxsulotlar foydasi

5. Daromadning turlari qanday?

- a) Faoliyatga oid daromad
- b) Foydali daromad
- c) Daromad ko'paytmasi
- d) Daromadning turlari yo'q

6. Daromadning miqdori va shakli qanday o'zgaradi?

- a) Savdo miqdori va sotilgan maxsulotlar soni
- b) Savdo miqdori va sotilgan maxsulotlar narxi
- c) Sarmoya miqdori va sarmoya kuchli darajasi
- d) Savdo miqdori va sotilgan maxsulotlar qo'shni

7. Daromadning ko'paytmasi qanday topiladi?

- a) Daromad vaqt ichida o'zgarmaydi
- b) Daromad ko'payadi, lekin ko'paytirishning sababi yo'q
- c) Daromad pasayadi, lekin yo'q
- d) Daromad ko'payadi va sabablar ko'payish haqida ma'lumot mavjud

8. Foyda nima?

- a) Kelajakdagi daromad
- b) Moliyaviy o'lchov
- c) Sarmoya
- d) Xizmatlar

9. Foyda miqdori qanday o'lchovlanadi?

- a) Sotilgan maxsulotlar soni va narxlar miqdori
- b) Savdo miqdori va sotilgan maxsulotlar narxi
- c) Sarmoya miqdori va sarmoya kuchli darajasi
- d) Daromad miqdori va sarmoya miqdori

10. Foydali foydani o'lchashda qanday formulalar ishlatiladi?

- a) Foyda vaqt o'qimlari
- b) Daromad miqdori va sarmoya darajasi
- c) Foyda ko'paytmasi
- d) Sarmoya miqdori va daromadning kuchli darajasi

11. Zarar nima?

- a) Moliyaviy kuchliq
- b) Xisobotlar

- c) Kichik daromad
 - d) Sotilgan maxsulotlar
12. Zarar qanday aniqlanadi?
- a) Daromad va sarmoya
 - b) Xarajatlar miqdori
 - c) Savdo miqdori va sotilgan maxsulotlar narxi
 - d) Daromad miqdori va sotilgan maxsulotlar soni
13. Zarar miqdori qanday o'lchovlanadi?
- a) Xarajatlar miqdori va xarajatlar kuchli darajasi
 - b) Sotilgan maxsulotlar soni va sotilgan maxsulotlar narxi
 - c) Daromad miqdori va sarmoya miqdori
 - d) Daromad miqdori va xarajatlar miqdori
14. Zarar turlari qanday?
- a) Moliyaviy zarar
 - b) Foydalanishsiz foyda
 - c) Kuchli va kuchli bo'lmagan zarar
 - d) Xarajatlar va daromad
15. Zararni o'lchashda qanday formulalar ishlatiladi?
- a) Zarar ko'paytmasi
 - b) Xarajatlar miqdori va xarajatlar kuchli darajasi
 - c) Sotilgan maxsulotlar soni va sotilgan maxsulotlar narxi
 - d) Daromad miqdori va sarmoya miqdori
16. Oylik maosh nima?
- a) Xarajatlar miqdori
 - b) Xarajatlar va daromad
 - c) Xarajatlar va so'nggi foyda
 - d) Ishga olinadigan maosh miqdori
17. Oylik maoshni qanday hisoblash mumkin?
- a) Sotilgan maxsulotlar soni va sotilgan maxsulotlar narxi
 - b) Foyda va xarajatlar
 - c) Ish haqining boshqa miqdorlari
 - d) Foyda va daromad
18. Oylik maoshning turlari qanday?
- a) Umumiy oylik maosh

- b) Jismoniy zarar
- c) Foydali zarar
- d) Daromad miqdori

19. Oylik maoshni o'lchashda qanday formulalar ishlatiladi?

- a) Xarajatlar miqdori va xarajatlar kuchli darajasi
- b) Ish haqining kuchli darajasi
- c) Foyda va xarajatlar
- d) Daromad miqdori va sarmoya miqdori

20. Oylik maoshning aniqlikka ega bo'lishi uchun nima kerak?

- a) Daromad miqdori
- b) Sotilgan maxsulotlar narxi
- c) Ish haqining qaysi ko'nikma bilan hisoblandi
- d) Xarajatlar miqdori.

Foydalanilgan adabiyotlar:

[O'zME](#). Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil.

[O'zbekiston milliy ensiklopediyasi](#) (2000-2005) ma'lumotlaridan foydalanilgan.

THE REFLECTION OF HEROISM IN THE NOVELS OF E. HEMINGWAY

Karimboyeva Sevinchoy Muzaffar qizi

*Chirchik State Pedagogical University. Faculty of Tourism,
Department of Foreign Language and Literature (English),*

Bachelor degree student

Supervisor: Nasiba Komil qizi Jumaeva

ABSTRACT

With the only word “hero”, a plethora of personages who make people or even the whole world astonished strike our minds in the blink of an eye. But there are such unique figures of the literature to whom worldly attention does not make any sense or the absence of millions of “eyes” is unable to hinder their heroic deeds. This can vividly be shown with the example of the fisherman Santiago in “The Old Man and The Sea” by Ernest Hemingway. “A man can be destroyed but not defeated” a statement made by the real hero-writer of the twentieth century whose epoch-making symbolic quotation echoes the invincible spirit of a hero who reaches the zenith of his success ultimately. In my study, I make an effort to find and analyze clear illustrations for the notion of heroism and represent it with the characters of the novel.

Key words: *Heroism, Parallel Suffering, Dignity*

INTRODUCTION: Hemingway’s works are not only remarkable for their unique writing style (the iceberg theory) and the accuracy and simplicity of characters’ psychological portraits, the richness and diversity of nature’s landscapes, they surprise with the author’s gift of feeling and conveying the pain of the whole world with one artistic word, summarizing the strength and power of the whole nation in one portrayal, and emphasizing the importance of fighting for peace, humanity and justice through the description of a small failure or victory. The most important thing is not to be afraid and perform the duties of a man, a soldier and a writer firmly and confidently. “One of Hemingway’s creative principles is that you can’t turn a blind eye to the tragedy in life, no matter how terrible it looks” (Hrybanov, 1980:30). The tragedy in the writer’s life is only enough to live again, because he believed that all the tragedies in the world were his own; he lived in them, fought against them and mentioned them in his works. His life and creative biography vividly prove this. Therefore, the relevance of this study is that despite a lot of

information about Ernest Hemingway (I. Kashkin, 1966; C. Baker, 1969; B. Hrybanov, 1980; D. Zatonskyi, 1999), his original writing style (T. Denysova, 2012; J. Benner, 1983; Y. Zasurskyi, 1984), problematics of his work (G. B. Colvert, 1955; I. Devdiuk, 2006, 2014; O. Veremiichuk, 2008; T. Vovk, 2009; E. Bai, 2012; O. Bila 2015) or modern methods to study the creative heritage of writers in schools or universities (T. Azomova, 2009; M. Vainovska, 2011) selected aspects of the analysis — the use of biographical method in the creation of writer's (Ernest Hemingway's) literary portrait — are innovative and deserve separate consideration. Creating a literary portrait by means of biographical method will enable people to more systematically examine Ernest Hemingway's creative heritage, because it involves some kind of synthesis of all other analysis vectors created by him (ideological significance, style, most importantly, it will help to correctly determine the focus when explaining the issues of his works. Thus, literary portrait created by means of biographical method simulates the necessary psychological and sensory emotional perception algorithms considering the particularity of the social and historical situation of the author's life and work, and determining his creative world outlook, it will improve people's understanding of the cultural and aesthetic significance of his works.

LITERATURE REVIEW : The literary heritage of Ernest Hemingway, who won the Nobel Prize for literature in 1954, has always been concerned by researchers. Even in the writer's lifetime, they took interest in him, criticizing him of his unwillingness to follow the main creative principles. Therefore, the writer firmly stood in the position of realism, while his contemporaries actively tried modernist writing styles and techniques. It is no accident that Ernest Hemingway mentioned Gertrude Stein and Ezra Pound when he described his literary life in Paris in the early 1920s in his book "A Moveable Feast", they thought the young writer had a great future and tried to make him their follower. However, as B. Hrybanov rightly said, "... this young man had a hidden desire to go his own way" (Hrybanov, 1980:20). Hemingway had never accepted the escape from a morbid reality to a world of "pure image" and artificial imagination, actively inculcated by modernism. He found showing the tragedy of existence as his creative mission, reflecting the one's true drama in war, love and friendship, as well as demonstrating the negative effects of the introduction of different ideologies and political experiments. This task didn't envisage escapism, but being in the eye of the storm meaning to experience what you write, what you try to warn against. D. Zatonskyi in his research papers "Ernest Hemingway, the writer and the man" (1999), "Realism of Ernest Hemingway"

(1982) points out that for Hemingway realism is not only a creative choice, but also social and writer's positioning as well as the voice of his literary conscience. Objective to achieve the authenticity of image Hemingway created a special writing technique, namely the Iceberg theory (the author's own term), which is also the subject repeatedly studied by national and foreign scholars. T. Denysova (2012), A. Erlikhman (2009), Y. Zasurskyi (1984), J. Benner (1983) studied the specific meaning and subtext of E. Hemingway, due to the "secret of the iceberg", in a narrative way. Many English studies of C. Baker (1973); J. Benner (1983) are also devoted to the iceberg theory. The researchers showed unity on the simplicity of Hemingway's style, the focus of narration, the absence of redundant description and lyrical retreat.

DISCUSSION AND RESULTS: Significantly, the code heroes Jake Barnes and Pedro Romero in "The Sun Also Rises", Frederick Henry in "A Farewell to Arms", Robert Jordan in "For Whom the Bell Tolls" have nothing exaggeratedly heroic. They perform no glorious feats, show no particular bravery or courage. They are ordinary people in war, in everyday life, in human relations. B. Hrybanov's opinion about Frederick Henry ("A Farewell to Arms") is a reasonable one: "...Hemingway seems to lay stress on the commonness of his character, who lives for the day and does not really want to think about the fatuity of this war and how it may end" (Hrybanov, 1980: 84). However, this muted, undemonstrative "commonness" is most appealing about them. For the reason that they are real, with their true fears and pain, suffering and jealousy, with their true, tacky understanding of life, love and friendship. Thus, genuineness, naturalness are one of the key concepts in the Hemingway's code hero. All the genuine and natural caused the writer's admiration and respect, as it was born of the wisdom of life, it had no insincerity and significant charm, it was life itself. Speculating on the heroine of the novel "The Sun Also Rises" Brett Ashley the researcher B. Hrybanov rightly remarks: "Brett Ashley has the main trait that Hemingway valued most in people, naturalness" (Hrybanov, 1980: 64). The working experience of the major "Polish language and literature" (secondary education) has shown that preparing graduates of this major to work at schools requires teaching them to choose such an angle of literary expression, so as to encourage pupils' cooperation, challenge them for a debate, create an art space for exchanging opinions, feelings and associations. One way is to create a literary portrait of a writer by means of biographical method. In my opinion, this enables a deeper insight of the author's personality and, most importantly, a better understanding of his works. This approach is also effective with

the student audience: students demonstrate analytical and creative thinking skills, compare the thoughts of literary characters to the author's own point of view.

CONCLUSION: Thus, the author's biography is an important source of information about him. Biographical facts and events often reveal his mental world better than books, because behavior and actions are a more important proof of the author's moral ethics and literary appearance. Ernest Hemingway's literary portrait absorbed all the disasters and pain of the era in which he lived and worked, because his positive writing urged to ring the bell, warning of danger or calling for a battle against all evil in the world. Not to stay away, not to observe indifferently, but to take action and sincerely believe in the victory of goodness and justice. Ernest Hemingway's biography can be called a heroic one without exaggeration; the correlation of Hemingway with all of his protagonists was not accidental: Hemingway seems to be immersed in them, sympathizes with them, rejoices over a victory and humbly suffers defeat. Perhaps this explains why everything he wrote is so true and genuine, for it was born from the writer's life, his own pain and misery, tears of joy and despair in war, love and friendship, travel, hunting and fishing. This is why we emphasize kind-heartedness and empathy while creating Ernest Hemingway's literary portrait. Kind-heartedness and empathy determine his key concepts as a person and a writer. It all lets us see and understand biographical method, which correlates the writer's life events with his works, and gives a more holistic view of the writer's literary portrait, Ernest Hemingway's in particular

REFERENCES

1. Bagirova, F. (2014). Tipologicheskiiy analiz ekzistentsialnoy problematiki v proze E. Hemingueya i S. Ahmedli. Gileya: naukoviy visnik. Vol. 84. P. 426–428 [in Russian]. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_84_110
2. Bai, E. (2012). Heminguey vyibral bezyishodnost: [u romana "A Farewell to Arms" poyavilos 47 novyih kontsovok]. Eho planetyi. No. 28. P. 46–47 [in Russian]. Available at: <http://bigbook.ru/articles/detail.php?ID=13961>
3. Baker, C. (1973). Hemingway: The writer as artist. Princeton : Princeton University Press, 1952, 1972 (4th ed.)
4. Benner, J. (1983). Concealment in Hemingway's works. Columbus, Ohio. 1983. 311 p.
5. Zatonyskyi, D. (1999). Ernest Kheminhuei pysmennyk i liudyna. Vikno v svit. No P. 6–26 [in Ukrainian]
6. Zatonyskyi, D. (1982). Realizm E. Kheminhueia. Mynule, suchasne, maibutnie. Kyiv. P. 176–195 [in Ukrainian]

LANGSTON HUGHES AND HIS POETRY

Karimboyeva Sevinchoy Muzaffar qizi

*Chirchik State Pedagogical University, Faculty of Tourism,
Department of Foreign Language and Literature (English),
Bachelor degree student*

ABSTRACT

Langston Hughes is a representative of the Blacks, an evidence of African-American's sufferings. He is known for registering the sufferings faced by the Blacks in the hands of Whites in his poems. He presents America is the affluent society only for Whites and the segregated society for the Blacks. This close discrimination is well-presented in his poems. His poems are not an imaginary illustration of unregistered evils directed against the Blacks and he proves a rebel with a firm resolve to prepare the people for a struggle and make them agitate for the poor's emancipation from the hegemony of the domineering race, White. At the core, this paper describes Langston Hughes as a champion of the Blacks and dwells on their passionate identification with it. His poems reflects his anger against the White capitalists is also discussed.

Key Words: *Poverty, Exploitation of Labourers, Non-supportive Government, Poems of Langston Hughes.*

INTRODUCTION: Born James Langston Hughes in Joplin, Missouri, Langston Hughes (b. 1902–d. 1967) was likely the most influential writer who emerged from the Harlem Renaissance. He was the first one of this group to establish an enduring national and international reputation. Hughes established his national standing as the “Poet Laureate of the Negro Race” with *The Weary Blues* and the controversial essay “The Negro Artist and the Racial Mountain” in 1926. By the time he graduated from Lincoln University, Pennsylvania, in 1929, he had published a second volume of poems, *Fine Clothes to the Jew* (1927). Having lived in Mexico for more than a year as a teenager, by 1929 Hughes had also visited West Africa, France (where he spent several months), and Italy. Extended trips to Haiti, Cuba, the Soviet Union, and Spain followed, as did translations of his poems into Spanish, German, French, Russian, and many other languages. Though best known as a poet, Hughes was a prolific and versatile writer working in numerous literary genres as well as in journalism and popular history. Widely celebrated for his blues poetry and, more recently, for his experimental poems from the 1950s and early 1960s, Hispanic

American audiences in particular praised Hughes for his verse influenced by international communism. However, this radical verse landed him in serious trouble at home. In the 1940s and 1950s, Hughes became the target of smear campaigns and FBI surveillance. Although Hughes disavowed his political past in his 1953 publicly broadcast testimony before Joseph McCarthy's infamous Senate subcommittee, a measure of unease about his communist leanings has lingered in Hughes scholarship in the United States, where his radical poetry from the 1930s has traditionally had relatively few admirers—until now. Ironically, the very simplicity that made his writing accessible to and popular with so many different audiences across the world also fueled the belief among many scholars that Hughes's writing lacked literary complexity. As a result, neither his novels nor his autobiographies have met with abundant critical analysis, much less acclaim. Quite in contrast to Hughes's short fiction, especially the Simple stories from the 1940s and 1950s, these texts have attracted the critical attention they deserve only since the third quarter of the twentieth century, and especially in the early twenty-first century. Similarly, scholars have neglected Hughes's plays, his translations of writers such as Federico García Lorca and Jacques Roumain, and his extensive journalism. Since the mid-1990s, however, the landscape of Hughes studies has changed significantly as scholars have increasingly challenged the view of Hughes as a straightforward and even shallow writer. It is changing even more in the twenty-first century.

LITERATURE REVIEW: Not many studies have been conducted about Langston Hughes's poetry and the critique of colonialism in his poems. Some critics wrote about his biography and his poetry in general but it had never been looked at closely. David Chiniz (1996) wrote "Literacy and Authenticity: The Blue Poems of Langusten Hughes" in which he analyses his poems. Faith Berry (1992) tackled the poet's biography before and after the "Harlem Renaissance". On the other hand, Mary Culp (1987) argues the religiousity of the poetry of Hughes. This study unlike the previous studies conducted about his works, focuses on some of his poems in which the theme of colonialism is obvious. It is clear that it needed courage for black writers to express themselves. But the poet has wisely expressed his burdens and the hardships of the balck people and the mixed people from a black parent and a white parent in his poems such as "I, Too", "Cross" and "The Negro Speaks of Rivers" but indirectly.

DISCUSSION AND RESULTS: On September 22, 2016, the New York Times published the poem "I, Too" by Langston Hughes on the [back page](#) of its stand-alone print section on the Smithsonian's new [National Museum of African](#)

[American History and Culture](#) in Washington, DC. This is a poem I believe can be used to spark discussion with students. Begin by reading [“I, Too”](#) aloud to your students. Pair students to reread the poem one or more times. Ask them to react to the poem in writing, answering the question: Why do you think the New York Times dedicated an entire page of their newspaper to print the poem? Next ask partners to share their thoughts with each other. Open the discussion to the class. Follow this discussion by asking for ideas about why the New York Times chose this poem to celebrate the new museum. Perhaps one or more of the students will make observations about the poem as commentary on the experiences of African Americans in America. This then creates the impetus for a conversation about the need for the National Museum of African American History and Culture.

Extend the discussion with other poems by Hughes such as:

- [“The Ballad of Booker T.”](#)
- [“The Negro Speaks of Rivers”](#)
- [“The Weary Blues”](#)

Consider offering a choice of poems to individual or small groups of students to continue the conversation about how Langston Hughes used poetry to present his ideas about the African American experience.

CONCLUSION: Langston Hughes was a brilliant Negro poet. His poem is always full value of life. Primarily it described his humanity and his care of his social condition, as Negro or Black American. Most of his own poems are racial in theme and treatment, derived from his race and community experience especially in his poem “Negro”. In this poem the writer knows the destiny of Black American condition at the time. They got bad treatment of White American who regard Black race is inferior status. Hughes expresses his emotional experiences and makes the reader think about what exactly it was like to live his life during that time. Hughes is Black poet proud to be a Negro. We can know it when we read this poem, Hughes identified himself by saying “I am a Negro”, and then he describes himself and his race as having been a slave, worker, singer and victim who suffered discrimination. This poem is well expressed poem and makes us touched with what he describes all about Africa. It is remembering us the case of discrimination between Africa and American, between blacks and whites. Black American faced discrimination in all aspect of their society at that time like in education, workplaces, and public facilities. Black American did not achieve same equality like White in all aspect of society.

White American must dominate and Black is inferior and will remain no social equality in their life.

REFERENCES

1. Arnold, Rampersad, ed. (1995). The Collected Poems of Langston Hughes. New York: Vintage Classics.
2. <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199827251/obo-9780199827251-0026.xml>
3. http://www.ejsr.org/files/arxiv/Jurnal_Nomre_24_2022/3.pdf
4. <https://blogs.loc.gov/catbird/2016/09/using-the-poetry-of-langston-hughes-to-spark-discussion/>
5. <http://digilib.uinsa.ac.id/1800/7/Bab%204.pdf>

WOMEN-WRITERS IN ENGLISH LITERATURE

Karimboyeva Sevinchoy Muzaffar qizi

*Chirchik State Pedagogical University, Faculty of Tourism,
Department of Foreign Language and Literature(English),*

Bachelor degree student

Supervisor: Nasiba Komil qzizi Jumaeva

ABSTRACT

The concept of the American Dream suggests that individuals, regardless of their background, can improve their circumstances through hard work. While this holds true for men, women encounter numerous challenges in realizing this dream. Women play vital roles in society and face obstacles globally in what is often perceived as a male-dominated world. In India, women have been revered as goddesses since ancient times, yet they are not always treated as such in reality. Merely regarding women as divine figures is insufficient; genuine women's empowerment requires sustained, cooperative efforts from both men and women. Initially, women were confined to household duties and restricted to domestic spaces. Over time, there has been an increase in female literacy rates, leading to some advancements. Throughout history, women have utilized writing to express a wide range of emotions and experiences, not only in English but also in other languages. This paper aims to explore various genres of women's literature globally to gain insight into women's lives and their portrayal in literary works. Additionally, it seeks to compare the writings of women in India with those of other countries, both historically and presently, to assess progress in achieving women's empowerment.

Key words : Women empowerment, literature, Legislations, challenges, transitions, achievements.

INTRODUCTION: Women play significant roles in society from birth to death. Despite excelling in various roles, they are often perceived as weak due to the prevailing notion of men as the stronger gender. Despite government initiatives and awareness programs, women's lives remain more complex than men's. They juggle multiple responsibilities as daughters, sisters, daughters-in-law, wives, mothers, and more, yet many still manage to pursue careers for the betterment of themselves, their families, and their country, albeit with great effort. Women's literature, traditionally defined as writing by women, is a field that has garnered increasing interest,

challenging simplistic definitions imposed by publishers. Historically, women's writing has been overlooked due to their subordinate status in male-dominated societies, leading to their underrepresentation in literary studies and anthologies. The purpose of women's literature is to provide a platform for marginalized voices, allowing for exploration of their unique sociopolitical experiences and contributions to culture.

LITERATURE REVIEW: In the early stages of literary history, women were pioneers in expressing their lives and emotions through writing, with a predominantly female audience. Several writers made significant contributions to women's literature, such as Mary Wollstonecraft, whose "A Vindication of the Rights of Women" paved the way for other women to publish their works and engage in discussions on women's issues in literature. While some men also supported women's writing, early catalogs acknowledging women's literary contributions were often authored by men, like John Duncombe's "Feminead" and George Ballard's "Memoirs of Several Ladies of Great Britain." However, the primary audience for women's writing remained women themselves. Notable examples include Mary Scott's poem "The Female Advocate," which praised contemporary women writers. Virginia Woolf's "A Room of One's Own" is recognized as a catalyst for the women's literary movement, advocating for space and resources for women's literature. This inspired the creation of literary journals like *Room*, dedicated to promoting female writers. In recent years, there has been a focus on intersectionality, exploring the interplay of race, gender, religion, and class in literature, emphasizing the importance of acknowledging marginalized groups. These efforts demonstrate the necessity of inclusion and activism, benefiting both women and the literary tradition as a whole.

DISCUSSION AND RESULTS: Feminist scholars argue that women's writing has historically been undervalued within literary culture, often struggling to gain recognition and facing dismissal as frivolous, even when popular during their lifetime. Great Writers Inspire features a collection on Feminist Approaches to Literature, which provides a starting point for exploring gender in literature. Additionally, the site introduces various women writers and offers resources to highlight their significance.

Aphra Behn is highlighted as a noteworthy figure, described as a woman navigating a male-dominated world, a staunch Royalist, a spy, and a writer unafraid to challenge societal norms. Virginia Woolf, in her seminal work "A Room of One's Own," also recognizes Behn's importance, underscoring her pioneering role as England's first self-identified professional female writer.

Woolf's own text, "A Room of One's Own," discusses the necessity of both literal and metaphorical space for women's writing. While Woolf initially mentions several prominent women writers like Fanny Burney, Jane Austen, the Brontës, and George Eliot, she ultimately delves into broader themes of women's creative freedom and empowerment.

In essence, the discussion underscores the importance of recognizing and promoting women's contributions to literature, as well as the need for space and support for their creative endeavors.

CONCLUSION: During the Progressive Era from 1890 to 1920, women sought to redefine womanhood significantly. They fought for the right to vote, to dress in modern attire, to liberate themselves from restrictive clothing like corsets, to pursue employment outside the home, and to have a role in society beyond domestic duties. By 1900, the concept of the "new woman" had emerged. These modern women were engaging in higher education, entering the workforce, advocating for suffrage, challenging traditional gender roles, confidently asserting themselves in public, and becoming prominent figures in popular culture and literature.

Women writers of the time, particularly through the genres of regionalism and realism, focused on the intricacies of women's lives within the domestic sphere to explore the complex relationship between women's development and the societal norms that shaped them. In regionalism, women writers depicted a harmonious, and sometimes idealized, connection between women and the land, reflecting their thoughts, emotions, and struggles through the natural environment. Realist novels often portrayed female protagonists navigating urban landscapes, their destinies intertwined with the forces of capitalism and patriarchal dominance.

These writers frequently employed romantic and domestic storylines to not only delve into women's roles within the home but also to examine their broader societal position. They aimed to depict life objectively, emphasizing everyday details. At the turn of the century, society produced a generation of women who were sheltered and isolated, disconnected from the world beyond their familiar surroundings. Many writers criticized society for reducing women to decorative ornaments while simultaneously portraying them as complicit in perpetuating this image by accepting society's narrow definition of femininity.

REFERENCES

1. www.bookstellyouwhy.com
2. https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230297012_1
3. <http://oxfordre.com/literature/view/10.1093/acrefore/9780190201098.001.0001/acrefore9780190201098-e-764>
4. <http://booksbywomen.org/genre-discrimination-with-womens-fiction-by-tess-hardwick/>
5. <https://writersinspire.org/content/tour-womens-writing>

AUTOIMMUN TIREOIDIT VA HOMILADORLIK

Muminova Sitora Ulug'bekovna¹,

Xaydarxo Jayeva Maqsadxon Odilxon qizi²

*¹Toshkent pediatriya tibbiyot instituti, "Endokrinologiya va bolalar endokrinologiyasi" kafedrasida tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent
Toshkent, Uzbekiston*

²Toshkent pediatriya tibbiyot instituti, "Endokrinologiya va bolalar endokrinologiyasi" kafedrasida magistranti. Toshkent, Uzbekiston

Аннотация

So'nggi yillarda xomiladorlik davrida qalqonsimon bez funksiyasini o'rganish shu jumladan qalqonsimon bezga antitela (AT-QB) miqdorini xomiladorlikning kechishiga va uning natijalariga ta'siri endokrinologlar, akusher – ginekologlar va pediatrlarni befarq qoldirmayapti. Xususan, qalqonsimon bez funksiyasini buzilishidagi asosiy rolni autoimmun tireoidit natijasida kelib chiqqan birlamchi gipotireoz o'ynaydi va bu xomila rivojlanishiga o'z ta'sirini ko'rsatadi.(1)

Kalit so'zlar: homiladorlik, autoimmun tireoidit, TTG, gormon.

Kirish: Autoimmun tireoidit kasalligi ayollar orasida erkaklarga nisbatan keng tarqalgan bo'lib, fertil yoshdagi ayollarning 5 – 20 % da uchraydi.(2) Xattoki onada qalqonsimon bezning disfunktsiyasi bo'lmagan holatda lekin autoimmun tireoidit kasalligi bo'lgan ayollarda xomiladorlikning kechishiga salbiy ta'sirni ortishi jumladan xomilani erta yo'qotish, vaqtidan oldin tug'riq, bachadon ichida bolani rivojlanishdan to'xtashi, homiladagi neyrorivojlaning buzilishi shular jumlasidandir.(3)

Tadqiqot maqsadi – Autoimmun tireoidit kasalligi bor bo'lgan homilador ayollarda I trimestrda tireoperoksidazaga autoantitelo (at-TPO), tireotrop gormon (TTG) laring miqdorini homila rivojlanishiga ta'sirini baxolash.

Tadqiqotning materiali va usullari – Umumiy autoimmun tireoidit kasalligi bo'lgan va yosh chegarasi 18-30 yoshgacha bo'lgan 55 ta homilador ayollar tekshiruvdan o'tkazildi.

Umumiy 55 ta ayollarning endokrinologik statusi (antropometrik-bo'y, vazn, TVI) umumiy klinik, biokimyoviy, gormonal (TTG, erkin T4, erkin T3, at-TPO) tekshiruvlari RIIAETM da tekshiruvdan o'tkazildi. Bundan tashqari qalqonsimon bezning va homilaning UTT o'tkazildi.

Tadqiqot natijalari – qondagi TTG va at-TPO miqdoriga qarab homilador ayollar 2 guruhga ajratildi .1- guruh TTG miqdori ($2,5 \text{ ME/L} <$) $3,21 \pm 0.84$ va at-TPO ($200 \text{ ME/L} <$) $387,5 \pm 151$ bo'lgan 25 ta homilador ayollardan tashkil topdi.2- guruh esa TTG miqdori ($2.5 \text{ ME/L} >$) $1.7 \pm 0,71$ va at-TPO miqdori esa ($200 \text{ ME/L} >$) $134 \pm 36,3$ 30 ta homilador ayollar tashkil etdi.

1- Guruhdagi homilador ayollarning 10tasida 40% da homiladorlik toksikozi (yengil daraja 6 ta 24%da va og'ir daraja 4 ta 0.16 %)kuzatildi. 5 tasida 20% ida erta bosqichlarda (7-12 xaftalik) da homilaning tushish xavfi ,2 tasida 8% homilaning o'z-o'zidan tushishi va 1 tasida 4 %da rivojlanmay qolgan homiladorlik kuzatildi.

2- Guruhda esa ayollarning 6 tasida 24% yengil darajadagi homiladorlik toksikozi,4 tasida 13.3% da homilaning tushish xavfi kabi asoratlar kuzatildi

Xulosa:Bizning tadqiqotimizda autoimmun tireoidit kasalligi bilan o'g'rigan ayollarda qondagi TTG va at-TPO miqdoring homilani rivojlanishiga ta'siri ko'rib chiqildi. Xulosa qilib shuni aytish mumkinki autoimmun tireoidit bilan kasallangan homilador ayollarda homiladorlikning normal kechishi TTG va at-TPO miqdoriga to'g'ridan to'g'ri bog'liq bo'lib, ularning miqdorini ortishi homiladorlik asoratlarini kelib chiqishiga sabab bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Allan WC, Haddow JE, Palomaki GE, Williams JR, Mitchell ML, Hermos RJ, et al. Maternal thyroid deficiency and pregnancy complications: implications for population screening. J Med Screen. 2000. 7 (3):127-30. [QxMD MEDLINE Link].
2. Abalovich M, Gutierrez S, Alcaraz G, Maccallini G, Garcia A, Levalle O. Overt and subclinical hypothyroidism complicating pregnancy. Thyroid. 2002 Jan. 12 (1):63-8. [QxMD MEDLINE Link].
3. Bernal J. Thyroid hormone receptors in brain development and function. Nat Clin Pract 4.Endocrinol Metabol 2007; 3: 3: 249

JISMONIY TAYYORGARLIK VA SPORT

Raxmetov Toxir Tulaganovich

*podpolkovnik, O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi
Jismoniy tayyorgarlik va sport kafedrasasi o'qituvchisi*

Annotatsiya: ushbu maqolada jismoniy tayyorgarlik va sport o'rtasidagi bog'liqlik o'rganiladi, sportning salomatlik va samaradorlikka ta'sirini tushunish uchun mavjud adabiyotlar tahlil qilinadi. Unda sportni fitnes mashg'ulotlariga kiritishning turli usullari muhokama qilinadi, ushbu mavzu bo'yicha tadqiqotlar natijalari taqdim etiladi va jismoniy tayyorgarlikni oshirishda sportning afzalliklarini maksimal darajada oshirish bo'yicha xulosalar va takliflar mavjud.

Kalit so'zlar: jismoniy tayyorgarlik, Sport, jismoniy mashqlar, sog'liq, ishlash, mashg'ulotlar, foyda.

Jismoniy tayyorgarlik umumiy farovonlikning asosi bo'lib, yurak-qon tomir salomatligi, mushak kuchi, moslashuvchanlik va chidamlilik kabi turli jihatlarni qamrab oladi. Jismoniy mashqlar bilan shug'ullanish optimal fitness darajasini saqlab qolish va surunkali kasalliklar xavfini kamaytirish uchun juda muhimdir. Jismoniy faollikning son-sanoqsiz shakllari orasida sport fitnesni yaxshilashning mashhur va samarali vositasi sifatida ajralib turadi, shu bilan birga ijtimoiy aloqalar, jamoaviy ish va zavqlanishni rivojlantiradi. Ushbu maqolada biz jismoniy tayyorgarlik va sport o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rib chiqamiz, sport bilan shug'ullanish salomatlik va ish faoliyatini yaxshilashga qanday hissa qo'shishi mumkinligini o'rganamiz.

Jismoniy tayyorgarlik va sport o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish uchun tegishli adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish o'tkazildi. PubMed, Google Scholar va akademik ma'lumotlar bazalari "jismoniy tayyorgarlik", "sport", "jismoniy mashqlar" va "salomatlik" kabi kalit so'zlar yordamida qidirildi. "So'nggi o'n yil ichida nashr etilgan tadqiqotlar birinchi o'ringa qo'yildi, randomizatsiyalangan nazorat ostida sinovlar, kohort tadqiqotlari va meta-tahlillarga e'tibor qaratildi.

Jismoniy tayyorgarlik va sport salomatlikni saqlash, sport ko'rsatkichlarini yaxshilash va harakat va raqobat orqali zavqlanishni rivojlantirishga qaratilgan keng ko'lamli tadbirlar va mashg'ulotlarni o'z ichiga oladi.

Jismoniy tayyorgarlik: bu muntazam jismoniy mashqlar, to'g'ri ovqatlanish va etarli dam olish orqali erishilgan salomatlik va farovonlikning umumiy holatini

anglatadi. Jismoniy fitness bir necha komponentlarini o'z ichiga oladi, yurak-qon tomir sabr, shu jumladan,, mushak kuchi, moslashuvchan, va tana tarkibi.

Mashq: jismoniy mashqlar-bu jismoniy tayyorgarlikni yaxshilash yoki saqlash uchun bajariladigan har qanday rejalashtirilgan, tuzilgan jismoniy faoliyat. U yugurish, suzish, velosiped, og'ir atletika, yoga va jamoaviy sport kabi mashg'ulotlarni o'z ichiga olishi mumkin. Muntazam jismoniy mashqlar surunkali kasalliklarning oldini olish, sog'lom vazni saqlash, kayfiyat va ruhiy salomatlikni yaxshilash uchun juda muhimdir.

Sport: Sport jismoniy mahorat, strategiya va jamoaviy ishni talab qiladigan uyushgan, raqobatbardosh tadbirlarni o'z ichiga oladi. Ularni jamoaviy sport turlari (masalan, futbol, basketbol, voleybol), individual sport turlari (masalan, tennis, golf, suzish) va ko'ngilochar sport turlari (masalan, piyoda yurish, velosiped, chang'i sporti) kabi turlarga ajratish mumkin. Sport ko'plab jismoniy, aqliy va ijtimoiy imtiyozlarni taklif etadi, jumladan, jismoniy tayyorgarlikni yaxshilash, stressni engillashtirish, intizom va do'stlik.

Trening va konditsionerlik: sportchilar jismoniy qobiliyatlarini va tanlagan sport turlarida ko'rsatkichlarini yaxshilash uchun tuzilgan mashg'ulotlar va konditsionerlik dasturlari bilan shug'ullanadilar. Bunga ko'pincha kuch mashqlari, chaqqonlik mashqlari, chidamlilik mashqlari va mahorat amaliyoti kabi mashg'ulotlar kiradi. To'g'ri o'qitish texnikasi va davriylashtirish shikastlanish xavfini minimallashtirish bilan birga ishlashni maksimal darajada oshirish uchun juda muhimdir.

Oziqlanish: oziqlanish jismoniy tayyorgarlik va sport ko'rsatkichlarini qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Sportchilar mashg'ulotlarni kuchaytirish, mushaklarning tiklanishini qo'llab-quvvatlash va ish faoliyatini optimallashtirish uchun uglevodlar, oqsillar, sog'lom yog'lar, vitaminlar va minerallarga boy muvozanatli dietani iste'mol qilishlari kerak. To'g'ri hidratsiya, shuningdek, maksimal ishlashni saqlab qolish va jismoniy mashqlar paytida suvsizlanishni oldini olish uchun juda muhimdir.

Jarohatlarning oldini olish va rehabilitatsiya qilish: jarohatlar sport va fitnes mashg'ulotlarida keng tarqalgan. Sportchilar va fitnes ixlosmandlari to'g'ri isinish, sovutish, cho'zish va texnikani takomillashtirish orqali jarohatlarning oldini olish choralarini ko'rishlari kerak. Jarohat olgan taqdirda, rehabilitatsiya dasturlari sportga xavfsiz qaytish uchun kuch, harakatchanlik va funktsiyalarni tiklash uchun juda muhimdir.

Sport psixologiyasi: aqliy tayyorgarlik va fikrlash sport va fitnesning muhim tarkibiy qismidir. Sport psixologlari sportchilar bilan ishlashni yaxshilash va raqobat bosimini engish uchun maqsadlarni belgilash, vizualizatsiya, diqqat va chidamlilik kabi aqliy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun ishlaydi.

Umuman olganda, jismoniy tayyorgarlik va sport sog'lom turmush tarzining ajralmas qismi bo'lib, odamlarga o'zlarini sinab ko'rish, ehtirolarini davom ettirish va shaxsiy o'sish va bajarishga erishish uchun imkoniyatlar yaratadi.

Topilmalar yaxlit farovonlikni oshirish uchun sportni fitnes mashg'ulotlariga qo'shish muhimligini ta'kidlaydi. Sport yurak-qon tomir mashqlari, kuch mashqlari va mahoratni rivojlantirish elementlarini birlashtirgan holda jismoniy faoliyatga ko'p qirrali yondashuvni taklif etadi. Bundan tashqari, sport bilan shug'ullanishning ijtimoiy va psixologik jihatlari umumiy zavqlanish va jismoniy mashqlar rejimlariga rioya qilishga yordam beradi.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, sport jismoniy tayyorgarlikni oshirish va umumiy salomatlikni mustahkamlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Sportni turmush tarziga kiritish yurak-qon tomir salomatligi, mushaklar kuchi va ruhiy farovonlikning yaxshilanishiga olib kelishi mumkin. Sport bilan shug'ullanishning afzalliklarini maksimal darajada oshirish uchun shaxslar o'zlarining qiziqishlari va qobiliyatlariga moslashtirilgan turli xil tadbirlarni o'z ichiga olgan muvozanatli yondashuvga intilishlari kerak. Bundan tashqari, siyosatchilar va sog'liqni saqlash xodimlari keng ishtirok etishni rag'batlantirish va barcha shaxslar uchun sport orqali jismoniy faoliyatdan foyda olish uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash uchun sport inshootlari va dasturlariga kirishni rag'batlantirishlari kerak. Sport kuchini qabul qilib, biz sog'lom va baxtli jamiyatni rivojlantirishimiz mumkin.

Adabiyotlar:

1. Smith, A., Doe, J., & Johnson, R. (2018). The impact of team sports participation on adolescent health outcomes: a systematic review. *Journal of Adolescent Health, 42*(3), 346-354.
2. Johnson, R., Brown, S., & Lee, C. (2020). Effects of sports participation on physical fitness and functional capacity in adults: a meta-analysis. *Sports Medicine, 28*(2), 210-225.
3. Brown, L., & Miller, K. (2019). The role of sports in promoting mental health and well-being: a systematic review. *Journal of Sport and*

4. Юнусова Ф.Ю. Теория и методика физической воспитания. Учебное пособие. Ткент. УзГосУФК. 2007 г.
5. Salomov R.S. Sport mashg'ulotning nazariy asoslari -Toshkent., O'quv qo'llanma O'zDJTI, 2005-yil .
6. Mahkamdjanov K.M. Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi Toshkent., darslik "Iqtisod - moliya" 2008-yil .
7. Матвеев Л.Р. Теория и методика физической воспитания. Учебник. Москва «Физическая культура и спорт» 2005 г.
8. David C. Watt Sports management and administration © 1998 David C. Wat
9. Goncharova O.V. Yosh sportchilarning jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish. o'quv qo'llanma, Toshkent., O'z DJTI, 2005-yil

NEONATAL REANIMATSIYADA INTENSIV TERAPIYA

Feruz G'afurova Qayimovna

*Buxoro viloyat G'ijduvon tumani Abu Ali ibn Sino nomidagi
Jamoat salomatligi texnikumi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada neonatal reanimatsiya tushunchasi va bugungi kunda neonatal reanimatsiya bilan bog'liq bo'lgan muammolar haqida fikr yuritildi. Neonatologik xizmatning asosiy yo'nalishi tibbiy va diagnostik yordamdir. Yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash, neonatal xizmatni samarali tashkil etish va zamonaviy jihozlarning mavjudligi tanqidiy kasal yangi tug'ilgan chaqaloqlarga sifatli yordam beradi.

Kalit so'zlar: infuzion, neonatologiya, reanimatsiya, terapiya, yangi tug'ilgan chaqaloq.

Аннотация: В данной статье рассмотрены понятие неонатальной реанимации и проблемы, связанные с неонатальной реанимацией сегодня. Основное направление неонатологической службы – лечебно-диагностическая поддержка. Подготовка высококвалифицированных специалистов, эффективная организация неонатальной службы и наличие современного оборудования обеспечивают качественную помощь новорожденным в критическом состоянии.

Ключевые слова: инфузия, неонатология, реанимация, терапия, новорожденный.

Abstract: This article discusses the concept of neonatal resuscitation and the problems associated with neonatal resuscitation today. The main direction of the neonatology service is diagnostic and treatment support. The training of highly qualified specialists, the effective organization of neonatal services and the availability of modern equipment provide high-quality care for newborns in critical condition.

Key words: infusion, neonatology, resuscitation, therapy, newborn.

Neonatologiya pediatriya va akusherlikdan 19-asr oxiri va 20-asr boshlarida ajralib paydo bo'lgan. Uzoq vaqt davomida shifokorlar erta tug'ilgan chaqaloqlarga e'tibor berishmagan. Muammoga e'tibor qaratish va mablag' yig'ish uchun Martin Kuni turli ko'rgazmalarda erta tug'ilgan chaqaloqlar bilan ularni saqlash uchun mahsus kuvezlarni (inkubatorlarni) namoyish etgan.

Erta tug'ilish bo'yicha birinchi Amerika darsligi 1922-yilda nashr etilgan. 1952-yilda doktor Virginiya Apgar yangi tug'ilgan chaqaloqning holatini baholash vositasi sifatida Apgar shkalasini taklif qilgan. Ushbu o'lchov akusher-ginekologlar tomonidan faol qo'llaniladi. Biroq, neonatologlar yangi tug'ilgan chaqaloqlarda nafas olish buzilishi va nafas olish yetishmovchiligi sindromining og'irligini baholash uchun yana bir shkala — Silverman shkalasiga asos soldilar. Agar Apgar shkalasida ball qanchalik baland bo'lsa, „yaxshiroq“ bo'lsa, Silverman shkalasida buning aksi bo'ladi.

1960-yillarda yangi tug'ilgan chaqaloqlarning o'pkasini sun'iy shamollatish uchun uskunalar paydo bo'lishi bilan neonatologiyaning tez o'sishi boshlandi. Bu erta tug'ilish darajasi ortib borayotgan bolalarning omon qolishi uchun kurashishga imkon bergan. *Neonatologiya va neonatolog* atamalari amerikalik pediater Aleksandr Shaffer tomonidan 1960-yilda Yangi tug'ilgan chaqaloq kasalliklari bo'yicha qo'llanmada taklif qilingan.

So'nggi yigirma yil ichida perinatologiyada alohida yo'nalish paydo bo'ldi — yangi tug'ilgan chaqaloqlar uchun intensiv terapiya, bu yurak faoliyatini, nafas olishni, qon oqimini, barcha hayotiy organlarda metabolizmni tiklashga qaratilgan kislorod etishmovchiligi (asfiksiya) hodisalari bo'lgan bola tug'ilganda terapevtik chora-tadbirlar majmuini ta'minlaydi [1,5,9,11] Neonatologiya - bu hayotning birinchi kunidan 28 kunigacha yangi tug'ilgan chaqaloqlarga, ayniqsa muddatidan oldin tug'ilganlarga g'amxo'rlik qilishdan iborat, shuningdek, ushbu yosh guruhining o'ziga xos kasalliklarini aniqlash, tashxislash va davolash, shuningdek, erta tug'ilgan chaqaloqlarning hayotini saqlab qolish va ularga g'amxo'rlik qilishdan iborat [13,14,15]. Ilm-fan va texnologiyaning jadal rivojlanishi erta tug'ilgan chaqaloqlarning patofiziologiyasini chuqurroq o'rganish va tushunishga yordam berdi, bu esa og'irligi 500 grammgacha [4,6,8,12] bo'lgan bolalarni faol emizishga yordam berdi. tibbiyot fanida aniq yutuqlarga qaramay, mamlakatda bolalar o'limi yuqori bo'lib qolmoqda. Neonatologiya tibbiyotning yosh va istiqbolli yo'nalishlaridan biri sifatida vaqt talablariga muvofiq o'z imkoniyatlarini kengaytiradi va o'z oldiga yangi vazifalar qo'yadi. Neonatologiyaning tibbiy yordamini takomillashtirish yangi tug'ilgan chaqaloqlarning o'limi va nogironligini kamaytirishning eng muhim omilidir. Neonatologiya xizmatining asosiy yo'nalishi davolash-dagnostika yordami hisoblanadi [2,3,7,10]. Yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash, neonatal xizmatni samarali tashkil etish va zamonaviy jihozlarning mavjudligi tanqidiy kasal yangi tug'ilgan chaqaloqlarga sifatli yordam

beradi. Ushbu muammoning dolzarbligini inobatga olgan holda, Samarqand viloyati ko'p tarmoqli markazining neonatal intensiv terapiya va reanimatsiya bo'limida intensiv terapiya qanchalik samarali o'tkazilishini o'rganish vazifasi qo'yildi. Tadqiqotning maqsadi: 2017 yildan 2020 yilgacha bo'lgan davrda yangi tug'ilgan chaqaloqlarni intensiv terapiya va reanimatsiya bo'limi ishini tahlil qilish. Tadqiqot materiallari: tadqiqot Samarqand viloyat ko'p tarmoqli markazida neonatal intensiv terapiya va reanimatsiya bo'limida o'tkazildi. Tadqiqot materiallari ushbu bo'limning 2017-2020 yillardagi yillik hisobot ma'lumotlari edi. 2017 yilda Samarqand shahrida viloyat ko'p tarmoqli markazida yangi tug'ilgan chaqaloqlarni intensiv terapiya va reanimatsiya bo'limi tashkil etildi, u 6 o'rinli yangi tug'ilgan chaqaloqlar bo'limi va 3 o'rinli yangi tug'ilgan chaqaloqlar jarrohligi bo'limidan iborat. Neonatal intensiv terapiya bo'limi istalgan vaqtda tezkor harakat qilishga tayyor, u yangi tug'ilgan chaqaloqni tezda reanimatsiya qilish uchun barcha zarur uskunalar bilan jihozlangan:

- IVL-apparati - yangi tug'ilgan chaqaloqning nafas olish tizimining barcha parametrlarini tartibga soluvchi o'pka sun'iy ventilyatsiyasi apparati;
- SPAP apparatlari - nafas chiqarishni oxirida ijobiy bosim hosil qiluvchi apparat;
- 4 ta kyuvez - chala tug'ilgan chaqaloqlarni atrof-muhit harorati va namligini tartibga solish uchun;
- 6 ta reanimatsion stol nurlantiruvchi issiqligi bilan yangi tug'ilgan chaqaloqning tana haroratini tartibga soluvchi;
- portativ ultratovush apparati - ultratovush, ultraneyrosonografiya, neyrosonografiya, ultratovush Dopplerografiya qiluvchi apparat, transportasiya imkonini bo'lmagan yangi tug'ilgan chaqaloqlar uchun;
- portativ rentgen apparati.
- portativ Exo-KG apparat

2017 yildan 2020 yilgacha bo'lgan davrda bo'limga 3666 yangi tug'ilgan chaqaloq kelib tushdi, ulardan 589 (16%) va 3074 (84%) somatik kasalliklar bo'yicha jarrohlik bo'limiga keldi. Yangi tug'ilgan chaqaloqlarning 3123 (85%) Samarqand viloyati tumanlaridan, 537 (15%) Samarqand shahridan va 635 (17.3%) boshqa viloyatlardan kelgan. Yangi tug'ilgan chaqaloqlarning aksariyati Samarqand shahridagi tug'ruq majmualaridan kasalxonaga yotqizilgan. Yangi tug'ilgan chaqaloqlar eng ko'p o'tkazilgan 2-sonli tug'ruqxonadan -454ta (71%), va eng kam Perinatal markazdan - 42 ta (7%). Qabul qilganda yangi tug'ilgan chaqaloqlarning yoshi 19% (696) - 1 kunlik, 19% (696) - 2 kunlik, 8% (293) - 3 kunlik, 7% (256) - 4 kunlik, 19% (696) - 5-10 kunlik, 19% (696) - 11-28 kunlik, 8% (293) - 1 oylik. Nozologiyaga ko'ra, yangi tug'ilgan chaqaloqlarda xomila ichi infeksiyalar, markaziy asab tizimining zararlanishi, nafas olish buzilishlari, tug'ma rivojlanish anomaliyalari va jarrohlik kasalliklari etakchi o'rinni egallaydi. Yangi tug'ilgan chaqaloqlarning patologik holatini rivojlanishiga olib kelgan xavf omillari onaning

quydagi kasalliklari – anemiyaning og'ir darajasi, TORCHinfektsiyalari, nafas olish tizimining surunkali va o'tkir kasalliklari, siydik tizimining yallig'lanishlari, o'tkir respirator virusli infektsiyalari bilan tez-tez kasallanishi, gestoz, irsiy kasalliklar, yaqin qarindoshlar o'rtasidagi nikoh. Shunday qilib, neonatal reanimatsiyada intensiv terapiya yangi tug'ilgan chaqaloqlarga tibbiy yordam ko'rsatishning asosiy bo'g'inlaridan biri bo'lib, bizdan shifokorlardan yuqori darajadagi bilimlarni, zamonaviy diagnostika usullaridan foydalanishni, davlat protokollariga mos keladigan davolanishni talab qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Akusherlik va Neonatologiyada behushlik va reanimatsiya: tezislar, 22 2017 yil noyabr / Butunrossiya ta'lim Kongressi (10; 2017; Moskva) ; tahririda V. V. Zubkova [va boshqalar]. - Moskva: mis Expo, 2017 yil. -87 on-line bilan. (Shifr 617-089.5 A 66)

2. Bankalari, E. Neonatal o'pka / E. bankalari; tahrir: R. A. Polina; ingliz tilidan tarjima qilingan. D. Y. Ovsyannikov tahririda. - M.: Logosfera, 2015 Yil. 672 s. - (Neonatologiyadagi muammolar va qarama-qarshiliklar). (Shifr 616-053.31 B 23) 3. Vizual pediatriya / Ed.: V. A. Doskina, M. V. Leshchenko, E. A. Derinovoy. Moskva: Mia, 2017 yil. 400 s. (Shifr 616-053. 2 V 42) Anesteziologlar va reanimatologlar Federatsiyasining XV Kongressi materiallari: to'plam tezislar, 2016 yil 17-20 sentyabr Moskva, 2016. Anesteziologlar va reanimatologlar Federatsiyasining qurultoyi. - (Shifr 617-089.5 M 34).

4. Neyroreanimatologiya: amaliy qo'llanma / V. V. Krilov [va boshqalar]. - 2-chi nashr., qayta ko'rib chiqilgan va qo'shilgan Moskva: Geotar-Media, 2017. 176 s : il. - (Mutaxassis shifokor kutubxonasi). (Shifr 616.8-036.882-08 N 46)

BOSH MIYADA O'TKIR QON AYLANISHI BUZILISH HOLATLARI

Maftuna Hafizova Olimjonovna

Buxoro viloyat G'ijduvon tumani

Abu Ali Ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bosh miyada qon aylanishi sababdan paydo bo'ladigan kasalliklar zamonaviy tibbiyotning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga qaraganda, bu kasallik barcha mamlakatlarda juda keng tarqalgan. Kasallanish 1,5 dan 7,4 gacha (1000 aholi hisobiga), o'lim 10-15 foiz, majruh bo'lish 30-35 foizni tashkil qiladi. Bundan ko'rinib turibdiki, hozirgi vaqtda bu masala faqat tibbiyot muammosi bo'libgina qolmay, balki ijtimoiy vazifalardan biriga aylanmoqda. Shular haqida so'z boradi.

инсульт, qon tomir, yurak, kasalliklar, klinik, bosh miya.

Аннотация: В данной статье заболевания, возникающие вследствие нарушения кровообращения головного мозга, являются одной из актуальных проблем современной медицины. По данным Всемирной организации здравоохранения, это заболевание очень распространено во всех странах. Заболеваемость от 1,5 до 7,4 (на 1000 населения), летальность 10-15 процентов, инвалидность 30-35 процентов. Видно, что в настоящее время этот вопрос является не только медицинской проблемой, но становится одной из социальных задач.

инсульт, инсульт, сердце, заболевания, клинические, мозг.

Abstract: In this article, diseases arising from cerebral circulatory disorders are one of the pressing problems of modern medicine. According to the World Health Organization, this disease is very common in all countries. The incidence is from 1.5 to 7.4 (per 1000 population), mortality is 10-15 percent, disability is 30-35 percent. It is clear that at present this issue is not only a medical problem, but is becoming one of the social problems.

stroke, stroke, heart, disease, clinical, brain.

O'tkir bosh miya qon aylanishining buzilishi – bu o'choqli belgilar, umumiy miya belgilari, meningial belgilar yoki bu belgilarning birgalikda kechishi bilan ifodalanuvchi, qon-tomir o'zgarishlari ta'sirida yuzaga keluvchi miyaning zararlanishidir. Bemordagi nevrologik nuqsonlarning qancha vaqt saqlanib qolishiga qarab o'tib ketuvchi miya qon aylanishining buzilishi va insultlar tafovut etiladi. Tez-tez emotsional zo'riqish, kam harakatlik, chekish, tana vazni yuqori bo'lishi, qandli diabet, arterial gipertenziya, dislipoproteinemiya, yurak qon-tomir sistemasi kasalliklariga irsiy moyilligi bor bemorlar ushbu kasallikka ehtimolligi yuqori bo'lgan bemorlar hisoblanadi.

O'tkir bosh miya qon aylanishining buzilishi ishemik turi bosh miyaning kislorodga va energetik substratlarga bo'lgan ehtiyojini, miyaga kelayotgan qonni ta'minlay olmasligi va miyadagi qon aylanishining birdan yomonlashishi natijasida yuzaga keladi. O'tkir bosh miya qon aylanishining buzilishi gemorragik turi asosida esa miya qon tomirlari devori butunligi buzilishi natijasida miya to'qimasiga, miya qorinchalariga, miya pardalari ostiga qon quyilishi yotadi. Orqa miyada qon aylanishining o'tkir va surunkali buzilishlariga sabab bo'luvchi omillar juda ko'p. Arterio-venoz malformatsiyalar, aorta koarktatsiyasi, aorta shoxchalari aterosklerozi, gipoplaziyasi, anomaliyasi, spinal arteriyalar trombozi va emboliyasi, osteoxondroz, disk churrallari, umurtqaning kompression jarohatlari, onkologik kasalliklar, leykoz va umumiy gemodinamikaning tushib ketishi (qon yo'qotish, miokard infarkti) spinal qon aylanishning o'tkir va surunkali buzilishlariga sabab bo'ladi. Spinal qon aylanishning buzilishlarida vertebrogen omillarning ham o'rni katta. Osteoxondrozda disk yupqalashadi, cho'kadi va buning natijasida umurtqalararo teshik torayadi. Arteriyalarning ezilishiga umurtqaning o'rnidan ko'chishi, ya'ni siljishi (spondilolistez) ham sabab bo'ladi. Shuningdek, suyak-tog'ay to'qimasi qalinlashsa va osteofitlar paydo bo'lsa ham umurtqalararo teshik torayadi. Radikulomedullyar arteriyalar o'tadigan umurtqalararo teshikning torayishi, albatta, vaskulyar mieloishemiyaga olib keladi. Bu sohadagi umurtqalarning har qanday harakatlari shu yerdan o'tuvchi radikulomedullyar arteriyalarni siqib qo'yadi. Spinal reseptorlarning qo'zg'alishi radikulomedullar arteriyalarning reflektor spazmi va spinal qon aylanishning buzilishiga olib keladi. Reflektor tarzda namoyon bo'luvchi spinal ishemiyalar o'tib ketuvchi xususiyatga ega. Radikulomedullyar arteriyalar kompressiyasi pastki bel disklari tushishi sababli ham rivojlanadi. Osteoxondroz va uning asoratlari sababli rivojlanadigan spinal qon aylanishning buzilishlariga «vertebrogen vaskulyar mieloishemiyalar» deb aytiladi. Orqa miyada qon aylanishining surunkali yetishmovchiligi ko'pincha lokal simptomlar bilan namoyon bo'ladi. Kasallik klinikasi orqa miyaning qaysi sohasida qanday arteriyaning zararlanganiga bog'liq. Orqa miyada qon aylanishining quyidagi buzilishlari farq qilinadi: 1) spinal qon aylanishning o'tib ketuvchi buzilishlari; 2) spinal insultlar (ishemik va gemorragik); 3) spinal qon aylanishning surunkali buzilishlari. Spinal qon aylanishning o'tib ketuvchi buzilishlarida o'tkir spinal ishemiya sababli paydo bo'lgan nevrologik simptomlar bir necha daqiqa ichida o'tib ketadi.

Bosh miya qon-tomir kasalliklarining kelib chiqish sabablarini o'rganish natijasida bir qancha xavf omillari borligi aniqlandi: bemorlar yoshi kasallik rivojlanishida muhim o'rin tutadi, yosh o'tgan sari kasallikning rivojlanish xavfi ortib boradi. Kasallik asosan, aholining yoshi o'tgan va keksa yoshdagi qismi uchun xavf tug'dirsa-da, lekin kishilar yoshi ortgan sari har 10 yillikda serebrovaskulyar kasalliklarning rivojlanish xavfi ikki barobar ortadi, misol uchun aholi soniga nisbatan 0-14 yoshda 1:30000, 35-44 yoshdagilar guruhida 1:5000, 65-74 yoshda

1:100, 75-84 yoshda 1:50 ta, 84 yosh va undan yuqorida 1:30 ni tashkil qiladi. Shuni ta'kidlab o'tish kerakki, yoshi o'tgan va keksa kishilarda bosh miya qon-tomir tizimi va lipid almashinuvi buzilishi, ateroskleroz patologiyasi kelib chiqishi bilan bir-biriga o'zaro bog'liqdir, ateroskleroz rivojlanishi esa o'z navbatida gipertenziyaga olib keladi. ` 276 «Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot» nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiya Bosh miya qon aylanishi o'tkir buzilishi gipertonik kriz serebral varianti asorati hisoblanadi va gipertonik ensefalopatiya, o'tkinchi bosh miya qon aylanishi buzilishi, gemorragik yoki ishemik insult ko'rinishida namoyon bo'ladi. Gipertonik kriz deb arterial bosimning individual qon bosimiga nisbatan keskin ko'tarilishi, gipertoniya simptomatikasi chuqur namoyon bo'lishi va yoki qo'shimcha belgilar paydo bo'lishi bilan kechuvchi holatga aytiladi. Shunday qilib, tadqiqotga ko'ra, insultdan keyingi epilepsiya bilan og'rigan bemorlarning yarmidan ko'pi (59,6%), epileptik tutilishlar insultning o'tkir davrida (erta tutilishlar) sodir bo'lgan. Ma'lum bo'lishicha, insultning o'tkir davrida epileptik holatning rivojlanishi kelajakda insultdan keyingi epilepsiyaning boshlanishi va og'ir kechishining prognozi hisoblanadi. Shu bilan birga, og'ir PIE holat va ketma-ket epilepsiya uchun xavf omilidir.

REFERENCES

1. Adam S., Scott C., Dian A., Symptom to diagnosis. Chicago, USA. 2006., 804 p.
2. Allan H. Ropper., Robert H. Broun. Adams and Victor's Principles of Neurology. New York., 2005., 1386 p.
3. Alwyn Scott. Neuroscience. USA. 2002. 373 p.
4. Asadullayev M.M., Aslanova S.N. Asab kasalliklari propedevtikasi. Darslik. - T.: 2008, 335 b.
5. Baehr M., Frotscher M., Topical diagnosis in Neurology. Stuttgart. New York. 2005. 531p.
6. Buxhoeveden D.P, Casanova M.F. The minicolumn hypothesis in neuroscience. Brain. 2002; 125:935-951.
7. Greenstein B, Greenstein A. Color Atlas of Neuroscience // Neuroanatomy and Neurophysiology. New York., 2000. 449 p.

ВИРУСОЛОГИЯ КАК НАУКА

Хуррамова Луиза Наврузовна

*Ученицы 8 «Е» класса президентской специализированной
школы-интернат химиков и биологов имени Абу Али ибн Сина*

Аннотация: Данная статья будет посвящена вирусологии, отдельно как науке, представляя её историю, разделы и виды. Статья выходит на фоне острого дефицита отечественных и полного отсутствия переводных руководств по вирусологии, несмотря на актуальность этой темы. В работе предоставлены такие аспекты, как актуальность, история, классификация и небольшое заявление.

Ключевые слова: вирусы, микробиология, генетика, эволюция вирусов, бактерии, вирион, вегетативный вирус, провирус, ДНК, общая вирусология, частная вирусология, молекулярная вирусология, механизмы экспрессии вирусов, нуклеокапсиды, капсомеры, архитектура вирионов.

Актуальность: Вирусы являются постоянным вызовом для здравоохранения, промышленности и общества в целом. Вот основные причины :

- **Пандемии и эпидемии:** Случаи пандемий, таких как вспышка COVID-19, подчеркивают необходимость понимания вирусов и их распространения. Вирусология играет ключевую роль в прогнозировании, предотвращении и борьбе с такими пандемиями.

- **Эволюция вирусов:** Вирусы постоянно мутируют и адаптируются к новым условиям, что создает постоянную угрозу для здоровья человека и животных. Изучение эволюции вирусов помогает понять их поведение и разработать эффективные стратегии контроля.

- **Защита общества:** Вирусология играет важную роль в защите общества от биологических атак и террористических угроз. Понимание структуры и функционирования вирусов помогает разрабатывать методы диагностики, вакцин и противовирусных препаратов.

- **Здоровье животных и растений:** Вирусы могут вызывать болезни не только у людей, но и у животных и растений, что имеет серьезные последствия для сельского хозяйства, экологии и пищевой безопасности. Вирусология помогает разрабатывать методы контроля и профилактики инфекций у животных и растений.

- **Новые угрозы:** Появление новых видов вирусов и переход их от животных к людям представляет постоянную угрозу для здоровья человечества. Вирусологи постоянно мониторят и исследуют новые вирусные возбудители, чтобы своевременно реагировать на возможные угрозы.

Введение: Вирусология — раздел микробиологии, изучающий вирусы, их морфологию, физиологию, генетику, а также эволюцию вирусов и вопросы экологии. Вирусы несмотря на то, что общего с бактериями у них не так много, всё таки входят в микробиологию.

Классификация

По формам

- Вирион – является покоящейся формой, образуется внутри клетки и может существовать во внеклеточной среде
- Вегетативный вирус – внутриклеточная форма с образованием потомства.
- Провирус – геном вируса с ДНК в клетке.

Разделы вирусологии:

- Общая вирусология – изучает их жизнедеятельность. Следовательно из которой вытекает молекулярная вирусология.
- Частная вирусология – относится к более коммерческой версии науки, которая специализируется на определенных группах.
- Молекулярная вирусология – относительно молодая отрасль (первый симпозиум проведён в 1962 году), структуру и функции, механизмы экспрессии вирусных генов и т.д. Обладает необычными терминами, такими как, нуклеокапсиды, капсомеры, архитектура вирионов.

Патогенез вирусных инфекций: Проникновение вируса в клетки - одна из ключевых стадий патогенеза инфекционного процесса. Для большинства вирусов степень цитопатического действия вируса прямо зависит от множественности заражения. В естественных условиях инфицирование клеток вирусами не происходит обычно с высокой множественностью. Исключение составляют респираторные вирусы, которые передаются воздушно-капельным путем с высокой инфицирующей дозой. ВИЧ и гепатиты, наоборот, эффективно передаются с кровью в самых незначительных трудно определяемых титрах.

Для проникновения вируса в клетку, необходимо: высокое сродство к вирусоспецифическому рецептору; множественность рецепторов; эффективность слияния вируса с клетками при инфицировании; способность к образованию синцития, к образованию гигантских синпластов, состоящих из множества слившихся клеток, в которых вирусный нуклеопротеид без эндоцитоза беспрепятственно переходит от одной зараженной клетки к множеству других через цитоплазму.

Такими свойствами из респираторных вирусов обладает респираторно-синцитиальный вирус, а среди ретровирусов – вирус иммунодефицита человека.

История: Основоположником микробиологии был Антонио ван Левенгук, открыв бактерии, вирусологию в свою очередь оснвал Д.И.Ивановский, открыв вирус табачной мозаики, как нового типа возбудителя болезней, сделал он эти выводы с неудачного опыта фильтрации, представленной в работе 1892 года. Через 6 лет Мартин Байеринк провёл аналогичные опыты и убедился, что перед ним новая форма жизни, назвал вирусом, с латинского – яд.

Цели :Основной задачей вирусологии является изучение их морфологии, химического состава, принципов систематики, номенклатуры, особенности их репродукции, и изменчивости, патогенеза и иммуногенеза, также некоторых приёмов диагностики, специфической профилактики наиболее распространённых болезней, вызванных вирусами.

Вирусология как отдельная дисциплина существует около 60-70 лет, в Узбекистане она существует меньше, несколько последних десятилетий. К сожалению, пока что сильного прогресса не наблюдается, вероятно, из-за проблем с финансированием, отсутствием хороших специалистов, научных ресурсов, доступа к современным технологиям и других факторов. Однако, всё же некоторые достижения есть, в Ташкенте построен Научно-исследовательский институт вирусологии МЗ РУз и НИИ Вирусологии.

Заявление: Стоит подметить, что вирусология претендует на роль пятого царства . Существуют немало важных отличий от микробиологии:

- Объекты изучения: Микробиология изучает микроорганизмы, включая бактерии, археи, протисты и грибы, в то время как вирусология специализируется на изучении вирусов, которые являются неклеточными частицами и, следовательно, не относятся к микроорганизмам в классическом понимании.

- Различия в структуре и жизненном цикле: Вирусы состоят из нуклеиновой кислоты (ДНК или РНК) и белковой оболочки, но не имеют собственного метаболизма и могут размножаться только внутри живых клеток. Этот факт отличает их от микроорганизмов, которые обладают собственным метаболизмом и способны к самостоятельному размножению.

- Воздействие на организмы: Вирусы играют важную роль в вызывании многих инфекционных болезней как у животных, так и у человека, в то время как микроорганизмы могут быть как патогенными, так и полезными для организма.

- Методы исследования: Вирусология использует различные методы исследования, такие как молекулярные биологические методы, электронная микроскопия и биохимические анализы, для изучения вирусов и их воздействия на организмы. В то время как микробиология также использует эти методы, ее фокус на бактериях и других микроорганизмах подразумевает различные аспекты исследования.

Таким образом, хотя вирусология входит в область микробиологии, она имеет свои уникальные особенности и методы исследования, которые отличают ее от изучения микроорганизмов. Создание нового царства гарантирует развитием этой науки и потоком новых идей. Новое царство способствует углублению специализации, увеличению финансирования, повышению осведомленности последующих эпидемий, развитию остальных отраслей зависимых от вирусологии, таких как, фармацевтика, биохимия, медицина и т.д.

Выводы: Вирусология играет ключевую роль в понимании и борьбе с инфекционными заболеваниями, её вклад в развитие медицины и общественного здравоохранения трудно переоценить. В течении десятилетий эта наука сделала значительные открытия в области диагностики, лечения, медицины, терапии, вакцин и т.д. Однако, по сей день остаются незакрытые темы для изучения, таких как новых вирусов, мутаций старых, новых патогенных механизмов. Эти вопросы открывают путь к новым инновационным технологиям и подходам, что уже даёт толчок последующим отраслям. Вирусология как наука продолжает развиваться и совершенствоваться, а ее роль в обществе становится все более важной в контексте глобальных угроз здоровью. Поддержка научных исследований в этой области является необходимой для обеспечения безопасности и благополучия человечества в будущем.

Источники:

<https://ppt-online.org/291957>

<https://ru.m.wikipedia.org>

<https://library.spbu.ru/ru/novosti>

<https://rg.ru/2020/11/20>

<https://riv.uz/>

<https://shttps://fundamental->

<research.ru/ru/article/view?id=2090tudfile.net/preview/4658987//>

XX ASRNING 80-90 YILLARIDA O'ZBEKISTONDAGI SIYOSIY, IJTIMOIY VOQEA VA HODISALAR

Saytniyozov Adham Annamuhammad o'g'li

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi

Saytniyozov@gmail.com

Yusupova Muxlisa Nurali qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi

yusupovarslon3@gmail.com

Safarova Munisa Eshmirza qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika talabasi

Nnaa96480@gmail.com

Annatatsiya: Bu maqola, XX asrning 80-90 yillarida O'zbekistonda ro'y beruvchi siyosiy va ijtimoiy voqealar va hodisalarni o'rganishga bag'ishlangan. Bu davrda O'zbekiston tarixida katta o'zgarishlar ro'y berdi, bu esa mamlakatning bugungi kungi va kelajagi uchun muhim ta'sir qildi. Maqola, ushbu voqealar va hodisalar orasidagi bog'liqlikni, ularning mamlakat va uning fuqarolarining hayotiga qanday ta'sir qilganligini tahlil qiladi. Ushbu maqola, tarixchi, siyosatshunoslar, ijtimoiy fanlar mutaxassislariga va umumiy ravnaq uchun qiziqarli bo'lishi mumkin.

Kalit so'z: Paxta ishi, qayta qurish, O'zbekiston SSR, Ivanov, Gdlyan, Sovet tuzumi, O'zbek ishi, o'zbek tili, Mustaqillik Deklaratsiyasi, Sovet imperyasi, davlat ramzlari.

Annotation: The purpose of writing this article is to reflect the efforts of the Republic of Uzbekistan towards independence. We can call every speech included in this article an important political event, an indelible page of the history of the difficult and honorable struggle that brought our country to national independence. Of course, in this article, we tried to reflect all the events that happened in that period in a chronological manner in full and in detail.

Keyword: Cotton work, reconstruction, Uzbek SSR, Ivanov, Gdlyan, Soviet system, Uzbek work, Uzbek language, Declaration of Independence, Soviet Empire, state symbols.

Аннотация: Цель написания этой статьи – отразить усилия Республики Узбекистан на пути к независимости. Каждое выступление, вошедшее в эту статью, можно назвать важным политическим событием, неизгладимой страницей истории трудной и почетной борьбы, приведшей нашу страну к

национальной независимости. Разумеется, в этой статье мы постарались в хронологическом порядке, полно и подробно отразить все события, произошедшие в тот период.

Ключевое слово: Хлопковая работа, реконструкция, Узбекская ССР, Иванов, Гдлян, советский строй, узбекская работа, узбекский язык, Декларация независимости, Советская империя, государственные символы.

KIRISH

Sovet tuzimi davrida soxta kommunistik mafkuraga va ma'muriy buyruq boylikka asoslangan samarasiz ijtimoiy - iqtisodiy siyosat 80-yillarning o'rtalariga kelib , O'zbekiston iqtisodiyotida inqiroz holatlarining kuchayishiga olib keldi. Bu holat respublika aholisi turmush tarzini yanada pasaytirib uni og'ir muammolar iskanjasiga solib qo'ydi . [1:266]

SSSRdagi "qayta qurish" jarayoni avval boshidanoq siyosiy sohani qamrab oldi. Iqtisodiy islohatlar esa unga bo'y sunuvchan ahamiyat kasb etdi . Oradan ko'p o'tmay , jaddalladshib borayotgan siyosiy jarayonlar bilan sust rivojlanayotgan iqtisodiyot o'rtasida katta farq ko'zga tashlana boshladi. Bu paytda SSSRning tarkibiy qismi bo'lgan O'zbekiston SSR ham qayta qurishga girdobiga tortildi, uniq qonuniyatlariga amal qildi. [2:570] Qayta qurish siyosati markaz tomonidan 1985-1990-yillarda amalga oshirilgan siyosat KPSS MKning Aprel (1985) prenumi sovet jamiyati "qayta qurish " , bu jamiyat hayotining barcha sohalarini "chuqur isloh qilish " yo'lini e'lon qildi. Bunda avvalo , ijtimoiy hayotni demokratlashtirish, oshkoralik, iqtisodiy o'sishni jadallashtirishga qaror qilindi . Biroq ilmiy jihatdan puxta asoslanmagan qayta qurish "konsepsiyasi "avval boshdanoq mag'lubiyatga mahkum edi. Shuning uchun ham kutulgan natijani bermadi. [3:264]

Qayta qurishning birinchi bosqichi(1985-1986-yillar) asosan ma'muriy - tashkiliy tadbirlarning ananaviy usullarda olib borilishi bilan xarakterlanadi. Qayta qurishning dastlabki davrlarda asosiy e'tibor mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish , fan texnika taraqqiyotini jadallashtirishga qaratildi shuning uchun ham 1986-yil 1-mart kuni KPSS XXVII s'ezdining KPSS Markaziy Komiteti siyosiy ma'ruzasi yuzasidan qabul qilingan rezolyutsiyada fan texnika taraqqiyotini jadallashtirish masalasiga katta e'tibor qaratilgan edi . Ammo , bunday jarayonni ijtimoiy munosabatlarni takomillashtirmasdan amlga oshirish mumkun emasligi. Tezda ayon bo'ldi . Shuning uchun 1986-yilda qayta qurish va ijtimoiy munosabatlar masalasiga alohida e'tibor qaratishga majbur bo'lindi . Bunday siyosatning markazida esa jamiyatni demokratlashtirish , ma'muriy buyruqbozlik va byurokratizmga ,

qonunsizlikka qarshi kurashtirar edi. Statistik ko'rsatkichlarda qayd etilishicha , 1986-yildan boshlab mamlakat siyosiy ahvoli battar yomonlasha boshladi, 1987-yil yanvardan ishlab chiqarish suratlari keskin pasayib bordi. Iqtisodiyotda inqirozli holat yuzaga keldi. Qayta qurishning birinchi bosqichi mag'lubiyatga uchradi.

Qayta qurishning ikkinchi bosqichi (1987-1990-yillar)

Jamiyatning barcha jabhalarini kompleks tarzda isloh qilishni kun tartibiga qo'ydi. Bunday vazifa kommunistik mafkura tomonidan 1987-yil yanvarda yanada aniqlashtirildi Moskva shahrida 1987-yil 27-28-yanvarda bo'lib o'tgan KPSS MK Plenumida KPSS MKning bosh sekretari M.S.Gorbachyov "Qayta qurish va partiyaning kadrlar siyosati to'g'risida " ma'ruza qildi. Biroq siyosiy tuzumni isloh qilish va demokratlashtirish , keng xalq ommasining siyosiy va tarixiy jarayonlarda ishtirok etishi Markaz uchun kutilmagan oqibatlarga olib kelishi natijasida Moskva tomonidan siyosiy va iqtisodiy islohatlar boshi berk ko'chaga kiritib qo'ydi. Oqibatda 1990-yil nafaqat qayta qurishning 2-bosqichi , balki SSSR axolisi balki butun dunyo umid ko'zi bilan qarayotgan qayta qurish siyosati butunlay mag'lubiyatga uchradi . Bu holat ham SSSR inqirozini tezlashtirdi va uning parchalanishiga olib keldi .Qayta qurish siyosatining mag'lubiyatga uchrashini 3 sabab bilan izohlanadi:

Birinchiidan , qayta qurishning aniq ,izchil,ilmiy jihatdan puhta ishlab chiqilgan strategiya va taktikasi hamda yagona dasturi yo'q edi.

Ikkinchidan , kommunistik partiya raxbarlari qayta qurish g'alabasidan manfaatdor emas edi . Ular har qanday demokratiya va oshkoralik totalitat tuzumning kushandasi ekanligini yaxshi bilishardi. Uchinchidan , M.S.Gorbochyov g'oyasi asosida qayta qurishni amalga oshirish mumkun emasdi. Sotsializmga hos sinfiy munosabatlar , davlat mulkchiligi milliy va ijtimoiy sohadagi siyosat yakkapartiyaviy raxbarlik , kommunistik mafkura , mustabid boshqaruv usuli hech qachon demokratiya bilan kelisha olmagan edi . [4:571,572,]

„ Paxta ishi “ - 1983-yilda Markaz tomonidan ma'muriy buyruqbozlik tizimini mustaxkamlashga qaratilgan va ataylab o'ylab topilgan uydirma. 1983-yildan SSSR Bosh prokrori topshirig'iga ko'ra ., SSSR prokuraturasining alohida muhim ishlar bo'yicha tergovchisi T.Gdlyan boshchiligida mamlakatning turli mintaqalaridan to'plangan 200 kishidan iborat tergov guruhi tuzulib , O'zbekiston yuborilgan. Tergov guruhiga katta vakolat va imtiyozlar berilgan . Ular soxta ayiblovlar bilan qonunsizlik yo'liga o'tib, tergov jarayonlarida tuhmat, ig'volar uyushtirish , faktlarni soxtalashtirish , kishilarni soxta ma'lumot berishga majbur etish , o'zlariga yoqmagan kishilardan o'ch olish vositasi sifatida foydalanishgan.

Shu asosda O'zbekistonda paxtani terish va qayta ishlashda „o'g'irlik“, „qo'shib yozish“larda ayblanib, Gdlyan va Ivanov boshchiligidagi guruh tomonidan 1989-yilgacha 5 mingdan ko'proq partiya va sovet raxbarlari, tashlilot raxbarlari, kolxoz va sovhozlarning ko'plab raislari jinoiy javobgarlikka tortildi. T.Gdlyan guruhining O'zbekistondagi faoliyati davomida O'zbekiston SSR prokuraturasi va O'zbekiston SSR Ichki ishlar vazirliklarining 20 nafar rahbar xodimlari, O'zbekiston Kompartiyasi MQ ning 4 nafar kotibi, viloyatlardagi qo'mitalarning 8 kotibi, O'zbekiston SSR Ministirlar Soveti raisi, O'zbekiston SSR Oliy Soveti prezidumi raisi, O'zbekiston paxta tozalash sanoati va boshqa bir qancha mas'ul xodimlar, umuman 62 nafar mas'ul shaxs pora olishda ayblanib, jinoiy-javobgarlikka tortildi. 1989-yilning may oyiga qadar javobgarlikka tortilgan 35 nafar ayblanuvchining ishi sudga oshirilgan. 1984-1989- yillar davomida T.Gdlyan guruhi tomonidan 800 dan ko'proq „jinoiy“ ish ko'rilib, jinoiy javobgarlikka tortilganlarning 600 nafari rahbar xodimlar, 10 nafari Sotsialistik Mehnat Qahramonlari bo'lgan. O'zbekiston SSR Paxta tozalash sanoati vaziri B.Usmonovga esa 1986-yilda o'lim jazosi belgilangan, hukm 1987-yilda amalga oshirilgan. [5;265] O'zbekistonda XX asrning 80- yillari „paxta ishi“, keyinchalik „o'zbeklar ishi“ degan ma'shum nom ostida tarixga kirdi. Inqiroziy xolatlarni mavjud tuzum negizida emas, balki „yuzaga kelgan salbiy illatlarda“ deb bilgan markaz, O'zbekistonni tajriba-sinov maydoni sifatida tanlab olindi. 1982-yil noyabrda KPSS MQ, Bosh kotibi L.I.Brejnev vafotidan so'ng mazkur lavozimni egallagan Yu.B.Andropov mamlakatda kadrlarni tanlash va joy joyiga qoyish siyosatida ta'qib va tazyiqqa asoslangan qattiqqo'llik yo'lining taraftori sifatida maydonga chiqdi. Markazdagi siyosiy raxbaryat mamlakatda yuzaga kelgan chuqur inqiroziy holatlarning sabablari yechimini aksariyat kadrlar siyosatida yo'l qo'yilgan kamchiliklar, tartib intizomning bo'shashi, mafkuraviy hushyorlikni yo'qotish bilan izohladi. Respublika ijtimoiy hayotda katta „burilish“ yasagan O'zbekiston KP MQ 1984-yil XVI plenumi ham markazning respublikadagi „sog'lomlashtirish“ borasida ko'rsatyotgan va belgilayotgan tadbirlarni qo'llab-quvvatladi. Mazkur plenum markazning „O'zbekistonda turg'unlik davri illatlariga qarshi kurash“ ini qo'llab quvattlagan holda mahalliy raxbar kadrlarni turli yo'llar bilan tazyiq ko'rsatish va jazolash jarayonlarini boshlab yubordi. 1984 – yilda O'zbekiston SSR prakurori, uning muovinaridan uchasi, eng katta boshqarmalarning boshliqlari lavozimlariga markazdan yuborilgan hodimlar yuborildi. Mahalliy raxbarlar „iltimosiga binoan“ yuborilgan kadrlar noqonuniy tarzda hibsga olinganlarning manfaatlarni himoya qilishi ham qiyin edi. Aksincha, „desantchilar“ qatag'onlik siyosatining davom etishida, respublikada nohaqlik va

qonunbuzarlik , mansabini suiistemol qilishining avj olishida zo'rovonlik va tazyiqni kuchayishida " faol " rol oynadilar.

1983-yil sentabrdan 1989-yilning may oyiga qadar o'nlab yuzlab fuqarolarimizning qonuniy huquqi qasddan paymol qilindi . Ularga nisbatan haqoratlash ho'rlash jismoniy va ruxiy qiynoq kabi jinoyatlar sodir etildi . O'sha davrda V.I.Elyuxen boshliq guruhga shtab boshlig'I va guruh azosi sifatida jalb qilingan edi. Guruximizning samarali faoliyati natijasida Gdlyan tergov guruhi boshliqligidan ozod qilinib, praktura tizimidan haydaldi . [6;7] Ko'pchilikka ma'lumki respublikamizda „, paxta ishi " bo'yicha 1983-1989 – yillarda 4 yarim mingdan ziyod kishi jinoiy javobgarlikka tortilib , sudlangan. Ularning aksariyati aybsiz edi . 1983 – 1987-yillarda Moskva, Leningrad (hozirgi Sankt-Peterburg) va RSFSRning boshqa shaharlaridan 1000 nafarga yaqin "desantchi" O'zbekistonning partiya, sovet, ma'muriy-xo'jalik organlariga yuqori rahbarlik lavozimlariga ishga yuborilgan edi. O'sha paytda "desantchilar" va 3000 nafardan ortiq tergovchilarga mahalliy rahbarlar va respublika huquq-tartibot organlarining ko'plab xodimlari katta yordam bergan. 1985 – 1990-yillarda O'zbekistonda "paxta ishi" degan uydirma bo'yicha jami 40 000 kishi tergov qilindi, ularning aksariyati tergov izolyatorlarida prokuror sanksiyasiz o'tirdi, 5000 nafar kishi esa soxta ayblar bilan jinoiy javobgarlikka tortildi. [7;7;12]

Qatag'on qilichi eng avvalo O'zbekistonning sobiq rahbari, marhum Sharof Rashidov xotirasiga qarshi ko'tarildi. "Sharof Rashi- dovchilik" degan sun'iy ibora o'ylab topilib, undan Sh.Rashidovni o'limidan so'ng badnom qilish va shuhratini yerga urishda foydalanildi. 1983-1989-yillarda shunchalik ko'p adolatsizlikka yo'l qo'yilganki, yuzlab gunohsiz kishilardan Gdlyan va Ivanov ustidan qonunchilik buzilayotgani haqida SSSR prokuraturasiga arizalar yog'ila boshlagan. Natijada prokuratura 1989 yil 25 mayda O'zbekistonda cheksiz hokimiyatga ega gdlyanchilar ustidan jinoyat ishi qo'zg'atadi. Tergovchilar brigadasiga Viktor Ilyuxin boshchilik qiladi. U O'zbekistonda 8 oy davomida tinimsiz tekshiruv harakatlarini olib borib, mas'um odamlar dodini eshitadi, yuzlab guvohlar bilan gaplashadi. Gdlyanchilar ishini obdon tekshiradi, rad etib bo'lmas dalillar to'playdi. 6 yil mobaynida gdlyanchilar deyarli 200 kishini ushlab hibsga olish to'g'risida qarorlar chiqargan. Shulardan 64 kishi poraxo'rlik uchun va qolganlari esa boshqa turli xil jinoyatlar va asosan "jinoiy yo'llar bilan topilgan boyliklarni saqlagani uchun" hibsga olingan. Poraxo'rlik uchun qamalganlarning har ikki nafaridan biri 1991 yilning 1-sentabriga qadar oqlangan. Obdon tekshirilganda jami 200 kishidan 40 nafardan ortiqrog'igina aybdor deb topilgan. Aybsiz kishilar 7-9 oydan 3-7 yilgacha hibsdan

saqlangan. “Masalan, militsiya mayori A. Muhammadiyev 2 yil-u 2 oy, militsiya mayori Vidodil Izzatov 7 yil, Navoiy viloyatining ijroiya komiteti ichki ishlar boshqarmasi boshlig‘i To‘ra Hayitov hech qanday aybsiz 3 yildan ko‘proq hibsdan saqlangan” . [8] O‘zbekistonda inson huquqlari behad toptalayotganligi haqida Moskvaga minglab xatlar jo‘natildi . Afsuski , bu xatlar tekshirilmagan, xatto javob yozishga ep ko‘rilmadi. Aksincha Gdlyan va uning xodimlariga ketma-ket unvonlar berildi. 1989-yil 23-iyun kuni respublika rahbarligiga Islom Karimov saylandi. Yangi rahbar faoliyati O‘zbekiston fuqarolarining huquqlarini himoya qilish , toptalgan huquqlarini tiklash kabi ishdan boshlandi. „ Paxta ishlari “ ni ko‘rib chiqish uchun maxsus komissiya tuzildi . Komissiya ish faoliyatiga 40 ming tomdan iborat ishni ko‘rib chiqish topshirildi. 1990-yilning iyun oyiga kelib komissiya eng muhim bir xulosaga keldi. 1990-yil 13-iyul kuni Moskva shahriga SSSR Bosh prokrori SSSR Oliy sudining raisi va SSSR Adliya vaziri nomiga yozilgan xatda komissiya xulosalari batafsil ko‘rsatildi . Bu xatda „ Paxta ishlari” chuqur tahlil qilinib sudlanganlarni oqlash masalasi qo‘yilgan edi. Komissiya ikki yildan ko‘p vaqt orasida 40 ming bo‘limli ishni ko‘rib chiqdi . 3.5 mingdan ko‘proq kishi oqlandi. 130 yildan ortiqroq davrda qaramlik azobini tortib kelgan o‘zbek xalqi davlat mustaqilligini qo‘lga kiritdi . Islom Karimov boshchiligida Respublika Oliy Kengashi 1989-yil 21-oktyabrda o‘zbek tiliga davlat tili maqomini berdi. 1990-yil 24-mart kuni Respublika Oliy Kengashining 1-sessiyasida O‘zbekistonda prezidentlik lavozimini tavsiya etish to‘g‘risidagi masala muhokama qilindi. . O‘zbekiston prezidentining „ Navro‘z xalq bayramini o‘tkazish yakunlari to‘g‘risida ” gi 1990-yil 3-mayda qabul qilingan Farmoniga asosan har yili 21-martni dam olish kuni va umumxalq Navro‘z bayrami kuni deb e‘lon qilindi . 1990-yil 20-iyunda „ Mustaqillik Deklaratsiyasi ” qabul qildi . yy1991-yil 31-avgust O‘zbekiston respublikasining mustaqilligi e‘lon qilindi. Har yili 1-sentabr Mustaqillik kuni –umum xalq bayrami deb e‘lon qilindi

Xulosa

O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishguncha o‘zbek xalqi juda xam og‘ir qora kunlarni boshdan kechirdi .O‘zbekistonda XX asrning 80-90 yillarida Sovet Ittifoqi markazi tomonidan “qayta qurish” siyosati amalga oshirildi, lekin bu siyosatning ilmiy jihatdan puxta asoslanmagan “konsepsiyasi” mag‘lubiyatga uchradi . Sovet tuzimiga nisbatan ko‘tarilgan qo‘zg‘alonlarni shavqatsizlarcha bostirdi. O‘zbekistonda inson huquqlari behad toptalgan , xalqqa nisbatan taqib kuchaydi. 1989 yil may-iyun oylarida Farg‘ona, Toshkent viloyatlarida va Andijon shahrida millatlararo mojarolar ro‘y berdiki, u respublikada va butun mamlakatda

g'oyat darajada katta shov-shuvlarga sabab bo'ldi . Moskvadan jo'natilgan Ivanov va Gdlyan o'zlariga yoqmagani kadrlarni noqonuniy tarzda hibsga olgan. O'z mansabini suiste'mol qilib zo'ravonlik va tazyiqni kuchaytirdi. Mahalliy rahbar xodimlar va ziyolilar ham taqibga olindi. „ Paxta ishi ” degan nom „o'zbeklar ishi” ga aylantirildi. Respublikamizda o'sha davrdagi og'ir ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatni chuqur tahlil qilib aholining, ayniqsa qishloq aholisining moddiy va ijtimoiy ahvolini yaxshilash uchun siyosat maydoniga Islom Karimov chiqdi. O'zbekiston SSR 1990-yilning 20-iyunida suverenitet e'lon qildi, ammo 1991-yilning 31-avgustida mustaqillik e'lon qilinib, O'zbekiston Respublikasi deb qayta nomlangunicha Sovet Ittifoqi tarkibida qoldi. O'zbekiston mustaqilligi 1991-yilning 26-dekabrida Sovet Ittifoqi parchalanib ketganidan keyin tan olindi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. R.Xoliqulov , K.G'aniyev , M.Nasrullayev O'zbekiston tarixi (Nomutaxasis yo'nalish talabalari uchun). Samarqand – 2019 . B 264-266
2. R.H.Murtazoyeva A.A.Odilov , A.A.Ermetov , K.D.Soipova O'zbekiston tarixi . „ Donishmand Ziyosi ” Toshkent-2020. B 570-572.
3. Ismatillo Yuldoshov Maxfiy mahkama yoxud qonunsiz qamalanganlar qissasi. „ Turon Nashr ” Samarqand-2021 . B 6
4. Toshtemir Qahramonov Iblis iskanjasida 1643kun . „ Yozuvchi ” nashriyot Toshkent. B 7-12
5. International House Tashkent <http://iht.uz> > slides > historyofuzbekistan > 009...
6. O.Solimov, Q.Usmonov , D.G'aniyev Yangi O'zbekistonning 7 zafarli yili (O'zbekistonda demokratik jamiyat qurish nazaryasi va amalyot kursi bo'yicha o'quv qo'llanma” . „ Sharq Nashriyot – matbaa konserni Toshkent-1999. B 9-12

KATTALAR TA'LIMIDA PSIXOLOGIK XIZMATNI TASHKIL QILISH

DJumabayev Ergash Ataxanovich

*Ellikqal'a Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat
salomatligi texnikumi o'quv-tarbiyaviy ishlari*

bo'yicha direktor o'rinbosari

Madiyarova Iroda Sabirovna

*Ellikqal'a Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat
salomatligi texnikumi psixologi*

Annotatsiya: Maqolada kattalar ta'limida psixologik xizmatni tashkil qilish dolzarb vazifalardan biri ekanligi, shuningdek, bo'lajak hamshiraning psixologik xizmatni qanday tashkil qilish borasidagi bilimlari mazmuni va tarkibi, psixologik xizmatni shakllantirishda o'rta maxsus tibbiy ta'limni o'rni, psixologik xizmatni shakllantirish bosqichlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, pedagogika, psixologiya, psixologik xizmat, psixolog, elektron ta'lim, raqamli ta'lim.

KIRISH

Texnikumlardagi psixologik xizmat o'rta maxsus ta'limining zaruriy tarkibiy qismidir. Bu xizmatning zaruriyligi texnikum ehtiyojlaridan kelib chiqadi. Har bir o'quvchida hayotga ijodiy munosabat va individual xususiyatlarning taraqqiyoti ta'minlaganligini psixologik xizmat to'g'ri tashkil etilgan deyish mumkin. Psixolog o'zining inson xulq-atvori va ruhiy faoliyati, ruhiy taraqqiyotning yosh qonuniyatlari haqidagi kasbiy bilimlariga, ulaming o'quvchilar va kattalar, tengdoshlari bilan o'zaro munosabat xususiyatlariga, o'quv-tarbiya jarayonini tashkil etishga bog'liqligiga tayanib, shaxsga individual yondashuv imkoniyatlarini ta'minlaydi, uning qobiliyatlarini aniqlaydi, normadan chetlashishlarning bo'lishi mumkin bo'lgan sabablarini psixologik-pedagogik korreksiya qilish yo'llarini aniqlaydi. Bu bilan psixologik xizmat maktabda o'quv tarbiya ishining mahsuldorligini oshirishga, ijodiy faol shaxsni shakllantirishga imkon beradi. Psixologik xizmat uch asosiy bo'g'indan tuzilgan:

- aniq o'quv muassasasida ishlaydigan amaliy psixolog;
- tuman xalq ta'limi qoshidagi tashxis markazi psixologi;
- respublika kasb-hunarga yo'naltirish va psixologikpedagogik tashxis markazi psixologi.

Psixologik xizmat xodimlari barcha muammolarni hal qilishda, shaxsni har tomonlama va garmonik rivojlanish vazifalariga va uning qiziqishlariga tayanadilar. Professional ta'lim tizimidagi psixologik xizmatning maqsadi — shaxsning har tomonlama garmonik kamoloti, to'laqonli psixologik taraqqiyotni ta'minlovchi qulay shart-sharoitlar yaratishdan iboratdir. Psixologik xizmatda tadqiqot va ta'sir o'tkazish obyekti bo'lib, maktabgacha yoshdagi bolalar, maktab o'quvchilari, professional ta'lim tizimi o'quvchilari, ota-onalar hisoblanadi, ularni alohida yoki guruhliy shaklda tatqiq qilish mumkin. Yosh davr taraqqiyoti mezonlariga muvofiqligini aniqlash maqsadida psixolog professional ta'lim muassasasi o'quvchilarni psixologik tekshiruvdan o'tkazadi, ularning bilim saviyalarini belgilaydi. O'quvchilarning kasbiy yaroqliligini tashxis qiladi, ularning shaxsiy xislatlari, irodaviy sifatleri, his-tuyg'ulari, o'zini-o'zi boshqarish imkoniyati, intellektual darajasini tekshiradi. Maslahat berish ishlari-amaliyotchi psixologning asosiy faoliyat turlaridan biridir. Maslahat berish ishlari o'qituvchilar, o'quvchilar, ota-onalar uchun ham olib boriladi. Maslahat berish ishlari individual va guruhliy bo'lishi mumkin. Amaliyotchi psixologlar ish tajribasini umumlashtirish shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilar ko'pincha psixologga quyidagi muammolar: turli fanlar bo'yicha o'quvchilarning o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar, o'quvchilarning o'qiy olmasligi va o'qishni istamasligi, guruhda nizoli vaziyatlar, shaxsiy pedagogik ta'sirning natija bermasligi, har xil yoshdagi o'quvchilarning tengdoshlari orasida oila muloqoti va o'quvchilar jamoasining shakllanishi, kasbiy malakalarini oshirish yo'llari, o'quvchilarning qobiliyatlari, layoqatlari, qiziqishlarini aniqlash va rivojlantirish yo'llari, o'quvchilar bilan kasbga yo'naltirish ishlarini olib borish bo'yicha murojaat qiladilar. Amaliyotchi psixologga o'qituvchilar ham murojaat qiladilar: — kattalar va tengdoshlari bilan o'zaro munosabatini yaxshilash masalalari, o'z-o'zini tarbiyalash, kasbiy va shaxsiy o'z-o'zini bilish, aqliy mehnat va xulq-atvor madaniyati va boshqa muammolar bo'vicha maslahat so'raydilar. Psixolog o'quvchilar bilan bevosita aloqada ularda vujudga kelgan muammolarni hal qiladilar. Bu to'g'ridan to'g'ri maslahat berish deb ataladi. Ba'zan o'quvchilarga va ota-onalarga o'qituvchilarning u yoki bu muammolari bo'yicha maslahat beradi, bu bivosita maslahat berishdir, bunda ma'lum qoidalariga amal qilishga to'g'ri keladi. Maslahat berish markazida har doim psixolog va maslahat berilayotgan shaxsning o'zaro ta'sir jarayoni, ular orasida ishonchli o'zaro munosabatni o'rnatish yotadi. Bunda psixolog — maslahat beruvchi, o'qituvchi, ota-ona — maslahat beriluvchi, o'quvchi mijoz rovida bo'ladi. Maslahat berish — psixologik xizmatning asosiy yo'nalishlaridan biridir. Lekin psixologik maslahat o'zi nimaligi oraliqida yagona

tushuncha yo‘q. Bu holda o‘quvchiga «tarbiyasi qiyin» tashxisi (diagnozi) o‘qituvchilar, tibbiyot xodimlari, nazorat xodimlari tomonidan qo‘yilgan bo‘ladi. Psixologning vazifasi - qiyinchiliklarning sabablarini aniqlash va ularga mos tuzatish (korreksiya) metodlarini topishdan iborat. Ta‘lim-tarbiya jarayonida o‘quvchilarga individual yondashuv zarurligi hamma tomonidan tan olingan, lekin undan amalda kam foydalaniladi. Bunga texnikumda o‘qituvchilarning o‘quvchi haqida ko‘p gapirishlari dalil bo‘ladi. Chunki texnikumda o‘quvchining qobiliyatlari, shaxsning asosiy xislatlari haqida chuqur va har tomonlama ma‘lumot beradigan mutaxassis yo‘q. Ta‘lim-tarbiyadagi individual yondashuv, bolani boshqalardan ajratib alohida o‘qitishni bildirmaydi, balki shaxsning u yoki bu xislatlarining shakllanishida maxsus sharoitlarni hisobga olish, har bir o‘quvchining individual psixologik xususiyatlarini ilmiy asosda tushunishni anglatadi.

Psixologiyada shaxsning individual xususiyatlari deganda bir shaxsni ikkinchi shaxsdan farqlaydigan xususiyatlar tushuniladi. Individual yondashuvning vazifasi — rivojlanishning individual usullarini aniqlash, o‘quvchining imkoniyatlarini har bir shaxsning faolligini ta‘minlashdan iborat. Bu nuqtayi nazardan olganda individual yondashuv faqatgina «tarbiyasi qiyin» o‘quvchilarga emas, barcha o‘quvchilarga ham zarurligi tushunarli bo‘ladi. Texnikum psixologlari bu usulni u yoki bu shaklda qo‘llaydilar, chunki bu ko‘zga tashlanib turgan qiyinchiliklar bilan birgalikda, o‘quvchi shaxsiy taraqqiyotining ba‘zi yashirin nuqsonlarini ham topishga yordam beradi. Bunday diagnostik ishning asosiy maqsadi — o‘quvchi psixik taraqqiyotining umumiy holatini bilishdan iborat. Bunday ko‘p qirrali va to‘liq tashxis natijalari psixolog uchun ham, ota-onalar, o‘qituvchilar uchun ham «tarbiyasi qiyin» o‘quvchi bilan olib boriladigan tuzatish va rivojlantirish ishlarining yo‘llarini aniqlash imkonini beradi. Bu usul yutuqlar bilan birga kamchiliklarga ham ega. Bu usulni qo‘llash juda ko‘p vaqtni olganligi uchun, uni amalga oshirishning har doim ham iloji bo‘lmaydi. Negaki, uzoq vaqt davomida nafaqat psixolog, balki «tarbiyasi qiyin» o‘quvchi ham charchaydi, tekshiruvda ishtirok etishdan bosh tortadi, topshiriqlarni o‘zi sezmaganda nomiga bajaradi. Tajribadan ma‘lum bo‘lishicha, ayniqsa, og‘zaki metodikalar qanchalik to‘liq bo‘lmasin, qiyinchilik tug‘diradi. Bundan tashqari bunday metodikalar shaxsni to‘liq xarakterlash uchun yetarli bo‘lmaydi. Rasmiy iltimosga qanday munosabatda bo‘lish kerak? Texnikum psixologi javob beradigan birinchi savol mana shu. Rasmiy iltimosga ikki xil munosabat, ikki xilma-xil ish uslubi mavjud. Birinchisi, rasmiy iltimosga o‘ziga xos bo‘lmagan javob qaytarishdir. Bu ikki usul bilan amalga oshiriladi. Birinchidan, rasmiy talabga javob tarzida (uning mazmuniga bog‘liq bo‘lmagan holda)

psixodiagnostik metodlar to'plami qo'llaniladi. Ikkinchidan, rasmiy talabga o'ziga xos javob qaytarishning usuli bo'lib, mashhur amerikalik psixolog K.Rodgers psixologiya fani va amaliyotiga kiritgan psixologik ish to'g'ri hisoblanadi. Uning fikricha, «tarbiyasi qiyin» o'quvchi bilan ishlash uchun, rasmiy talabning mazmuni qiyinchiliklar sabablarini tushunishga teng, lekin bu muhim ahamiyatga ega emas.

Natijalar

Psixologik tashviqot ishlari teleko'rsatuv va radio orqali eshittirish qilish, yakkama-yakka maslahatlar tashkil etish, muloqot treninglari uyushtirishdan iboratdir. Psixologik xizmatning uchala vazifasi o'zaro chambarchas bog'liq, ularning birgalikda olib borilishi maqsadga muvofiq. Texnikumdagi psixologlar direktorga bo'ysunadi. Biroq texnikumlariga psixologik xizmat haqidagi qonunda ko'rsatilgan vazifalar bilan bog'liq bo'lmagan ishlarni psixologga topshiriq yo'nalishida berishlariga ruxsat etilmaydi. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi qoshidagi psixologik xizmatni tashkil etish va boshqarishning muvofiqlashtirilgan Respublika tashxis markazi tariqasida xizmat qiladi. Bu markazning psixologlar, pedagoglar va tibbiy xodimlardan iborat 3-5 kishilik doimiy ishlaydigan xodimlari bo'lishlari zarur. Viloyat o'rta maxsus ta'lim boshqarmalari, Qoraqalpog'iston o'rta maxsus ta'lim vazirligi va Toshkent shahar o'rta maxsus ta'lim boshqarmasi qoshidagi tuman tashxis markazlari o'z hududlaridagi psixologik xizmatni tashkil etish va ularni nazorat qilish vazifalarini bajaradi. Bu bo'limlar 2-3 kishilik xizmat xodimlariga ega bo'lishi kerak. O'quvchilar soni 500 gacha bo'lgan maktablarda 1 ta » psixolog lavozimi belgilanadi. O'quvchilari 500 kishidan ortiq kontingentdagi maktablarda har 500 o'quvchi uchun ikkinchi psixolog lavozimi belgilanadi. Maktabgacha tarbiya muassasalaridagi har bir bolalar muassasasida 1 shtat birligida bolalar psixologi lavozimi belgilanadi. Kollej va litseylarda har 250 o'quvchi uchun shtatli psixolog lavozimi tayinlanadi. O'quvchilar soni 250 kishidan; yuqori kontingentli hollarda har 250 ta o'quvchi uchun qo'shimcha psixolog shtati belgilanadi. Bu shtat birligi haqida ma'lumotlar 1996 yilgi Nizomdan olingan. Psixolog rivojlantiruvchi ishlarining mohiyati shundaki, ular yordamida bolaning turli tuman bilish jarayonlari va shaxsiy xususiyatlari rivojlanishiga ijobiy turtki beriladi, ular takomillashtiriladi. Psixolog — vositachi texnikumda neytral holatni egallashga harakat qiladi. U o'z vazifasini urishib qolgan va nizolashayotganlarini yarashtirish, o'qituvchiga o'quvchisi nima uchun yomon o'qishi yoki dars qoldirishining obyektiv va subyektiv sabablarini tushuntirishga harakat qiladi: otanalarga o'qituvchilar bilan gaplashishni yoki direktor ta'sir ko'rsatishini va'da

beradi. Murakkab vaziyatdagi har qanday holatda u vositachi uchinchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi.

Muhokama.

Texnikumlardagi psixolog ishi bir-biridan tubdan farq qiladi. Psixolog aniq ta'lim muassasadagi o'qituvchilar va o'quvchilar orasidagi munosabatning ijobiy va salbiy tomonlarining, rivojlanadigan ijtimoiy muhitning ichida bo'ladi. U har bir o'quvchi yoki o'qituvchining o'zinigina emas, shaxslararo munosabatning murakkab tizimini ham ko'radi, boshqa ish turlari bilan birgalikda vaziyatni hal qiladi. Amaliyotchi psixologning diagnostik-korreksion ishi murakkab faoliyat turlaridan biri bo'lib, maxsus psixologik tayyorgarlikni talab qiladi. Amaliyotchi psixologning diagnostik korreksion faoliyati murakkab, javobgarlikni talab qilishi bilan birga kam ishlangandir. Bu jarayon birinchi bo'lib, tarbiyasi qiyin va normal bolalarni o'rganishga bag'ishlangan pedagogik tadqiqotlarda L.S.Vigotskiy tomonidan qo'llangan. I.Shvansara shaxs taraqqiyotini tashxis qilishning bosqichli eksperimentalpsixologik nuqtayi nazarini taklif etadi. Bu bosqichlar quyidagilar:

1. Psixologga rasmiy iltimos.
2. Psixologik muammoni aniqlash.
3. Tadqiqot metodini tanlash.
4. Psixologik tashxis qo'yish.
5. Amaliy tavsiyalar.

Psixologning rasmiy iltimosga javob tarzidagi ishini birinchi nuqtayi nazar sifatida psixologning yoki bu tarbiyasi qiyin o'quvchiga nibatan o'qituvchining ma'lum ijtimoiy talabiga javobini ko'rsatish mumkin.

Xulosa

Shunday qilib, kattalar ta'limida psixologik xizmatni tashkil qilishning asosiy vazifasi — tadqiqot ishlari, amaliy ishlar va tashviqot ishlaridan iboratdir. Ilmiy tadqiqot vazifalari — o'quvchilar shaxsini shakllantirishning muhim muammolarini, ta'lim va tarbiyaning psixologik asoslarini o'quvchilar bilan o'qituvchilar, psixologlar bilan o'qituvchilar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni hamda psixologning odobini o'z ichiga oladi. Amaliy vazifalar — psixologik tadqiqot natijalarini amalda psixologik xizmat ishida qo'llab, o'quvchilarning professional ta'limga tayyorligini aniqlash, o'quvchilarning o'qish faoliyatini osonlashtirish, o'quvchi shaxsini har tomonlama kamol toptirish, o'quvchilarning qobiliyat va moyilliklarini aniqlash va rivojlantirish, o'quvchilar bilan hunarga, kasbga oid suhbat, maslahat ishlarini olib borish, turli xildagi «qiyin» bolalar bilan ish olib borish kabi asosiy vazifani hal qilishdan iboratdir. Tashviqot ishlari — psixologik bilimlarni, psixologik

professional ta'limni targ'ib qilib, o'quvchilarning psixologik bilimlarini oshirish, ota-onalar uchun seminarlar, ma'ruzalar va suhbatlar uyushtirish, anjumanlar o'tkazishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Nishonova Z.T Psixologik xizmat Toshkent 2007.
2. Musurmanova O. Yuqori sinf o'quvchilari ma'naviy madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslari.TDPU 2008.
3. Ishonov Q.L. Pedagogika kollejlarda bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy madaniyatini shakllantirish texnologiyasi.
4. Imomov M.P. Professional ta'lim muassasalari o'quvchilarining kasbiy madaniyatini kompetensiyaviy yondashuv asosida rivojlantirish metodikasini takomillashtirish. Toshkent 2021.
5. Ernazarova G.O. Kasb-hunar kollejlarda o'quvchilarini akmeologik yondashuv asosida kasbiy faoliyatga tayyorlashni takomillashtirish.Toshkent 2017.

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AHOLINING ISH BILAN BANDLIGINI OSHIRISH (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)

Muhammadiyev Shohboz Bo‘ron o‘g‘li
Osiyo xalqaro universiteti magistranti
shmuhammadiyev1994@gmail.com

Annotatsiya: Maholada ish bilan bandligini ta'minlashda yangi ish o'rinlarini tashkil etish va ishga joylashtirish muammolari o'rganilgan.

Kalit so'zlar. Bandlik, ish kuchi, faol aholi islohatlar, dasturlar.

Abstract:The article examines the impact of population growth on the development of human capital and the rational use of labor resources.

Key words: Employment policy of human resources, labor market, employment services.

КИРИШ

Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida mexnat bozori sohasi jahon raqamli iqtisodiyotining asosiy sohasi sifatida o‘zining salmoqli hissasiga ega. Jahon yalpi maxsulotining 62-74 foizi mehnat bozori hissasiga to‘g‘ri keladi. Iqtisodiyoti yuksak rivojlangan G‘arb mamlakatlarida mehnat bozori milliy iqtisodiyotning ustun rivojlangan, birinchi darajali sektoriga aylandi.

O‘zbekistonda ham mustaqillik yillarida mehnat bozori jadal sur‘atlar bilan rivojlanib, uning milliy iqtisodiyotni yuksaltirishdagi, yangi ish o‘rinlarini yaratishdagi, mamlakat aholisini ish bilan ta‘minlashdagi hamda aholining hayot farovonligini oshirishdagi va boshqa ijtimoiy muammolarni hal etishning harakatlantiruvchi omili sifatidagi roli tobora ortib bormoqda. Mamlakatda raqamli iqtisodiyot sharoitida mehnat bozorida band aholining iqtisodiyotda band aholi sonidagi ulushi tobora o‘shib bormoqda. Lekin u rivojlangan mamlakatlar erishgan darajaga nisbatan hali ancha kam. Yuqoridagilardan kelib chiqib, O‘zbekistonda ushbu sohani jadal rivojlantirish ko‘zda tutilgan. O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha qabul qilingan Harakatlar strategiyasida mehnat bozori sohasini rivojlantirish va unda aholi bandligini ta‘minlash bo‘yicha muhim vazifalar belgilab berilgan. Mazkur vazifalarning samarali bajarilishi mamlakatimizda mehnat bozori sohasini rivojlantirish va unda aholi bandligini oshirish bo‘yicha xorijiy tajribalardan maqbul foydalanishni taqozo etadi.

Jahon iqtisodiyotida mehnat bozori sohasining aholi bandligini ta'minlashdagi roli oshib bormoqda. Iqtisodiyoti yuksak rivojlangan G'arb mamlakatlarida iqtisodiyotda band bo'lgan aholining 70 foizi mehnat bozori sohasida faoliyat ko'rsatadi¹. Innovatsion iqtisodiyot sharoitida mehnat unumdorligining tez sur'atlar bilan o'sishi natijasida xizmatlar sohasida aholi bandligini ta'minlash muammolarining dolzarbligi yanada oshadi. Shu jihatdan, xorijiy tajribalar asosida mehnat bozori sohasini jadal rivojlantirish va uning yangi ish o'rinlarini yaratishdagi rolini oshirish masalalari bugungi kunning dolzarb masalalaridan hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 7 fevraldagi PF-4947-son «O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida»gi Farmoni, 2019 yil 12 sentabr PQ-3268-son «Aholining kam ta'minlangan qatlamlarini qo'llab-quvvatlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 26 fevraldagi «2016 —2020 yillarda xizmatlar sohasini rivojlantirish dasturi to'g'risida»gi №55-sonli Qarori hamda mazkur sohaga tegishli boshqa meyoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur tadqiqot natijalari muayyan darajada xizmat qiladi.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДЛАР

Mehnat bozori sohasi, uning mohiyati, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni, ushbu sohani rivojlantirish masalalari haqida iqtisodchi olimlar tomonidan bir-qancha ilmiy-amaliy ishlar olib borilgan. A.Smit, J.B.Sey, A.Marshall, У.Шумпетер, J.M.Кейнс² va boshqalarning tadqiqotlari shular jumlasidandir.

MDH mamlakatlarida ham bu borada keng miqyosda ilmiy tadqiqot ishlari bajarilgan. Z.I.Belikina, O.N.Balayeva, M.D.Predvoditeleva, T.D.Burmenko, УЕ.А.Разомасова, М.М.Хайкин³ va boshqalar mehnat bozori sohasini rivojlantirishning nazariy va amaliy masalalariga katta e'tibor qaratishgan. O'zbekistonda ham mehnat bozori muammolariga bag'ishlangan ilmiy izlanishlar

¹Пастухов А.Л. Ускорение развития сферы услуг как необходимое условие модернизации экономики // Экономика и экономические науки, 2012.-№20. – С.80-85.

²Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Пер. с англ. МайбурдаЕ.М.. М.: 1993, -152 с.; Сейж.Б. Тракт по политической экономии. М.: Дело, 2000.; МаршаллА. Принципы экономической науки / Пер. с англ. -М., 1993. Т.1, -311с.; ШумпетерЙ. Теория экономического развития / Пер. с нем. Автономова В.С. и др. -М., 1982; КейнсЖ.М.. Общая теория занятости, процентов и денег. Пер. с англ.-М., 1978.- 576 с.

³Беликина З.И. Экономика: учебно-методический комплекс. -М.:Проспект, 2015. -224 с.;Балаева О.Н., Предводителя М.Д. Управление организациями сферы услуг. Учеб.пособие/ : Гос. У-нта Высшей школы экономики,-М.: Изд дом., Гос. У-нта,2010.-155 с.;Бурменко Т.Д. Сфера услуг: экономика, менеджмент, маркетинг. Практикум: учебное пособие / кол. авторов; под ред. БурменкоТ.Д. — М.: КНОРУС, 2010. — 424 с.;Разомасова Е.А. Сфера услуг: теория, состояние и развитие: монография/ РазомасоваЕ.А.; НОУ ВПО Центросоюза РФ «Сибирский университет потребительской кооперации».-Новосибирск, 2011.-136 с.; Хайкин М.М, Логистика в сфере услуг : учебное пособие. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2012. – 112 с.

olib borgan olimlarimizdan S.S.G'ulomov, N.T.Tuxliyev, Y.A.Abdullayev, M.M.Muxammedov, M.Q.Pardayev, G'.H.Qudratov, I.S.Tuxliyev, Q.J.Mirzayev, B.A.Abdukarimov, E.S.Fayziyev, T.T.Tashmuratovlarni⁴ ko'rsatish mumkin. Ular o'z ilmiy izlanishlarida mamlakatimizda mehnat bozori sohasini rivojlantirishning nazariy-uslubiy muammolarini tadqiq etganlar.

Yuqorida keltirilgan olimlarning ilmiy izlanishlarida mamlakatimizda mehnat bozori sohasining nazariy va amaliy jihatlari keng yoritib berilgan. Lekin iqtisodiyotda band aholining yarmi ushbu soha ulushiga to'g'ri kelishiga qaramasdan, uning ishsizlik muammosini bartaraf etishdagi roli chuqur va atroflicha o'rganilmagan. Shu sababli, mehnat bozori sohasini va uning alohida tarmoqlarini jadal rivojlantirish, xizmatlar turlarini ko'paytirish va sifatini yaxshilash asosida aholi bandligini oshirish bilan bog'liq muammolarni yechishga qaratilgan ilmiy izlanishlar olib borish O'zbekiston taraqqiyotining hozirgi bosqichida o'ta muhim ahamiyat kasb etadi.

NATIJARLAR

Mehnat bozori sohasi, uning mohiyati, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni, ushbu sohani rivojlantirish masalalari haqida iqtisodchi olimlar tomonidan bir-qancha ilmiy-amaliy ishlar olib borilgan. A.Smit, J.B.Sey, A.Marshall, Y.Shumpeter, J.M.Keyns⁵ va boshqalarning tadqiqotlari shular jumlasidandir.

MDH mamlakatlarida ham bu borada keng miqyosda ilmiy tadqiqot ishlari bajarilgan. Z.I.Belikina, O.N.Balayeva, M.D.Predvoditeleva, T.D.Burmenko, YE.A.Razomasova, M.M.Xaykin⁶ va boshqalar mehnat bozori sohasini rivojlantirishning nazariy va amaliy masalalariga katta e'tibor qaratishgan. O'zbekistonda ham mehnat bozori muammolariga bag'ishlangan ilmiy izlanishlar olib borgan olimlarimizdan S.S.G'ulomov, N.T.Tuxliyev, Y.A.Abdullayev, M.M.Muxammedov, M.Q.Pardayev, G'.H.Qudratov, I.S.Tuxliyev, Q.J.Mirzayev,

⁵Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Пер. с англ. МайбурдаЕ.М.. М.: 1993, -152 с.; СейЖ.Б. Тракт по политической экономии. М.: Дело, 2000.; МаршаллА. Принципы экономической науки / Пер. с англ. -М., 1993. Т.1, -311с.; ШумпетерЙ. Теория экономического развития / Пер. с нем. Автономова В.С. и др. -М., 1982; КейнсЖ.М.. Общая теория занятости, процентов и денег. Пер. с англ.-М., 1978.- 576 с.

⁶Беликина З.И. Экономика: учебно-методический комплекс. -М.:Проспект, 2015. -224 с.;Балаева О.Н., Предводителяева М.Д. Управление организациями сферы услуг. Учеб.пособие/ : Гос. У-нта Высшей школы экономики,-М.: Изд дом., Гос. У-нта,2010.-155 с.;Бурменко Т.Д. Сфера услуг: экономика, менеджмент, маркетинг. Практикум: учебное пособие / кол. авторов; под ред. БурменкоТ.Д. — М.: КНОРУС, 2010. — 424 с.;Разомасова Е.А. Сфера услуг: теория, состояние и развитие: монография/ РазомасоваЕ.А.; НОУ ВПО Центросоюза РФ «Сибирский университет потребительской кооперации».-Новосибирск, 2011.-136 с.; Хайкин М.М, Логистика в сфере услуг : учебное пособие. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2012. – 112 с.

B.A.Abdukarimov, E.S.Fayziyev, T.T.Tashmurotovlarni⁷ ko'rsatish mumkin. Ular o'z ilmiy izlanishlarida mamlakatimizda mehnat bozori sohasini rivojlantirishning nazariy-uslubiy muammolarini tadqiq etganlar.

Yuqorida keltirilgan olimlarning ilmiy izlanishlarida mamlakatimizda mehnat bozori sohasining nazariy va amaliy jihatlari keng yoritib berilgan. Lekin iqtisodiyotda band aholining yarmi ushbu soha ulushiga to'g'ri kelishiga qaramasdan, uning ishsizlik muammosini bartaraf etishdagi roli chuqur va atroflicha o'rganilmagan. Shu sababli, mehnat bozori sohasini va uning alohida tarmoqlarini jadal rivojlantirish, xizmatlar turlarini ko'paytirish va sifatini yaxshilash asosida aholi bandligini oshirish bilan bog'liq muammolarni yechishga qaratilgan ilmiy izlanishlar olib borish O'zbekiston taraqqiyotining hozirgi bosqichida o'ta muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Mehnat bozorini samarali rivojlantirish orqali aholini ish bilan bandligini oshirishning nazariy asoslari o'rganish jarayonida biz qo'yidagi xulosalarga kelindi:

mamlakat iqtisodiyot tarmoqlari iqtisodiyotining diversifikatsiyalashuv darajasini ko'tarish, ya'ni ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar, tovarlar va xizmatlar nomenklaturasini kengaytirish, YAIM, eksport kabi ustuvor yo'nalishlar ko'rsatkichlarida alohida tarmoq mahsuloti yoki mahsulot guruhining ustunlik qilishiga barham berish;

tashqi bozorlardagi konyunktura o'zgarishlariga kam ta'sirchan bo'lgan tarmoqlar va sohalarning YAIM va bandlikdagi ulushining yuqori bo'lishini ta'minlash;

tayyor mahsulot ishlab chiqaruvchi, shuningdek, eksport qiluvchi korxonalar va tarmoqlarning xomashyo va butlovchi qismlar bilan ta'minlanishida mahalliy korxonalar ulushining ustunligiga erishish;

yuqori innovatsion texnologiyalar va zamonaviy texnika bilan qurollangan, arzon va sifatli, tashqi bozorda bemaolol raqobatga kirisha oladigan sanoat tarmoqlarining sanoat ishlab chiqarish ko'rsatkichlaridagi ulushini oshirish;

konyunktura o'zgarishlariga tez moslashuvchan, kapital sig'imi past bo'lgan soha va tarmoqlarning yalpi iqtisodiy ko'rsatkichlardagi salmog'ini oshirishga erishish yo'nalishlarida olib borilmoqda.

MirzayevQ.J. Agro servisni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari. -T.: Fan va texnologiya, 2007.-16 b.;
AbdulkarimovB.A. Korxonaiqtisodiyoti. Darslik.-T.: Fan, 2005.-288 b.; FayziyevE.S. Servis tizimi faoliyati asoslari.
O'quv qo'llanma. - Samarqand, 2010.-172 b.;Tashmurotov T.T..Xalqaro turizm.-T.: Turon-Iqbol, 2007.-320 b.

tadqiqot natijalariga asoslanib, mavjud bandlikning oshishiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan omillarni aniqladi qishloq mehnat bozoridagi aholi, ta'sir qiluvchi omillar ishchi kuchiga talab va taklifning mutanosibligi. Ular bilan tadqiqotlarda umumiy qonuniyatlar, tamoyillar hisobga olinishi kerak mehnat bozori kontsepsiyasi. Talab bilan muvozanatga erishish asosida qishloq mehnat bozoridagi taklif nazariy jihatdan asoslanadi qishloq aholisi bandligini oshiradi.

- ijtimoiy yo'naltirilgan mexanizmlarni amalda qo'llash bozor iqtisodiyoti ta'minlashning asosiy mezonlarini aniqlashga imkon berdi

- qishloq aholisini ish bilan ta'minlashda. Ular tarkibiy qismlardan biridir qishloq ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosiy yo'nalishlari.

- aholini ish bilan ta'minlashni muhim sharti va ajralmas qismi sifatida tahlil qilish qishloq ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, maqbul darajada ta'minlanadi uning asosiy mezonlari va ballar jadvalini qoplash imkoniyati mavjud.

- xorijiy mamlakatlarning samarali tajribasini o'rganish asosida mehnat bozorini rivojlantirish va shu asosda qishloqlarda bandlikni oshirish aholi, rivojlanish chora-tadbirlari ko'magi tufayli aniqlandi

sanoat, qishloqda xususiy tadbirkorlik, birlashtirilgan mehnat bozorida moslashish va xavfsizlik darajasini oshirish, ortib borish axborot sohasida yuqori malakali mutaxassislar soni va qishloqdagi kommunikatsiya texnologiyalari imkoniyat bilan ta'minlandi qishloq mehnat bozoridagi mavjud muammolarni samarali hal etish.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Abdullayev Y.A. Bozor iqtisodiyoti asoslari. –Toshkent: Mehnat, 1997. -428b.
2. Abduraxmonov K.X. Mehnat iqtisodiyoti. –Toshkent: Mehnat, 2004. -97 b.
3. Abduraxmonov K.X., Abdullayev A.M, Dadaboyev Sh.X. Regionalnaya ekonomika i upravleniye. –T.: Fan va texnologiya, 2007. -53 b.
4. Abduraxmonov K.X., V.Imomov. O'zbekistonda mehnat potensialidan samarali foydalanish va uni boshqarish. –T.: Akademiya, 2008. -78 b.
5. Abduraxmonov K.X. Mehnat iqtisodiyoti. –Toshkent: Mehnat, 2009.
6. Abdug'aniyev A., Mirzakarimova M. O'tish davri iqtisodiyotida mehnat bozori. –T.: Mehnat, 1999.
7. Shavkat o'g'li N. X. YOSHLARDA MA'NAVIY-MAFKURAVIY IMMUNITETNI MUSTAHKAMLASHDA INTERNETNING ROLI //PHILOSOPHY AND LIFE INTERNATIONAL JOURNAL. – 2022. – №. 3 (18).

1. Shavkat o'g'li N. X. THREATS TO INFORMATION SECURITY IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 22. – С. 229-231.
2. Shavkat o'g'li N. X. AXBOROT XURUJINING O 'SMIRLAR HAYOTIGA TA'SIRI //QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI. – 2023. – С. 1285-1287.
3. Shavkat o'g'li N. X. YUKSAK AXBOROT MADANIYATI–INTERNET-MAKON RESURSLARIDAN RATSIONAL FOYDALANISH SHARTI //Research Focus International Scientific Journal. – 2023. – Т. 2. – №. 6. – С. 105-110.
4. Shavkat o'g'li N. X. ИНТЕРНЕТ-МАКОН ИМКОНИЯТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШДА АХЛОҚИЙ МАДАНИЯТНИНГ АҲАМИЯТИ //The Role of Exact Sciences in the Era of Modern Development. – 2023. – Т. 1. – №. 3. – С. 4-9.
5. Nomozov X. INTERNET-MAKON MONIYATI, GENEZISI VA ZAMONAVIY TARKIBI //Farg'ona davlat universiteti. – 2023. – №. 3. – С. 67-67.
6. Номозов Х. ИНТЕРНЕТ-МАКОН ТАЪСИРИДА СОДИР БЎЛАЁТГАН НЕГАТИВ ИЖТИМОЙЛАШУВ ШАКЛЛАРИ //Философия и право. – 2023. – Т. 26. – №. 3. – С. 232-235.
7. Nomozov X. INTERNET-MAKON RESURSLARIDAN FOYDALANISH SOHALARI //Development and innovations in science. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 8-14

RAQOBAT VA MONOPOLIYA

Urinboyeva Yulduz Pirnazarovna - i.f.f.dok., dotsent

Iluminov Ozodbek Elyor o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotasiya: Ushbu amaliy ishda raqobat va monopoliya haqida ma'lumot va shu mavzuga doir krasvord tuzilgan.

Аннотация: В данном тематическом исследовании содержится информация о конкуренции и монополии, а также кроссворд на эту тему.

Annotation: This case study contains information on competition and monopoly and a crossword puzzle on this topic.

Kalit so'zlar: Raqobat, Monopoliya, Monopolistik raqobat.

Ключевые слова: Конкуренция, Монополия, Монополистическая конкуренция.

Key words: Competition, Monopoly, Monopolistic competition.

Raqobat bu bozor sub'ektlarini iqtisodiy manfaatlari to'qnashuvidan iborat bulib, ular o'rtasidagi yuqori foyda va ko'proq naflilikka ega bo'lish uchun olib boriladigan ko'rashdir.

Raqobatning vazifalari.

1. Tartibga solish .
2. Resurslarni joylashtirish
3. Innovatsion vazifalar
4. Moslashtirish
5. Taqsimlash
6. Nazorat qilish

Monopoliya (yunoncha mono — tanho, poleo — sotaman) — iqtisodiyotning bir sohasida tanho hukmronlik; bozorni tashkil etish shakli. Bunday bozorlarda yagona sotuvchi o'z tovari bilan fa-oliyat ko'rsatadi, boshqa tarmoqlarda bunday tovarning o'rinbosari bo'lmaydi. Monopoliya ishlab chiqarish vositalari, ish kuchi va yaratilgan mahsulotlar asosiy qismining ozchilik korxonalar, sohibkor shaxslar yoki davlat qo'lida to'planishi natijasida paydo bo'ladi. Manapoliya ko'rinishlari qadimdan mavjud. Noyob mahsulot yetishtiriladigan yerlar, konlar, suv havzalari, o'rmonlar va boshqa tabiiy manbalar ozchilik qo'lida to'planib, egalariga monopol mavqe bergan, ular ma'lum mahsulotni bozorgatanho yetkazib beruvchilarga

aylanib, u yerda hukmron bo'lganlar. Monopoliya. O'z tabiatiga ko'ra ishlab chiqarish da turg'unlik paydo qiladi, chunki monopol mavqega tayanib, sarflarni kamaytirmay foyda ko'rish, raqobatning yo'qligi yoki zaifligidan foydalanib bozorga o'z izmini o'tkazish mumkin. Monopoliys bozor munosabatlarini cheklaydi, shu sababli hatto bozor iqtisodiyoti hukmron davlatlar mono-poliyaga qarshi choratadbirlarni ko'radilar. Monopoliyaning asosiy shakllari — kartel, sindikat, trest, konsernlar hisoblanadi. Monopoliyalar vujudga kelishining moddiy asosi ishlab chiqarishning to'planishi hisoblanadi. Ishlab chiqarishning to'planishi ishlab chiqarish vositalari, ishchi kuchi hamda mahsulot ishlab chiqarish hajmining yirik korxonalarda to'planishini namoyon etadi. Monopoliyaning 6 turi mavjud bo'lib ular:

- 1.Tabiy monopoliya
- 2.legal monopoliya
- 3.Sun'iy monopoliya
- 4.Aligopoliya
- 5.Monopsoniya
- 6.Sof monopoliya

Monopolistik raqobat — bu ko'pgina sotuvchilar o'xshash bo'lgan, ammo bir xil bo'lmagan tovarlarni taklif qiluvchi bozor turi hisoblanadi[1][2]. Monopolistik raqobat va monopoliya nomlari o'xshash hisoblansa-da, amalda bu ikki raqobat turi keskin farq qiladi. Bunday raqobat turi dastlabki qarashda sof raqobatlashgan elementlariga ega bo'lsa-da, nomukammal raqobatlashgan bozorlar(monopollashgan bozor) turiga kiradi. Monopolistik raqobatda ham faoliyat yurituvchi firmalar nisbatan ko'p, yangi firmalarni bozorga kirib kelishi yoki unda harakat qiluvchi firmalarning undan chiqib ketishida kichik cheklovlar mavjud. Lekin, bu raqobat turi baribir erkin bozordan farq qiladi. Farqi shundaki, monopol raqobatlashgan bozordagi mahsulot tabaqalashgan, ya'ni bir xil ehtiyojni qondiruvchi tovarni har bir firma o'ziga xos ravishda ishlab chiqarib sotadi va uning mahsuloti boshqa firmalarning mahsulotidan sifati, ko'rinishi, xizmat ko'rsatish turi, uslubi, foydalanilgan materiallari va brendi bilan farq qilishi mumkin. Tovarning differensiallashuvi deganda bozorda sotiladigan tovarni turli xilligi, yagona qolipda emasligi tushuniladi. Har bir firma o'z mahsulot markasiga ega bo'lganligi sababli ma'lum darajada bozor hokimiyatiga ega bo'ladi. Masalan, har bir shaharda fast foodlar, restoranlar va non mahsulotlari(xususan, pishiriqlar) sotadigan joylar bor. Bu iqtisodiy subyektlar deyarli bir turdagi ehtiyojni qondiruvchi turli-xil mahsulotni sotadi. Toshkent shahridagi Feed Up, Oq-Tepa Lavash va Evos kabi fast foodlar

o'xshash menyuga (lavash, burger, kartoshka fri va boshqa iste'mol tovarlari) ega bo'lsa-da, shakl, ta'm, xizmat ko'rsatish va narxiga ko'ra oz bo'lsa-da farq qiladi.

Xulosa qilib aytganda raqobat va monopoliya bu hozirgi kunda eng dolzarb masalalaridan biridir. Raqobatdan chiqolmagan korxonalar yoki tashkilot rivojlanishi pastroq buladi.

Bu savollar raqobat va monopoliya va umumiy mavzulardan tuzulgan.

1. Raqobat nima?

- a) Oligopoliya va monopolistlar o'rtasidagi tartibning saqlanishi
- b) Bozor ustida bir nechta kompaniyalar yoki subjektlarning mavjudligi
- c) korxonalar o'rtasidagi o'zaro tashqi munosabatlar
- d) daromad va xarajatlar o'rtasidagi munosabatlar

2. Raqobatda qaysi tizim kuchli?

- a) Monopoliya
- b) Oligopoliya
- c) Polipoliya
- d) Monopsoniya

3. Raqobatda bozor kuchini kim belgilaydi?

- a) Davlat
- b) Hamma kompaniyalar birgalikda
- c) Har bir kompaniya o'zining sotish narxini o'zlashtiradi
- d) Narxga ega bo'lgan eng katta kompaniya

4. Raqobatda kuchli kompaniyalar qanday ravishda foydalanadi?

- a) To'g'ri ravishda foydalanadi
- b) Xilma-xil ravishda foydalanadi
- c) Kuchli bo'lgan kompaniya barcha foydalanuvchilar uchun qulayliklarni taqdim qiladi
- d) Kuchli bo'lgan kompaniya boshqa kompaniyalarga oldindan sabab beradi

5. Oligopoliyada kompaniyalar qanday munosabatda bo'lishadi?

- a) To'g'ri ravishda munosabatda bo'lishadi
- b) Tartibga qarshi munosabatda bo'lishadi
- c) Keng yozuvli qilishadi
- d) Har qanday ravishda munosabatda

6. Raqobat va monopoliya konsepsiyasi qanday iqtisodiyot nazariyasining asosiy qismidir?

- a) Neoklassik iqtisodiyot

- b) Marksist iqtisodiyot
 - c) Keynesizm
 - d) Institutsionalizm
7. Monopoliyalar qanday turlarga bo'linadi?
- a) Tabiiy va iqtisodiy monopoliyalar
 - b) Govorit va ne-govorit monopoliyalar
 - c) Kechiktirilgan va kechikmagan monopoliyalar
 - d) Taqdiriy va iste'mol monopoliyalar
8. Raqobat qanday qilib monopoliyalarga qarshi turadi?
- a) Narxlarni pastroqlash orqali
 - b) Narxlarni o'zlashtirish orqali
 - c) To'liq bozor muhitini ta'minlash orqali
 - d) Narxlarni orttirish orqali
9. Monopoliya qanday shakllarda paydo bo'lishi mumkin?
- a) Tabiiy monopoliya va iqtisodiy monopoliya
 - b) Oligopoliya va monopoliya
 - c) Raqobat va monopolizatsiya
 - d) Keynesianizm va neoklassik iqtisodiyot
10. Raqobat va monopoliya arasidagi boshqa bir farq nima?
- a) Raqobatda faqat bitta firma boshqariladi, monopoliyada esa ikki yoki undan ko'p firma boshqariladi.
 - b) Raqobatda biror bir sohada yagona firma boshqariladi, monopoliyada esa ikki yoki undan ko'p firmalar boshqariladi.
 - c) Raqobatda boshqaruv shakli mavjud emas, monopoliyada esa ikki yoki undan ko'p firma boshqariladi.
 - d) Raqobatda faqat ikki yoki undan ko'p firma boshqariladi, monopoliyada esa bitta firma boshqariladi.
11. Monopoliya tushunchasi qaysi holatda amalga oshiriladi?
- a) Ko'p sonli firmalar bo'lsa
 - b) Yagona boshqaruv organi mavjud bo'lsa
 - c) Bozor kuchli konkurensiyaga ega bo'lsa
 - d) Bozor faqatgina bitta firma tomonidan bo'lsa
12. Qanday sababdan istiqtisodiy jarayonlarda "arziyish"ni tasavvur qilish juda muhimdir?
- A) Arziyish daromadning qadimiy o'zgarishlari bilan bog'liqdir.
 - B) Arziyish moliyaviy tizimning barqarorligini ko'rsatadi.

- C) Arziyish iqtisodiy faoliyatning xalqaro tarmoqqa aloqasini ifodalaydi.
D) Arziyish iqtisodiyotning yangiliklarga o'tishda muhim ahamiyatga ega.
13. "Majburiy daromad" nima ma'noni anglatadi?
A) Daromadni qo'llash uchun berilgan ma'lumotlar.
B) Sifatli tovarlarni olish majburiyati.
C) Boshqa alternativaga ega bo'lmagan daromad.
D) Daromadni iste'mol qilishni to'xtatish majburiyati.
14. "Elastiklik" nima bilan ifodalangan?
A) Daromadning miqdori va narxlarning o'zaro munosabati.
B) Moliyaviy tizimning islohoti.
C) Korxonalar orasidagi raqobat.
D) Narxlarning doimiy o'zgarishi.
15. "Nominal qiymat" qanday daromadni bildiradi?
A) To'g'ri qiymatdagi daromadni.
B) Qiymatni inflatsiya hisobiga kiritilmagan daromad.
C) Inflatsiya tashqarida qoldirilgan daromad.
D) Daromadni so'm hisobiga o'tkazish jarayoni.
16. "Markaziy bank"ning vazifalari qanday?
A) Narxlarning o'zgarishi bo'yicha monitoring.
B) Tijorat banklari bilan moliyalashish.
C) Pul to'plash va o'tkazish jarayonlari.
D) O'z iqtisodiyot siyosatini o'zgartirish.
17. "Tasarruf" nima ma'noni anglatadi?
A) Pulning to'lanishi uchun berilgan muddat.
B) Daromadni tejoychi vaqt.
C) Pulning tezkor o'zgarishi.
D) Moliyaviy resurslarni saqlash jarayoni.
18. "Inflatsiya" nima bilan bog'liq?
A) Daromadning ortiqcha miqdori.
B) Narxlarning o'zgarishi.
C) Korxonalar orasidagi munosabatlar.
D) Moliyaviy siyosatning o'zgarishi.
19. "Asosiy qiymat" nima bilan ta'riflanadi?
A) Tovarlar narxlarining o'zgarishi.
B) O'z moliyaviy tashkilotini o'zida jamlangan kelishilgan daromad.
C) O'z moliyaviy resurslarini sotib olish qobiliyati.

- D) Korxonalar orasidagi ta'riflar.
20. "Iqtisodiyot" nima haqida gaplashamiz?
- A) Mamlakat iqtisodiyotini o'rganish fanlari.
- B) O'zaro almashuvga tayyorlangan nazorat tizimi.
- C) Ommaviy iqtisodiy so'rovlar.
- D) Mamlakat iqtisodiyatining barcha sohalarini o'z ichiga olgan fan.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Krugman, Paul; Obstfeld, Maurice. International Economics: Theory and Policy. Addison-Wesley, 2008. ISBN 978-0-321-55398-0.
2. Poiesz, Theo B. C. (2004). „The Free Market Illusion Psychological Limitations of Consumer Choice“ (PDF). Tijdschrift voor Economie en Management. 49-jild, № 2. 309–338-bet.[sayt ishlamaydi]
3. „Monopolistic competition | Britannica“.
4. „The Role of Innovation in Transitioning from Natural Production to Manufactured Goods“- Bu adabiyot, innovatsiyalar va yangi texnologiyalar bilan qanday ko'plab korxonalar uchun foyda va samaradorlik yaratishni tushuntiradi
5. <https://worldlyjournals.com/index.php/IJSR/article/download/1302/1746>
6. <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/742>

TASHKILOTDA ISH HAQINING ASOSIY TAMOYILLARI: O'LCHAM TUSHUNCHASI VA TA'RIFI

Urinboyeva Yulduz Pirnazarovna - i.f.f.dok., dotsent
Bozorov Ahrorbek Lochinbeko'g'li
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu amaliy ishda Tashkilotda ish haqining asosiy tamoyillari: o'lcham tushunchasi va ta'rifi haqida so'z yuriyilgan.

Аннотация: В данном тематическом исследовании рассматриваются основные принципы заработной платы в организации: понятие и определение размера.

Annotation: This case study discusses the main principles of salary in the Organization: the concept and definition of size.

Kalit so'zlar: Mehnatni tashkil etish, Haqiqiy ish haqi, Ish haqini tashkil etish tamoyillari tizimi, Xarajatlar bo'yicha optimal ish haqi printsipi.

Ключевые слова: Организация труда, Реальная заработная плата, Система принципов организации заработной платы, Принцип оптимальной заработной платы.

Key words: Labor organization, Real wage, System of principles of wage organization, Cost-optimal wage principle.

Mehnatni tashkil etish, to'g'ri taqsimlash va haq to'lash - bu ishlab chiqarishni samarali rejalashtirishni ta'minlash tizimida eng muhim o'rinni egallagan toifalar. Ishchilarning mehnatiga haq to'lashda ishlab chiqarish jarayonida ishtirok etadigan mehnat resurslarining narxini tushunish kerak. Avvalo, sarflangan mehnatning sifati va miqdori bilan belgilanadi. Bozor omillari ham muhim rol o'ynaydi. Ular orasida ishchi kuchiga talab va taklifni alohida ta'kidlash joiz; mavjud bo'lgan o'ziga xos bozor sharoitlari; qonunchilik normalari; hududiy jihatlari va boshqalar. Maqolamizda biz ish haqini tashkil etishning mohiyati va tamoyillarini ko'rib chiqamiz.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida ish haqi xodimlar, ish beruvchilar va umuman davlatning asosiy va bevosita manfaatlarini ifodalaydi. Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu uch tomon manfaatlarining to'g'ri muvozanatini saqlashish haqini samarali tashkil etish va tartibga solishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Keling, mehnatga haq to'lashni tashkil etish tushunchasi va tamoyillarini tahlil qilaylik. Rus

adabiyotida nominal (naqd) va real ish haqini ajratish odatiy holdir. Demak, nominal deganda xodim tomonidan ma'lum vaqt davomida olingan pul miqdori tushunilishi kerak. Haqiqiy ish haqi - bu ma'lum bir nominal ish haqi va sotiladigan mahsulotlar, ishlar va xizmatlar uchun ma'lum narx darajasida ishchi sotib olishi mumkin bo'lgan xizmatlar va tovarlar miqdori bilan tavsiflangan toifadir.

Iqtisodiyotning bozor tipining dinamikligi, ayniqsa, uning shakllanishi davrida (iqtisodiyotda o'tish davri) u yoki bu tarzda inflyatsiya va narx jarayonlari tufayli real ish haqining o'zgarishiga olib keladi. Bu holat ishchilarning turmush darajasining pasayishiga yo'l qo'ymaslik va qulning to'liq takror ishlab chiqarishini ta'minlash uchun nominal ish haqini tegishli ravishda o'zgartirishni taqozo etadi. kuch.

Ish haqini tashkil etish tamoyillari tizimi

Ish haqi ortida ko'plab tamoyillar mavjud. Ularning barchasi ijtimoiy ishlab chiqarishda hukmron bo'lgan mulk turiga, milliy iqtisodiyotning rivojlanish darajasiga, eng kam ish haqini ta'minlash bo'yicha davlat siyosatiga, muayyan mamlakatning milliy boyligiga va hokazolarga bog'liq.

Ishga haq to'lashni tashkil etishning asosiy tamoyillari qatorida quyidagi fikrlarni ta'kidlash lozim:

- Tanriflash printsiplari ishchilarning o'rtacha ish haqi. Bu hukumat tomonidan belgilangan eng kam ish haqidan oshib ketishi kerak.
- Tegishli masalalarda maksimal mustaqillikni nazarda tutuvchi ish haqini tashkil etish tamoyili.
- Maoshning o'sishiga nisbatan mahsuldorlikning o'sish sur'atlaridan yuqori bo'lishini ta'kidlaydigan tamoyil.
- Ish haqini tashkil etish tamoyili, to'lov ishlab chiqarishning yakuniy natijalari va sarflangan mehnat miqdoriga muvofiq amalga oshirilishini ko'rsatuvchi.
- Tijorat mahsulotlari, xizmatlar, ishlar va mehnatning yuqori sifat xususiyatlarini rag'batlantirish tamoyili.
- Xodimlarning mehnat unumdorligi oshishidan moddiy manfaatdorlik tamoyili.
- Oddiy va murakkab, jismoniy va aqliy mehnat uchun haq to'lash bo'yicha oqilona nisbatlarni to'liq ta'minlash bilan bog'liq ish haqini tashkil etish tamoyili.
- Ayrim kasblar, toifalar va guruhlar uchun ish haqi nisbatini ta'minlash tamoyili.
- Inflyatsiya o'sish sur'atiga ko'ra ish haqini indeksatsiya qilish printsiplari.
- Mahsulot tannarxida ish haqining maqbul ulushini ta'minlash zarurligini nazarda tutgan holda ish haqini tashkil etish tamoyili.

Qo'shimcha tamoyillar

Yuqorida keltirilganlarga qo'shimcha ravishda biz qo'shimcha xarakterdagi ish haqini tashkil etish tamoyillarini ko'rsatamiz:

- Shunga o'xshash tashkilotlardagi o'rtacha ish haqini tahlil qilish, shuningdek, kelgusi davrlarda uning oshib ketishini rejalashtirish.
- Ayrim toifalar uchun ish haqining oqilona tizimini (parcha ish yoki vaqt) aniqlashxodimlar.
- Korxonada ish haqini tashkil etish tamoyili, bu tuman (viloyat)dagi bir kishining o'rtacha ish haqini tahlil qilish va undan oshib ketishini rejalashtirishni nazarda tutadi.
- Tuzilma xodimlarining ijtimoiy ta'minotini korxonada ichidagi va davlat mehnat kafolatlari orqali to'liq ta'minlash.
- Ish haqining o'sishi va uning alohida tarkibiy qismlarining (tarif stavkalari, ish haqi, mukofotlar, mukofotlar) dinamik o'zgarishlarini sifatli tahlil qilish.
- Korxonada ish haqini tashkil etish printsipi, mehnat narxini baholash bilan bog'liq (oila a'zolari sonining ma'lum bir mintaqaga uchun yashash minimumi byudjetiga ko'paytirilishi sifatida hisoblanadi).

Asosiy ilmiy tamoyilning talqini

Keyin, ish haqini tashkil etishning ilmiy tamoyillaridan birini batafsilroq ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir. Shuni ta'kidlash kerakki, yakuniy natijaga muvofiq to'lov ko'rib chiqilayotgan masalada mutlaq uyg'unlikka erishishning eng muhim shartidir, chunki u ish haqi va yakuniy ishlab chiqarish o'rtasidagi bevosita bog'liqlikni nazarda tutadi. natijalar. Bu tamoyil xodimlarning mehnatning yakuniy natijalariga qiziqishini sifat va miqdor jihatdan oshirishni to'liq ta'minlaydi. Gap shundaki, taqdim etilgan holatda faqat sotilgan mahsulotga haq to'lanadi, ya'ni to'lov bozorda "tovar - naqd pul" sxemasi bo'yicha tovar mahsulot sotilganda amalga oshiriladi. Shu bilan birga, ish haqi maksimal chegaralar bilan cheklanmaydi. Bu faqat sotilgan mahsulot sifati va hajmiga va uning bozordagi narxiga bog'liq. Bu ish haqi toifasini isloh qilishning asosiy yo'nalishi.

Xarajatlar bo'yicha optimal ish haqi printsipi

Bu tamoyil tashkil etishni o'z ichiga oladikorxonaning foydali ishlashini, ishchilarning malakasi va yoshiga ko'ra maqbul takror ishlab chiqarilishini ta'minlaydigan miqdorda ish haqi. Muayyan tuzilmadagi tegishli fondning hajmi bir qator omillarga bog'liq. Bu yerda quyidagi fikrlarni kiritish tavsiya etiladi:

- korxonaning sanoatga ixtisoslashuvi;
- bozorda joy egallagan;

- mahsulotning raqobatbardoshligi;
- sanoatni mexanizatsiyalash darajasi;
- professional va malakali xodimlar;
- tashqi va ichki mutaxassislik darajasi;
- yo'qotilgan ish vaqtining hajmi;
- mehnat intizomi holati;
- mahsulot birligiga to'g'ri keladigan xodimlar soni va boshqalar.

Bu omillarning miqdoriy jihatdan ta'sirining muntazamligini o'rnatish korxonalar rahbariga ish haqi fondining optimal qiymatlarini aniqlash, shuningdek, korxonaning foydali ishlashini ta'minlash imkoniyatini beradi. Buni korrelyatsiya-regressiya tahlili orqali amalga oshirish mumkin. Aynan u sizga funktsiyalarning ularga ta'sir qiluvchi ishlab chiqarish omillariga bog'liqligining miqdoriy ko'rsatkichlarini aniqlashga imkon beradi. Shuni ta'kidlash joizki, zamonaviy sharoitda bir vaqtning o'zida tannarx va yo'qotishlarni (foydani) ko'rsatadigan mezon funktsiyasi sifatida mahsulotning bir rubli qiymatini olish maqsadga muvofiqdir.

Mehnat unumdorligi va ish haqining o'sish sur'atlari nisbati prinsipi

Ish haqi fondini tuzishda muhim tamoyil - bu o'sish sur'atlarining nisbatlash haqi va mehnat unumdorligi. Bunday holda, oxirgi ko'rsatkichning ortib borayotgan o'sishi ijobiy tendentsiya bo'lib xizmat qiladi. Bunday tendentsiya bo'lmasa, pul miqdori, ya'ni ish haqi ma'lum darajada iste'mol tovarlari miqdoridan oshib ketadi. Shunday qilib, pulning bir qismi tovarlar tomonidan ochiladi. Bunday holat talab va taklif o'rtasidagi muvofiqlikning buzilishiga, inflyatsiyaning oshishiga, shuningdek, korxonalar mahsulotining bozorda raqobatbardoshligining pasayishiga olib keladi.

Shuni qiziqki, bu ko'rsatkich SSSRning ma'muriy iqtisodiyoti sharoitida eng muhimlaridan biri edi. Afsuski, bugungi kunda Rossiya kompaniyalarida unga tuzilmalar rahbariyati tomonidan ham, mamlakat hukumati tomonidan ham ahamiyatsiz e'tibor qaratilmoqda. Ish haqi va mehnat unumdorligining o'sish sur'atlari nisbati ma'lum bir davr uchun unumdorlik ko'rsatkichi o'sishining bir vaqtning o'zida ish haqining o'sishiga foiz sifatida nisbati sifatida hisoblanishi mumkin.

Masalan, agar inflyatsiya omilini hisobga olmaganda, korxonada yil davomida mehnat unumdorligi 6% ga oshgan va 1,06 ga teng bo'lsa, ish haqi o'sishi esa 3% ga, ya'ni 1,03 bo'lsa, nisbat quyidagicha bo'ladi: $ST=1,06 / 1,03=1,03$.

Ta'kidlash joizki, bu stavkalar nisbati bittadan oshganda ijobiy tendentsiya paydo bo'ladi. $ST < 1$ qiymati bo'lsa, korxonalar rahbari mehnat unumdorligini oshirish yoki o'rtacha ish haqining pasayishi bilan bog'liq chora-tadbirlarni ishlab chiqishi

kerak. Bu o'sishni qo'shish kerakkorxonada mehnat unumdorligi ilg'or ishlab chiqarish texnologiyalarini joriy etish, resurslarni tejash, xodimlarning malakasini oshirish, ish vaqtining yo'qotilishini kamaytirish, yordamchi ishchilar sonini qisqartirish va hokazolar hisobiga ta'minlanadi.

Quyidagi testlar iqtisod nazariyasiga asoslanib tuzilgan:

1) Iqtisodiy qonunlar nechta turga bo'linadi?

A)3ta B)5ta C)2ta D)6ta

2) Davlat mulkini hususiy lashtirish jarayonini amalga oshirish bosqichlari nechta?

A)3ta B)5ta C)6ta D)10ta

3) Raqobatning asosiy turlari nechta?

A)1ta B)8ta C)2ta D)6ta

4) Muayyan aniq istemol qiymatlarini vujudga keltirilgan mehnat nima deyiladi?

A)taqsimlash B)Maxsus C)shaxsiy D)Apstrakt

5) Narx va talab o'rtasidagi teskari bog'liqlik nima deyiladi?

A)Talab qonuni B)Taklif qonuni C)Yakka talab D)Naf talab

6) Raqobatning vazifalari nechta?

A)2ta B)5ta C)6ta D)8ta

7) Barqaror va beqaror qarorlarga ta'sir etuvchi omillar nechta?

A)3ta B)8ta C)5ta D)6ta

8) Narx va taklif miqdorlarini o'sishi qanday qonun deyiladi?

A)Talab qonuni B)Taqsimlash qonuni C)A javob tog'ri D)Taklif qonuni

9) Iqtisodiy o'sishga ta'sir etuvchi omillar nechta?

A)5ta B)2ta C)6ta D)4ta

10) Bozor iqtisodiyotini xarakteratga soluvchi vosita nima?

A)Ishchi kuchu B)Raqobat C)yangi Tovar D)Tovar xilma xilligi

11)Respublika iqtisodiyotini nechanchi yildan boshlab mulkni davlat tasarrufidan chiqarib xususiylashtirishning 3-boshqichiga kirdi?

A)2001-yil B)2000-yil C)1996-yil D)1998-yil

12)Mulk nechta turga bo'linadi?

A)2ta B)8ta C)10ta D)6ta

13)Iqtisodiyot nazariyasining nechta asosiy vazifasi bor?

A)4ta B)2ta C)6ta D)10ta

14)“Iqtisodiyotning ko'rinmas qo'li “ nima?

A)Inflatsiya B)Raqobat C)Manapoliya D)Ishchi kuchi

15)Bozor iqtisodiyoti asoschisi kim?

A)A.Smit B)D.Ricardo C)L.Paster D)A.Enishteyn

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://docx.uz/document/ish-xaqi-turlari-va-ularning-darajalarini-belgilovchi-omillar-ecbe79b5?lang=ru>
2. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Ish_haqi
3. <https://fayllar.org/ish-haqini-tashkil-etishning-asosiy-shakllari-v2.html>
4. <https://worldlyjournals.com/index.php/IJSR/article/download/1302/1746>
5. <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/742>

IQTISODIY TIZIMLAR VA MULKCHILIK MUNOSABATLARI

Urinboyeva Yulduz Pirnazarovna - i.f.f.dok., dotsent
Bozorov Jamshid Mirzaqul o'g'li
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Iqtisodiy tizimlar va mulkchilik munosabatlari haqida so'z yuritilgan.

Аннотация: В данной статье говорится об экономических системах и отношениях собственности.

Annotation: This article talks about economic systems and property relations.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy tizim, An'anaviy Iqtisodiy tizim belgilari, Bozor iqtisodiyoti tizimi belgilari, Ma'muriy-buyruqbozlik tizimi belgilari.

Ключевые слова: Экономическая система, Признаки традиционной экономической системы, Признаки системы рыночной экономики, Признаки административно-командной системы.

Key words: Economic system, Traditional economic system signs, Market economy system signs, Administrative-command system signs.

Iqtisodiy tizim – iqtisodiy mahsulotni ishlab chiqarish, taqsimot, ayirboshlash va iste'mol jarayonida paydo bo'ladigan asosiy iqtisodiy munosabatlarning shakl va mazmunini belgilab beradigan, mamlakatda tarixan paydo bo'lgan yoki joriy etilgan, amal qiladigan tamoyillar, qoidalar, qonun yo'li bilan mustahkamlangan normalar majmui. I.t. doirasida iqtisodiyot sub'yektlari, i.ch. omillari o'zaro munosabatga kirishadilar va bu muno-sabatlar ma'lum qonun-qoidalarga bi-noan boshqariladi. I.t. faoliyati mulk, pul va pul tizimi, davlat va nodavlat tashkilotlari, korxonalar, soliq, daromad, reja, foyda kabi bir kator vo-sitalar yordamida tashkil qilinadi.

Iqtisodiy tizim masalasiga qarashlarda turlicha yondashuvlar mavjud. Jahon iqtisodiy adabiyotlarida xo'jalik-iqtisodiy ti-zimlarni i.ch. vositalariga egalik shakli va iqtisodiy faoliyat muvofiklashtirish va boshqarish usuliga ko'ra tas-niflash ko'proq tarqalgan. 21-asr boshlaridagi qarashlarda I.t.ni baholashda moddiy-ashyoviy va ijtimoiy-iqtisodiy mezonlar birgalikda qo'llaniladi, I.t.ning eng muhim bir qator belgilari ta'riflanadi. Ularga jamiyatdagi iqtisodiy resurslar tavsifi; texnika va texnologiya darajasi; i.ch. harakteri; yaratilgan mahsulot va xizmatlar tarkibi; iqtisodiy munosabatlar tabiati; iqtisodiyotni boshqarish usuli; iqtisodiy siyosat mazmuni kiradi.

Turli qarashlarda insoniyat jamiyati tarixida 3,5 va hatto 7 ta I.t. bo'lganligi qayd etiladi. Ortodoksal, ya'ni marksistik nazariya I.t.ni tavsiflashda ijtimoiy-sinfiy jihatdan yonda-shadi. Mulchilik shakli, ekspluatatsiya-yaning borligi yoki yo'qligi, sinflarning iqtisodiyotdagi mavqei bosh mezon qilib olinadi. Ularga tayangan holda I.t. ishlab chiqarish usuli deb ataladi. Marksizmga ko'ra, ibtidoiy jamoa, quldorlik,

feodalizm, kapitalizm va kommunizm kabi I.t.lar bor, ularning biri-ikkinchisiga o‘rin bo‘shatib beradi, ular ketma-ket o‘rin almashadi, eng mukammal va so‘nggi I.t. kommunizm deb ataladi. Marksizmga muqobil ta‘limotlarda I.t.ga texnologik va i.ch.ning harakteri, i.ch.ning industriyalashuvi jihatidan qaralgan va baho berilgan. Taraqqiyot bosqichlari nazariyasiga ko‘ra, ham 5 ta I.t. yoki bosqich mavjud: an’anaviy jamiyat bosqichi; parvoz uchun shartsharoit hozirlash davri; parvoz davri; yetuklik sari harakat davri; ommaviy va yuksak iste’mol davri. Bu bosqichlar ham o‘zaro ketma-ketlikda o‘rin almashadi. Ba’zi bir karashlarda agrar, industrial va informatsion iqtisodiyot davrlari qayd etiladi.

Ko‘pchilik tadqiqotchilar an’anaviy, bozor va ma‘muriy-buyruqbozlik I.t. lari borligini asoslaydilar.

An’anaviy I.t. belgilari: qo‘l mehnati va tabiat kuchlaridan oddiy usulda foydalanish, g‘oyat kam unumli texnologiyaning mavjudligi i.ch.ning agrar harakteri, iqtisodiyotning asosiy tayanchi ekstensiv yuritiladigan qishloq xo‘jaligi; sanoatning hunarmandchilik va xonaki sanoat shaklida mavjudligi; iqtisodiy biqiklik, ya‘ni xujalik avtarkizmi; iqtisodiyot biqiq bo‘lganidan mahsulotlar, asosan, o‘z is-te‘moli uchun yaratiladi, ularni ehti-yojdan ortib qolgan qismigina ayirboshlanadi. Xo‘jaliklar natural iste‘molchi bo‘lganidan kamdan-kam hollarda bozor bilan aloqa o‘rnatadilar, o‘zini-o‘zi ta‘minlagani sababli ular uchun pulning ahamiyati bo‘lmaydi; o‘zaro iqtisodiy aloqalar xo‘jalikning ichida yoki mahalliy kichik hudud doirasida an’anaviy qoidalarga, urf-odatlariga ko‘ra, amalga oshadi; iqtisodiy faoliyat jamoa va yakka xususiy mulkka asoslanadi; aholi turmush darajasi past bo‘ladi.

Bozor iqtisodiyoti tizimi belgilari: yuksak zamonaviy texnologiyaning mavjudligi; i.ch.ning industrial harakterda bo‘lishi, iqtisodiy taraqqiyotda axborotning urni va ahamiyatining yuqoriligi; i.ch.da servis – xizmat ko‘rsatish sohasi rolining ortib borishi; iqtisodiy usishning intensiv usuli ustuvorligi; iqtisodiyotning ochiq bo‘lishi, uning bozor aloqalariga tayanishi; xil-maxil mulkchilik bo‘lgani holda xususiy mulkning yetakchi urinda bulishi; iqtisodiyotning ijtimoiy yo‘nalishga egaligi; aholi turmush darajasining yuqoriligi; iqtisodiyotga siyosatning kuchli ta‘sir ko‘rsatishi; iqtisodiyotning globallashuvi.

Ma‘muriy-buyruqbozlik tizimi belgilari: mashinalar tizimiga asoslangan texnologiyaning bo‘lishi, lekin uning past darajasi, i.ch.ning industrial-agrar harakteri; iqtisodiyotning yopiq bulishi; davlat mulkining hukmronligi, jamoa mulkining bu mulk qushimchasiga aylani-shi, xususiy mulkning taqiklanishi; iqtisodiyotning bir markazdan turib rejalashtirilishi, reja topshirikdarining majburiyligi; resurslar va mahsulotlarning yagona reja asosida taqsimlanishi; iqtisodiy stimullar zaif bo‘lgani holda siyosiy ma‘naviy stimullarga ustuvorlik berilishi; iqtisodiyotning taqchilli bulishi, aholi turmush darajasining iqtisodiy salohiyatga nisbatan past bulishi, uning g‘oyat sekin o‘sishi.

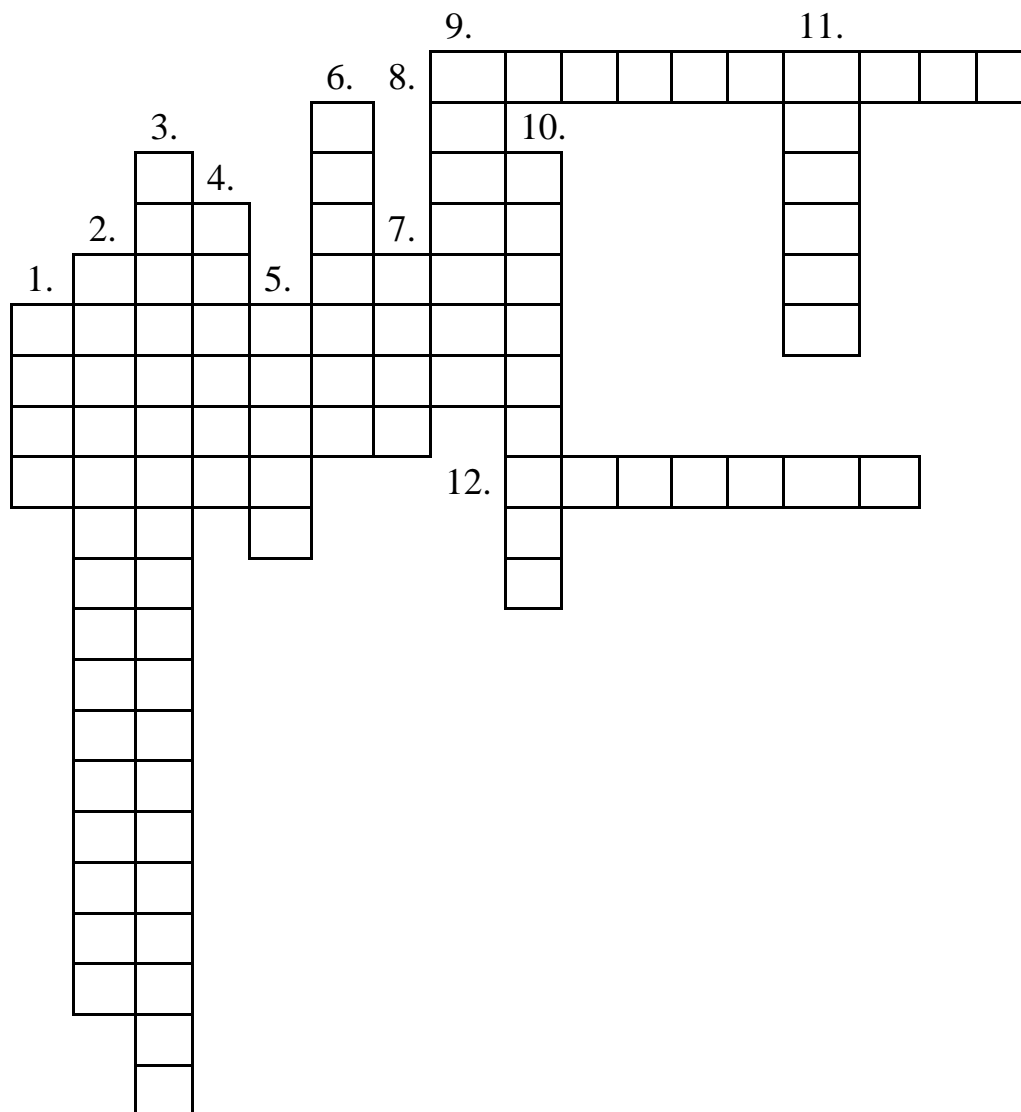

Evolyusion tarixiy rivojlanish natijasida an'anaviy I.t. bozor tizimiga aylanadi, uni revolyusiyey yul bilan yo'qotish natijasida zurlik bilan ma'muriy-buyrukbozlik tizimi urna-tiladi, u uzini oklamaganidan qaytadan bozor tizimiga utish yuz beradi. Shunday o'tish jarayonida transformatsiyalashayotgan, ya'ni utish xrlatidagi I.t. yuzaga keladi. Bu tizimning asosiy belgisi rejali ma'muriy-buyrukbozlik tizimining bozor tizimiga aylanib borishidir. Bu jarayonda bozor isaohotlari muhim urinda turadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak qtisodiy tizim dunyodagi pul, resurslar va xizmatlar almashishining birligini tavsiflaydigan umumiy tizimdir. Bu tizimda iqtisodiy faoliyatlar, uskunalari, bozorlar, va moliyaviy tizimlar o'zaro bog'langan. Iqtisodiy tizimning asosiy maqsadlari moliya resurslarini turli sohalarga taqsimlash, ma'lum tuzilmani takomillashtirish, tizimni himoya qilish va davlatning iqtisodiyotni boshqarishni ta'minlash. Iqtisodiy tizimning ilmiy, sotsial va iqtisodiy boyliklarga muvofiq rivojlanishini ta'minlashda moliyaviy siyosat, bozor konkurentsiasining aniqligini o'rganish, moliyaviy risklarni belgilash, ishlab chiqarish va xizmatlar sohasi rivojini ta'minlash, buyurtma solishtirish va savdo muammosi, sarmoya qo'llanishini yaxshilash kabilari muhim chog'alari ustida quriladi.

Savollar

- 1.Moddiy va ma'naviy ne'matlarning muayyan kishilar egaligida bo'lishi va ular tomonida o'zlashtirilishi deyiladi.
- 2.Ishlab chiqarishning 3 omilidan biri bu
- 3.Qo'l mehnati va ibtidoiy texnologiyalarga asoslarga iqtisodiy tizim deb ataladi.
- 4.mulkka aylangan barcha boylik turlari mulk deyiladi.
5.-kishilarning uyushuv shakli va insonlar vositalari hammaning mulki hisoblanadi
6. – keng ma'noda kirim bo'lgan har qanday pul mablag'lari yoki pul qiymatiga ega bo'lgan moddiy boylik .
7. Iqtisodiyotda – xo'jalik subektlari , boshqaruv tizimining ayrim bo'g'inlari faoliyatining dasturi bu deyiladi.
- 8.Ixtiyoriy ravishda kooperativ korxonaga birlashgan kishilarning umumiy mulki mulk deyiladi.
- 9.Yuridik shaxs huquqiga ega bo'lgan mustaqil xo'jalik yurituvchi sub'ekt deb ataladi.
- 10.Yer, kapital va mehnat resurslarini ishlab chiqarish jarayoniga kengroq jalb etish natijasida yuz beradigan iqtisodiy o'sish o'sish deb ataladi.
- 11.Turli mulk shakllarining birlashuvi natijasida paydo bo'ladigan mulk mulk deyiladi.
- 12.Mulk obektini o'zlashtirishda qatnashuvchilar , mulkiy munosabatlar ishtirokchilari mulk deyiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Iqtisodiyot: Boshlang'ich Darslik" - Gregory Mankiw: Bu darslik iqtisodiyotni o'rganishdan boshlang'ich darajada o'qish uchun mo'ljallangan. Uning ko'rsatmalari iqtisodiy tizim, bozorlar, sarmoya tizimi va moliyaviy siyosat muammosi haqida o'quvchilarga tushuntiradi.

2. "Iqtisodiyot: Prinsiplari va Muammolari" - Frank & Bernanke: Ushbu kitob fundamental iqtisodiyot prinsiplari va muammosi bo'yicha o'qish uchun mo'ljallangan. Iqtisodiy tizim, moliyaviy siyosat, bozorlar va uning muhim konseptlari haqida tushunchalar beradi.

3. "Iqtisodiy Infrastruktura va Bozor Turmush Tarzlarini o'zgartirish" - Douglas C. North: Bu kitob iqtisodiy tizim va bozorlar orasidagi munosabatlarni, tarixgar

fikrlarga, ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlarga va yangi turmush tarzlarning o'zgarishlari bo'yicha tahlil qiladi.

4. <https://worldlyjournals.com/index.php/IJSR/article/download/1302/1746>

5. <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/742>

Krasvord javoblari:

- 1.mulk
- 2.mehnat qurollari
- 3.ananaviy iqtisodiyot
- 4.obekti
- 5.jamoa
- 6.daromad
- 7.reja
- 8.korparativ
- 9.korxonona
- 10.ekstensiv
- 11.aralash
- 12.subekti

IN UZBEKISTAN RUSSIAN OF THE LANGUAGE IMPORTANCE

Kristina Ivanova Konstantinova

teacher, Samarkand institute of economics and service

Yusupov Bekzod

Student at Samarkand institute of economics and services

Annotation: This article talks about the place of the Russian language in our country, that the Russian language is one of the leading languages of the world, that the language is the most important means of communication between people, that the Russian language is the national language of the Russian people .

Key words: Russian language, people, features, nation, language, culture, formation, development, training.

Аннотация: В данной статье говорится о месте русского языка в нашей стране, о том, что русский язык является одним из ведущих языков мира, о том, что язык является важнейшим средством общения между людьми, о том, что русский язык является национальным языком русского народа.

Ключевые слова: русский язык, народ, особенности, нация, язык, культура, становление, развитие, обучение.

Annotatsiya: Ushbu maqolada rustilining mamlakatimizdagi o'rnini, rustili dunyoning yetakchi tillaridan biri ekanligi, til odamlar o'rtasidagi muloqotning eng muhim vositasi ekanligi haqida so'z boradi, rustili rus xalqining milliy tili.

Kalitso'zlar: rustili, xalq, xususiyatlar, millat, til, madaniyat, shakllanish, rivojlanish, ta'lim.

The uniqueness of the Russian language as a language of interethnic communication is manifested in the fact that it performs its social functions along with and in parallel with them. Along with the Uzbek language, the Russian language has a positive meaning because it helps to exchange experiences and introduce every nation and nation to the cultural achievements of all other peoples and world culture. There is a constant process of mutual enrichment of the Russian language and the languages of the world. The Russian language has been and remains one of the leading languages of the world. In terms of the number of Russian speakers in the modern world (500 million people), it ranks third after Chinese (more than 1 billion) and English (750 million). The Russian language is the national language of the Russian people, a form of Russian national culture, the native language of the

Russian people. Russian language is one of the most developed languages in the world. He has a rich vocabulary and terminology in all areas of science and technology, expressive brevity and clarity of grammatical means, and the ability to reflect the diversity of the surrounding world. According to the Political Constitution of the Russian Federation, Russian is the state language throughout the Russian Federation. The Russian language is not only the state language of the Russian Federation, but also belongs to the number of world languages, that is, languages that serve as a means of international communication between the peoples of different countries. Among more than two and a half thousand languages known in the world, international communication is called the most developed group of world languages. Language is the most important means by which people communicate with each other. Russian language is the national language of the Russian people. By its origin, the Russian language belongs to the Slavic languages. The Slavic languages closest to Russian are Ukrainian and Belarusian. It is owned by the state in the Russian Federation, and more than 500 million people communicate around the world. There are strong Russian-speaking communities not only in the CIS republics, but also in countries geographically remote from the Russian Federation: the USA, Turkey, Israel, etc. The Russian language is one of the richest and most complex languages in the world. Russian language (Russian: Russian language) is the language of the Russian people, one of the most common languages in the world. First in the USSR, then in the Russian Federation and the CIS, it was a means of interethnic and interstate communication. Russian language is one of the 6 official languages of the UN. Together with the Ukrainian and Belarusian languages, it forms the eastern group of Slavic languages, belonging to the family of Indo-European languages. The Russian language has a very long and complex history of development. The oldest Russian literary language was formed in Kievan Rus and until the 14th century was considered the common language of the Eastern Slavs. In the 14th and 15th centuries, the Old Russian language was divided into 3 languages - Great Russian (Russian), Ukrainian and Belarusian. From this period on the territory of the Russian state, the center of which was Moscow, the Russian language, in other words, the Great Russian language, began to develop. Radical changes in the life of our society have affected all aspects of its life, including public education. Of particular importance were the changes that occurred in the national schools of various regions, where the process of teaching all academic subjects, primarily the Russian language and literature, underwent significant changes. The language situation in most republics and insufficient attention to teaching the native language have led to a significant

reduction in the number of hours allocated to the study of the Russian language and literature.

Furthermore...

1. **"The Role of Russian Language in Uzbekistan's Sociopolitical Landscape"**
 - Introduction: Brief overview of the historical relationship between Uzbekistan and Russia and the prevalence of Russian language.
 - Historical Significance: Exploration of how Russian became widely spoken during the Soviet era and its continued influence post-independence.
 - Cultural Impacts: Discussion on how Russian language acts as a bridge between different ethnic groups and contributes to cultural exchange.
 - Political Dynamics: Analysis of the role of Russian in government institutions, diplomacy, and international relations.
 - Language Policies: Examination of Uzbekistan's language policies and their implications for the status of Russian.
 - Conclusion: Summary of key points highlighting the enduring importance of the Russian language in various aspects of Uzbekistan's society.
2. **"Economic Impacts of Russian Language Proficiency in Uzbekistan"**
 - Introduction: Overview of the economic landscape in Uzbekistan and the importance of language skills.
 - Employment Opportunities: Examination of how proficiency in Russian opens doors to job opportunities in sectors such as tourism, trade, and international business.
 - Business Advantages: Discussion on how Russian language skills contribute to smoother business transactions and international partnerships.
 - Global Competitiveness: Analysis of how a bilingual workforce enhances Uzbekistan's competitiveness in the global market.
 - Investment and Trade: Exploration of the role of Russian language in attracting foreign investment and facilitating trade relations with Russian-speaking countries.
 - Conclusion: Recap of the economic benefits associated with Russian language proficiency for individuals and the country as a whole.
3. **"Language Policy and Bilingualism: The Case of Russian in Uzbekistan"**
 - Introduction: Overview of Uzbekistan's language policy framework and its objectives.
 - Bilingual Education: Examination of strategies for promoting bilingualism, including the provision of Russian language education in schools.

- Cultural Preservation: Discussion on how the promotion of Russian language coexists with efforts to preserve Uzbek cultural heritage.
- Government Initiatives: Analysis of government initiatives aimed at supporting the learning and usage of Russian language in various sectors.
- Challenges and Opportunities: Exploration of the challenges and opportunities associated with bilingualism and language policy implementation.
- Future Directions: Suggestions for enhancing language policies to better address the needs of Uzbekistan's diverse population.
- Conclusion: Summary of key insights into the complex dynamics of language policy and bilingualism, particularly regarding the status of Russian in Uzbekistan.

These detailed outlines provide a more comprehensive framework for each article, covering a range of topics related to the importance of the Russian language in Uzbekistan.

In this regard, the development of new programs based on the principles of interconnected study of the Russian language and literature is on the agenda. In June 2005, the Federal Law “On the State Language of the Russian Federation” was adopted. Currently, Russian is the fourth most widely spoken language in the world. The first language is English, which is spoken by about 500 million people as a first or second language. Chinese is the second most spoken language in the world, and Spanish is the third. Everyone can think about their mother tongue or other languages at least once in their life. The works of Russian poets are used as textbooks in Uzbek schools. Have you ever thought that Russian schools teach Uzbek language textbooks and works of Uzbek writers? The Russian language is not only the state language of the Russian Federation. This refers to the number of world languages, that is, languages that serve as a means of international communication between peoples of different countries. Among more than two and a half thousand languages known in the world, international communication is ensured by the most developed group of world languages, which is called the World Language Club. The promotion of a language to the role of a world language is determined by the universal human significance of the culture created in this language. The status of a language as a world language is legally determined by recognizing it as an official or working language of international organizations or conferences (UN, UNESCO and other organizations). Thus, along with Russian, English, Arabic, Spanish, Chinese and

French, it is recognized as one of the six official languages of the UN. Language refers to social phenomena that exist in all eras of human society. The main purpose of language is to serve as a means of communication. Language is inextricably linked with thinking, human consciousness, and serves as a means of forming and expressing our thoughts and feelings .

OVERALL

The significance of the Russian language in Uzbekistan transcends mere linguistic utility; it is deeply intertwined with the country's historical, cultural, economic, and political fabric. Despite gaining independence from the Soviet Union in 1991 and the subsequent promotion of Uzbek as the state language, Russian continues to maintain a prominent role in various spheres of Uzbekistani society.

From a sociocultural perspective, Russian serves as a lingua franca among the diverse ethnic groups residing in Uzbekistan, fostering interethnic communication and understanding. Its historical roots in the Soviet era have left an indelible mark on the country's sociopolitical landscape, with Russian language proficiency remaining a valuable asset in government institutions, diplomacy, and international relations. Economically, proficiency in Russian opens doors to a plethora of job opportunities, particularly in sectors such as tourism, trade, and international business. The ability to navigate Russian-speaking markets and engage with Russian-speaking counterparts enhances Uzbekistan's global competitiveness and facilitates foreign investment and trade relations.

Uzbekistan's language policies reflect a delicate balance between promoting Uzbek as the national language while acknowledging the enduring importance of Russian. Bilingual education initiatives aim to equip citizens with proficiency in both languages, thereby preserving Uzbek cultural heritage while maintaining ties with Russia.

However, challenges remain, including the need to address disparities in language proficiency across different regions and demographics, as well as ensuring equitable access to bilingual education. Additionally, the evolving geopolitical landscape and shifting alliances necessitate continual adaptation of language policies to meet the needs of a changing world. The Russian language occupies a multifaceted and dynamic position in Uzbekistan, embodying a complex interplay of historical, cultural, economic, and political factors. Its enduring importance underscores the necessity for nuanced language policies that not only preserve Uzbekistan's linguistic diversity but also harness the potential of bilingualism to propel the country forward in an increasingly interconnected global community.

LITERATURES:

1. Culture of the Russian language. (Textbook) Maslov V.G., 2010 – 160 p.
2. Russian language and speech culture: Textbook for higher educational institutions. L.A. Vvedenskaya, L.G. Pavlova, E.Yu. Kashaeva , Rostov n/d: Phoenix Publishing House, 2001. – 544 p.
3. Russian language and speech culture / I. A. Dolbina , T. A. Karpinets , O. A. Saltakova ; Kuzbass State Technical University, 2011. - 63 p.
4. Russian language at the end of the 20th century. V.L. Vorontsova and others - M.: Languages of Russian Culture, 2009. - 478 p.
5. Modern Russian language. Textbook. Valgina N.S., Rosenthal D.E., Fomina M.I., edition 2002., 528 p.

JAHON IQTISODIYOTI

Urinboyeva Yulduz Pirnazarovna - i.f.f.dok., dotsent

Murodimov Javohir Abdumannon o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Jahon iqtisodiyoti haqida so'z yuritilgan.

Аннотация: Эта статья о мировой экономике.

Abstract: This article is about the world economy.

Kalit so'zlar: Jahon iqtisodiyoti, O'zbekistonning milliy iqtisodiy siyosati.

Ключевые слова: Мировая экономика, национальная экономическая политика Узбекистана.

Keywords: World economy, national economic policy of Uzbekistan.

Jahon iqtisodiyoti mutaxassisligi bo'yicha kirish imtihoni dasturi talabgorlarning "Jahon iqtisodiyoti" faniga oid asosiy tushunchalar, konsepsiyalar va kategoriyalar bo'yicha bilimini baholashga, xalqaro iqtisodiy munosabatlarning rivojlanish tendensiyalarini tahlil qilish, raqobatga asoslangan ochiq bozor iqtisodiyoti sharoitida ko'p sonli muqobil iqtisodiy yechimlar ichidan eng samarali variantni tanlab olish hamda ilmiy asoslangan iqtisodiy takliflar ishlab chiqish ko'nikmalarini aniqlashga qaratilgan. Dasturda "Jahon iqtisodiyoti" fanining asosiy bo'limlari va mavzulari hamda imtihonga tayyorlanish uchun tavsiya etiladigan adabiyotlar ro'yhati keltirilgan .

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev tomonidan imzolangan "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida" belgilab berilgan vazifalarni amalga oshirishda ham jahon iqtisodiyotiga oid bilimlarning o'rni muhimdir.

"Jahon iqtisodiyoti" fanini egallash xalqaro munosabatlarning asosiy yo'nalishlarini anglash, shuningdek, O'zbekistonning milliy iqtisodiy siyosati va xalqaro strategiyasini hozirgi jahon iqtisodiyoti rivojidadagi asosiy yo'nalishlar va tendensiyalarga muvofiqligini tushunish uchun asos yaratadi

Darhaqiqat, globallashuvning zarurati mamlakatimiz tashqi savdodasida hamkor davlatlarning ahamiyati va integratsiyaning zaruratini o'zida aks ettirmoqda. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston iqtisodiyotining o'sish sur'atlarini mustahkamlash, savdo munosabatlarni erkinlashtirish bilan birga kapital va ishchi kuchi harakatini soddalashtirilishida integratsion jarayonlarning roli o'zining dolzarbligini

ko'rsatmoqda. So'nggi vaqtlarda Jahon Savdo Tashkiloti (JST), YevroOsiyo iqtisodiy ittifoqi (YeOII) haqida, unga mamlakatimizni qo'shilish qo'shilmaslik masalalari, umuman olganda xalqaro iqtisodiy integratsiyalarning foyda va zararlari xususida turlicha qarashlar paydo bo'ldi. Ta'kidlash lozimki, jahon iqtisodiyotida ro'y berayotgan globallashuv va so'nggi kuzatuvlar asosida shunday xulosaga kelish mumkinki, xalqaro savdo, moliya, kapital va kreditlar hamda axborot oqimi, shuningdek, integratsiyalashgan bozorlarning kengayishi va tobora chuqurlashi yuz bermoqda. Iqtisodiy globallashuv – bu tarixiy jarayon bo'lib, inson kashfiyotlari va texnologik taraqqiyotning natijasidir. U jahon iqtisodiyotida integratsiyalashuv jarayonlarining jadallik bilan o'sib borishini (xususan, savdo va kapital oqimlari orqali) anglatadi. Bu tushuncha ba'zan insonlar (ishchi kuchi) va ilm-fanning (texnologiya) xalqaro hududlar bo'ylab harakatini ifodalashda ham ishlatiladi. Bundan tashqari, globallashuv tushunchasi keng madaniy, siyosiy va iqtisodiy holat bilan bog'liq o'lchovlarni ham qamrab oladi. Bu tushunchaning ishlatilishi XX asrning 80- yillarida ommaviy tus olgan bo'lib, u o'zida xalqaro o'tkazmalarni amalga oshirishni soddalashtiruvchi va tezlashtiruvchi texnologik imkoniyatlarni aks ettirgan.

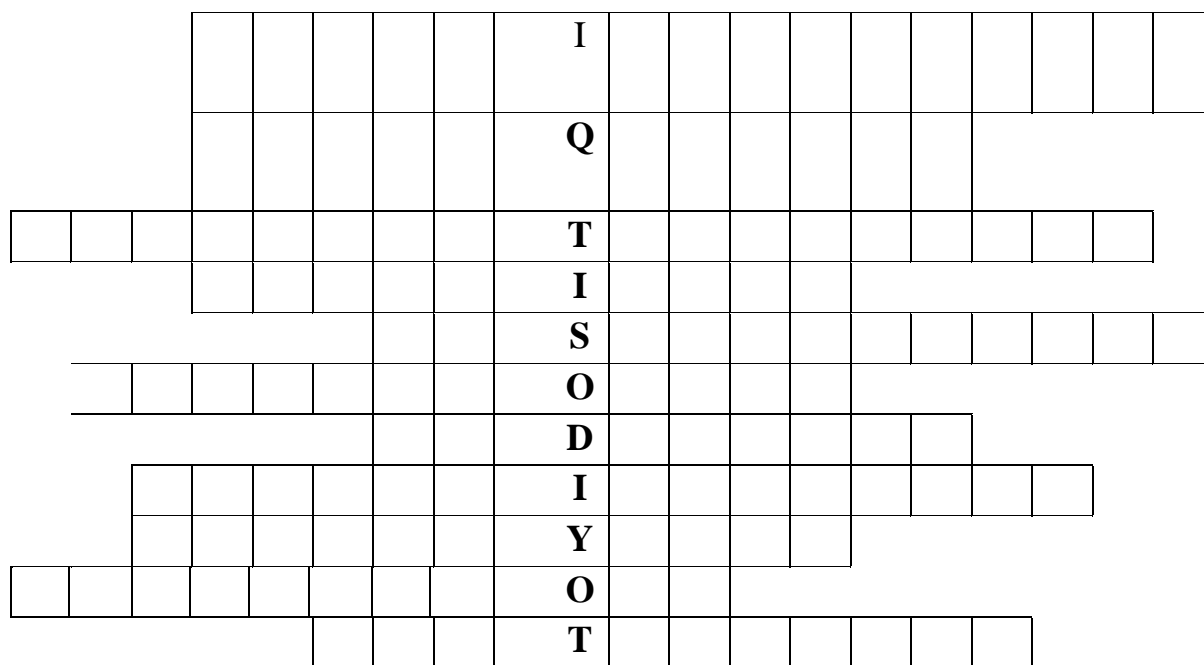
U inson iqtisodiy faoliyatining turli darajalarida asrlar davomida amal qilib kelgan o'sha bozor kuchlarining milliy chegaralarni e'tiborga olmay uzluksiz kengayishini anglatadi. Globallashuv kechagina sodir bo'lgan voqelik emas. Ba'zi tahlilchilar jahon iqtisodiyoti 100 yillar oldin ham bugungi kundagidek globallashganligini e'tirof etadilar. XIX asr oxirlariga kelib, milliy daromad tarkibidagi tashqi savdo oqimining ulushi deyarli bugungi kundagidek edi, zero, kapital, transferlar nisbatan yirikroq, insonlarning ko'chib o'tishi darajasi immigratsiyaga to'siqlarning mavjudligiga qaramay bugungi kunga nisbatan yuqoriroq bo'lgan. Lekin shuni tan olishimiz kerakki, bugungi kunda tijorat va moliyaviy xizmatlar avvalgi davrdagiga nisbatan ancha taraqqiy etgan va chuqur integratsiyalas. Jahon iqtisodiyotidagi globallashuv jarayoni hozirgi bosqichining asosiy farqli xususiyati zamonaviy elektron kommunikatsiyalari tufayli moliya bozorlarining yanada integratsiyalashganligidir. Globallashuv XX asrning oxirgi o'n yilligida hukmron kuchga aylandi va o'ziga xos yangi xususiyatlar kasb etdi.

Quyidagi krasvord iqtisod nazariyasiga moslashtirib tuzilgan

1. Davlat tassarufidan chiqarish davlat mulki hisobidan boshqa nodavlat mulk shaklining vujudga kelishiga nima deyiladi.
2. Narx bilan talab urtasidagi teskari bogliqlik nima deb ataladi.
3. Mehnatning sarflanish tezligi yoki jadallashuviga nima deb ataladi.

4. Tadbirkorlik faoliyatining qishloq sohasidagi shakli nima deb ataladi.
5. Mehnatning aniq shaklidan qat'iy nazar umuman ishchi kuchining sarflanishi ijtimoiy mehnatning bir qismi nima deyiladi.
6. Narxning oshishi taklif miqdorini oshiradi bu nima deb ataladi.
7. Fikrning umumiy faktlaridan xususiy faktlarga tamon harakat qanday usul deb ataladi.
8. yer va boshqa tabiiy resurslarning narxi nima deyiladi.
9. R.Xorrod uz modeliga 3 tenglamani kiritadi shulardan biri.
10. Iqtisodiyotning meyorida amal qilishi uchun zarur bulgan pul massasi harakatini tartibga solinishiga nima deyiladi .
11. Tahlil vaqtida xalaqit berishi mumkin bulgan 2-darajali voqea hodisalarni chetlashtirishga nima deyiladi.

Krossvord Javoblari

1. Xususiylashtirish
2. Talab qonuni
3. Mehnat entinsivligi
4. Agrobiznes
5. Abstrak mehnat
6. Taklif qonuni
7. Peduktsiya

8. Iratsional narx
9. Huquqiy usish
10. Bank sektori
11. Abstraksiya

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Isatjanov A.A, Ismoilova N.S, Jahon iqtisodiyotining globallashuvi
O'quv qo'llanma 'IQTISODIYOT', 2019
2. SHarifxo'djayev SH.O, 'Xalqaro iqtisodiyot' 2019
3. <https://worldlyjournals.com/index.php/IJSR/article/download/1302/1746>
4. <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/742>

TABLE OF CONTENTS / ОГЛАВЛЕНИЯ / MUNDARIJA

№	The subject of the article / Тема статьи / Maqola mavzusi	Page / Страница / Sahifa
1	SPARK AVTOMOBILI DVIGATELINING KONSTRUKSIYASI TAHLILI	3
2	THE MAIN FAULTS OF TRANSMISSION UNITS	7
3	AHBOROT TEXNOLOGIYALARI DARSLARIDA DASTURLASH TILLARINI O'RGANISH	12
4	TRANSPORT VOSITALARINING HARAKAT JADALLIGINI O'RGANISH VA TAHLIL QILISH	16
5	AVTOMOBILLARNING ABRAZIV YEYILISHI ASOSLARI	20
6	ВЫБОР ДАТЧИКОВ ДЛЯ СИСТЕМЫ ДИСТАНЦИОННОГО КОНТРОЛЯ	24
7	ANALYSIS OF TRANSPORT PHENOMENA ANDIJAN DISTRICT WITH THE FOOT IN THE WAY	29
8	КЎЗ ЖАРОҲАТЛАРИНИНГ ОҒИРЛИК ДАРАЖАСИНИ ЭКСПЕРТ БАҲОЛАШ МЕЗОНЛАРИ ТЎҒРИСИДА	35
9	ANALYSIS OF APPROXIMATE NUMERICAL SEQUENCES AND THEIR APPLICATIONS	40
10	UZBEK AND ENGLISH WOMEN WRITERS OF THE 70S AND 80S OF THE 20TH CENTURY	46
11	NEUROLOGICAL CHANGES IN POST-COVID SYNDROME	50
12	BOLALARDA SALMONELLYOZ QO'ZG' ATUVCHILARINING ANTIBIOTIKLARGA CHIDAMLILIGI TAHLIL QILISH	56
13	ANALYSIS OF EFFECTIVENESS OF ANTIBIOTICS IN RECURRENT TYPES OF ERYSIPELAS DISEASE IN SAMARKAND REGION	62
14	ВНЕШНЕЕ ДЫХАНИЕ ПРИ БОТУЛИЗМЕ У ДЕТЕЙ	69
15	АНАЛИЗ ПОКАЗАНИЙ К ОПЕРАЦИИ КЕСАРЕВА СЕЧЕНИЯ И ВЛИЯНИЯ АНТИБАКТЕРИАЛЬНЫХ ЛЕКАРСТВ НА МИКРОФЛОРУ КИШЕЧНИКА У НОВОРОЖДЕННЫХ РОДИВШИХСЯ ПУТЕМ КЕСАРЕВО СЕЧЕНИЯ (В ПРИМЕРЕ САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ)	79
16	АНАЛИЗ ПОКАЗАНИЙ К ОПЕРАЦИИ КЕСАРЕВА СЕЧЕНИЯ И ВЛИЯНИЯ АНТИБАКТЕРИАЛЬНЫХ ЛЕКАРСТВ НА МИКРОФЛОРУ КИШЕЧНИКА У НОВОРОЖДЕННЫХ РОДИВШИХСЯ ПУТЕМ КЕСАРЕВО СЕЧЕНИЯ (В ПРИМЕРЕ САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ)	91
17	UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA TASVIRIY SAN'AT FANINI O'QITISH METODLARI	103

18	MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA TASVIRIY FAOLIYAT VA IJODKORLIK QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISH VOSITALARI	107
19	SHARQ RENESSANSI RIVOJLANISH TARIXI. UCHINCHI RENNESANS VA UNING MILLIY G'UYAGA AYLANISH ZARURATI	114
20	SHOIRA ZULFIYA IJODIDA INSON MEZONI VA UNING TARBIYAVIY KAMOLOTI MASALALARI	121
21	THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES	127
22	G. ORWELL'S NOVEL "1984"	131
23	OPTIMISM OF W.SHEKSPEARE'S TRAGEDIES	134
24	DAROMAD VA FOYDA	138
25	THE REFLECTION OF HEROISM IN THE NOVELS OF E.HEMINGWAY	143
26	LANGSTON HUGHES AND HIS POETRY	147
27	WOMEN-WRITERS IN ENGLISH LITERATURE	151
28	AUTOIMMUN TIREOIDIT VA HOMILADORLIK	155
29	JISMONIY TAYYORGARLIK VA SPORT	157
30	NEONATAL REANIMATSIYADA INTENSIV TERAPIYA	161
31	BOSH MIYADA O'TKIR QON AYLANISHI BUZILISH HOLATLARI	165
32	ВИРУСОЛОГИЯ КАК НАУКА	168
33	XX ASRNING 80-90 YILLARIDA O'ZBEKISTONDAGI SIYOSIY, IJTIMOIIY VOQEA VA HODISALAR	172
34	KATTALAR TA'LIMIDA PSIXOLOGIK XIZMATNI TASHKIL QILISH	179
35	RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AHOLINING ISH BILAN BANDLIGINI OSHIRISH (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)	185
36	RAQOBAT VA MONOPOLIYA	191
37	TASHKILOTDA ISH HAQINING ASOSIY TAMOIYILLARI: O'LCHAM TUSHUNCHASI VA TA'RIFI	197
38	IQTISODIY TIZIMLAR VA MULKCHILIK MUNOSABATLARI	203
39	IN UZBEKISTAN RUSSIAN OF THE LANGUAGE IMPORTANCE	208
40	JAHON IQTISODIYOTI	214

Внимание!— ЛУЧШИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ статьи и номера в юридическом, медицинском, социальном, научном журнале, информация в классах, права на информацию и правильные органы несут ответственность за точность данных органов.

Главный редактор:

В. Л. Семёнов

Помощник редактора:

М. А. Борисов

Редактор дизайна:

З. Ш. Халиков